

A decorative border with intricate floral and scrollwork patterns in a dark blue color, framing the central text.

**Fakírové
dobrodružství
I.**

Beletria - XV

Vsevolod Ivanov

HROZNÉ CHLAPČISKO

HAD

Spolu s rodičmi sme doma piati. Matka varí a obšívá. Otec učiteľuje a cestuje - nikdy nie je spokojný so svojou školou, vždy hľadá lepšiu, preto ustavične meníme miesta, akoby otec nebol dedinský učiteľ, ale kočovný cigán.

Spomedzi troch detí som ja najhorší. Otec mi nadáva do zjašených pochábl'ov, matka do tulákov, brat Palladij do klamárov a lajdákov. Iba Andriuška ma pokladá za múdreho, odvážneho chlapca a veľmi dobrého brata. Lenže Andriuškovi nedávno minulo ešte iba päť rokov a na jeho mienku nikto nič nedá.

Dedina ma nemá v láske. Nemá ma v láske ani les, najmä hady.

Táto neláska sa vlečie za mnou, pokiaľ mi pamäť siaha, od útleho detstva.

Školská verandička. Otec s matkou odišli na maliny, Aby som sa niekde neodtúlal, uviazali ma za nohu motúzom o stĺp. Vedľa mňa položili tanier s mliekom a veľkú drevenú lyžicu.

„Keď budeš chcieť, najedz sa,“ vraví mi matka na odchode.

„Kdeže sa najem! Začnem jesť a on sa najeduje a uhryzne ma!“

Pod verandičkou žije veličizný čierny had. Keď rodičia zmiznú v lese, už aj je tu. Spáva pri mne a rád chlípe mlieko z taniera. Ak ma príliš domrzá, bijem ho lyžicou po hlave. Had sa odvráti, dovolí mi zjesť pár hltov a znova sa pchá do taniera.

Raz som zbadal, že otec je bledý oni stena. Nastráchané a opatrne obchádza verandičku, vlezie do domu oblokom a vráti sa s kutáčom. Odtíska kutáčom hada; mohol by ho aj zabiť, ale čo ak to je iba užovka - užovky pokladajú v našom kraji za užitočnú.

V istom čase pôsobil otec v Semilužkách pri Tomsku, dedine uprostred močiarov a tajgy. Vzali ma na maliny; mám sedem rokov.

Včasráno sa blížime k čistinke. Hrbolce v močiari stvrkli od jesenných mrázikov a neprebárajú sa ako v lete. Ostrica vyschla, ľahko sa nám kráča. Na čistinke pred nami stojí košatá ohnivočervená kalina. Nikdy predtým ani potom som nevidel taký ozrutný strom. Tieto krvavočervené strapce kaliny akoby zaplňali všetko okolo mňa. Prekvapene zastanem. Suchá, šuštiaca ostrica mi siaha až po plecيا.

Otec vybehne na čistinku, rozháňajúc sa košíkom, a volá:

„Pozri starká, to je krása. To je už kalina!“

Matka kráča pomaly a dôstojne. Pred kalinou je sivý peň, traja chlapi by ho neobjali.

A z toho pňa sa zrazu nadvihne hlava, ktorá čímsi pripomína hlavu koňa. Papuľa sa rozďaví a zastaví nás zúrivé:

„Vff-fšš...“

Obrovský bahenný had niekoľko ráz ovinul peň. Zrejme sa vyhrieval na slnku.

O týchto bahenných hadoch sme počuli už aj predtým. Povrávalo sa, že dosahujú dĺžku aj niekoľkých siah, že raz akýsi sedliak na voze vyplašil jedného v šachorine a had ho začal naháňať, skrúcal sa do kľbka a skákal! Preskočil voz, padol na koňa a bol taký ťažký, že prelomil koňovi chrbát. Sedliak vraj od strachu navždy stratil reč.

Otec ma schytil na ruky. Matka sa rozháňala palicou. Utekáme a dlho počujeme za sebou hrozivé syčanie. Otec neskôr tvrdil, že vraj nás had nepodrhól len preto, lebo sa nestihol odvinúť z pňa.

Ale strašné nie sú len hady.

V močiároch je množstvo divých včiel, hniezda sršňov a dlhých, zlostných ôs. Otec šikovne vie hľadať ich hniezda; berie si so sebou vrece natreté dechtom, s otvormi pre oči. Keď ženské, ktorým ide otec za päťami, nazbierajú dosť plodov, otec niekde nablízku rozbúri niekoľko hniezd.

Ženy poodhadzujú košíky a s kríkom sa rozutekajú. Otec poberie korist’.

„To nie je pekne,“ vraví mu matka.

„Ved’ aj mňa mohli poštipať,“ odporuje otec.

Brat Andriuška je počerný, okatý, celkom na otca. Palladij sa podobá matke - má výrazne líčne kosti a je drobný. Ja s Andriušom lozím po záhradách, Palladij sa drží obďaleč, ale keď už od nás dostane uhorky, aby nič nepovedal, vyzradí nás matke. Zderú nás.

Na Sibíri stavajú okolo dedín vo vzdialenosti troch-štyroch kilometrov ohradu zo žrdí, aby statok mohol chodiť bez pastiera a nedostal sa na oráčiny. Na cestách, ktoré prechádzajú cez ohradu, stavajú sa brány a pri nich strážia starci alebo deti. Otec sa za tri ruble na leto podujal strážiť ohradu a namiesto seba poslal nás, troch bratov.

Darmo sme sa tešili, že nás čaká slobodný život. Palladij nám pije krv. Prídu napríklad na noc chlapci z dediny. Potrebujeme zemiaky, aby sme ich mohli pohostiť, na poliach je ich plno, lenže Palladij nie je ochotný podporovať zlodejstvo.

„To je hriech. Poviem mame.“

Pritisli sme s Andriuškom uši k telegrafnému stĺpu, počúvali, ako hučí, a s preľakanými tvármi vravíme Palladijovi:

„Z Petrohradu posielajú telegram. Dnes v noci, Palladij, môžeme čakať veľkú búrku. Hrom udrie do ohrady, akurát pri našej zemiľanke.“

Palladij sa bál búrky a odišiel domov.

A my sme nakopali zemiakov.

Asi na tri kilometre od našej zemiľanky sú dlhé polia maku, ktoré patria kolonistom Nemcom. Už na jar, keď kvitol, tiekli nám naň slinky. Čerstvo dozretý mak je veľmi chutný. Ale ani kolonisti nie sú vrecom udretí. Na jeseň nazvážali k makovému poľu vysoké stohy obilia, spravili si tam holohumnicu a strážia s puškami.

Jemné, tenké snôpky maku sa poskladané do malých hrbok. Hlávky ovísajú na všetky strany. Vietor ich kolíše. Niekoľko ráz cez deň

prechádzame popri makovom poli. To je lahôdka!

A tu ešte aby človek otváral bránu. Zďaleka počuť, ako škrípe voz, klopká nádobka s kolomažou, sedliak spieva alebo sa vadí so ženami. Vytiahneš žrdku, ktorá nahrádza závoru, a „odvezieš“ sa na bráne nabok. Zавše prechádzajú na poštových koňoch kupci, aj nám občas dajú zo tri kopejky, ale aj tie nám otec odoberie, lebo Palladij mu hneď žaluje, že sme „pri peniazoch“.

Za Palladijovým chrptom robíme s dedinskými chlapcami zo suchej brezovej kôry obrovského strašiaka vo výške dvoch chlapov. Upevnili sme ho na drevený kríž. Vyrezali sme ústa, oči a nos a zakryli sme ich červenou handričkou. Dovnútra sme položili ohorok kostolnej sviečky.

Keď sme v noci postavili tohto strašiaka v lese, zapálili sviečku a odišli ďalej, aj sami sme sa zľakli.

Povedali sme Palladijovi, že pôjdeme do lesa hľadať poklad.

Blíži sa polnoc. Odriekam zaklínadlá, ktoré som sám vymyslel. Palladij má plno strachu, ale nedá to znať. Myslí si: „Ak nájdu poklad bezo mňa, zaručene ho rozfrckajú na medovníky.“ Jeho šporovlivá duša váha, trasie sa.

Vyjdeme na čistinku. Keď Palladij zazrie hroznú brezovú mátohu, vykrične, nohy sa mu podlomia. Polovicu spiatočnej cesty prelezie štvornožky. Aj my sme sa zľakli a ušli sme do zemeľanky. Odvtedy chodí Palladij strážiť ohradu len cez deň. A to sme práve chceli.

Za hľbokej tmavej noci sme Šiesti zodvihli brezového strašiaka a teperíme ho ku stohom Nemcov. Nadávame si a obviňujeme sa navzájom zo zbabelosti. Zo dva razy sme zhodili strašiaka, ušli sme a znovu sa vrátili.

Za stohmi sedia okolo veličiznej vetry urastení, mlčanliví chlapi a bafkajú z fajočiek. Kedy-tedy niektorý z nich vstane a prihodí raždia na vatru. Priplazíme sa bližšie. Zapálme sviečku. Vystrčíme strašiaka. A z celej sily zreveme:

„Ja-ja-jáj!...“

Plamene vetry sa mihajú na preľaknutých tvárach. Nemci sa iste pokojne

zhovárali, spomínali minulosť, úrodu, verenice, vená, kone. Už by bol čas ľahnúť si spať, ale nemôžu: v tajge sa tmolia tuláci, ani dedinčania nie sú lepší od tulákov; kraj sa im vidí divý, chladný, cudzí. Zapálili si fajky, načúvajú vzdialený šum boriny. Zrazu sa vynorí ozrutná postava, revúca a krvavá. Ohnivú papuľu má rozšklábenú, biele ruky vysoko zdvihnuté.

Je to príšerné. Akože by človek neušiel?

Dlho počúvame dupot a výkriky kolonistov. Trochu sa bojíme. Vatra dohára. Hodíme strašiaka do vetry! Plameň vzbĺkne ako vysoký, jasný stĺp a táto nezvyčajná žiara kolonistom asi celkom dodala. Každý z nás naberie toľko snopov maku, koľko uvládze. Celú noc lúpame v zemľanke makovice. Načistili sme veľkú hrbu maku. Bolia nás bruchá: nedajbože mak dojesť.

Vyzlečiem košeľu. Zviažeme rukávy i golier a nasypeme do vreca zvyšok maku. Pod vatrou vykopeme jamu. Zhora i zboku ju obložíme suchým lístím a schováme do nej mak. Nad jamou spálime prázdne makovice a stebľa. Akí prefíkaní a šikovní zloději!

Ráno sa kolonisti dovtípili, že im niekto prešiel cez rozum a okradol ich. Prehľadajú našu zemľanku i jej okolie, nájdu zopár prázdnych makovic. Tvrdíme, že nám makovice darovali pocestní. Kedy šli tadialto? Kto to bol? Klameme, až sa práši. V noci. Šiesti chlapi v červených košeliach. So sekerami a puškami.

Som spokojný s týmto výmyslom. Dospelí, veľkí ľudia, a nevedia na to prísť! Všade sa prehrabujú, ale na vatru ani nepozrú. Prihodím raždia.

V dedine sa hovorí o krádeži. Mak sa nám chytró zunoval: nie je to taká pochúťka, keď nemôžeme porozprávať, ako sme k nej prišli. Spomenul som si, aká kuchárka je moja mama, vykopal som vreca a zanesol ho domov.

„Mama, sprav na nedeľu koláče.“

„Kde si vzal mak?“

„Kupci mi darovali. Za vartovanie.“

Palladij beží k otcovi. Otec sa prísne pýta:

„Ako vyzerali tí kupci?“

Na hlase mu poznám, že vie o všetkom! Iste mu našaloval niektorý z mojich spoločníkov, keď nenašiel v jame mak.

Môj otec je dobrý, zhovievavý k ľudským slabostiam, ale krádež pokladá za najťažší zločin. Okrem toho sme to ukradli Nemcom, ktorí sa beztak vyjadrujú o Rusoch pohrdavo. A kto kradol? Syn učiteľa, ktorý svojim žiakom slúži všetkým za príklad!

Otcovo vlastenectvo a samochvála sú mi dosť nepochopiteľné. Ale cítim, že je so mnou zle.

Otec vzdychne a vezme remeň.

„Hrozné chlapčisko, hrozné. Podme.“

Dovedie ma k Nemcom a pred ich očami ma dlho vypláca, pričom opakuje:

„Veľmi zlý chlapec, veľmi!“

Nemci, plecnatí a fúzatí, vo vysokých čižmách, bafkajú z fajok. Vatra horí. Nemci opakujú za otcom:

„Zlý klapec, zlý klapec.“

Asi budem naozaj veľmi zlý. Ešte aj dedinskí chlapci hľadajú teraz na mňa so strachom, boja sa mojich výmyslov. A nik necíti, že aj mne sú tie výmysly protivné. Ale čo sa dá robiť! Človek nemôže stáť na čele bandy, keď nevymýšľa. To som pochopil včas.

Ktosi rozprával, vraj keď človek naberie do úst trochu petroleja a vypúšťa ho v tenulinkom prúde popri horiacej zápalke, ktorú drží v ruke, rozletí sa petrolej na všetky strany v podobe krásnych gúľ. Nalievam do fľašky petrolej. Andriuška ide so mnou. Stráženie ohrady sa už skončilo. V noci nás z domu nepustia. Andriuška navrhuje vypustiť ohnivé gule v tmavej školskej stodole, kde je navozené seno.

Zídu sa chlapci z dediny. Ústa mám plné petroleja. Andriuška drží horiacu triesku. Palladij búcha zvonku na zamknuté dvere a vykrikuje:

„Aj tak budem žalovať otcovi!...“

Vypľujem petrolej, aby som mu odpovedal:

„Žaluj, ale ohnivé gule neuvidíš.“

Vyfúknem petrolej. Obrovský oheň letí ponad chlapcov, padá na seno. Stodola je v plameňoch. Roztvoríme dvere.

„Horí!“ kričíme.

Požiar chytro uhasia. Ale krik a hurhaj nestíchnu: bijú všetkých chlapcov, vinných aj nevinných, lebo „takýmto činom vypália celú dedinu“. Rady mojich spolubojovníkov rednú. Som z toho smutný ako každý vodca a chystám sa do vyhnanstva. Ale kam? Neviem. Iba ak do tajgy, za poľovníka?

Jediný Andriuška je ochotný sprevádzať ma do tajgy. Lenže nemáme kone. Že by sme ich ukradli? Keď chce človek zapriať, musí mať silu, aby vládol zatiahnuť remeň na chomúte. Mohol by som odvieť koňa, ukradnúť voz, postroj, ale nemám sily zatiahnuť chomút. Tak sme sa rozhodli použiť obecného capa Vasku. Je mocný, sivý, s parádnou šedivou bradou a zatočenými rohami.

Od popovho syna sme si požičali drobný vozík. Aj on by rád šiel s nami do tajgy, ale predovšetkým chce byť diakonom.

Cap je zapriať do vozíka. Andriuška poďíde o tri kroky a vytiahne zo záhrenin krajec chleba. Pustím rohy. Cap ide za chlebom. Andriuška ustupuje. A tak cap prebehne s vozíkom cez celú ulicu, smerom do tajgy. Toto sivobradé zviera k nám veľmi priliplo. Prichádza už včasráno a búcha kopytami na schodíky. Derieme ho so sebou do lesa, do poľa, k rieke. Andriuška fňuká:

„Ja pôjdem s chlebom peší cez celú tajgu, a ty sa budeš viezť?“

Andriuška má pravdu. Uviazal som krajec chleba na palicu a hodil ju dopredu. Cap sa dá do behu a my obaja vyskočíme na vozík. Všetko je pripravené na útek: sucháre, rezervné onučky, sekera. Popov syn nám daroval prikrývku. Onedlho sme v tajge! Ani hadov sa nebojíme!

Za slnečného jesenného dňa robíme s capom poslednú skúšku. Hádzeme palicu z brehu, aby si cap zvykol na najrozmanitejší terén.

Rieka v Semilužkách nie je hlboká. Od brehu do prostriedku sú postavené lávky, aby sa tam dala plákať bielizeň. Na lávkach vždy sloja zohnuté ženy a zhovárajú sa vysokými, priškrtenými hlasmi. Teraz stojí na kraji lávky tučná baba v červenej sukni a vedľa nej kôš s mokrou bielizňou.

Teda hodil som palicu. Cap sa najskôr rozbehol rovno, ale uprostred cesty sa zrazu obrátil, zalomil hlavu a hnal sa k lávkam!

Prudký dupot. Baba zdvihla hlavu. Oči má vypučené. Cap ju nabral odzadu rohami a spolu s košom, bielizňou a babou zletel z lávky do vody.

Vysvitlo, že sivobrady Vaska nenávidí červenú farbu.

Bielizeň, čo baba utopila, patrí popovi. Popský syn nás podlo zradil. Vraví: „Cvičili capa, aby ho mohli naštváť na otecka.“ Predpokladám, že sa chcel zalíškať. Ale zdrali ho tak isto ako nás. Capa nám vzali.

„Máte prečo rumádzgať!“ vravím Andriuškovi a popovmu synovi. „Keď nám vzali capa a vozík, pôjdeme na sánkach! Poznám taký vysoký vrch, že z neho zbehneme rovno doprostred tajgy!“

„A ak tie sánky...“

„Čo sánky?“

„Ak nám ich vezmú?“

„Zvezieme sa po zadku!“

„Z celého vrchu?“

„No a ...“

„To si asi odrieme zadok,“ poznamenal Andriuška. „Radšej poďme na sánkach.“

Na cestu do tajgy sa chystáme všelijako. Napríklad skáčeme zo saní na zem. Sane stoja pri stodole, majú koženú korbu, pop sa na nich rozváža po farnosti. Na boku saní pri kozlíku visí palica s hákmi pre prípravného

koňa. Aby sa mi ľahšie skákalo, zhodil som kapce, ale pri skoku som sa zachytil nohou o hák a strhol som si z päty skoro celú kožu. Zo strachu pred bitkou mlčky idem domov. Krv sa mi leje z nohy. Sadnem si obedovať. Lyžica mi skáče v ruke. Otec pokukuje na mňa.

„Ejha, ale si sa vycválal, biely si ani krieda.“

Klesnem tvárou na stôl. Matka zbadá krv, tečúcu po zemi, uteká zháňať obvazy. Otec sa hneď obmäkčí. Som hrdý na svoju ranu. Ešte som nebol v tajge, a už som ranený, akoby som sa bol pasoval s medveďom.

Mrzne, všade plno snehu. Kráčať po tajge s ranenou nohou je ťažké, ba vlastne nemožné. Odložíme, výpravu na leto.

Lanského leta sme lozili s Andriuškom po záhradách. Raz sme šli na uhorky do skleparovej záhrady. Vyštveral som sa na vysoký plot, pomohol som vyliezť aj Andriuškovi. Skočili sme. Lenže sklepar má viac rozumu ako my. Natĺkol do dosák klinčov a položil ich do trávy ostrím nahor. Skočili sme rovno na klince. Bolesť, rany - ale trpíme.

„Počkaj, príde leto,“ vravím Andriuškovi, keď sedíme na peci a hľadáme odtiaľ na zasnežený oblok, „také leto, že lepšie si nevieš ani predstaviť!“.

„V tajge?“

„A kde inde?“

„Pôjdeme za poľovníkov?“

„A akože!“

A už je to leto aj tu.

Hneď za školou sa začína brezový hájik. Deti majú za povinnosť nazbierať k rannému čaju jahôd. Opatrne držíme poháre plné jahôd a túlame sa pomedzi riedke brezy.

Andriuška zbiera zo všetkých najrýchlejšie. Beží k hrubému pňu.

„Takéto veľké ste ešte ani nevideli!“

Vykríkne, sadne si, fúka si na prsty.

„Vari ma uštipol had?“

Prezeráme peň. Peň je mlkvy. Jahody sú veľké, šťavnaté, červené.

Kým bežíme domov, Andriuškovi začína ruka omodrievať. Neplače. Je to tvrdý chlapec a napodobňuje mňa.

Otec rozreže nožom drobnú ranku a vycicia krv.

Andriuškovi celá ruka napuchla a je tmavomodrá. Prišla bezzubá hrbatá babka zariekať. Matka lamentuje. Nakážu mi chytiť na zvonici živého holuba. Babka tvrdí, vraj ak priložia holuba srdcom k rane, prevezme smrť a chlapček vyzdravie.

Zložili obvaz. Z ranky sa vyvalila krv a na túto krv priložili perie holuba, pod ktorým splašene tlčie srdce. Andriuška už blúzni. Holubie perie očervenelo. Holub nastráchané krúti hlavou, otvára zobák. Dlhho ho držia pri rane.

Otec schmatol vtáka, zlostne mu otlkol hlavu o veraje a vyšiel na schodíky. Plače, prežehnáva sa proti kostolu, ktorý sa týči tesne pri našej škole.

„Ach bože, bože, čo je to?“

„Hady,“ chcel by som povedať, no mlčím a trasiem sa od strachu.

V noci Andriuška umrel.

Odvtedy sa hadov bojím a nenávidím ich. Celé leto chodím po lese so železnou palicou a zabíjam hady. Veľa som ich nazvlačoval na Andriuškov hrobček. Otec mi zakázal nosiť hady na hrob, vraj je to neznabožstvo. Veším ich na žrde ohrady pre dobytok. Do tajgy ma už nič neláka. A hady všetky vykántrim!

Hoci ma nik neobviňuje z Andriuškovej smrti, cítim sa veľmi vinný, najmä za daždivých jesenných dní. Načo som ho lákal do lesa, vábil na poľovačku, načo som cigánil o akomsi vysočiznom vrchu, chvastal sa pred ním svojou udatnosťou? Napodoboval moju odvážnosť a zahynul. Som veľmi zlý chlapec, veľmi! Chvastúň, klamár, tlčhuba. Povedzme, načo sa chvascem, že vynivočím všetky hady? Hadov je ako maku. A nejasne sa

mi marí, že aj vo mne sa plazia akési tiché, mŕtvolné chladné hady... možno tie isté, čo som zabíjal v lese ...

Ach, ako mi je ťažko a strašne!

A skrútený do kľbka hľadím z pece - okúzlené i napäto - do jesenného, matného, bezduchého a nevýrazného obloka!

A cigániť už nebudem za nič na svete.

Ani kradnúť.

AKO SOM PRVT RAZ VIDEL KOMEDIANTOV

Máme bývať pri Kolyvani, v hustých lesoch, na brehu akejsi veľkej rieky. Nepamätám sa ani na názov rieky ani na názov tej dediny. Mesto Kolyvan som si zapamätal jedine preto, že otec ukazoval čiernu lakovanú tabatierku, naplnenú mincami, čo nazbieral na brehu Irtyša, a vravieval:

„Aha, tu pod letopočtom sú dve písmená - k. m., vidíte?“

Hostia ohmatávajú písmená.

„To znamená kolyvanská meď! Kedysi Sibír razila svoje vlastné mince v chýrnom meste Kolyvaň. Lenže slávu Kolyvane zahubila tajná minca, čo sa zjavila z pýchy.“

„Z akej pýchy?“

„Nuž viete, Sibírčanom nedovolili raziť zlaté mince. A oni to zlato dolujú! Vtedy sa uchýlili k ľsti: odliali zlatý imperiál a zatiahli ho vrstvou medi. Bol to zázračný, nerozmeniteľný peniaz.“

„A čo, prichytili ich pri podfuku?“

„Nie pri podfuku, ale pri pýche. A vtedy vrchnosť spravila z tej slávnej Kolyvane stratené mesto!“

Túžil som uvidieť Kolyvaň aj preto, že je to mesto stratené, a ešte väčšmi preto, že v ňom razili mince. A možno ich dosiaľ razia.

Naša rodina už mala do činenia s úradníkmi i s popmi, o ktorých sa povrávalo, že sú načisto stratení. Sú to ľudia, ktorí pre strach strácajú zvyšok sebavedomia. Predošlý život je zlomený, deň, ktorý predtým prešiel hladko, skrýva teraz pre nich množstvo strachu a zlých predtúch. Človeku môže zabehnúť dúšok vody a môže od toho umrieť. Aj kôrka chleba sa im vidí ťažká. Zvonenie pošťára, ktoré predtým oznamovalo príchod nudného časopisu, akoby teraz vystríhalo pred hroznou zvesťou v smútočnej obálke. Príbuzných chytajú za slová, úmysly priateľov sa im vidia podlé.

A ešte mesto,.. Ako môže potom vyzerat' také mesto?

A už sa blížime k tomu stratenému mestu.

Náš voz s párom koni letí dolu strmým kopcom. Objemné truhly sú priviazané spredu, zozadu i z bokov. Ja a brat Palladij sedíme na truhlách v perine.

Keď sme leteli dolu strminou, uvoľnila sa truhla a tlmene buchla do hustého prachu. Vidí sa mi zábavné, že sme tú truhlu stratili. Ani sám neviem, kde sa vo mne berie taký pocit. Možno len pre tie truhly beží náš voz dolu vrškom, aj to nie že by kone vládali, ale kolesá sa samy krúčia a kone sa poľakane obzerajú, asi sa boja, aby ich tá vysoká opacha nezadlávila.

Odrazu matka zbadala, že truhla chýba. Strhne sa krik a škriepka. Vravím:

„Spadla pod vrškom.“

Rozväzujú povrazy, skladajú truhly z voza, nás deti posadia na ne a otec s matkou i pohoničom sa ustarostené vracajú kus cesty. Dlhو nehybne sedíme.

„Aj my sme len takí stratení,“ pošepnem odrazu.

„No a čo?“ spytuje sa preľaknutý Palladij.

„Zbojníci radi zabíjajú takých stratených ľudí. Nik ich nepotrebuje, ani polícia nevyšetruje takéto prípady.“

„Ja nechcem byť stratený!“ kričí Palladij.

Bojíme sa. Čakáme zbojníkov. Nenávidíme tie truhly. Sú v nich úbohé haraburdy - rajnice, hrnce, žehličky, války na mangľovanie, akési handry, ktoré sa už nedajú nosiť, no matka ešte dlho rozmýšľa nad nimi, na čo by sa dali použiť. Ale či o tom zbojníci vedia?

Blíži sa večer. Držíme sa s bratom za ruky a tíško fikáme. Konečne sa medzi vysokými borovicami zjaví voz a na ňom naša stratená truhla.

Kolyvaň. Široké ulice zarástli nedotknutou lesnou trávou. Domy sú zahlobené, kostoly zahlobené, drevené trotoáre zhnili.

Vezieme sa cez celé mesto a je to ako v rozprávke, nestretneme živú dušu. Voz ide po vysokej tráve cez obrovské námestie. Aj chrám zarástol trávou, okná má vytlčené. V trojfarebnej búde spí policajt. Nad mestom niet holubov, nad trávou ani motýľov ani vážok a aj slnko na nebi je akési iné, matné a cudzie.

Teplo je, ale ja sa celý trasiem. Zdá sa mi, že domy hľadia podozrievavo, už-už sa sama od seba môže otvoriť nejaká brána a náš voz čosi zatiahne do vymretého dvora. Zaspíme a naveky skamenieme! Veď toto rozprávkové mesto nechápe, že tadiaľto iba prechádzame! Možno vidí v našej ceste zlý úmysel, že ho chceme vyburcovať zo spánku. Rád by som sa spýtal, kde to tu razili mince.

Počujeme huk, nejasný, ďaleký.

„Hneď uvidíme medenú hutu,“ vraví otec.

Pred medenou hutou na námestí stoja dlhé drevené krámy, zhlobené z neotesaného dreva. Svetlá, šum, krik. „Prebudilo sa mesto?“ myslím si ohúrene.

„Jarmok,“ vraví otec. „Najlepšie sme prišli. Zabavíme sa. Lenže teraz sa cez námestie nepretisneme...“ Prizerá sa na kohosi, asi sa mu vidí známy. „Vari by to bol Mark Jevstafiev?“

A pritiahne opraty.

„Pretisneme sa, pretisneme!“ kričím. „A to je čo?“

„Búdy,“ odpovie otec. „V tamtých sa predáva a v týchto dáva Mark

Jevstafiev predstavenia.“

„Aké predstavenia?“ kričíme s bratom odušu.

„Nuž také niečo ako cirkus.“

„Pod'me ta!“

„Pôjdeme, ale nie dnes. Musím sa preobliecť: hoci mi je len vzdialený príbuzný a veľký lišiak, ale zato je múdry, oplan. Vždy je poučné pohovárať sa s nim.“

„Tak sa pohováraťme hneď teraz, otecko!“ modlikám.

„Nejde to.“

Ach, aká trpká je neúprosnosť môjho otca!

Ved' vidím búdu, kde sa hrá predstavenie. Na lešení pred ňou stojí vysoký chlap v hodvábnej košeli, zamatových nohaviciach a s pestrým turbanom na hlave, v ruke drží hrubého hada a vybl'akuje:

„Vstúpte, vstúpte! Krotenie hadov! Zázračné predstavenie!“

V zájazdnom hostinci pomáham otcovi vypriať, sypem koňom ovos, vláčim do domu truhly. Otec zboku pozoruje moju horlivosť a potom vraví:

„No dobre, pôjdeme! Len sa bojím, Vsevolod, aby si s tými komediantmi neušiel. Ten Jevstafiev si vie ľudí získať!“

Odpovedám najväznejšie, ako viem:

„Kdeže ujdem z domu?“

Prišli sme na poslednú časť programu.

Otec našiel zadné dvierka, zaklopal. Zjaví sa akýsi dlhizný bradáč v kaftane a čižmách a dlho sa otca vypytuje: akí príbuzní, odkiaľ. Odíde a nevracia sa celú večnosť. Konečne sa znova ukáže, strčí otcovi do ruky voľný lístok a hundre, že zajtra ide pán Jevstafiev do kúpeľa, potom bude oddychovať, v utorok je skúška, máme teda prísť v stredu, a ešte lepšie

bude vo štvrtok alebo piatok.

„Tok teda v sobotu,“ zakončí bez úsmevu. „A ešte lepšie v nedeľu.“

Otec očervenie. Teraz vráti lístok, odpľuje si a rozhorčene odíde. Mykám ho za rukáv. Pozrel na moju prosebnú tvár, milostivo sa usmial na bradáča a povedal:

„Veru máte pravdu - za múdрым človekom treba behať do omrzenia.“

Sedíme na úzkej drevenej lavici kdesi pri vchode. Cez dvere nám fúka na nohy, páchne tabak, petrolej, zhnité drevo, medzi divákmi je veľa opitých, nezmyselne sa rehocú, pijú vodku, odpľúvajú, nadávajú. Ja nič nerozumiem. Hltám očami, čo sa robí na javisku. Akí pekní, mocní. Šikovní ľudia! Akí sú svižní, pružní, akí sú veselí! Napríklad tá v tom ružovom, ako sa vznáša, ani na krídlach! Dokonca aj ten odporný bradáč v kaftane, čo tak urazil otca, vidí sa mi príjemný a vľúdny. Jemne sa pohráva s dvojpudovými guľami a celá búda ho pozoruje so zatajeným dychom.

Hej, otec má asi pravdu. Nech by ma tak zavolali komedianti, hneď by som odišiel do tohto zázračného, čistého a jasného života, kde niet hladu, zimy ani starostí, kde len hučí muzika, kde sa smejú, spievajú, tancujú a prehadzujú ľudia, zachvátení šťastím.

A aj neskôr, keď som zistil, že komediantský život je ťažší, hroznejší a odpornejší ako ktorýkoľvek iný, pri pohľade na jarmočnú búdu sa vo mne vždy prebudil ten pocit bezstarostnosti a šťastia, čo som mal prvý raz v Kolyvani.

TAJGA

Obce za Kolyvaňou sú obkolesené mohutnými limbami. Tieto limby, zarastené popolavým a dlhým machom, táto „tajga“ vzbudzovala vo mne nehu k sebe samému a vedomie vlastnej ničotnosti. Chodím ponížený, slabý a všetko naokolo sa mi vidí ozrutné, pusté a temné.

V lete otec hotuje v tajge drevo pre seba i pre školu, lebo na kúrenie mu dávajú veľmi málo peňazí. Odchádzame do lesa včasráno. Otec si vyberie nejakú čistinku a na ňu zvlačuje ozrutné konáre, červenkové a všelijako

pokrútené. Ťahá ich popri limbách a boroviciach, konáre sa zachytávajú o kmene a s praskotom sa lámu. Matka varí obed alebo pomáha odnášať ľahšie konáre. Otec ich rúbe, lebo stromy nemá s kým píliť, matka je slabá.

Spokojný a veselý, často zatína sekerou do pňa, vyťahuje lakovanú tabatierku, šúľa si cigaretu a vraví:

„Zaručene nájdem v suchom strome búrku a v nej poklad. Suché stromy sú najstaršie a zbojníci si ich najskôr všimnú.“

„Kdeže sú v tajge zbojníci, iba ak žobráci a tuláci,“ poznamená matka.

„Dejiny Sibíri sú málo preskúmané, možno tadiaľto prešli aj nejakí starobyľní Montesumovia,“ vraví otec s úsmevom.

Dreva treba hodne. Otec pracuje polovičku leta, potom si najme kone a odváža drevo. Páčia sa mi tieto štóny dreva, čo narúbal otec, vychádza z nich tuhá živičná vôňa.

My deti sa hráme na ceste. Do lesa máme vstup zakázaný. Tam sa blýska sekera, otec stene pri každom údere. Pred chvíľou spáchlo. Púšťame po koľaji triesky, na ne kladieme mravce namiesto cestujúcich a priväzujeme steblo trávy, to je kormidlo. Voda sa ustála, je priezračná. Najprv sa napijeme, potom hádžeme do nej konáre, mútime ju, robíme vlny a púšťame do tejto búrky naše loďstvo.

Počujem akýsi nežný a veselý hlas v limbovom lese. Palladij nepočuje, je zaujatý loďkami. Chcel by som brata prekvapiť. Idem za hlasom. Zem je vystlaná drobným a teplým ihličím. Idem dlho.

Pri mladej limbe sedí veľká fialová kačka. Teda jej hlas som to počul! Sipí na mňa. Neha sa stratila. Trochu sa bojím, ale zanovito idem ďalej. Kačka krivkavo odbehne. Na ihličí leží niekoľko modravých vajec. Niekde nablízku by mala byť voda. Ale kde?

Vedel som, že kačka sa len pretvaruje, keď beží predo mnou, ale zato som si pomyslel: možno sa ostatné pretvarujú, že vedia lietať, a táto naozaj zabudla.“ Ohmatal som vajcia. Celkom boli teplé. Zhrabol som ich do podolka a rozbehol sa za kačkou. Bežím cez limbovú horu. Vajcia mi padajú z podolka. Kačka vzlietla.

Osial som sám. Nado mnou sa vztýčili strašné a vysoké limby. Zablúdil som. Kričím. Stojím, podrobujem sa cudzej a hroznej vôli mohutného lesa. Uvedomujem si svoju ničotnosť, cítim k sebe nehu a je mi aj príjemné, že som tak veľmi preľaknutý.

Spoza limby vykročil otec. Vľúdne ma vyviedol na cestu a znova sa dal do rúbania.

Ale tvár mu odrazu spopolavie, ruky sa roztrasú. Zahľadí sa cez cestu do ružového osikového porastu.

Schytil nás s bratom a odvliekol k hrubej limbe. Matka nás zacláňa. Otec zdvihne sekeru, zastane si pred matku a obráti sa k osikám. Tvár má plnú rozhodnosti i pohrdania nebezpečenstvom.

Počujeme vzrastajúci huk medzi osikami. Fučí tam čosi ozrutné. Stromy praštia.

„Medved’!“ šepká môj otec.

Matka sa prežehnáva krížikmi. Pritíska nás rukami k stromu. Otec dýcha zrýchlene, sekera sa mu dvíha v ruke. Medzi osikami vzrastá praskot.

Priamo pred nami, uprostred matne striebřistých kmeňov, sa vynára dlhé tmavohnedé telo. Medved’ ide, krúti hlavou napravo i naľavo, drúzga okolo seba osiky. Je veľký ako krava, huňatý, pomalý a pokojný. Hľadí do zeme, akoby bol niečo stratil, Bolo mi hrozne, horšie, ako keď som zablúdil v honbe za kačkou!

A medved’ na nás ani len nepozrel!

Otec tvrdí, že vietor neviaľ od nás na medved’a, ale od neho na nás.

„Lebo by nás bol roztrhal!“

Keď zatíchlí medvedie kroky, otec zlostne zat’al sekerou do pňa a povedal:

„Prišiel som o dobrú kožu! Keby nie deti, ja by som mu bol dal!“

Neskôr otec rád rozprával že naháňal so sekerou asi pätnásť vierst tmavohnedého medved’a, ale bohužiaľ ho nedohonil. Keď mu vraveli, že medvede behajú rýchlejšie ako kôň, otec vysvetľoval: „Obžral sa malín a

divého medu, preto sa tak ťažko pohyboval.“

A mne sa videlo, že vonkoncom niet čo dodať k tomu, ako otec stál so sekerou pri borovici a chránil svoje deti. Na takýto hrdinský čin by mohol byť pyšný ktorýkoľvek človek.

Lenže otec si robil výčitky, že nemohol na dôkaz svojho hrdinstva predložiť peknú medvediu kožu.

„Alebo by bolo ešte lepšie,“ vraví môj otec, „predať ho živého komediantom, napríklad Jevstafievovi.“

„Komu?“ spytujem sa - rád by som sa čo najviac dozvedel o rozprávkových komediantoch.

„Nuž tomu hadovi Markovi!“

V hlave mám zmätok. Akože sa to dá - prediť hadovi medveďa? Medveď ešte môže skrotiť hada, ale had medveďa?

„A prečo je on had?“

„Onedlho narastieš, potom na to prídeš.“

Narástol som rýchlo, ale toho hada som spoznal len po dlhom čase.

PRVÉ STRETNUTIE S JAPONCAMI

Úzke novinové štipce hovoria o vojne.

„Japonci?“ vraví otec pohrdavo. „Napoleon zahynul od mrazu, a to ani nie na Sibíri, ale v Moskve, kde je aj desaťstupňový mráz vzácnosť, lenže my, Sibírčania, sme úplne životaschopní aj pri štyridsiatich stupňoch. Japoncov ...“ A zopakoval to, Čo na svoje nešťastie mnohí opakovali takmer cez celú rusko-japonskú vojnu: „Japoncov zahádzeme čiapkami.“

Otec zvesil zo steny dosť lacnú šabl'u, ktorú mu venoval námestný ataman sibírskeho kozáckeho vojska, a začal ju brúsiť.

Môj otec je výrečný. Jeho historiky sú pestré a ohromujúce. Keď ich

vyčerpál a videl, že poslucháčov unavujú, vybral sa do mesta vybaviť si, aby ho preložili. Tam už, pravda, vedeli, že je „nezákonný“ syn baróna Kaufmana, že mu za džigitovku venovali šabl'u, že je pijan a veľký znalec jazykov, že sa chystá študovať na Lazarevskom ústave a že sa, žiaľ, často poháda so školskými inšpektormi a s popmi, „slova božieho učbármi“.

Vraví mojej plačúcej matke:

„Pre mňa, Ariša, bude najlepšie, keď budem slúžiť v armáde; tam si vážia ľudí s veľkou minulosťou.“

Keď otec nabrúsil šabl'u, zakrútil ju do novín a začal sa chystať na cestu do mesta. Chcel aj mňa vziať so sebou, zrejme preto, aby mal kto potvrdiť jeho hrdinské činy.

„Aspoň toho chlapca by si mal nechať doma,“ plakala matka.

„V Sparte,“ povedal otec, „zvykali si deti od troch rokov na zbrane.“

Tešil som sa, že odídem z Volčichy, mal som radosť z nabrúsenej šable, hoci som už vedel, aká strašná je smrť. A vôbec, vedel som veľmi veľa. Keď už prídeme do rokov, často zabúdame, koľko sme toho vedeli v detstve a o čo zdravší pohľad sme mali na mnohé veci ako dospelí.

„Hej, teraz sa učiteľ Ivanov preukáže,“ opakoval otec, keď prechádzal škripajúcim pilníkom po šabli. „Ja som sa síce aj predtým riadne preukazoval.“

Volčicha mala dve školy - cirkevnú, kde pôsobil môj otec, starú, špinavú, tmavú, a novučičkú novú „zemskú“, kde oja učitelia boli čistejší, aj platy dostávali vyššie. Táto škola, priestranná a svetlá, stála ďaleko od kostola a popi ju nemali v láske. Nepamätám sa na všetkých „zemských“ učiteľov, ani na ich priezviská a mená, pamätám sa iba na to, že jeden mal dlhé vlasy, rapavú tvár a chodil v čiernej košeli so Širokým koženým opaskom. Od neho som si požičiaval knihy na čítanie. Učiteľka bola vysoká, biela, mala bujnú hrud' a pomalé pohyby. Bolo v nej všetko, o čom sa spieva v stepi.

Jej brat Šurka, asi dvanásťročný ružolíci gymnazista, chodieval k nám v lete na prázdniny aj so svojím otcom, chromým a plešivým úradníkom. Pri Volčiche sú znamenité lesy, rieka, rybačka. Môj otec rád chytal ryby. Za

dve hodiny nachytal plné vedro okúňov.

Učiteľka, Šurka, ich otec, ja a môj otec sme často chodili na ryby. Otec zápalisto vykladá o čarovnej Moskve a o živote študentov Lazarevského ústavu.

Žlté lekná v tichom zálive pomaličky kývali hlávkami, ich listy pripomínali obrovské podrážky.

Učiteľka visela očami na mojom otcovi a nebadala, ako okúne od'obávali návnadu. Bol som otcom nadšený. V noci sme rozkladali vatry, môj otec skotúlal do vody suche klady, spravil z nich neveľkú plť, zhora nahádzal na ňu žltú čečinu a podpálil ju. Plť pomaličky plávala po rieke. Otec kráčal po brehu a odrážal ju papekom, štíhly, šikovný, osvetlený červeným plameňom.

My s gymnazistom sme sedeli obďaleč. Rozprával mi o knihách Júla Verná. Jedovalo ma, že veľa prečítal, a ja si nemám kde zadovážiť ani len jednu knihu!

Spýtal som sa ho:

„A čítal si Zelenú riekú?“

„Nie,“ odpovedal zrejme s akousi nedobrou predtuchou.

„Ani od známych som nepočul, to asi nebude zaujímavé.“

„Tak počúvaj.“

Kniha sa mu páčila. Zapísal si názov aj autora.

Čítal si, Šurka, Cestovanie v podzemnej rúre?"

Poprosil ma, aby som mu porozprával aj tento román.

Za dva týždne som mu vyrozprával obsah štyridsiatic kníh, ktoré som si namieste vymyslel - od titulu a autora až po šťastný koniec. Šurka mal ku mne veľkú úctu. Bolo to príjemné, ale aj trochu mrzuté. Prestal mi rozprávať obsahy, lebo sa domnieval, že som prečítal viac ako on!

Za priezračného zimného večera našli vlasatého „zemského“ učiteľa

obeseného pri dverách na uteráku. Môj otec nikdy nečítal romány. A polička nad učiteľovou posteľou je nimi celá zaprataná. Život tohto „zemského“ učiteľa bol clivý a otupný. Život môjho otca pripomínal román, a to ten najfantastickejší. A predsa môj otec románmi pohrdal.

„Aký je z nich úžitok? Iba čo človeka zvádzaajú z pravej cesty. Napríklad ja idem rovno za svojím cieľom, aj dôjdem. A nech by som vyčítaval romány, motal by som sa nezmyselne sem a tam.“ A po chvíľke dodal: „Nuž veru, pôjdem ja na tú vojnu!“

„Ale veď chceš byť študentom,“ zamiešal sa ktorýsi sedliak, „a študenti buntujú proti vojne.“

„Lazarevský ústav je privilegované učilište a jeho poslucháči sa nezvyknú búriť.“

„Tak akíže sú to študenti!“

„Ach, zadubení ľudia ste vy, Volčičania, zadubení.“

„To je teda pravda, zadubení. Lenže dobre vieme, že všetci študenti sú rebelanti, Viačeslav Alexejič. Keby si bol študentom, aj ty by si nás zaručene naviedol na dáku rebéliu.“

„Keby som vás chcel zaviesť do raja,“ povedal otec s trpkým úsmevom, „aj tak by ste sa spýtali: A koľko zeme tam prideľujú?“

Môjmu otcovi sa nepáčila Volčiča. Ani mne sa nepáčila. A znepáčila sa mi najmä odvtedy, čo som videl, ako onedlho po jarmoku chytili zlodeja koní a bili ho. Bol to plecnatý cigán s havraními obrvami. Bil ho celý zástup, spoločne, zbabelo, aby zodpovednosť nepadla na jedného, ale na všetkých. Chytili ho za ruky a za nohy, nadhodili, ustúpili, a on ťažko dopadol na cestu. Potom ho hodili pod plot, nech tam umrie. Cigán ležal so škvrnitou, sinavočervenou tvárou, kučery nepohnuté, aj plyšové nohavice a žltá košeľ a so zapätým golierom vyzerali čisto. Chlapci dlho obstávali okolo cigána, dívali sa, ako sa zvíja, lapá perami sneh, ako mu na líci skáče vybité oko.

Všetko je to nesprávne a smutné.

Ale na vojnu sa mi tiež nechcelo ísť.

„Ani ty tam nemáš čo hľadať,“ vravel som otcovi rozvážne. „Onedlho sa skončí zima, budeme chodiť na ryby.“

„Nesprávne žijeme,“ vzdychal otec.

„Nuž veru nesprávne,“ prikyvoval som, „ale to všetko preto, že je zima. V lete nám bude lepšie.“

No keď už raz bola zima, a k tomu ešte tvrdá, rozhodol som sa, že si budem písať denník, aby som opísal celý tento nesprávny život. Popísal som celú písanku, ale vôbec to nebolo o tom, čo sa mi stávalo. Písal som čosi také ľahké, ružové, letné, hoci každý deň to bolo poznačené tými zimnými dátami, čo sú hrubo vytlačené v trhacom kalendári. Akoby ma parník viezol po tichom mori a všade naokolo ticho.

Dátum, rok.

More je tiché. 45 stupňov východnej dĺžky a 56 západnej. Ostrovy. Ľudia sú tichí. Vetra niet. Ani fujavice niet. Zlodejov koni niet.

Dátum, rok.

More je tiché. Ostrovy. Cíny. Našli sme stroskotancov.

Ich loď sa potopila, ale ľuďom sa nič nestalo. Ľudia sú tichí. Zase ostrovy. Plávame dolejš.

Dátum, rok.

More je liché. 67 stupňov východnej dĺžky a 42 západnej šírky. Ľudia sú liché. Prešli sme pomimo. Zase ostrovy.

So záľubou som písal najmä slovo „ostrovy“. Pamätám sa, aké boli na Irtyši. Keď sa rieka rozvodní, zanesie ich íl, a keď voda opadne a človek sa k nim priblíži na člno, na úžasne hladkom piesku vidieť iba stopy vtáčikov. Tenké tmavomodré prúty tavoločníka, ovité pri koreni trávou, skláňajú sa pred člnom. Vyberieš si miesto a pustíš sa do rybačky. I keď ryby neberú, je tu príjemne.

Alebo ešte ten ostrov na jazere neďaleko Volčichy.

Vybrali sme sa s otcom na huby. Strhla sa búrka. Člnok sme mali mizerný, doštenú lodičku s rovným dnom. Hojdalo nás/ a preto sa mu ťažko veslovalo. Zľakol som sa. Zrazu nás podchytila ozrutná vlna. Hromy bili, blesky sa križovali, také veličizné, že väčšie si ťažko aj predstaviť. Posolilo nás hodné kusisko a vyhodilo na krík.

„Ostrov!“ vykrikoval otec nadšene. A naozaj, bol to ostrov. A my Čupíme v kroví aj s Člnkom, tak ako v románe. Zliezli sme dolu. Ideme cez močiar, po neistých hrbčekoch, zarastených pichľavou ostricou. Otec pred každým krokom skúša hrbček papekom, či nás udrží. Člnok vlečie za sebou. Vyšli sme na piesočnatý breh. Vítajú nás pokojné borovice. Pod nimi čistučké hríby. Vietor sa utíšil. Tiché ráno.

Otec našiel môj denník a prečítal si ho.

„Nič múdreho z teba nebude, Vsevolod,“ povedal zhovievavo, „keby si aspoň zapisoval, aké je počasie. Dnes-zajtra ma môžu vymenovať za vedúceho meteorologickej stanice!“

Na druhý deň som zapísal:

Dátum, rok.

Počasie pekné. Ostrovy. Pršalo, ale nie veľmi. Šesť stupňov Réaumura. Ostrovy. India! Prešli sme ďalej. Počasie obstojné, zaoblačené, ale zato teplo. Zase India! Zase sme prešli ďalej.

Zdá sa, že som chápal svojráznu nehu svojho otca. Jeho túžby boli vždy inakšie ako moje. Napríklad láska. Pohrdal som láskou oj tými, čo ma ľúbili - ostatne, bolo ich málo.

Pobelavá modrooká učiteľka ľúbila môjho otca. O ich láske hovorila celá Volčicha. Pop dával otcovi ponaučenia:

„Mali by ste, Viačeslav Alexejevič, bedliť nad čistým rodinným životom, lebo aj tak všade striehne na nás pokušenie.“

Zložili sme posmešné pesničky na „zemských“. Cez veľkú prestávku stávali dve školy proti sebe snehové pevnosti. My „cirkevníci“ sme vyliezli na hrádzu a spievali svoje pesničky. Tento spev sa obyčajne končil bitkou. Vybehli učitelia s palicami, školník s metlou, niekedy aj zvonár.

Teraz pobelavá učiteľka neachkala, nezalamovala rukami, neopakovala: „Nebite sa, chlapci,“ - hľadela ponad nás akýmisi neprítomnými očami a iste si myslela: pre moju mladosť a lásku sa chlapi vešajú, trápia, bijú.

Môjho otca nemožno neľúbiť, to je istá vec. Ale tá učiteľka sa mi predsa len nepozdáva. Otec jej písal do pamätníka verše rôznofarebným atramentom v ôsmich rečiach: v šiestich východných, v jednej západnej a po rusky.

Moja matka vedela o tejto láske. Matku som si síce vážil, ale zavše som ňou akosi neurčito pohrdal. Učiteľova žena, a negramotná! O všetkých a o všetkom sa vyjadrovala kategoricky, všetkých odsudzovala. Keď sa otec opil, nadával jej; ale ona rozprávala, že s mužom nik nevie tak zaobchádzať ako ona. Všetci vedeli pravdu, všetci sa jej za chrbtom vysmievali, ale ona si myslela, že nikto nič nevidí. Chodila v kartúnových šatách, lebo jej vraj pristanú, no v skutočnosti jednoducho nebolo peňazí na to, aby si kúpila vlnené.

Vyčítala otcovi:

„Chceš ma nechať? Varí sa mám vrátiť s hanbou do Lebiažieho?“

„Prečo by som ťa chcel nechať? Slušní ľudia nenechávajú ženy s dvoma deťmi.“

„A učiteľka?“

„Učiteľka? Arinal Bola si dakedy u nej?“

„Čo by nie.“

„Videla si šijací stroj, čo sa krúti nohou?“

„Nevídali, taká mašina! Keby si toľko nepil, už dávno sme si mohli zadovážiť.“

Matka neprestajne túžila po šijacom stroji, hoci aj ručnom, bárs aj za

Šesťdesiat rubľov. (O pár rokov sme ho nadobudli: na splátky, po tri ruble mesačne. Ťažko bolo splácať. Agent firmy „Singer“ chodil k nám každý mesiac a vlepoval nám do knižky známky, ale pretože sme sa často sťahovali, stratil napokon našu stopu a stroj nám osial za tridsaťtri rubľov.)

„Tak sa ti teda zdôverím, Arina: obalamutím ju, a ešte ako!... Hrkútam okolo nej ôsmimi jazykmi a tak si ju omotám okolo prsta, že prepíše stroj na mňa a ona sa z nešťastnej lásky obesí.“

„Ver sa tí tá neobesí,“ odpovedá matka pokojne.

„A ja ti vravím - obesí sa! Sa nazdáš, že nepoznám ženské?“

„Ženské poznáš, to je pravda,“ odvetila matka s úctou, „lenže táto je mestská. Otca má úradníka. A poženú ťa pred súd.“

„Mňa? Úradníci? Ja sám som úradník!“

„Alebo sa ty obesíš.“

„To sa nemôže stať, že by sa do roka v jednej dedine obesili dvaja učitelia.“

Tento argument matku presvedčil.

„Síce pravda, je slobodná. Ak sa v nej pohne decko, tak sa obesí. Ale ak malé nebude?“

„Čo by nebolo? Ty si ich koľko mala odo mňa? Teraz dve, a Klavka s Andriuškom, čo umreli - to sú už štyri.“

Matka sa rozplakala.

„Šijací stroj bude náš, Ariša! A potom už nebudem chcieť nikoho, iba teba. Nech sa pre mňa aspoň jedno ženská obesí. Veď načo by ma inak bol splodil von Kaufman? Potom ti už nebudem zakášať. To ti odprisahám pred svätými obrazmi.“

„Veď ja zato neplačem. Mne je ľúto jej dieťaťka. Ona je pobehlica, ale to by sme už mali piate dieťaťko.“

Rád by som bol učiteľku zastavil, keď šla do kostola, šuštiac hodvábny

šatami. Na schodíkoch sa stretla s mojím otcom. Mala dlhý vrkoč a belasé oči. Namojveru pristúpim k nej a poviem jej: „Otec tí chce vziať mašinu, never mu, ja nechcem nijakých bratov.“ Ale nepovedal som jej to: lichotilo mi pomyslenie, že sa môže obesiť pre môjho otca. V Lebiažom by som rozprával: „Poznám toľko kníh, že som jedného gymnazistu dohnal do záhuby - začal sa spíjať a sestra sa mu zasa z lásky k môjmu otcovi obesila. Videl som, ako ju odrezali, ako otec rumádzgal a matka si odnášala šijací stroj.“

Táto láska sa skončila tým, že učiteľke ktosi namazal vrátka kolomažou. Ktovie, či to nebola moja mama? Akosi sa veľmi rozveselila, keď sa učiteľka presťahovala do mesta. Zmizli modré oči a hrubý vrkoč. Choď si kade ľahšie!

Môj otec onedlho po učiteľkinom odchode povedal:

„No, žena; už mi je načase ísť.“

A dali sme sa do balenia.

Keď sme sa viezli po mestských uliciach, otec sa dopočul, že na stanici stojí transport so zajatými Japoncami, šibol kone. „No, ton dorúbe všetkých Japončikov!“ pomyslel som si a srdce sa ml rozbúchalo.

Po peróne sa dôstojne prechádzali ľudkovia v žltkavých plášťoch, gamašiach a modravých čiapkach so štítkami. Strážili ich kozáci v obrovských baraniciach, tých istých, ktorými ich chceli „zahádzať“. Japonci pokrikovali na seba chrapľavými hlasmi a zrejme sa necítili nešťastní. Naopak, pripomínali mi tých šikovných ľudí, čo som videl v Jevstafievovej jarmočnej búde.

„Zaujímavý národ,“ povedal otec, zamyslene si prezerajúc Japoncov. „Všimni si ich, Vsevolod.“

„Načo?“

„Nuž, zdá sa, že by si sa od nich mohol učiť.“

„Ale veď sú to opice!“ povedal som, lebo som si spomenul na otcove nedávne reči o Japoncoch.

„Ak sú oni opice,“ preriekol otec a strmo sa otočil, „tak my dvaja sme obyčajní psi.“ A asi po troch krokoch dodal:

„Tu, kamarát môj, čosi neštимуje!“

MODROOKÁ

Otec sa najprv rozhodol cestovať do Bamaulu bez rodiny. Potom sa ktovie prečo rozhodol, že vezme aj mňa. Matka dovolila, lebo neverila, že sa naozaj dá k vojsku. Okrem toho si myslela, že dieťa na ulici nenechá. O otcovej chorobe nemala ani potuchy.

„On je vždy taký prenáhlený,“ vravela susedom priam s akýmsi potešením.

Otec si našiel spoločníkov a vydali sme sa na cestu.

„No, chlapče, zabojujeme si!“

Zberal sa otec na vojnu, či za učiteľkou? Prečo sa chcel v meste stoj čo stoj stretnúť s modrookou? „Ktohovie,“ vravel, „či nešla za milosrdnú sestričku na vojnu?“ Celou cestou rozprával o milosrdných sestričkách kadejaké oplzlosti, nadchýnal sa najmä tým, koľko peňazí nahrabú v Charbine, aké lumpačky sa tam usporadujú a ako kniežatá zo starých rodín prehrávajú milióny.

„Tam, chlapče, stretnem svojho bratanca Marka. Vysolí mi zo päťtisíc alebo aj desať. Zaručene je falošným hráčom a vyhráva obrovské sumy.“

„Jevstafiev? Komediant?“ spýtal som sa pochybovačne.

Opakujem, v detstve vieme viac, ako si myslíme neskôr, keď sme už dospelí,

„Nespozná ťa,“ povedal som.

„Spozná! Obaja sme na jeden parsún.“

Zložili sme sa v zájazdnom hostinci. Pomedzi vozy chodili o barlách ranení vojaci v baraniciach a pýtali almužnu. Otec si vykefoval krátky kabát, obliekol nohavice s lampasmi, pripásal šabl'u a pobral sa za

modrookou učiteľkou. Vyšiel jej tatko, staručký úradník.

„Dcéra? Vydala sa a presťahovala do Tomska. Za koho? Za zememerača.“

Starček povedal chvastavo:

„Mesačne zhrabne dvesto sedemdesiatpäť rubľov! Plešivý ani koleno, vôbec nepije. A akú úrodu máte toho roku vo Volčiche?“

„Pohánka je dobrá, hoci je veľa myší,“ odpovedal otec hnevľivo a zlostne zaplesol dvere.

Pri vrátkach do záhradky sme zastali. Úradník sa díval cez oblok, v ruke držal fľaštičku zeleného likéru. Otec sa hneď rozveselil, hoci ho zrejme urazilo, že ho úradník nepohostil likérom.

„Cigáni starigáň! Jednoducho ju nevzali za milosrdnú sestru. Nuž sa pobrala k Smetaninke.“

„Kam?“ spýtal som sa.

Otec už bol asi chorý, lebo vôbec nerozmýšľal, komu to vraví, keď povedal:

„Do verejného domu, kdeže inde? Vari sa aj my ta poberieme, čo, Vsevolod?“

„Nuž vari hej.“

O verejných domoch som už počul všelijakých rečí. Rád by som videl, čo tam robí modrooká učiteľka. Iba som vyslovil pred otcom obavu, že všetky súce dievky mohli odpraviť do Mandžúrie a tu ostali iba staré trlice. Otca neprekvapila moja informovanosť. Možno sa mu videlo, že neodpovedá mne, ale svojím myšlienkam.

„Keď ju raz nevzali za milosrdnú sestru, nemohla ísť do Mandžúrie s verejnými dievkami. Aj ona má svoju ctižiadosť.“

Pred sivým domom nehybne trčal hrdzavý lampáš, široký a rozbitý. Spod brány vyliezol pes s čiernou, tak isto rozbitou papuľou a lenivo zahavkal. Otec veselo potiahol rúčku zvonca.

Tučná majiteľka s hrubým krkom pomaly otvorila dvere.

Popri stenách stáli stoličky s vypletanými sedadlami. Okrúhly stôl bol zakrytý zamatovým obrusom. Na stole album, vedľa sa leskne lakovaná trojka. Udatný pohonič sedel „na kozlíku v kožuštku o červenom opaštku“.

Otec pritiahol stoličku k albumu a posadil ma.

„Koho si želáte, pán oficier?“ spýtala sa majiteľka bez záujmu.

„Doprac všetky dievky.“

„Ale sú v kúpeli.“

„Tak ich dožeň z kúpeľa. Piatim! A častujem! Koňakom!“

Otec mal vo vrecku iba dva ruble Štyridsať. Pochytil ma strach. Vedel som, ako tu bájajú, ba poznal som aj význam slova „vyhadzovač“, ale vzápätí som si pomyslel asi to isté, čo si myslel napoly v mrákotách aj môj otec: za všetky naše kúsky zaplatí učiteľka!

Prišli rozpálené dievky. Jedna v dlhom župane, s brezovou metličkou v ruke a dlhými kučerami, začesanými za uši, videla sa mi veľmi smiešna. Zastali si do radu. Otec pristúpil k nízkej, pobelavej s belasými očami.

„Nie, to nie je ona!“ povedal a buchol dievčinu päťou po pleci. „Dajte koňaku!“

„Máme dačo zaspievať?“ spýtala sa dievka s metličkou.

„Chodte sa dopariť, potom zaspievate,“ odpovedal otec a vyšiel na ulicu.

Tvár mal zlostnú. Na ulici ani živej duše. Otec švihácky zakričal odo dverí:

„Tridsať kopejok na vojenské veliteľstvo!“

„Ráčte,“ odpovedal fiakrista.

„Pane! A za unuváciu?“ kričala za nami majiteľka.

„Keď sa vrátim,“ odpovedal môj otec.

Keď sme sa usadili, otec sa rozveselil.

„Ja, braček, naskutku zarazím v armáde kartovanie!“

Vojenský veliteľ, človek s hrvoľom, v tmavých okuliaroch a rozopnutej blúze, pridržiaval jednou rukou modrý fascikel, druhou držal na ňom dlhú ceruzu; otca zdvorilo privítal. Vojaci, vdovy a pisári sa rozostúpili.

Otec sa oprel o šabl'u.

„Ako dobrovoľník idem brániť otčinu,“ povedal tým vysokým hlasom, ktorým si objednával koňak. „Prosím, aby ste ma okamžite poslali na front, do kozáckych oddielov, operujúcich pri Charbine! Chcem vyhľadať svojho nevlastného brata Marka Jevstafieva na poli slávy. Vďačne padnem, ale najprv musím zoť ať niekoľko japonských hláv!“

„Chvályhodný a krásny vlastenecký čin,“ povedal pochvalne vojenský veliteľ a ukázal na obraz Mikuláša Druhého, ktorý visel za jeho náplečníkmi. „Pritiahnite si stoličku a sadnite si. Doklady máte v poriadku?“

„Kozák má vždy všetko v poriadku.“

„Chvályhodný a krásny vlastenecký čin,“ zopakoval vojenský veliteľ, prezerajúc si doklady, „naozaj, všetko je v poriadku. Vdova bude dostávať penziu. Synčeka vám zaprotežujeme do kadetskej školy a vám, i keď mŕtvemu, dostane sa odmeny. Prepáčte, začneme oficiálne. Vaše meno a priezvisko?“

„Viačeslav Alexejevič Ivanov.“

„Chvályhodný a krásny vlastenecký čin. Odkiaľ pochádzate?“

Otec zbledol. Cestou sem si iste myslel čosi fantastické, ako vždy: vojenský veliteľ sa mu poďakuje za horlivosť, vydá mu metál, pridá k tomu ešte aj nejaké groše a prepustí ho. A tu zrazu: o pol hodiny je z teba vojak a o niekoľko dní ťa už vezú na „kopce Mandžúrie“!...

Bledosť netrvala dlho. Otec vyskočil, oprel sa oboma rukami o zelený stôl, naklonil sa k veliteľovi a zrazu vykrikol:

„Takto vy, gauneri, zaobchádzate s dobrovoľníkmi? Hurá-á-á!...“

Schytil som ho za nohavice, odkopol ma. Spadol som. Vytrhol šabl'u. Jeho nohavice s lampasmi vyleteli na stôl. A na zemi pod stolom som zazrel tenké nohy vojenského veliteľa. Na stene čosi zapraš'alo. Tento praskot sa ako dlhý vzdych ozval v susedných miestnostiach a rozniesol sa po všetkých chodbách:

„Rúbe obraz bát'ušku cára!..

„Revolucionár!“

„Šialenec?“

Hlava Mikuláša Druhého vyletela z rámu. Otec ju odkopol a rozbehol sa po prázdnej chodbe, rozháňajúc sa Šabl'ou.

„Vpred, dobrovoľníci, hurá-á-á!...“

Vonku bolo počuť hvizd. Ktosi vykrikol pri obluku: „Koňa! Hasičov! Chytajte šialenca!“

Predo mnou sa hojдалo zelené súkno a trochu ďalej ležala odťatá hlava Mikuláša Druhého. Odplazil som sa. Hrvoľatý veliteľ vyliezol skôr ako ja. Kľukol si k odťatej hlave, potom sa chytrou obrátil ku mne, párkrát ma ňou plesol po líci, zdvihol sa, otriasol si prstami prach z nohavíc a spýtal sa basom:

„Už ho máte?“

„Chytajú ho,“ odpovedal vojak vo dverách.

„Vypočuť ho! Ďalší.“

Lenže ďalší sa nevyskytoval.

Celý úrad sa rozutekal.

Vojenská osoba opatrne, dvoma prstami zdvihla hlavu Mikuláša Druhého a ešte raz ma ňou plesla po tvári.

„Prac sa do čerta!“

Bol som celkom osamelý na tejto prázdnej bamaulskej ulici. Hvízdanie sa vzdalovalo, kone leteli, mešťania bežali s kolmi a opratami. Chytali môjho otca. Možno ho už aj chytili a už ho bijú. Plakal som. Okrem toho som sa bál vrátiť do hostinca. Spomenul som si na strašných ranených, na cudzie vozy, na bradatých cigánov, čo sa trolili okolo vozov, spomenul som si aj na povesti, ako cigáni kradnú deti.

Pobral som sa k Smetaninke. Zacengal som. Vyšla majiteľka. „Tú belasú,“ povedal som, „čo vyzerá ako učiteľka.“

Majiteľka sa ma začala vypytovať. Cítila s otcom, kým sa nedozvedela, že rozrúbal cárov obraz.

„Študent?“ spýtala sa.

„Mhm. Študent,“ odpovedal som.

„Za také veci vešajú,“ povedala chriplavo, „a ty radšej choď.“

Podala mi bochník bieleho chleba, ale potom si to rozmyslela a odrezala mi len pätku. Čakal som pri plote, či nevykukne tá modrooká. Myslel som si - teraz vyjde, objíme ma teplou rukou okolo hrdla a zavedie do hostinca, kde sme nechali vrecko s poživňou a bielizeň. Nájde mi povoz a napíše dlhý list matke. Na rozlúčku ma pohladká po hlave. Rozplačem sa. Aj ona zaslží.

Ale muškáty v obluku sa ani nepohli. Kartúnové záclonky boli pevne zatiahnuté.

Tak sa skončila láska môjho otca k belasej učiteľke.

V hostinci som povedal majiteľovi, že môjho otca zabili. Poľakane mi vydal naše vrecko. Pobral som sa domov peši. Dobří ľudia ma dovezli k Volčiche.

PREDPOVEDAJÚ MI PROFESÚRU

Prestáhovali sme sa do Tomska.

Matka šla za kuchárku. Variť nevedela dobre; okrem toho často musela

meniť miesto, lebo som bol trňom v oku všetkým jej pánom. Proti Palladijovi nemali námietky - ten bol tichý. Usilovala sa nájsť si službu neďaleko blázince.

Každú nedeľu sme navštevovali otca. Zdalo sa mi, že v blázinci uvažuje pokojnejšie a správnejšie. Zostavoval kazašský slovník a vo voľnom čase rúbal drevo pre dozorca. So svojím životom bol veľmi spokojný. Izby sú čisté, upratané, susedia tichí. Zatúžil som stať sa bláznom.

„A dlho ťa tu budú držať?“ spytoval som sa závistlivo.

„Doktor mi vraví: ‚Keď priberiete ešte desať funtov, môžeme vás vypustiť.‘ Šéflekár neprepustí chorého, čo má menej ako osemdesiat kíľ. Vraj, kdeže sa ten zotavil, keď neváži ani osemdesiat kíľ?“

„Vrátiš sa do Volčichy?“ spytuje sa matka znepokojene.

„Nie. Rád by som...“ A vzdychne: „Rád by som sa zapísal na tomskú univerzitu, ale ako, keď som si už vybral Lazarevský ústav? Iba ak by sme zapísali Vsevoloda?“

Uprene sa zadíval na mňa:

„Chceš byť profesorom, Vsevolod?“

„To je taký, čo všetko vie?“

„Taký!“

„Nie!“ vravím rozhodne. „Ja chcem byť bláznom.“

Otec si ma znova obzrel a preriekol:

„Môžeš byť zároveň jedno aj druhé. Budeš!“ Preskočí pohľadom na matku. „Zunovali sa mi sedliaci, Arina, vrátim sa ku kozáctvu. Okrem toho už dávno som nechytal jesetery.“

„Lov je dobrý,“ povedala matka.

„Písali ti?“

„Nepísali, ale stretla som našich kozákov.“

A našich kozákov sme stretli takto:

Vracali sme sa neskoro v noci. Mama bola u známej rapavej kuchárky, pomáhala jej robiť pelmene. V meste bol židovský pogrom. Pri práci si kuchárky rozprávali, ako čiernosotenci vypálili ľudový dom, v ktorom práve schôdzkovali študenti a robotníci.

Prešli sme cez prázdne námestie.

Kdesi bokom, pri bielom dome, horela vatra. Nepamätám sa, či to bolo v zime či na jar, ale keď si spomeniem na to dlhé námestie, vždy sa okolo mňa zdvihne nesmieme clivá, studená hmla, ktorá preniká až do kostí.

Mama šla spokojná: pelmene sa vydarili, niesla si výslužku, zajtra ráno ich chcela pripražiť a nachovať nás; naša pani, ako všetky panie, sa hnevala, že kuchárkini fagani veľa žerú.

Od bieleho domu sa ozval krik:

„Stoj!“

Zadupotal mimochodník. Jazdci vo veľkých baraniciach mierili na nás pikami. Kone zastali tesne pri nás. K sedlu bolo priviazané čosi huňaté. Nezľakol som sa, zvedavo som čakal: kozáci boli opití, vystatovali sa svojou udatnosťou, nevideli v tom nič nečestné, že zabíjajú ľudí; tešili sa, že ich neposlali do Mandžuska, ale bojujú na tichom a bezpečnom mieste, ba dostávajú zato ešte aj metále.

Jeden z kozákov, rozháňajúc sa pikou, vykrikol opitým a lenivým hlasom:

„Chceš si zachrániť decko, židovka?“

Druhý si zapálil fajku, štrngol šablou o strmeň. Hlas mal ešte lenivejší ako prvý:

„Nestačili vás podrezat’?“

„My vás dorazíme!“

Matka mlčala.

„Židovka, odstúp sal Ideme ti prekat’ syna.“

„Hrom ti do pečene!“ odpovedala moja mať náhlivo. „Rozum sa vám múti, načisto ste sa ožrali. Vlastných ľudí nespoznáte, bodaj vás zrádnik metal!“

Kozák s fajkou si odpľul.

„Čo? Od Irtyša?“

Prvý kozák sa spýtal:

„A z ktorej si stanice, totka?“

„Zo Semijarskej,“ odpovedala mať.

Prvý kozák sa spýtal:

„Nepoznáš Prochora Chvorostinina z Urľut'upa?“

„Počula som o ňom.“

„Kade pôjdeš, tade rozprávaj, že si mu syna stretla v Tomsku. Že tu kántri židov. A toto si vezmi.“

Odopol od sedla čosi čierne a hodil to matke. Mať to ohmatala a podala mne. Bol to roztrhaný kaftan a vysoká kožušinová čiapka. Chvorostinin zliezol z koňa a tackavo, s vystretou rukou pristúpil k materi.

„Toto vidíš, totka, čo?“

Na dlani mu ležali zlaté hodinky.

„Mohol by som ti to darovať, ale ešte trafia povedať - to nebolo z gavalierstva, to zato, že s ňou spal. Pozri, totka.“

Zdvihol koňovi prednú nohu. Položil hodinky na zem a pustil kopyto. Ozvalo sa slabé zapraš'anie. Chvorostinin znova zdvihol nohu a ukázal hodinky, rozmliaždené na placku. Pošťukal po vrchnáčiku nechtom, odpľul si a z celej sily ich odhodil.

„Aby si vedela, akí sú Sibírčama gavalieri!“ povedal pri odchode.

Dlho sme sa plazili po zemi, hľadali sme tie hodinky.

Len čo sa rozbrieždilo, mať sa vrátila na námestie. Lenže hodinky nenašla. Vtedy začala zle-nedobre nadávať na Chvorostinina, ktorý sa iste iba rozohnal rukou a hodinky mu ostali v hrsti.

„Poznám ja tých kozáčiskov, horších žgrlošov niet pod slnkom.“

V Tomsku sme bývali dva roky. Otec to nijako nevedel dotiahnuť do osemdesiatich kíl.

„Nič to zato,“ vravel s úškrnom, „predsa len je lepšie v blázinci ako v base. Každý vraví, že za ten dorábaný cárov obraz by som si odkrútil zo sedem rôčkov v Centrálke. A potom by ma už namojveru nevzali ani do cárskej armády.“

„Dobre si to narafičil,“ povedala mať zaliečavo.

„Lepšie by sa ani nedalo. Nesprávnu vojnu viedol s Japončikmi. Na to som už dávno prišiel. A tu sa naň dívam zdola: odporná papuľa, a čím vyššie, tým odpornejšia - nuž rozihralo sa kozácke srdce! Všimni si, tu v blázinci nemáme ani jeden Mikulášov obraz: boja sa ma dráždiť.“

Otec hovoril dôležitým basom a tučnel. Už mal na starosti knižnicu a jeho písmo pokladali v kancelárii za najkrajšie z celého blázince. Raz nás prijal v správцovej pracovni pod obrazom bradatého učenca, nasadil si cviker a dôstojne odpovedal:

„Mali by ste ísť do Pavlodaru alebo Lebiažieho. A ja prídem peši, ak vás budem potrebovať.“

Aj sme odcestovali.

Nebol som príliš spokojný, že odchádzame z Tomsku: do blázince som sa nedostal, ani profesúru som nedosiahol.

Došli sme do Pavlodaru a ostali sme asi mesiac u letky Felicity Semionovny. Bola zima, tetka žila biedne; preniesli sme sa do Lebiažieho, potom znovu do Pavlodaru, a z Pavlodaru opäť do Lebiaucho. Mať vravievala:

„Krútime sa ani lajno v prielube: ani prúd nás neodnesie, ani do ľadu nezamrzeme. A to všetko skrz našu rodinu: druhým je rodina na potechu,

nám naša robí len neplechu.“

NASA RODINA

Celá moja rodina sa vyznačovala obdivuhodnou chvastavosťou. Mám teraz už poriadnych pár krížikov na chrbte, videl som množstvo ľudí, niekedy som sa ich vypytoval takmer s vášnivou zvedavosťou, precestoval som veľa krajín, prečítal veľa všelijakých kníh, ale nikdy a nikde som nestretol chvastavejších ľudí, ako je moja rodina.

Môj dedo z matkinej strany, Semion Kalisratovič Savickij, keď mal sedemdesiat rokov, čo bolo všetkým známe, rozprával, že má stosedemnásť, že je vyhnanec zo skupiny poľských konfederátov, že je bývalý trestanec. V parádnom kúte pri poličke so svätými obrazmi viseli hrubé okovy, ktorými vraj bol prikutý k fúriku na nútených prácach. Šesť dní v týždni bol v strašnom nepriateľstve s bohom. Nadávky a osočovania, ktorými častoval boha, sa mu nepretržite sypali z úst. V sobotu vyhodil ikony do komory, vyhrážal sa, že ich rozrúbe sekerou, a nespravil to len preto, že fóliové obloženie mohol vydávať za strieborné.

Prišla nedeľa. K dedovi sa schádzali hostia.

Chodieval aj miestny pop Andrej, zlomyseľný a nahluchlý starigáň s popolavou tvárou a krátkymi rukami, ktorý ustavične smrkal do dlhej sivej šatky. Pop spomedzi všetkých hostí najviac obdivoval príbehy deda Semiona a azda kvôli tomuto nadšenému obdivu sa môj dedo na nedeľu vždy zmieril s bohom.

Dedko pretieral ikony olejom, zapaloval večné svetielko a neskoro v noci bozkával okovy, tvrdiac, že jedine skrze ne spoznal pravého kresťanského boha, ktorý sa mu zjavoval vždy pri jeho súžení a utešoval ho, a neobyčajne účinnú útechu mu poskytoval najmä vtedy, keď dedka bili lieskovými prútmi.

„Trestancov tuším nebíjali lieskovými prútmi,“ namietol opatrne zlomyseľný pop Andrej a tak rýchlo manipuloval svojou sivou vreckovkou, až mu s ňou krátke rúčky splývali.

„A prečo by ich neboli?“

„Pri vojsku šibali lieskovými prútmi a tento trest pokladali civilisti priam za vyznačenie. Niektorí boli pyšní, keď sa mu museli podrobiť.“

„Nuž a mňa šibali, lebo ma chytili po povstaní! Bojoval som za Poľsko ako poľský vojak.“

„Rád by som vedel, akým spôsobom to bili tými prútmi?“ vypytoval sa pop Andrej.

„Na každý úder osobitný prút.“

„A keď tých úderov bolo tritisíc?“ spytoval sa pop.

„Ja som vydržal osemtisíci“ vyblakoval slabým hlasom dedko Semion. „Osemtisíc, a na každý úder osobitný prút. Znivočili na mne pätnásť vozov prútov n ja len nehybne stojím. Vtedy sa generál nazlostil, zakoval ma do pút a povedal: ‚Pošlite ho do jazerného pekla na Sibíriu, k Irtyšu, do osady Lebiažie, a nech tam žije do stopäťdesiatich rokov.´ Aj dožijem!“

„Akože by si nedožil!“ prikyvovali hostia.

Ach, tá rodina! Keď vypočuli deda, spustili svoje historoky.

Ako vysvitlo, pop Andrej bol v blízkom príbuzenstve s Jermakom a grófom Demidovom San-Donalom; môj krstný otec Pestov sa zúčastnil na obliehaní Varšavy a zajal môjho dedka aj celý pluk, ktorému dedo velil. A osada Lebiažie bola predtým nepochybne veľké mesto! A v Irtyši, na druhej strane, možno na piesočinách pri brehu nájsť nespočetné poklady tureckých bogdycbánov.

Fajky dymili. Klokotal samovar. Za drobnými oblôčkami sa jagalo Šíre stepné ticho. Kamenné sochy trčali pri slaných jazerách. Pri hradskej, po ktorej sa prehánali udatní fúzatí postilióni, kmásali orly mrcinu zdochnutého koňa. Jazerá sa podobajú belmám; okolo nich rastie šachorina, za šachorinou sú úžľabiny; a ďalej, na desiatkach, stovkách vierst porasty divých jahôd, kde sa potulujú zo dvadsaťkilové tučné dropy; za dropmi sú borové lesy, „boriny“, a ešte ďalej - napravo Čína, naľavo piesočiny Bel-Pok-Dala a uprostred sibírska cesta zo Semipalatinska na Vernyj, Taškent, Bucharu, a odtiaľ je už na skok India!

U nás sa spievalo:

Inde ty, inde ja,

inde mámilá moja.

India, India,

ty belasá India!

Moja stará mať Fiokla, žena deda Semiona, stále túžila po tom, aby sa stala svätou. Preto mala z dedovho bohorúhačstva pôžitok: čím viac utrpenia, tým ľahšie sa stane sväticou, Mala rada pálenku, dobré jedlá pod zub, veselých hostí, ale všetkého toho sa zriekala a v posledných rokoch sa začala pretvarovať, že je slepá, aby videla menej hriechov. V zime v lete sedávala v kožušku na schodíkoch pred domom, taká guľka, a držala v rukách vrecúško s bylinami.

Po dvore behal dlhý, sinavý a vycivený dedko Semion s flintou na pleci a pokukoval na nebo. Rád strieľal vrany a jastraby, ktoré striehli na kuriatka. Predstavoval som si, že chce dolapiť a postreliť boha, a babka stráži, aby ho udržala pred týmto hrozným zločinom.

Babka Fiokla sa vôbec nerozumela ani do zeliniek ani do chorôb, ale pretože všetky povesti hovorili o tom, že svätci liečili chorých zelinkami, liečila aj ona. Ja si myslím, že sa k nej chodili liečiť ani nie lak chorí, ako skôr tí, čo sa chceli pochváliť, že ich vyliečila Iebiažska svätá, Fiokla. Peniaze za liečenie nebrala, nebral ich ani dedko Semion, ktorý síce ustavične nadával, že je v dome svätá orodovnica, ale zato bol zrejme spokojný: ak už boh nemá kedy zostúpiť k nemu, aby s ním bojoval, posielala namiesto seba svätých.

Babka Fiokla liečila raz bohatého Kazacha Taksi-baja. Kazach mal bolesti v žalúdku, babka mu kázala zjesť na svitaní pol funia žltej hlíny, zmiešanej s otrubami a bylinkami, a potom sa desať dní postiť. Keď sa Taksi-baj uzdravil, doniesol nám všetkým dary. Mne dohnali žrebca, čo ešte nebol zvyknutý na sedlo.

Kôň, ako sa aj patrí na takého bujného žrebca, bil kopytami, nadúval

nozdry, dvíhal chvost dohora. Pri chatrnom plote okolo nášho dvora sa tiskali zvedaví kozáci: chceli vidieť, ako budem drezírovať darovaného žrebca. Podľa kozáckych obyčají treba na darovaného koňa sadnúť raz, ak je už cvičený, a trikrát, ak je necvičený; či jazdca zhodí či nie, na tom už naozaj nezáleží.

Koňa osedlali. Mat' hľadela na mňa hrdo, babka do zeme, dedko pozoroval oblohu. Nastráchane som vysadol do sedla. Kôň sa vzopäl. Preletel som mu ponad hlavu. Kôň preletel ponad mňa. Preletel som cez závej. Snehový víchor preletel cezo mňa. Zo záveja ma vytiahli za nohy.

Matka hľadela skromne, babka sa ma chystala liečiť, dedko spomínal na svoju mladosť.

„Vysadni, Sivolot,“ povedal môj dedko, „vysadni za celé Poľsko a za všetko kozáctvo!“

Vyštveral som sa do sedla druhý raz. Ešte prudšie som sa rozpleštil v záveji a kôň, vyľakaný mojim revom, preskočil cez doštený plot. Za ním sa rozbehli Kazachovia s palicami so slučkou na konci.

„Ach, keby bo tak vôbec nechytali!“ rozmýšľal som utrápené. Široko okolo mňa sa rozprestierala prázdnota a mlčanlivé pohrdanie. Zo snehu trčali moje palčiaky, čiapka a kožúšok, ktoré zašliapal kôň; nohy ml brneli, z uší vytekala voda.

„Už ho vedú,“ povedala babka svojím liečebným hlasom.

Tretí raz mi doviedli koňa! Bol hrozný! Kudlila sa z neho para. Z papule mu striekala pena. Pri každom údere kopyta vyletoval nad zástup fialkástý kúdol snehu. Pukot v jeho žalúdku pripomínal rachot praštiacich kryh pri treskúcich mrazoch. Ale oči mal nežné, sivé.

Spoliehajúc sa jedine na tieto sivé oči, vyložil som nohu do širokého strmeňa. Kazachovia už chceli pustiť opraty, ale vtom ma dedko Semion potľapkal rukou po kapci a povedal:

„Spadne, zaručene spadne, a teraz už nie hlavou do záveja, ale do brvna. A nijakí svätí ho nevyliečia.“

„Kristus kriesil aj mŕtvych,“ urazila sa babka Fiokla.

„A ak ja dnes v Krista neverím?“ zapišťal dedko a zachytil sa sinavými rukami sedla. „Ak sa aj dnes na všetkých bohov vykašlem? Hybaj dolu, Sivolot!“

„Musím sa prejsť tretí raz,“ povedal som a už aj som zliezol.

„Ešte sa dost' nanosíš. Ukážem ti, ako treba koňa priúčať.“

Sám Taksi-baj úctivo pridržal dedkovi strmeň.

„Ja vám ukážem, ako priúčali kone pred sto rokmi,“ povedal dedko, sadajúc si do sedla, a upravil si pod sebou kaftan. Potľapkal koňa rukavicou po zasrienenej hrive a chytil uzdu. „Pusť ho!“

„Pusť ho-ó!“ zvolali Kazachovia.

„Juj, ty môj pekný!“ zvýskol dedko.

Kazachovia odskočili. Srdce sa mi zatriaslo od radosti. Kôň spravil taký fantastický skok, že ma blažilo pomyslenie: sotva kto padal z takej výšky, z akej som mohol padnúť ja.

A kôň sa krútil, lietal po dvore a okolo neho sa vírili belasobiele kúdoly. A zrazu, už bez jazdca, preskočil sivooký kôň cez plot a môj dedko leží v záveji, akurát na tom mieste, kde som nedávno ležal ja.

Schytil som dedka za nohy.

„Zaneste ma pod sväté obrazy,“ povedal starý otec Semion, „a ty, Fiokla, volaj na pomoc všetkých bohov, aby ma vyliečili. Nedožijem sa pol druhej stovky rokov. Ale ani ty sa nedožiješ, Sivolot.“

Bolo mi starkého ľúto. Plakal som. Mal som rád jeho Čiernu bradu, hrajúcu do modra, dlhé modré rukávy jeho kaftanu, jeho slabý hlások, jeho väzenské okovy, jeho Varšavu. Ani sám boh ho nevylieči, nieto Labka!

Mal som dôvody pochybovať o všemohúcnosti božej. Pred niekoľkými rokmi ma otec dal za miništranta k popovi. Obliekli mi brokátový plášť, striebřistý a Široký. Pokorne som podával kadidlo, ale v duchu som sa ukrutne rúhal.

Keď pop vyšiel zo sakristie, pil som teplou vodou rozriedené víno, prichyšané na spoveď, a fajčil som cigarety, čo som ukradol otcovi, pričom som dym púšťal do príchlopky na kachliach. Naľavo visel čiernobradý Nikolaj Mirlikijský. Ustavične sa díval pomimo mňa. Jeho pokojnosť ma jedovala. Podpálil som mu sviečkou bradu a prepálil som ju bezmála po drevo. Potom som zjedol štyri obľátky, pripravené na spoveď. Bohovia mlčali. Hodil som švába do nápoja, ktorým zapíjajú prijímanie. Náš ctihodný kurátor vypil toho švába. Boh mlčal. A vtedy som zapredal dušu čertovi, výlučne preto, aby som čo najviac zasolil bohu.

V našom rode, ktorý sa počítal k poľským príst'ahovalcom, sa veľa rozprávalo o pánovi Tvardovskom, čo predal svoju dušu satanášovi. Pán Tvardovskij mal dušičku strednej kvality, ale diablove sa ktovie prečo páčila, a páno ju začachroval veľmi výhodne. Napríklad nijakým činom ho nemohli dochytiť: beztrešne sa dopúšťal kadejakých podfukov a machľov! Zmizol z väzenia tak, že na stenu nakreslil uhl'om koňa.

Ale mne sa predsa len nechcelo stretávať s diablom osobne. Domnieval som sa, že ak napíšem krvou svoje záväzky a hodím ich do kostolnej pece, dostanú sa rovno diablove do rúk; diabol šedi práve tu na uhli a netrúfa si vyliezť do sakristie. Pop Andrej často chodil k peci a pľul do nej, „Inak to už nebude,“ rozmýšľal som, „to zaručene pľuje na diabla.“

Horko-ťažko som si od seminaristu Jegorku, popského synčeka, vyprosil vreckový nožík. Nožík bol tupý. Pokúšal som sa prehryznúť si ruku - bolelo to. Zabehol som teda za zvonárom, vydrankal som od neho šidlo a pichol som sa nim do ruky. Ukázala sa krv. Mal som pripravené husie brko; dobre som sa pamätal, Čím podpisoval zmluvu pán Tvardovskij!

Brko bolo zle zastrúhané. Písal som na obloku v sakristii. Za oblokom ležali nespočetné záveje. Poletovali holuby. Bol pôst. Pop ospanlivo mrmlal pred oltárom. Uhlie v peci horelo pomaly, hodvábnym plameňom. Voňalo kadidlo. Celá obločná doska bola zaprataná prázdnyimi fľaškami zo „spovedelného“ vína.

Vysvitlo, že je ťažko písať celú zmluvu, keď človek nepozná jej formu, okrem toho to mohol pop zbadáť. Preto som jednoducho napísal: „Súhlasím. V. Ivanov“ a hodil som papierik do pece, ale vzápätí som pošepky vyslovil aj svoje podmienky, aby ma diabol neoklamal. Žiadal som si: kapce z bledunkožltého súkna, „barnaulské“, cifrované; korčule; vreckový nožík a dokončenie románu „Tajomný ostrov“, ktorého začiatok

som našiel na farskej povale.

Diabol zrejme uspokojoval požiadavky ostatných svojich klientov a neponáhľal sa splniť našu zmluvu. Korčule som dostal približne o päť rokov, „Tajomný ostrov“ som si prečítal po ôsmich rokoch, vreckový nožík som nadobudol až v zime roku 1933 v Berlíne a cifrované kapce vytúženej farby nemám ani dosiaľ.

Nuž dedko Semion umieral.

Umieral veľmi urazený, vysvetľoval svoj neúspech tým, že kôň bol zakliaty a babka Fiokla ho nevedela odkliať. Babka aj teraz strúhala zvláštnu tvár. Prirodzene, túžila dedka vyliečiť, ale na druhej strane, akáže by to bola svätá, keby začala liečiť domácich? Je všeobecne známe, že svätci liečili cudzích. Ba aj sa preriekla: „Ech, Semion, keby si mi nebol muži“ Parom ho vie, ale možno mu aj želala smrť. Teraz sa pre ňu začne to príšerné, bezodné utrpenie, ktoré znášali všetci svätí! Dedko Semion vnášal do jej života ľahkomyselnosť.

Dedko Semion umrel. Pochovali ho, ale chvastavosti v mojej rodine ani trochu nebudlo. A ešte jeho telo ani dobre nevychladlo, už rozprávali, že Sivolol nevedel koňa skrotiť, ale stosedemnásťročnému dedkovi sa to na prvý raz podarilo. Mimochodom, kôň bol veľmi pokojný a vtedy vyčíňal prelo, lebo sa mu pod huňu, čo nahrádzala čabraku, dostala pri náhlivom sedlaní trieska. Ale čo je ešte podivuhodnejšie: sára som ešte celkom nedávno rozprával historku, ako som nevládal skrotiť koňa a môj stosedemnásťročný dedko bo skrotil.

Babka Fiokla bola zo dňa na deň svätejšia. Jej svätosť jednoducho nemala drania! Robila sa slepou a žiadala, aby ju vodili pod pazuchy najmenej dvaja ľudia, ktorí museli za ňu odriekať nekonečné modlitby. Prirodzene, nášmu domu lichotilo, že chýr o nás šiel po celej Slzavej hradskej. Chodievali k nám slávni ľudia, a raz dokonca zastal pred nami so svojou trojkou staničný ataman Jegor Trubačov.

MOJ OTEC A MOJA BABKA

Keď som v duchu preberal svoju „čudnú rodinu“, často som si spomenul na otca. Ten je azda spomedzi všetkých čudákov najväčší.

Niekoľko mesiacov po tom, čo sme sa vrátili z Tomska k Irtyšu, zjavil sa otec.

„No, lak ako je v tom blázinci?“ spýtal sa ho ktorýsi príbuzný.

„Znamenite! Dajže bože každému z nás taký domov,“ odpovedal blažene.
„V Lazarevskom ústave veru bude viac starosti n nepokoja, ale už la pôjdem, keď som sa raz rozhodol.“

Veru, môj otec Viačeslav Alexejevič je strašne čudný človek! Pálenku nemal rád, veľmi ťažko ju znášal, ale pil ju v hroznom množstve. Jeho matka Darja Bundovová bola podľa otcových slov gazdinou u slávneho generála Kaufmana, „dobyvateľa Turkestanu“. Sú správy, a opodstatnené - čo už len preto, že môj otec bol znamenitý džigit - že babka Darja sa pozabudla s kočišom. Ale pretože môj otec bol „nezákonný“ syn, babka rozprávala, že ten hriech má na svedomí Kauíman, Môj otec rád opakoval túto tajuplnú legendu.

Otec pracoval za mladi na ryžoviskách, potom vychodil učiteľský seminár v Taškente a odtiaľ prišiel peši k Irtyšu. Lebiažskych chlapcov učil zväčša pochodovať a tancovať. Ešte aj počty vedel učiť s tancom. Ale čo tam počty! Povedzme taký krasopis, to je už ozaj „sedavý predmet“, no on aj la vedel vniesť tanec. Hral na balalajke a žiaci tancovali do kruhu, pozdĺž ktorého boli na dlážke kriedou nakreslené pekné písmená. Aby si žiaci zapamätali písmeno „f“, vešal im na chrbát slová s touto literou a zas len tancovali!

A tento čudák sa sial zaťom svätej Fiokly. Babkina svätosť roztrpčovala môjho otca: čokoľvek urobil, sláva babky Fiokly všetko zatienila! Otec dostal za džigitovku šabl'u s venovaním, prvú dôstojnícku hodnosť a vari aj osobný Šľachtický titul, aspoň to on tvrdil. Bravúrne získaval všetky ceny na cvičisku. Jazdil spomedzi všetkých kozákov najlepšie! Jeho márnomyseľnosť bola taká obrovská, že napriek svojej cintľavosti sa zúčastňoval na ľudových slávnostiach, zvaných „bajga“, jazdeckých pretekov i zápasov s najskúsenejšími borcami, a často vyhrával! No nie je to skvelá vec? Ale tu babka Fiokla vylieči hluchú. Babka Fiokla sa modlí za dážď a začne pršať! Ochorie krava, ona ju okamžite vylieči. Staničnému atamanovi Trubačovovi ukradli kabardinského koňa - pomohla nájst' zlodejov.

Otec jej nosil „kožené“ knihy, čítal jej „prológ“ Cet'jiminej, aby jej

dokázal, že svätí nie sú takí ako ona. Napríklad nikde nestojí, že sa svätým patrí piť kumys. Babke bolo ťažko zriecť sa kumysu a vravela na to, že musí znášať ešte aj horšie príkoria, tak ako všetci svätci, čo malí zaťov.

A naozaj, skúsila ich na vlastnej koži.

Kirgizi, ako vtedy volali aj Kazachov, boli podľa mňa dôverčivejší ako ruskí kozáci. K babke sa chodilo liečiť veľa Kazachov. Nie do daru, len na privďačenie nosili jej v kožených mechoch kumys, ktorého vypila cez deň hádam aj vedro. Sedela na výpustku ružová, veselá, bystré oči zažmúrené.

Otec si objednal arabskú abecedu a neskôr slovník. Naučil sa po arabsky. Potom sa vybral do stepi k chýrečnému išanovi Gaukazovi Fachtulinovi, aby sa dal vyskúšať zo svojich vedomostí. Raz zvolal Kazachov a začal im čítať korán po arabsky. Čítal a vykladal korán pri chorobe, pri nešťastí, pri šťastí. Vysvetľoval budúcnosť. Objasňoval prítomnosť. Liečil.

Kazachovia sa hrnuli k otcovi.

Neprijímal kumys. Taký je to nezištný človek. Dával kumys babke.

Ako vidíte, uzdravovať možno mnohými spôsobmi.

Lenže babka Fiokla neverila v moc koránu a vravela, že jej otec ukradol tajomstvo bylín. Onedlho išla na ponosu k popovi Andrejovi. „Učiteľa Ivanova posadol diabol,“ povedala mu. „Pretiahol mi Kirgizov, ktorých som chcela obrátiť na kresťanskú vieru.“

Pop Andrej prišiel do pomykova a vybral sa po radu k dekanovi. Dekan otec Gavriil, pop Andrej a staničný ataman Trubačov navštívili otca. Dekan bol vysoký šedivý stavec, veľký milovník koní a sám znamenitý jazdec.

„Čo tu šíriš zmätky, Viačeslav Alexejevič? Chceš prestúpiť na mohamedánsku vieru?“

„Nepekná vec! Žil si ako slušný človek, a zrazu...“ staničný ataman sklonil tučnú hlavu nabok a zadriemal, lebo aj generál Smidt, námestný ataman Sibírskeho kozáckeho vojska, si rád podriemal.

„Skôr ako niekoho odsúdime, musíme poznať príčiny,“ povedal im otec.

„Pozrite, tu to stojí...“

Otvoril korán a prečítal čosi po arabsky.

„A ja Kazachom vysvetľujem, že to všetko je lož. Odvádzam ich z cesty pomocú nesprávneho výkladu a tým ich prikláňam ku kresťanskej viere. Spýtajte sa Kazachov, ako teraz zmýšľajú o Mohamedovi!“

„Že by sa mi chcelo baviť s nekrstencami,“ povedal dekan pohrdavo a odišiel, spokojný s otcovým vysvetlením.

Otec bol tiež spokojný. Ale šarvátky medzi nim a babkou pokračovali.

Raz, keď otec dostal dvojokovový mech kumysu, nalial doň fľašku liehu a na tretí deň, keď kumys kvasil, daroval mech babke Fiokle.

Kamys jej chutil. Pila pohár za pohárom. Otec pozval hostí. Vonku bola horúčava, slnko stálo vysoko.

Babka sa opila. Zrazu sa dala do spevu, ale nebola to nábožná, lež „Hľa, letí trojka sťa bujný vietor“. Otec ju posmešne pozoroval. Mal žltú tvár. Dolu prefajčené zuby, hore úzke hnedé oči. Celý bol štíhly, šikovní.

Babka sa dala do tanca. Hostia sa najprv nazdali, že to tak má byť medzi svätcami. Lenže babka roztvorila oči. Babke sa vrátil zrak! Babka sa dožadovala vodky. Napila sa ako čík a zaspala na schodíkoch pred kostolom, ale najskôr ešte ovracala všetko naokolo a prikreslila uhl'om čosi neprístojné veľkomučnici Varvare, ktorej ikona visela pri vchode. Otec mal dobré srdce. Doniesol babku domov na chrbte, uložil ju spať a neprístojnosť zmazal.

Pád Fioklinej svätosti prinieslo môjmu otcovi veľa nešťastia a trápenia. Pretože si babka teraz už nijako nemohla vrátiť svätosť, dala sa na obchody. Hľadala si spoločníkov, aby mohla otvoriť sklípok v Lebiažom. Sklepár, brat atamana Trubačova, sa znepokojil a bežal sa sťažovať.

„Veď tá chce vziať do spolku Kirgizov!“ kričal. „Kirgizi budú predávať tovar?!“

Staničný ataman si predvolal môjho otca;

„Lepšie by si robil, priateľu, keby si nezvádzal ľudí zo správnej oné... No

načo si častoval tých Kirgizov koránom? Chceš si s nimi nahonobiť kapitál? Ja ťa pre začiatok prepustím a potom ťa možno poženiem aj pred cirkevný súd.“

Otec rozpačito žmurkal.

„Pomerte sa! Nech ostane svätá.“

Otec sa utekal pomeriť. Veľa všeličoho navymýšľal, aby vrátil babke Fiokle svätosť. Vykladal aj korán, kde vychádzalo, že Kirgiz nesmie obchodovať v spolku s kresťanmi. Aj sa vyhrážal, že si sám otvorí obchod. Nepomohlo to. Chýry o tom, že si Fiokla otvorí obchod, neprestávali, hoci spoločníci sa nenašli, najmä potom, keď sa dozvedeli, že sa staničný ataman hnevá. Babka začala šenkovat'. Otec usúdil, že si babka predsa len otvorí obchod, keď našetrí dosť peňazí, a vtedy jeho vyženu, preto premýšľal o inom obrate svojho života.

„Už mi je dávno čas stať sa študentom!“ povedal nečakane.

Vzal si krajec chleba, odrezal palicu, zašil do kabáta ušetrených tridsať rubľov a pobral sa peši do Moskvy skladať skúšky do Lazarevského ústavu.

MOJ OTEC SA VYDAL NA CESTY

Ako je známe, Lazarevský ústav bolo privilegované učilište. Akým figľom sa ta dostal môj otec, to raz neviem. Ale videl som doklady, kde sa potvrdzovalo, že V. A. Ivanov je skutočne poslucháčom Lazarevského ústavu východných jazykov. Zrejme bol môj otec výnimočne nadaný. Zachovali sa mi jeho preklady z arabskej reči, materiál k slovníku kazašského jazyka, „zborník múdrych výrokov“, preložených z mnohých rečí.

Otec bol na cestách tri či štyri roky.

Moja mať Irina Semionovna slúžila v tom čase po domoch ako kuchárka. Občas prišiel od otca list. Jeden bol z Jeruzalema, kam sa dostal tiež za čudných okolností.

Keď zložil skúšku, zaumienil si navštíviť Mekku a kvôli tomu sa vybral peši do Odesy.

V Odeze sa zoznámil s bohatými moslimami, ktorým povedal, že chce prestúpiť na islam. Zadovážil si zelený turban a dal si meno Ivan-bej. Bohatí moslimovia mu kúpili lístok na loď, ktorá mala viesť pútnikov do Mekky.

Pred odchodom sa v hostinci zhováral s pútnikmi, čo mali cestovať inou loďou do Jeruzalema. Tí mu začali stúpať do svedomia, a tak sa otec rozhodol, že najprv zájde do Jeruzalema ... Nech je ako chce, predsa len je pravoslávny! Okrem toho aj loď do Jeruzalema odchádzala skôr ako do Mekky. Otec predal mohamedánsky lístok a kúpil si nový do Jeruzalema.

Keď som roku 1912 prišiel z nášho okresného mestečka Pavlodaru už ako sadzač, čiže keď som sa už pokladal za celkom samostatného človeka, vypytoval som sa otca:

„No, otecko, a aký je len Jeruzalem?“

„Nuž také čosi ako Taškent,“ odpovedal otec vyhýbavo.

„A Taškent?“

„Môžeš sa sám presvedčiť.“

„Nevídali - Taškent!“ pomyslel som si. „Pre mňa ani Bombay nie je nič extra.“ Beda mi! Bol som práve taký ctibažný -“ ak nie viac - ako moja rodina. Chcel som otca pretromfnúť, prelo som si za cieľ svojho putovania nevybral Mekku ani Jeruzalem, ale hneď celú Indiu! Rok po rozhovore s otcom o Jeruzaleme pobral som sa peši zo Semipalatinska cez Semirečie do Indie. Túto cestu som opísal v románe „Ideme do Indie ...“

Ale vráťme sa do nášho Lebiažieho.

Stojíme pri školskom plote. Pred nami prašná dedinská ulica. Motká sa po nej žlté teľa, čo sa odrazilo od stáda. Dievča ho zaháňa prútom, tela skáče a nijako sa nechce vrátiť na pašu. Od Irtyša ťapkajú hore brehom kačice.

Otec si doniesol z ciest dlhé kostené špáradlo. Toto špáradlo vzbudilo v dedine všeobecný obdiv. Otec si ním ustavične špáral v zuboch, ešte oj cez

omšu. Aj teraz sa s ním pohráva.

Keď otec zložil skúšku do Lazarevského ústavu, vyliahol tridsať rubľov, zašitých do nohavíc, a kúpil si študentský kabátik s náplecníkmi, lesklými gombičkami a výložkami.

Teraz, tri roky po odchode z Lebiažieho, priblížil sa včasráno k dedine, ale nevošiel dnu, ostal pri veternom mlyne.

Čakal, kým sa zvečerí a kozáci vyjdú na podstienky zapáliť si fajočku.

A kozáci vedeli, že učiteľ Ivanov obchádza okolo dediny a uznávali, že koná správne.

Na západe slnka si kozáci obliekli uniformy, nohavice s lampasmi, čiapky s kokordami, napchali si fajky najlepším tabakom a posadali si na podstienky.

Vtedy otec vytiahol z kapsy nádhernú uniformu poslucháča Lazarevského ústavu východných jazykov, vyčistil si čižmy, vybral z kapsy päť kníh, chytil ich pod pazuchu a pomaly sa pobral do dediny, neobzerajúc sa ani napravo ani naľavo.

„Ide Viačeslav Alexejič!“ zakričali ženy.

„Chlapci, prišiel Viačeslav Alexejič!“

„Bože na nebi! Či sa len ligoce ani dukát,“ zašepkala nadšene akási starká.

A kozáci vstávali z podstienok a vzdávali mu česť a kozáčky sa mu klaňali po pás.

Keď otec prišiel domov, vyzliekol uniformu, vyprášil ju a uložil do truhlice.

„To nie je od teba pekné, otecko, že si taký ľahkomyselný,“ povedal som, „mama sa tri roky trápila po cudzích ľuďoch.“

„Aj ja som sa trápil po cudzích ľuďoch,“ vraví otec. „Horko-t'ážko mi dali dačo jesť, kamarát Prídem do kláštora, dajú mi trochu rybacej žbrndy, a potom aby im človek robil, ba môže dostať aj poza uši, ak sa im nepáči. A v Jeruzaleme ti ma v kláštornom hostinci prinútili čistiť reteráty, čestné

slovo! Ešte šťastie, že som im povedal: Ja som študent, polom ma preložili k zemiakom. A ja ani doma zemiaky nečistievam.“

„Ale predsa, aký je len Jeruzalem?“

„Trochu pripomína Samarkand,“ odpovedal otec po chvíľke rozmýšľania.
„Iba psov je hádam viac.“

Mlčal som, potom som povedal rázne:

„Ech, nie je to pekne!“

„Čo sa ti zas nepáči? Ak boh nejestvuje, tak som sa jednoducho prešiel zo zvedavosti, a ak boh jestvuje, predsa len je to hrdinský skutok a tam hore. na nebi, mi to započítajú.“

„Chvastavosť je zlá vec. Mnohí ľudia sú chvastaví, otecko,“ vysvetľoval som, „ale najviac - obyvatelia Lebiažieho. Chvastavosť - to je, keď sa ľudia pýšia taľafatkami, často aj neužitočnými vecami. Pozri, čo sa robí okolo nás! Hospodárske stroje sú vystavené na ulici pod oblokmi, kde hrdzavejú a kazia sa, namiesto toho, aby ich odpratali pod šopu. Na pohostenie vydajú ľudia všetko, čo zarobia cez rok, len aby ukázali svoje bohatstvo, najlepšie kone uštvú na pretekoch, dievčatá prepíjajú ako dobytok ...“

Otec sa mi sklonil na plece. Po lícach mu tiekli slzy.

I mňa to dojalo a vypadli mi slzy.

„Máš pravdu, Vsevolod,“ povedal otec a rozmazal si slzy špáradlom. „Už dávno si ňa všimam. Správne si povedal to slovo: chvastavosť! Pozri sa sám na seba, Vsevolod.“

Zdúpnal som.

„Sám na seba?“

Otec ma súcitne pohladkal po hlave:

„Chápem ťa, Vsevolod, keď svoju vlastnú chvastavosť zvaľuješ na iných. Mladosť rada hovoríeva v inotajoch. Iba na starosť je človek úprimný. Opakujem ti ešte raz: nezahub sám seba, a hlavne - nezahub svoje budúce

deti!“

Smutno mi je.

Podivná rodina! Ona sa mne vidí čudná, ja zas jej.

EŠTE O MOJEJ RODINE

Matka má v Pavlodare dve sestry: Fiozu Semionovnu, vydatú za staviteľa Petrova, a Felicatu Semionovnu - vdovu. Fioza Semionovna bývala na kraji mesta neďaleko poľnohospodárskej školy, pošmúrnej a mohutnej budovy. Felicata Semionovna zas na brehu Irtyša. Jedna mala kamenný dom a už stavali druhý, dvojposchodový. Druhá sestra mala „dreveničku“ s dvoma malými izbietkami, nachýlenú, každý oblôčik z iného skla.

Felicata Semionovna sa Živila tým, že varila čaj pre Kazachov, prístavných nakladačov, brala po tri kopejky od osoby. Čaj nahrádzal neborákom Kazachom obed. Za svoje tri kopejky pili čaj aj dve hodiny v jednom t'ahu. Sedeli v hlúčkoch na dvore, v izbách, v pitvore. Tetka chodila pomedzi nich, rozduchovala niekoľko samovarov. Matka jej pomáhala. Celé leto vo dne v noci napájali Kazachov a našetrili si toľko, že po biede po psote prežili zimu.

Teta Felicata mala vznešené ideály. Napájala Kazachov čajom, aby im uľahčila ich osud; pritom však nebrala od nich menej ako ostatné „živiteľky“.

„Lenže ja s nimi pekne zaobchádzam,“ vychvaľovala sa, „kde by našli takú vľúdnosť?“

Všetky jej vznešené snahy sa zvyčajne končili zle. Jej nebohý muž bol zúrivy požiarik a ustavične túžil po dieťati. Felicata nemala deti rada, ale pri svojej ušľachtilej nežnosti si vzala jedno za svoje. V tom čase, keď sme sa ubytovali u tetky Felicity, šlo jej pastorkyni Márii na pätnásty rok.

Ťažko je chovať pastorkyňu. Tá sa zanovito rozhodla, že si treba šetriť peknú postavu, krásne rúčky a nôžky, o tvári už ani nehovoriac. Mária nosila ustavične rukavičky a za nosenie samovaru odpočítavala Kazachom po kopejke. aby si nekazila postavu. Za túto svojvôľu ju tetka bila. A mne

bolo Márie ľúto.

Tetka mala na byte pôrodnú babicu Mulutovovú.

Babica bývala v polovičke domu. Bola nervózna, akási fialová a náruživovo chovala mačky. Starala sa jedine o seba, ale vedela hovoriť nabubrené vety a mačky držala preto, lebo si ich rozoberali kupecké paničky. Mala aj angorského kocúra a dve angorské mačky. Jej izbička ustavične smrdela mačencami. Zamkynala ju, aby sa mačence nerozutekali.

Spravil som udičku, priviazal k nej kúsok mäsa a potiahol. Mača bežalo za mäsom. Schoval som sa pod sud pri obloku. Len čo sa mača ukázalo v obloku, schmatol som ho a utekal s ním na záhumnie a odtiaľ k rieke, kde som mal pri lávke na pranie spravený úkryt.

Mača treba držať čo najdlhšie. Babica spočiatku sľubovala päť kopejok „nálezného“ a potom až sedem. Niekedy to podľa hodnoty mačatá vyskočilo až na dvanásť. Pekné bolo najmä jedno sivé s dvojfarebnými očami. Hrozne som túžil po tom, aby som ho mohol odvábiť. Keď babica otvárala oblok, držala sivé mača zavrznuté medzi kolenami.

Ale raz som ho predsa len zväbil na kúsok pečienky, priviazanej na nitku.

Počítal som, že dostanem najmenej pol rubľa! Mulutovová pridávala každý deň po päťáku. Rozčuľovala sa, prednášala nabubrené slová o spravodlivosti a šťastí a každý deň obedovala u letky. Polichotená tetka jej dávala najchutnejšie kúsky, ktoré som predtým dostával ja.

Prišiel deň, keď huňatý, rôznooký batôžtek stál už štyridsať kopejok. Aj naďalej som rojčil o pol rubli.

Ráno povedala smutne:

„Mám chuť na praclíky.“

„Zabehni!“ povedala mi tetka Felicata a vyčkávavo pozrela na babicu. Mululovová bezočivo mlčala. Tetka si vzdychla a vyľahla peniaze.

„Chod'. Kúp za desať kopejok.“

„To je málo,“ povedala babica.

„Tak za pätnást!“

Keď babica chrumkala praclíky, vyhlásila, že sú veru lepšie ako mačence, a preto nedá za sivé mača ani halieri

Vtedy som posadil sivé mača do košíka a strčil ho letke Felicite pod posteľ. Natrel som ho kolomažou! Mača presedelo potichu do večera a večer začalo mňaukať. Na tie zvuky babica vybehla z izby, nadávala, hnevala sa.

„Pokladala som vás za vznešenú dámu, Felicata Semionovna, a vy ubližujete nevinnému zvieratku.“

Tetka rozhorčene zbila Máriu. Mária si schovávala ruky i nohy pod seba a mlčala. Mlčala preto, že ju nedávno prijali na nižšie gymnázium, kde objavili jej znamenitý hlas. Vedel som, že Mária nepovie, kto zohavil mača. Mala ma rada.

I ja som ju mal rád! Spávali sme spolu na senníku. Ľahli sme si každý do druhého kúta. Tetka nás pobozkala na noc. Len čo odišla, pritiahli sme si posteľ k sebe, zamkli sme dvere a padli sme si do náručia. Koľko som mal rokov? Trinást. Mnohí iste povedia, že je to mrzko, hanba - ale bol som prcd.sa zlý chlapec. Okrem toho bola to nádherná, čistá, ako som sa neskôr dozvedel - platonická láska! A aký som bol šťastný! Ráno som bol nežný sám k sebe i k Márii. Aký som bol na ňu hrdý, keď si obliekla hnedé šaty u pobrala sa do gymnázia! Náruživý som túžil získať tiež uniformu s ligotavými gombičkami.

Vtedy ma zaviedli k strýkovi Vasilijovi Jefimovičovi Petrovovi, staviteľovi, aby ma umiestil do školy, kde sa nosí uniforma s lesklými gombičkami.

„Mám mu tykať Či vykať?“ spýtal som sa.

„Prečo tykať?“ začudovala sa tetka Felicata.

„Veď sme rodina.“

„Čo nepovieš, ro-di-na!“

Moja mať sa v lom čase najala k bohatej tetke Fioze za kuchárku a práčku.

Sestra si žiadala, aby matka nikomu nehovorila, že sú rodina: jednoducho pochádzajú z tej istej dediny. Matka pristala, iba mne povedala:

„V našej rodine sa taká hlupaňa ešte nevyskytla.“

Vasilij Jefimovič Petrov pochádzal z permských sedliakov; otec mu bol kapčiar, chodil robiť po domoch. Vasilij Jefimovič sa vyznačoval mimoriadnou permskou pohyblivosťou, podoberal sa bez rozmýšľania na akúkoľvek prácu. Staval kostoly, domy. Bez architekta, sám si robil plány a staval rýchlejšie ako všetci ostatní, lietal po okrese sem a tam, bil murárov, tesárov. Kostoly mali krivé múry, šikmé obloky, takže sa už stalo príslovečným: „Ä, to staval Petrov.“ Ľudia sa čudovali a zverovali mu objednávky azda len z údivu nad jeho inšpiráciou.

Tetku si vzal narýchlo. Stretol ju cestou do Lebiažieho. Na dvojkolke sa mu zlámalo koleso. Fioza šla s vodou. Celkom ako v piesni! Prosil ju, aby mu ukázala, kde býva kováč. Tetka ho odprevadila do vyhne len z lenivosti, aby nemusela vliecť vedrá až domov, Vasilijovi Jefimovičovi sa preto videla hrozne čínorodá a hneď ju požiadala o ruku. Svadbu vystrojili na druhý deň.

Tetka Fioza sa presťahovala do mesta, kúpila si ozrutnú posteľ, páperovú perinu, prešla sa dva razy po meste. Mesto sa jej nepáčilo a sťahovať sa do druhého nechcela. Nuž si ľahla do postele. Hovorila i rozmýšľala iba o jedení. Najväčšiu radosť mala, keď v meste otvorili lahôdkarstvo. Posielali k nej tovarišov. Podrobne sa ich vypytovala na všetko a objednávala si „z počutia“.

Irtyšskí rybári jej nosili najkrajšie jesetery. Z dediny jej vozili koláče, parený hloh, jalce, barany, boursaky vyvárané v mede. Okrem toho všetkého je ešte aj skúpa: svoju matku si zjednala preto, že pýtala menej ako ostatné. Mala rada iba zvieratá. Po dvore behal na dlhej reťazi vlk zvaný Viľka. Šlo mu na druhý rok.

„Páč, tam je strýčko! Pokloň sa!“

Poklonil som sa.

Na dvore pred dvojposchodovou stavbou stál Vasilij Jefimovič v šantungovej košeli a nohaviciach. Odpovedal nám na poklonu a chvastavo zvolal:

„To je zhon, čo? Naspodku chcem otvoriť sklep... a ešte voľačo!“

Pomedzi vozy s tehlami sa prepletali k skladom t'avy, naložené vlnou a kožami; tmolili sa tam ovce; zmietať sa vlk. Bl'ačanie, erdžanie, zavýjanie. Kým sme prechádzali cez dvor, Vasilij Jefimovič stihol obehnúť okolo fasády, vyliezol na povalu, nakukol do studne, ktorú kopali Kazachovia. Tvár mu žiarila spokojnosťou. Všetko ide znamenite! Že mu žena vylihuje a nič nerobí? Nech! Staviteľ Vasilij Petrov by si mohol vydržiavať aj desať žien. Ostatne, na desať žien nepomýšľal, ale keby si to bol vzal do hlavy, bol by si zadovážil desať žien aj napriek všetkému trápeniu, čo s tým súvisí. Vrtký človek!

V tetkinej izbe ma privítali tajomné vône. Zvláštne slnko ležalo za hustými záclonami. S úctou som hľadel na širočiznú purpurovú posteľ a na vymaľovanú mäsitú ženu. Vážil som si aj hrubý paplón, pod ktorým spočívala, hoci bolo veľmi horúco.

Mama, chudučká a pokorná, zastala pri dverách.

„Ariša,“ povedala jej tetka Fioza, „zavar nám čajík.“

Tetka Fioza so vzdychom zhodila paplón a vztýčila sa predo mnou v košeli až po päty. Bez náhlivosti si obliekla kazašský pruhovaný župan, rozčesala si fantasticky dlhé čierne vlasy. Cítil som, že by bolo treba povedať niečo úctivé, ale pery mi zdreveneli. Jakživ som nevidel podobnú bujnú krásu. Uvedomoval som si, že sa nesvedčí takto rozmýšľať o tetke, ale jej bohatstvo umŕtvovalo vo mne všetky rodinné city.

„Si gramotný?“ spýtala sa a vhodila si do červených úst medovník.

„Áno,“ odpovedal som potichu.

Cmukla, prižmurovala oči, mykala plecami a vôbec si ma nevšímala. Jej ľahostajnosť ma uspokojila.

„No, pod' do jedálne, synovček.“

Na okrúhlom stole, aký som tiež videl prvý raz, vrel samovar. Matka rozkladala šálky. Už ma chcela poslať do kuchyne, ale strýčko Vasilij Jefimovič ju zastavil:

„Nech pije tu. Povzbudenie je užitočné.“

Na obruse stáli priezračne mištičky so zaváraninami. A koľkoraké boli! Malinové, jablčné, jahodové... V dlhom prúde ustavične tiekli do tetkinho tanierika. Mne naložili jahodovej, tá je najlacnejšia: v stepi sú nekonečné priestory divých jahôd. Po zaváranine si tetka pritiahla tortu a pažravo, náhlivo jedla. Jej mohutné, okrúhle tvary sa hojdali.

Strýc, ryšavý, územčistý, ustavične kamsi odbiehal, vracal sa, otváral oblok a nadával murárom. Upíjal si z pohára čaj a búchal pritom päťou do stola.

„Treba postaviť tehelňu! Oplatí sa mať svoju.“

Obrátil sa ku mne a ohmatal mi svaly.

„Chceš sa učiť?“

„Chcem,“ odpovedal som, hľadiac na tetku.

Obdivoval som, s akým pôžitkom pila tetka Fioza čaj. Prižmurovala oči, vzdychala, v bruchu jej Čosi uspokojivo bublalo.

„Učiť sa je užitočné!“ zvolal strýc. „Ideme? Už priahajú.“

Strýc ma posadil na kozlík, aby som poháňal mimo chodníka. Mal som poháňať rovno k dyňoviskám poľnohospodárskej školy. Užitočná škola! Len rýchlo ta, rýchlo! Náhlivo sme vybehli z mesta.

„Cesta je znamenitá! Aj úroda je znamenitá! A už sú tu dyňoviská!“

Strýc dal zastaviť a odtrhol niekoľko dýň. Vartášovi, ktorý prišiel k nám, dal päťák. Prešli sme ešte popri mnohých dyňoviskách, poliach. Vyšli sme na mnoho vrškov. Chytala sa ma únava. Strýc sa prebúdzal na zákrutách a ukazoval mi, kde treba odbočiť. Len rýchlo!

Viezli sme sa zo štyri hodiny, kým sme nevideli žltú drevenú bránu bez ohrady. Na bráne bol nápis: „Výskumná farma pavlodarskej poľnohospodárskej školy“. Za bránou niekoľko dlhých domov z nepálených tehál, stohy sena a vymlátenej pšenice, stodoly a bokom, pri veľkej zeleninovej záhrade a jazierku, pekný biely domček.

Pri domci nás uvítal správca školy. Mal čudné priezvisko - Svaz, a meno celkom obyčajné - Ivan Ivanovič. Strýcovi sa neobyčajne potešil. Ostatne, on sa potešil každému, tento vypasený Svaz! Stískal strýcovi ruku, hladkal ho po pleci, po bruchu.

„Vasilij Jefimovič, potešenie moje, kde sa tu beriete? Neúfal som sa, že vás tak skoro uvidím, aj som sa hneval.“

A vystrúhal hnevlivú grimasu.

„Predvčerom sme sa stretli u mešťanostu.“

„Akéže to bolo stretnutie? Stretnutie - na to si treba spolu posedieť. Či ma už nechceš poznať?“ Rozčúlil sa, ale hneď sa spamätal, keď zbadal mňa.

„Aký mládenec je už z toho vášho syna, Vasilij Jefimovič! Bude mať už zo šestnásť rokov, čo? Gymnazista? Či študuje privátne?“

Tancoval, obskakoval okolo Vasilijo Jefimoviča. A ten len špekuloval, ako by sa tu dalo niečo postaviť. Strýc toho veľa nenahovoril, zväčša len konal.

„Ach, to je dobre!“

„Znamenite!“

„Bože, aká radosť“

Človek by si myslel, že sa priatelia už sto rokov! Ako vysvitlo, strýc bol u Svaza na návšteve po prvý raz, ba ani mu len nič nestaval.

Keď sa Svaz dozvedel, že ma Vasilij Jefimovič priviezol k nemu do školy, nevýslovne sa potešil. Ktovie prečo sa mu nepozdávali moje nohavice, hoci to boli tie najobyčajnejšie sivé nohavice z lacnej bavlnenej látky, zastrčené do čižiem s krátkymi sárkami.

„Nie, v takýchto nohaviciach nie je možné začať učenie!“ zvolal rozochveným hlasom. „Preobliecť ho!“

A skladník ma odviedol. Strýčko ostal na čaj. Ešte som ani dobre nedošiel k skladu, už som videl, že strýc sadá do dvojkolky, zrejme si spomenul na nejakú súrnu prácu.

Na mňa už zabudol.

Svaz na mňa zabudol tiež veľmi skoro, hoci keď ma stretol, vždy vystrúhal nesmierne natešenú tvár a spomínal najobdivuhodnejšieho a najpodnikavejšieho staviteľa Vasilija Jefimoviča.

ŠKOLA

Bolo nás štyridsaťdva žiakov. Všetci sme bývali v dlhom baraku z nepálených tehál. Spávali sme na železných posteliach a slamníkoch, ktoré sme si sami napchávali každé dva týždne. Nosili sme rovnaké čierne nohavice a košele z „čertovej kože“ s bielymi gombičkami až po golier a v zime, keď sme sa presťahovali do mesto, vydali nám čierne plášte so zeleným lemovaním. Vstávali sme včas, pred svitaním. Úmorné vstávanie! Keď som vstával, vždy som si myslel, že už nikdy v živote horšiu drinu nezakúsim.

Oral som, bránil, sedel na kosačke, chodil na voloch po drevo do mesta, driemal na slniečku. Všade naokolo holá step. Do nosa i do úst sa mi pchal teplý prach, oči sa mi zliepali, ustavične sa mi hrozne žiadalo spať. Ale to všetko by sa ešte dalo vydržať, keby nás nebudili lak zavčasu.

Príjemné je pokrikovať na priateľov z vysokých sedadiel žacích strojov. Kone bežia vrtko, pružne, oháňajú sa chvostami. Ovady sa nám vpíjajú do Šije.

„Prida-áj...“ začal na jednom konci mladý a zvučný hlas.

„Pridaj!“ kričal druhý.

Nič sme nepridávali. Plieskali sme bičmi, hoci kone už nemohli bežať rýchlejšie, lebo by sa stroj pokazil. Ale páčilo sa nám, že sme ako veľkí. Sami kosíme a žneme! Pri návrate z poľa sme sa zastavili na dyňovisku a odtrhli si dyňu alebo slnečnicu. Láskali sme semiačka a chvastali sa jeden pred druhým, kráčajúc v oblaku teplého prachu. Znamenity život, nebyť toho včasného vstávania!

Znamenity život, nebyť kuchyne. Traja z nás mali každý deň službu. Jeden ostal upratovať jedáleň, umývať riad, utierať obloky. Dvaja pomáhali

kuchárke. Treba čistiť zemiaky, vláčiť drevo do pece, chystať kapustu, cibuľu, krájať chlieb, nalievať čaj do šálok. Žiaci nám nadávali. Jedni, že je čaj príliš hustý, druhí, že je málo mlieka.

Obed. My, čo máme službu, prinášame kapustnicu.

Stred stola majú obsadený starší žiaci: plecnatí, mocní, rozvážni. O všetkom, čo mienia urobiť, rokujú dlho a starostlivo. Ako čo najpevnejšie zašit' nohavice? Koľko šálok čaju môže človek vypiť, aby mu to neuškodilo pri učení? Ako rozveseliť Svazu? Pracujú opatrne, opatrne chvália i hania... Ale nie, nikdy nezájdu tak ďaleko, že by hanili, kdeže by! Boja sa všetkého nového, nepreskúmaného. Napríklad, nemožno im premiestiť posteľ. Neopustia školu bez dovolenia. Väčšinou pochádzajú z bohatých roľníckych rodín.

Po bokoch sedia „vrtielky“. Nalezenci z útulkov, deti žobrákov, tulákov, schudobnených mešťanov - ustavične nadávajú, kľbčia sa a vari ani nerozmýšľajú.

Ale všetci dovedna, celý stôl - prostriedok i konce - sú ustavične v krajnom napätí. Čím dlhšie som v Škole, tým väčšmi mu rozumiem. Napätie a divosť vzrastá najmä v zime, keď sa vraciame z farmy do mesta. Zdá sa, akoby pravidelný tok myšlienok u „stredných“ narazil na neprekonateľnú prekážku, „vrtielky“ afektujú, robia zo seba šašov, vystatujú sa, ale u nich sa myšlienky navzájom predbiehajú, akoby fasáda už bola postavená, a dom ešte nikde!

Aj sám Ivan Ivanovič cíti túto divosť a unudenosť žiakov a stráca náladu. Svaz nám má prednášať fyziku, geometriu a náuku o chove dobytky. „Aké sú to hlúpe, prázdne predmety,“ myslím si, „keď ešte aj taký Svaz bol schopný naučiť sa ich!“ Unudene otvára knihu, unudene prečíta názov kapitoly, potom ju odloží:

„Čítaj, Ivanov.“

Temno! Tu nie je možné vyučovať, ani potešiť sa nemá z koho. Svaz hľadá na tie tupé tváre, ktoré čakajú iba jedlo, myslia iba na jedlo, a z ničoho nič vraví:

„Čajky ešte nelietajú, a podľa mňa na Irtyši vôbec ani nie sú tieto zvestovateľky jari a ťahu rýb.“

Kreslí ceruzou po stole a drieme. Cengá.

„Čo sme si práve mali dokázať,“ vraví a odchádza z triedy, rozžiarený od radosti, a dúfa, že stretne ľudí menej napätých a unudených.

Každé dva týždne nás vodili do kúpeľa. Šli sme cez mesto v čiernych dvojiciach. Chlapčiská vykrikovali za nami: „Capil“ Po uliciach sme prechádzali mlčky. Mnohí z nás boli hrdí na hanebnú prezývku smradľavých capov, ale ja som trpel. Keď sme šli popred gymnázium, moja sesternica Mária, ktorá ustavične trčala pri obloku, náhle zmizla. Bodaj by nie!

„Capi, capi! Žobráci!“

Tá moja hlúpa uniforma!

A pomyslel som si: „Čo ak sa Márii nepáčia moje nohavice, zastrčené do čižiem? Ak sa jej páčia nohavice ‚mestských‘ žiakov, ktorí vyzerajú vo svojich pláštikoch ako sýkorky?“

Na budúcu nedeľu som si obul čižmy pod nohavice. Nik u tetky Felicaty si nevšimol moje utešené nohavice. Ostal som aj na noc.

Tetka zhasla petrolejovú lampu. Ležali sme s Máriou vedľa seba na zemi, hlavami pod stolom. Načiahol som k Márii ruku. Spi. Ako chytró zaspala! Dúfajme, že zaspala od ospalivosti, a nie preto, aby čím skôr zabudla na smradľavého capa.

„Capi, capi. Žobráci,“ myslím si skormútene.

V škole sme cez zimu nemali veľa práce. Zakúriť do pece, naliať petrolej do lúč, pozametať triedy. Veľa roboty bolo iba v sobotu, keď sme umývali celú školu.

Vo voľných chvíľach som chodil na zasklenú verandu na prízemí. Pôvodne tu mali zriadiť stolársku dielňu, ale ktosi ukradol nástroje i drevo. Žiaci sa verande vyhýbali - bolo tam príliš svetlo a zima. Tu som prečítal „Ľadovú sfingu“, „Osemdesiat tisíc míľ pod morom“, „Horiace súostrovia“, „Deti kapitána Granta“.

Spomedzi všetkých krajín ma najväčšmi lákala India. Keď som o nej Čítal,

často som si spomínal na Kolyvaň, na medenú hutu, jarmočné budy a chlapa v turbane. Ako sa len volal? Ach, áno! Mark Jevstafiev. Ale v našom dome ktovie prečo nikdy nehovoria o ňom. Čo zlého vykonal a čo robí teraz?

Tam som prečítal od Edgara Poea „Príbeh Arthura Gordona Pyma“. To, že o Arlhurovi Gordonovi Pymovi písali dvaja rozliční autori - Edgar Poe a Jules Verne, dodávalo v mojich očiach jeho životu úplnej hodnovernosti. Len škoda, že sa neplavil do Indie. Zaručene by sa ta bol dostali A so záľubou som opakoval: „Chudáčik Pym! Nesmiem, nikdy nesmiem zabudnúť na chudáka Pyma!“

Mám rád túto verandu, chladné slnko, veľa svetla. Veranda pripomína loď, najmä dva drevené stĺpy sú celkom ako stožiare. Sklá sú beláskavo priehľadné, vysoké. Keď sa človek zahľadel cez ne, videl obrovské snehové záveje na námestí (mešťania sem vyvážali hnoj}, ktoré veľmi pripomínali L'adový oceán, ba aj pól. Hľadím a rozmýšľam - teraz sa sneh skončí, dostaneme sa do teplého prúdu a ten zanesie našu loď k voňavým ostrovom.

Nechcelo sa mi viesť denník. Napísal som list. „Tu sedel chlapec Vsevolod Ivanov, čítal Júla Verná a myslel na to, že raz bude kapitánom a vyplaví sa na more. A prejde mnoho rokov, tento list nájde druhý chlapec, prečíta ho a tiež bude snívať o kapitánstve.“ Dlho som rozmýšľal, kde schovať ten list. Vhodil som ho do škáry v stĺpe, ktorý podopieral verandu. Stĺp bol obitý doskami.

A naskrze som nepredpokladal, že tomuto listu bude súdené zohrať veľkú úlohu v mojom ďalšom žalostnom putovaní.

Ako sa blížila jar, zhoršovala sa nám strava. Už sme hladovali.

Jedli sme stuchnutú slaninu, nahnitú a odmäknutú kapustu. Čaj nám dávali bez mlieka. Je pravda, že táto strava pripomína jedlo stroskotancov, ale mne sa takéto stroskotanie nepáči.

Vo veľkej aule visí obraz Mikuláša Druhého. Tvár má takú istú ako tam na vojenskej správe, kde sa môj otec bol prihlásiť za dobrovoľníka. Ibaže obraz narástol a ja som skoro taký malý, ako som bol vtedy. A celé okolie mi je aj naďalej nepriateľské a vzbudzuje vo mne strach.

Večer naplňame lampy petrolejom a rozvešiovame ich po triedach. Nalejš petrolej a opatrne kráčaš s lampou, držiac pod ňou handru, aby sa nezašpinila dlážka. Triedy sú prázdne. Zavesíš lampu do drôtenej sieťky, zapáliš a zľahka rozkývaš. Všetko naokolo začne plávať, hojdať sa a naplňať žltou farbou. V kúte stojí veľká čierna tabuľa, čistá ako zrkadlo. Podídeš k nej a napíšeš dlhou kriedou: „ $2 \times 2 = 4$. India! Baleárske ostrovy.“

Včasráno a večer musíme utierať prach z obrazu v pozlátenom ráme. Prečo je taký obrovský? Prečo naň sadá toľko prachu? Prečo má takú napätú tvár? Premenovali sme obraz, ako sme premenúvali všetko, čo sa nám zunovalo. Nazvali sme ho „šadru-badru“, čo znamená rapiny na tvári po kiahňach. A s chuťou sme vravievali:

„Dnes si ty na rade utierať šadru-badru.“

A najmä ten prekliaty rebrík, na ktorom musel človek stáť, aby dočiahol vrch obrazu! Rebrík sa kníše, vŕzga. Niekedy týždenník z neho spadol, a vtedy si ho celá trieda doberala, vysmievala sa mu. Človek sa po páde musí tváriť veselo, inak naň posmešníci vykrikujú: „Rebrík neudržal takú ťarchu!“

Vo veľkonočnom pôste, tesne pred spoveďou a skúškami, poslali nás preberať zemiaky do pivnice správcu školy Svaza. Očakávali sme, že v tejto „komore“ uvidíme všeličo, ale predsa len nie to, čo sme tam našli.

Proti nám sa vypúčali tučné šunky, hojdali sa vrecká so sušeným ovocím a hríbarmi, leskli sa marinády, usmievali bachraté poháre s červenými paradajkami, obďaleč niekoľko štyridsaťokovových sudov s dyňami, vrecia suchárov. Desať námorných lodí by sa desať rokov mohlo zásobovať z tejto „komory“!

Zrazu sa nám odnechcelo čistiť lampy. Uvedomili sme si svoje napätie. Uvedomili sme si svoj hlad.

Rozmýšľali sme tri dni.

A podkopali sme sa do správцovej komory!

A prejedli sme moje skúšky!

Už náš pop nepovie to, čo vravieval každému po úspešnej skúške, pričom si hladkal bradu so šedivými škvrnami:

„Budeš poľnohospodárskym technikom. Už je načas. Vlni mi kobyľky obžrali proso aj pšenicu. Už je načas, aby učení ľudia vzali rozum do hrsti.“

Pokúšal som sa vykrútiť z krádeže - ani nie tak preto, že som pokladal za nerozvážnosť vystrájať takéto kúsky tesne pred skúškami, skôr preto, lebo som nechápal, ako môže niekto byť taký pažravý. Keď hladovať, tak hladovať! Sladkosti, to už je inšie.

„Nechcem!“

„Čo?“

„Nebudem kradnúť!“

„To je podliak!“

„Špicel!“

„Udavač!“

„Vrtielky“ a „prostriedok“ zaručene zvalia vinu na mňa. Znenávideli ma, že som odmietol.

Šiel som k skladu spolu s nimi. Na tvárach sa zračilo ešte väčšie napätie. „Prostrední“ už liezli do tmavej diery, ktorá sa začínala v ohrade pre dobytok. „Vrtielky“ ich odtískali, hrýzli, pišťali. Rozhodol som sa, že vlezem do chodby posledný. Už som počul z pivnice radostné výkriky:

„Najedz sa!“

„Nešanuj!“

„Založ si!“

„Nešťastie!“ rozmýšľal som. „Nešťastie nikdy nechodí samo. To je ešte nič, že pojedli Svazove lahôdky, horšie je, že Mikuláš Druhý ostal bez očí.“

Áno, Mikuláš Druhý už nemal oči.

„Capi“, súžení hladom a predjarnou clivotou, v jedno utešené mrazivé ráno vypichli klincom oči na obraze panovníka. Na smrť sa im zunovalo utierať prach z tejto napätej tváre! A čudná vec, tvár ihneď stratila svoje napätie a tak zhlúpla, že sa „capi“ veselo rozosmiali.

Isté je, keď učitelia objavia, že Svazove lahôdky zmizli, prísne sa nám zadívajú do očí a my preskočíme pohľadom na obraz Mikuláša Druhého, a vtedy všetci uvidia, že cár nemá očí. Spýtajú sa:

„Kto to bol?“

A na niekoho to predsa treba zvaliť!

Nebudú dlho rozmýšľať. Všetci dobre poznajú najhoršieho chlapca:

„Ivanov.“

„Ktorý?“

„Tento.“

„Do basy s ním!“

Nemám šabl'u ako otec, aby som mohol hrať šialenca, a žiaľ, nie mi je súdené vypásať sa v blázinci.

Vyklat' oči cárovi - to je predsa len inšie ako pojest' paradajky!

Aj som túžil byť „politickým“, ale bál som sa nútených prác. Spomenul som si na okovy deda Semiona. Na jeho sinavú tvár. Hrozné. Tam na nútených prácach sú tváre azda ešte napätejšie ako tu v škole. Hlavou sa mi valili myšlienky, v srdci akoby mi čosi d'obalo.

Och, či sa mi už zunovala tá zima! Zunovala sa mi škola. Jar... Znova pracovať, vstávať na svite. Čižmy sú aj tak dost' ťažké, a keď človek vyjde na dvor, prilepí sa mu na ne zem a ešte väčšmi oťažujú. Chce sa mi spať. Studený vietor, dážď. Po krajoch neba safiánové jarné oblaky... Fuj!

Povedal som Svazovi:

„Pusťte ma domov, Ivan Ivanyč.“

„Zajtra sú skúšky, syn môj.“

„Umrel mi otec.“ '

Svaz sa prežehnal.

„Pánboh ho osláv,“ povedal potichu, „bol to znamenitý človek.“

Nikdy nevidel môjho otca.

„Ideš na pohreb?“

„Hej,“ odpovedal som a slzy ma zaliali od radosti, že viem tak skvele cigániť.

„No len choď, vyskúšame ťa osobitne, keď sa vrátiš.“

„Keď sa vrátim? No, to sa načakáte,“ rozmýšľal som napäto.

Červené tehlové základy školy sú tiež akési napäté, ako aj šedivé drevené chodby, ako celé moje okolie, ktoré akoby sa malo každú chvíľu rozplakať. No len čo som prešiel popri základoch, len čo som vykročil na kyprú predveľkonočnú cestu, hneď bolo po napätí. S pôžitkom som kráčal po mlákach, pískal som si, rozháňal sa batôžkom.

„Čo je s tebou, chlapče?“

„Vyhodili ma.“

„Prečo?“

„Ivan Ivanyč začal na vás nadávať, a ja som sa vás zastal.“

„A prečo nadával?“

„Že vraj všetko staviate nakrivo.“

„No ale takýto oplan! Sadni si, napiješ sa čaju. Vyhladovali ťa, chlapče.“

Nebadane som vzdychal: „Panebože! Aký som ja predsa len zlý chlapec!“

Okrúhly samovar. Neposedný strýc Petrov nadáva komusi cez oblok. Pred tetkou Fiozou zase stoja nespočetné zaváraniny. Moja mať s plačom pečie v kuchyni dolky. Nebude zo Vsevoloda poľnohospodársky technik!

Teta Fioza je ešte majestátnejšia, ešte rozumnejšia a belšia. Zatajil sa mi dych ako dosiaľ nikdy. Aké šťastie bývať pri nej, vídať ju každý deň!

„Že by sme ho dali za kuchára?“ vraví tetka lenivo. „Tam bijú horúcimi lyžicami po čele, ak sa bude zle učiť. A strava ...“

Ťarbavo a žiadostivo sa načahuj[^] za zaváraninou. Pomyslela si: „Nie, nebude z neho kuchár. Kuchár musí byť k jedlu ľahostajný.“

Vasilij Jefimovič náhlivo dopil pohár horúceho čaju, až si popálil pery, vykrútil si fúzy, podvihol nohavice. Rád by spravil žene po vôli.

„Tak teda si odišiel?“

„Áno.“

„Zachoval si sa takto pekne. Na ženie, Vsevolod, ti je ešte privčas... Rozpačito pozrel na ženu. „Kde by som ho mal poslať?“

„Pošli ho k dolnému strýcovi Kuzmovi Kuzmičovi.“

„Pravda je, dám ťa za učňa do obchodu, synovček.“

UCEN

Včasráno ma parník vyložil na strmom brehu. Pri vatre sa hriali Kazachovia. Na vysokom svahu sa kučeraveli topole. Kazachovia ozlomkrky začali nakladať sudy a kožu. Kapitán na mostíku kričal do širokej trúby. Z lodného komína vyletovali na rozlúčku iskry.

Premrzol som. Chlap s veľkou hlavou a belavou šticou, čo mu padala do tváre, ma potiahol za ruku. Volal sa Fiodor Filippinskij. Pomáhal môjmu „dolnému“ strýcovi Kuzmovi Kuzmičovi Makedonovovi, obchodvedúcemu u kupca Davyda Lykošina v Urľuťupe. Na vozíku, celou cestou od prístavu do dediny, rozvažoval Filippinskij o svojom osude, ťažkom a macošskom. Opraty mu jednostaj padali z rúk. Vytiahol mešec

na tabak, aj ten mu vypadol. Hľadal ho dlho a poučoval ma, že nesedím správne, že človek musí aj zo sedenia niečo mať. Pradená vlasov mu padali až k ústam.

„Ty tu neobstojíš: budeš sa musieť vrátiť k ‚hornému‘ strýcovi,“ opakoval.

Naši príbuzní sa delili na „horných“ a „dolných“ podľa toku Irtyša. Kuzma Kuzmič, z tých „dolných“, mal za ženu Annu Semionovnu, najstaršiu sestru Fiozy, Felicaly a Iriny, a ovdovel asi pred Šiestimi rokmi.

Strýc Kuzma Makedonov býval v novom ružovom dome. Vraveli, že medzi ním a kupcovou Lykošinovou je stará, náruživá láska. Jeho šéf, kupec Lykošin, bol odsúdený na štyri roky väzenia pre vraždu subretky v Omsku a už si tri roky odsedel.

Strýc bol plešivý, tenký, mal piskľavý hlas. Domácnosť mu viedla sestra, gambatá Sofia Kuzminična, a pomáhala jej vzdialená príbuzná Klavdia, dievča so zelenými náušničkami. Žena kupca Lykošina žiarlila na strýca a neraz prikvitla znenazdajky v noci presvedčiť sa, či neleží s Klavdiou.

Spával som u strýca v kuchyni, vstával som včasráno, šiel som pozametať sklep, dvor, píliť som so sluhami drevo, nosil zo skladu baly strižného tovaru. Cez deň sme chodievali k parníku, obedovali sme ktovie prečo v stodole. Domov nás púšťali neskoro večer.

V noci som sa často prebúdzať, počúval som, či nejde Lykošinka s nožom v zuboch. Táto vycivená osoba so slnečníkom a taštičkou v rukách vedela nadávať neobyčajne dômyselne, bila sluhov a zlostne zazerala na strýca. Bol som presvedčený, že ho podreže. Aj som bol na to trochu zvedavý. Domnieval som sa, že plešiví ľudia majú málo krvi, a chcel som si svoj predpoklad overiť.

Prekvapilo ma aj to, že Makedonov sa kupcovej zrejme bál, na všetko jej prikyvoval, poslušne plnil všetky jej rozkazy, a predsa tak šikovne klamal a kradol, že ho za pätnásť rokov ani raz nechytily! Celá obec mu závidela toto zlodejské umenie. A prirodzene, zo všetkých najviac závidel Filippinskij. Kupeckí pomocníci striehli na strýca. „Vari mám i ja naňho striehnúť?“ myslel som si. A usúdil som, že kradne na rozkaz Lykošinky. A ak aj spáva s Klavdiou, tak len preto. aby kupcová mohla spáchať zločin a dostať sa k svojmu kupcovi do žalára.

V škole som asi veľmi vyhladoval: ustavične sa mi chcelo jesť, a najmä sladkosti.

Preto všetky moje úvahy o láske a krádežiach zatlačilo do úzadia obrovské množstvo sladkostí na sklade i v sklepe. Čo tu bolo cukríkov! Čokoládových, kľukvových, jahodových, marmeládových - v snehobielych, tuhočervených, žltých a diamantovo priezračných škatuliach ležali na pultoch, vykúkali z políc, zaplňali najodľahlejšie kúty skladu.

Ale ťažko sa k nim dostať! Baly kože, súkna, postroje, klince, debničky Čaju zatarasovali cestu. K sladkostiam pripúšťali iba skúsených pomocníkov. Oni otvárali vrecia s hrozienkami, sušenými marhuľami, figami, a pre mňa boli len kožky a čaj.

A tu som pochopil, čím ma tak láka India! Predovšetkým je neobyčajne sladká. Snívало sa mi o cukrovej trstine. Vo vetre sa hojdali sladké biele steblá. Dobre som vedel, že nemôžu byť biele, ale predsa som neveril v ich trstinovú zeleň.

Usilovne som vozil do prístavu sudy oleja, pomáhal som preberať náklady. Z parníka kričal chriplavý hlas: „Chytaj žinku!“ A ja som chytal klzký, mokrý povraz.

Kým sme čakali na parník, sedeli sme pri vatre a rozprávali sme si príhody, svoje i cudzie. Rozumie sa, fantasticky sme klamali. Po takýchto rozprávkach sa človek triasol až do rána.

„Sivolot! Prihod' na oheň.“

Zbieral som v tme raždie podľa hmatu, tam, kde mi zaprašťalo pod nohami.

Leto sa míňalo. Hoci som sa veľmi usiloval, ešte vždy som nemal právo vojsť do skladu ďalej ako na päť krokov. K sladkým vreciam chýbalo ešte vždy zo dvadsať.

Vydali mi ťažké čižmy a v drieku nazberkaný kabát. V rukách mám pisanku, k nej priviazanú ceruzku, obhryzenú a zamazanú - zapisujem, čo som prebral. Som spokojný. No, ešte mesiac, najviac dva - a dostanem sa do cukrového skladu a napchám si cukríkmi ozrutné vrecká na kabáte.

Ale sa mi nesialo po vôli!

O týždeň nás s Filippinským poslali na ďalekú cestu cez step, až na kraj boriny. V tejto ďalekej a záhadnej borine hotovili Kazachovia drevo a vozili ho do Urľuťupa.

Lykošinovci sa rozhodli otvoriť v borine krám, kde by Kazachovia a presídlenci kupovali strižný tovar a postroje. Aj tak idú vozy do boriny prázdne, nech vozia tovar.

Cestovali sme nekonečne dlho.

Pred západom slnka sme voly vypriahli. Zbieral som suchý konský trus a rozkladal vatru. Step ležala okolo nás lesklá a pustá. Prvý raz som sa dostal do ozajstnej, nekonečnej stepi. Aká príjemná je nežná a mladá tráva!

Vstáva! som zavčasu, líhal som si do trávy a hľadel dohora. Obloha bola odvážna a iskrivá. Voly fučali, vozy páchli kolomažou. Oblaky mali jagavé lemovanie.

Filippinskému padali veci z rúk tok ako vždy: košeľa, chlieb, hrnčeky. Štica mu padala do tváre tak ako predtým a zdalo sa, že mu aj oči idú vypadnúť. Vycivené nohy mu viseli z voza a filozofoval:

„Keby som tak mohol ukradnúť!... Také niečo ... ale čo a ako, na to neprídem, čo “ma zabiješ.“

„Podľa mňa je kradnúť odporné,“ vravel som. „A napokon oj podlé. Pravdaže, sú výnimočné prípady, ale vo všeobecnosti je to nudné ...“

„Neviem, či nudné či veselé, ale musí to byť. Všetci kradnú. Lenže skús niečo ukradnúť v borovom kráme! Makedonov prefíkane určil ceny: zákazníkovi je výhodnejšie chodiť za nákupmi dvesto vierst oko nám. Len tu skús určiť vyššie ceny, trúfni si niečo ukradnúť!“

Filippinskij, zdá sa, vedel o celom svete, kto a koľko ukradol.

„A kto nekradne? Ukáž mi takého!“ spytoval sa mňa, kazašských povozníkov, každého, koho sme stretli.

Na kraji mohutného lesa sme zazreli krám.

Borina je naokolo hustá, rovnomerná, a ak sa nejaká borovica aj vytrčila do výšky, zaručene bola karmínová. Pri kráme pílili brvná Kazachovia v kartónových nohaviciach - čambarách. Suchá páľava obklopovala krám i borinu.

„Ach, kdeže by sa tu vzal zákazník!“

A naozaj, zákazník bol u nás veľkou zriedkavosťou.

Kazachovia ukladali nové a nové polená na vozy. Zase som chodil pomedzi vozy s písankou, zase horeli vatry. Iba chrastie bolo ľahšie zbierať - bolo ho tam plno.

Neďaleko krámu žil v zelenom domci hájnik Vodovozov. Bol kdesi ďaleko v hore. Čajom nás hostila jeho žena Jelizaveta, vysoká, napodiv driečna, s ťažkým, oloveným pohľadom.

Mrzelo ma, že som taký malý, snažil som sa hovoriť múdro, chodil som knísavo ako Kazachovia a nechal som si narásť šticu ako Filippinskij.

Tetka Fioza onedlho poslala k nám svojho Viľku: vlk sa odtrhol z reťaze a podrhol jej všetky sliepky, polom preliezol do susedov a zadlával teľa. Priviezli ho v kletke na trojke spenených a vyplašených koní. Kazachovia obširne rozprávali, akú robotu im dalo zapriať túto trojku. Celá step sa čudovala: načo sem pratali vlka, keď ich je naokolo aj tak vyše práva?

Priviazali sme vlka na reťaz v kúte krámu. Večer zavýjal. Les mu tiež odpovedal zavýjaním. A kone, ba aj voly, vyplašené tancovali.

JELIZAVETA A FILIPPINSKIJ

Jelizaveta, hájnikova Žena, ma poučala, že so zvieratami sa treba vedieť zhovárať „mäkko“:

„Ako človeku, tak aj ostatným hovädám sa v prvom rade treba vedieť zalíškať, môj milý.“

Táto žena ľahkých pohybov, na ktorú akoby sa nechytala nijaká špina, vedela ľudí primáť, že mnohému uverili. Vynachádzala osobitné, mäkké slová, a hoci v jej domácnosti všetko bolo hrozne špinavé, hoci sa Šaty na

nej len tak opálali, vo vahane plávali muchy, ikony viseli nakrivo, dlážka bola nezametená - predsa sa zdalo, že ju obklopuje neobyčajná čistota.

Na druhý deň po našom príchode sa objímala s Filippinským a v noci som videl, ako ju oblápa Kazach, predák piliarov. Prišiel pred hodinou a Jelizavetu videl prvý raž. Uľavilo sa mi. Ešte včera som závidel Filippinskému jeho úspechy. Aj som mu chcel povedať o predákovi, ale načo? Jelizaveta mu vypadne z rúk práve tak, ako mu padali všetky veci, ako mu padal meter, ktorým meral kartón.

Vlk sedel pri schodíkoch, hľadel na veličizné čižmy Kazachov, s podpätkami vysokými na šesť prstov, a odušu zavýjal.

Stravu sme vlkovi varili v osobitnom kotlíku. Keď sa človek priblížil k nemu s prázdnu rukou, dal sa pohladkať, prižmuroval oči. Keď už celkom zažmúril oči, bolo mu treba chytré strčiť pred nos kotlík, ktorý človek dovtedy schovával za chrbtom. Ale ruku chytré odtiahnuť, ináč po nej chmatne.

Jelizaveta neskrývala potravu za chrbát. Kládla kotlík vlkovi rovno k papuli a on ju neuhryzol. Dal sa jej pohladkať aj v noci, keď zavýjal, akoby bol na slobode, a jeho druhovia mu odpovedali z boriny.

Jelizaveta jedla, čo jej prišlo pod ruku, tak ako vlk. A toto, ako aj to, že sa zvláštnym pohľadom vedela dívať na chlapov, bolo pre mňa čosi nevídané. Dlhú vystávala pri piliaroch. Mala taký pohľad, že starý, prastarý Kazach si vyhrnul nohavice a vzrušene zvolal:

„Keter, choď preč!“

Oblizovala sa a odpľúvala, keď si Kazachovia pred robotou vyzliekali košele. Oprela sa oboma rukami o žlté brvno, na ktorom sa roztápali slnečné iskry a v hojnej živici ostávali stopy ľahkého vánku, a povedala s úškrnom:

„Akí ste nedôvtipní, vy nekrstenci.“

„Ty byť veľmi mrchavý baba,“ odpovedal starec.

Filippinskému vysvetľovala:

„Ja potrebujem život okolo seba. Som veselá ako vážky.“

A ten si len húdol svoje:

„Ved' niektorí vedia šikovne kradnúť. Povedzme, tvoj muž. Nie je to bohvieaké veda, lenže ako sa k nej dostať?“

Stojí opretá o púdl'u, nepočúva ho a díva sa kdesi bokom láskavými očami.

Filippinskij sa jej čoskoro zunoval.

„Keby si aspoň niekoho okradol, Filippinskij.“

„Čo by som vykradol aj priam plnú kasu, kde s ňou ujdem?“

Zavše prišli za ňou hájníci zo vzdialenosti stopäťdesiatich, ba aj dvesto vierst, pod zámienkou, či má doma muža. Ožila, ale ráno už zase chodila s olovenými očami. Myslel som si: nevedia sa s ňou zhovárať ako treba. Hľadal som pre ňu tie pravé slová, ale nevedel som ich nájsť.

Podvečer sme chodili s Filippinským strieľať do boriny tetrovky.

Tetrovy si pred západom slnka sadajú na vrchovce najvyšších karmínových borovíc. Sedeli tam nehybne, tmavé a huňaté, akoby smútili za odchádzajúcim svetlom.

Človek sa priblíži tesne k stromu, vystreli. Ak netrafí, tetrov zatrepoce jagavými, hebkými krídlami a preletí na druhý karmínový vrchovec. Šli sme od jedného vrchovca k druhému a nastrieľali sme veľké vrece tetrovov: pre seba aj pre Viľku.

A pri ďalšom západe slnka boli karmínové vrchovce znova obsypané tetrovmi. Vtáky oťaželi najmä vtedy, keď dozreli jahody.

V nedeľu a na výročité sviatky sme chodievali piť kumys k bohatým Kazachom. Celá šira slep bola husto pokrytá jahodami. Versty a versty boli zarastené plodmi ako náprstok, šťavnatými, voňavými.

Popri ceste sa potulovali dropy. Keď nás zazreli, ťažkopádne sa rozbiehali, vzlietali, akoby sa boli odpútali od kotvy. Filippinskij sa nijako nevedel vychystať na dropy. Akoby bol na večné časy uviazol v nudných úvahách o zlodejstve.

„No ukradni aspoň desať rubľov,“ vravel som mu.

„Desať rubľov, to je len špinavosť. Krádež sa začína od stovky.“

Krájal som vtáky na drobné kúsky a varil som ich na masle. Toto jedlo sa po kazašský volá „kaurdak“.

Náramne mi chutilo.

Prišla Jelizaveta, vzala kúsok mäsa, zanesla ho Viťkovi, a keď sa vrátila, hľadela do ohňa a clivo hovorila:

„Keby tak moje ženstvo odviezli do mesta a presadili do verejného domu. Len to je zle, že si tam často vyhadzujú z kopýtka aj starí dedkovia. A ja starých nemám rada. Mala by som byť bohatá, broskyne by som jedávala. So mnou sa dá ľahko dohovoriť, to je ako páperček odfúknuť.“

„Potrebovala by si muža, čo má tvrdé päste, ten by ťa ociachoval.“

„Odvez ma, Fed'ka, do verejného domu, hneď máš krádež hotovú.“

Prvý raz som videl ženu, ako celkom otvorene a prosto priznávala, že sa chce dostať do verejného domu,

„Čo z toho, že poznám príčinu môjho súženia, keď ju neviem odstrániť? Zle je len život zariadený, Fiodor! No kto ma uvidí v tejto borine?“

„Spor si peniaze.“

„Koľkože nasporím z dvadsiatich piatich rubľov platu? Päť rokov budem sporiť, kúpim si hodvábné šaty, a mladosť je fuč.“

Znova vzala kúsok mäsa a zanesla ho Viľkovi.

Filippinskij šiel za ňou, ale ona odplúvala a vravela:

„Nemôžem ťa ľúbiť, ty trpák, pochop tu!“

„A prečo nemôžeš?“

„A prečo raz prší, raz je horúčava? Daj mi pokoj.“

VODOVOZOV, JEUZAVETIN MUZ

Keď jahody v stepi už opadávali, vrátil sa hájnik Peter Vodovozov, žltý ako mosadz. Nenávidel les, mal rád život v meste, rád rozprával o svojich stretnutiach s nevšednými ľuďmi, pamätal sa, ako boli oblečení, a najmä si presne pamätal všetko kovové na týchto ľuďoch: prstene, náušnice, pracky. Chvastal sa hodinkami na akýsi špeciálny kľúčik a so striebornou retiazkou. Les obchádzal iba po kraji. Páčilo sa mu, keď vybiehali zajace. Zastavoval koňa, rozháňal sa bičom a kričal. Hlas mal akýsi nadskakujúci, okrem toho veľmi šušlal.

Raz som šiel z boriny. naložený tetrovmi. Hájnik ma nevidel a kričal do stepi na zajaca-:

„Pridaj! Hej, Vrtký! Skokan! Kulunda! Do toho! Smirnov, Terentiev, čo ste oslepli? Šibnite vyššie! Do osičiny, vravím vám, do osičiny!“

Ale naokolo nebolo ani psov ani ľudí, ba aj zajac už dávno zmizol, a on ešte vždy šušlal, ešte vždy sa obracal naľavo, rozkladal rukami a chvastavo vravel:

„No prosím, tak aké sú moje lesy, Matvej Sidorovič? Darujem ti sto desiatín lodného dreva!“

Jelizaveta začala chodiť po lese. Nudila sa s mužom - kým tu nebol, vždy vysedávala doma. No lesných krádeži od jej obchôdzok nebudlo. Presídlenci a Kazachovia jej posielali do cesty pekných mládencov. Keď sa vrátila z boriny. lenivo sa smiala, Štipkala Filippinského do boku a vravela:

„Ach, to bolo dobre!“

„Nehanebnicu.“

Zarazene žmurkala:

„A načo mi je daná toľká náruživosť? Ani decko nemám. Nežijem pre radosť, ani z trestu, iba pre nepokoj.“

Tieň jej nepokoja visel nad chrastím, nahádzaným pri ohni. Bál som sa

chodiť do lesa, aby som ju nestretol.

„A čo ak prejde popri mne a ani ma nezbadá?“ myslel som si.

Vodovozov poznal akési fortiele, ako ovládať ľudí. Lesní zloději mu v noci sami búchali na oblok. Vyšiel von. Oznamovali mu, kde sa vytína vo veľkom. Niektorým písal listy a zloději mu sami posielali úplatok. Vravel o tom, že ich „zdrapil za členok“. Zhŕňa] peniaze, aby pod nejakou zámienkou mohol odísť do Povlodaru alebo Urfuťiipa a prepíť ich. Nevedno, či Jelizaveta či les bol taký dobrý, no z boriny ustavične zaznieval buchot sekier. Človeku sa zdalo, že vyrúbajú celý les, lenže len stál hustý oko predtým a tak ako predtým sedávali na karmínových vrchovcoch nespočetné tetovy.

Peter Vodovozov vedel šikovne zaobchádzať aj so svojou ženou Jelizavetou. Robil rozbroje medzi ňou a jej milencami, vedel ich tak majstrovský oklebetiť, že všetkému uverila.

„Peťka, ten veru nevie cigániť,“ vravievala Jelizaveta.

Prichytil Filippinského s Jelizavetou na pudli.

„Keby ste si aspoň dvere zamkynali,“ povedal a vyšiel von.

Objednal si štvrt' oková pálenky, namočil do nej ríbezle, nechal ju patričný čas na slnku, potom kázal žene napiecť koláčov so sušenými jahodami a večer pozval Filippinského. Izbu vyzdobil čečinou a tetovými chvostami

Filippinskij pochopil, že z toho bude bitka. Celý deň sedel na schodíkoch pred krámom a so smutnou tvárou čistil pušku. Puška sa leskla v jeho tenkých prstoch. Nabil ju hrubými brokmi.

„Už vidím, že mi nie je súdené ukradnúť veľkú sumu,“ vravel a vzdychal.

Díval som sa oblokom. „Som zvedavý, ako zabijú Filippinského.“

Dlho a pomaly pili z hrubých, matne červenastých pohárikov. Koláčiky boli tľapkavé, červené. Hájnik blýskal očami, štuchal si prstom do mosadznej hrude. Petrolejová lampa svietila matne, hoci cylinder bol vyčistený.

Dopili pálenku. Vodovozov potriasol fľašku a obrátil ju. Do pohárika

pomaly kvapkali dlhé kvapky. Vodovozov prevrátil do seba kalíšok, držiac fľašku pod pazuchu, potom ňou udrel o stôl, rozzúrnil sa a schmatol pušku, čo visela medzi čečinou.

Jelizaveta sa vrhla ku dverám. Zdalo sa mi, že tvár má veselú a spokojnú. Filippinskij zbledol, zachvel sa a vyliezol cez prah po štvornožky.

Cestu popri lese osvetľoval mesiac. Bežal som napredku s krikom a plačom. Za mnou Jelizaveta. A za nami Filippinskij. Jelizaveta mala ružové šaty, vlasy sa jej rozvíjali, dýchala ľahko.

Hájnik čosi šušlal a doháňal nás, strieľajúc v rovnomerných intervaloch odrazu z dvoch hlavní. Najviac ma ľakalo, prečo všetci bežia po ceste a nechcú odbočiť do lesa. Peter Vodovozov vyblákoval ako na zajace:

„Maxim Petrovič! Ivan Jegorovič! Sosvituj! Ponomariov! Dívajte sa, ako zabijem tú fľandru a sám sa dostanem do žalára.“

Filippinskij bežal mľandravo. Stromy akoby ovísali naňho. Padal. Vtedy ma Jelizaveta s výskotom predbehla.

Vrieskal som:

„Zabije nás!“

Fiodor zlomyseľne vykrikoval:

„Jasné, aj teba zabije.“

„Zabijem!“ potvrdzoval odkiaľsi zďaleka hájnik.

Konečne Vodovozov vypálil posledný náboj a zvalil sa.

Jelizaveta pomaly pristúpila k nemu. Našmátrala pušku.

„Ľa, ako rozpálil hlaveň,“ zachichotala sa.

Dotkla sa Fiodorovi líc. Filippinskij vytiahol z vrecka hrebienok. Hlas sa mu triasol. Kopol hájnika podpätkom. Jelizaveta povedala pokojne:

„Nevybi mu oko. Kop do brucha!“

Potom zabočili do lesa. Vliezol som do stohu sena a zadriemal som.

Fiodor sa vrátil k stohu načisto opitý. Jelizaveta pohrdavo mlčala. Filippinskij sa ponosoval:

„Vystatuje sa, hnusoba akási! Ledva ušla pred smrťou. Mala by ďakovať bohu, a ona mi div srdce nevytrhla z prs svojimi rečami.“

„S tebou sa človek nezhovára, na zaspatie!“ ohlásila sa Jelizaveta zlostne.

Fiodor sa hopsavým krokom chytró pobral domov. Jelizaveta ostala pri mužovi.

Pri kráme sa obšmietal Viľka, blýskal očami. Z lesa sa ozývalo zavýjanie. Mesiac odchádzal do stepi.

Filippinskij sa odrazu prežehnal a nasilu chcel vlka bozkávať. Vlk skočil a mlčky ho začal hrýzť. Roztriasol som sa, rozplakal. Filippinskij načahoval k vlkovi ruky, chcel ho objať. Bol to príšerný pohľad: blýskavé zuby, mesiac, mrmot, rinčanie reťaze a vlčia papuľa, skáčuca po Fiodorovom tele.

Vykríkol som. Nik sa neohlásil. Kazachovia sa zamkli v zemiľankách a jurtách.

Fiodor sa pošmykol a spadol na mňa. Reťaz bola krátka, vlk sa trhal, ale nevládal doskočiť.

Zmizol pod schodíkmi.

Filippinskij, zakrvavený, v dodriapaných šatách, odrazil sa odo mňa. Prihodil raždia na vatru:

„Podme tancovať, chlapče. Ostali sme nažive!“

Spadol a zaspal. Vyľakalo ma najmä jeho ploché, krížom roztrhnuté ucho, z ktorého sa valila krv. Zišlo mi na um, ako som kdesi čítal, že popol sťahuje rany. Bral som priehrštia popola a zasýpal Fiodora. Odtiahol som ho nabok, rozfúkal som oheň, dovliekol široké brvno a ľahol som si naň. Fiodor zmeravel, zdalo sa, že už ani nevstane.

Zobudil som sa neskoro. Píly sa už dávno blýskali. Fiodor Filippinskij

zmizol.

Pri schodíkoch do krámu stál hájnik Vodovozov. Päť mal vysoko zdvihnutú a šušlal:

„Porobila mi. Po tých výstreloch som na to prišiel! Dávam jej slobodu. Mnohých by vedela obšťať, len nie muža. Muža ona nepotrebuje. A vtedy mnohí povedia: ‚Dobre si urobil, že si ju prepustil, ty dobrodinec ľudský, Peter Vodovozov!‘“

„Ja to aj tak dám na súd,“ bolo počuť znútra Filippinského sipl'ový hlas. „Neopováž sa hrýzť ľudí.“

„Aj erár z toho bude mať úžitok! Drevo tu nekradnú preto, že by v mojom revíri bolo lepšie ako inde, ale pre tú neobyčajnú ženskú.“

Vyšiel Filippinskij, celý obviazaný. V ruke držal kôl.

V obloku sa lenivo knísala Jelizaveta.

Peter Vodovozov roztvoril päť a vystrel ruku.

„Môj život je znivočený .. .“

„Mňa znivočili ešte horšie,“ povedal Filippinskij.

„Ale ty si ma pripravil o česť! Aj si ma bil. A ešte ma chceš vláčiť po súdoch!“

„A kto ma strčil vlkovi do pazúrov?“

Hájnik si ťažko vzdychol:

„Na nič sa nepamätám. Možno aj ja.“

Jelizaveta sa rozosmiala. Filippinskij povedal ostro:

„Zaplať desať rubľov a tu máš moju ruku.“

„Tri!“

„Päť!“

„Tri!“

„Daj sem!“

Poskladal bankovku na troje, sfúkol z nej neviditeľný prach. Jelizaveta si oprela ruky v bok. Filippinskij stisol hájnikovi ruku:

„Dobre by bolo dať si vodky na dezinfekciu rany.“

„Kvások je lepší,“ zašušlal hájnik.

„Doniesli kumys, chceš?“ spýtala sa Jelizaveta.

Hájnik vysoko držal krčah, naplnený po okraj beláskavým kumysom, pomaly pil a pokukoval na kôl.

„To si na mňa prichystal?“

„Zabijem Viľku - to zviera nepozná nijaký móres.“

Jelizaveta sa zrazu perlivo zasmiala a povedala:

„No tak začni.“

Filippinskij, rozháňajúc sa kolom, obiehal okolo zvierat'a, odhadoval, odkiaľ by bolo lepšie udrieť. Vlk zlostne ceril zuby.

„Ech, vy! Neviete zabiť ani priviazané zviera!“

Zakrútila reťaz na kratšie.

Smiali sa. Spomenuli, že Jelizaveta včera z úľaku vysypala všetok pušný prach do kyslého mlieka. Nebyť toho, mohli by vlka zastreliť. „2e jej nie je ľúto Viľku?“ rozmýšľal som. žula kus bieleho chleba a dívala sa na vlka olovenými očami. Kdesi v sebe našla ospravedlnenie pre túto vraždu, ospravedlnenie, ktoré som nechápal a ktoré ma urážalo. Rád by som bol ušiel, ale ťaživá zvedavosť, taká istá, akú som pocítil, keď vo Volčiche zabíjali zlodeja koní - cigána, ma udržala.

„No bi ho už, dokedy sa budeš okolo neho obšmietat', ty mľandroš!“

Filippinskij vystihol vhodnú chvíľku.

„Na, Viľka, tu máš!“

Vlk nadsakoval, krútil hlavou. Filippinskij si odplúval pred každým úderom. Tvár mal unudenú. Iste dlho uvažoval, skôr ako sa odhodlal vlka zabiť, a našiel v tom nejaký zmysel. Snažil sa mieriť na nos. Šikovne skákal, šikovne mieril, ale údery dopadali vlkovi na rebrá.

Konečne sa mu podarilo vybiť vlkovi oko. Vlk zavyl. Zľakol sa? Ale chytro mu to prešlo. Hodil sa na brucho a mlčky hrýzol reťaz. Kedy-tedy cvakol tesákmi, usiloval sa chytiť kôl, ale sa mu to nepodarilo, a tu zvesil hlavu.

Zdalo sa, že vlk pohrdavo položil hlavu na zem, aby ho udreli a koniec! Filippinskij si zľahka vydýchol, utrel si krk, spotený a tenký, rozohnal sa z celej sily a udrel vlka medzi uši.

Vlk dlho zdochýnal. Z papule sa mu valila krv, chrčal a krútil chvostom.

Peter Vodovozov si vypýtal na pamiatku vlčiu kožu.

„Dobrý koniec všetkému veniec,“ povedal nevedno prečo.

Pri čaji sa zhovárali o rubačoch, o obchodoch, smiali sa na svojich sinkách. Filippinskij uvažoval o výhodách zlodejstva. Hájnik spomínal mesto. Jelizaveta sa znova dívala von oblokom.

Čudoval som sa týmto ľuďom a priznám sa, trochu som aj obdivoval, že sa tak ľahko vedia zbaviť svojej zlosti, obdivoval som ich lacnú prefíkanosť. Jelizaveta sa už neukazovala v kráme, ochladia k Fiodorovi a on sa nehneval.

Zadovážila si mačku. Daroval jej ju akýsi bohatý Kazach, ktorý prišiel k nám na saniach, so setterom.

Bola už neskorá jeseň a napadol sneh.

Kazach bol u nás častým hosťom. Raz sa Jelizavete zažiadalo previezť sa s ním. Keď si upravovala pod sebou kožuch, prekvapila ma jej cudzia tvár, suché pery.

Hájnik bezmocne plakal v chalupe, Fiodor sa rozháňal drevenou lopatou pri saniach. Odhrňal sneh od chalupy ku krámu.

„Čo ti doniesť z Urľut’upa, Fiodor?“ spýtala sa Jelizaveta Filippinského.
„Muž sa so mnou ani nezhovára.“

Fiodorovi vypadla lopata do mäkkého snehu.

„Čo by som ja chcel, Jelizaveta, to mi nedonesieš.“

„A čo by si chcel, Fiodor?“

„Šikovnosť.“

Bohatý Kazach zapískal. Kone a setter zmizli v snehu.

„Nevráti sa,“ povedal Vodovozov, keď sme vošli k nemu do domu. „Sme stratení.“

Nevrátila sa, ale my sme zato neboli stratení.

Stratil sa hájnik. Raz sa vybral do lesa a viac sme ho nevideli. A my sme dostali rozkaz vrátiť sa do Urľut’upa. Obchodovali sme bez zisku, vracali sa bez slávy.

AKO SOM STRETOL RABIGU

Zo striech padali cvendžiace mliečnobiele cencúle. Znova je predo mnou lykošinovský sklad, preplnený sladkosťami.

A znova som sa do skladu nedostal! Každý deň ma posielali pätnásť kilometrov po poštu. Cesta pri Urľut’upe bola načisto rozmočená a pošta chodila okľukou.

Cválal som na koni po cestách, obchádzal som kyprý sneh, zavše ma zasýpali mokré snehové fujavice. Mimochoďník letel ako strela. Rozháňal som sa bičikom. Prišli mi na um kazašskí lovci, ktorí v prudkom cvale zabíjajú v stepi bičom hranostaje. Kožtička má cenu päť rubľov. Kúpil by som si veľa cukríkov, červenkový pudelár, lakový opasok. Ale hranostaje mi neprišli do cesty.

Odvážne som zoskočil z koňa pred poštu, uviazal som „čembyr“ o stĺp a knísavým krokom som podišiel k sieťkovanej priehradke. Kupec Lykošin

písal žene z väzenia každý deň. Rád by som si bol prečítal jeho listy. Vzrušovali ma dlhé belasé obálky, energické písmo. Bohatému vrahovi sa musí príjemne sedieť v žalári.

„Budem robiť neplechu,“ myslel som si, keď som cválal po stepi, „až narastiem, budem robiť neplechu. Zbohatnem, zabijem nejakú subretku, dostanem sa do žalára.“

Na túto cestu som potreboval pol dňa, ostatný čas som trávil v „džetakách“ - na kraji dediny, kde Kazachovia strážili Lykošinov statok. Mojou povinnosťou bolo dozeráť, ako krmia. Ležal som na huni v zemľanke, zavše som osedlal koňa a vypustil na ulicu najvrtkejšie teľce. Teľce so zdvihnutými chvostami rýchlo behali po úzkych uličkách. Schytil som dlhú palicu so slučkou na konci, vysadol na koňa a chytal teľce.

Ako dobre sa behá na koni po zamrznutej, ušliapanej ceste! Ako dobre je vykrikovať a rozháňať sa hladkou palicou!

Pri ohradách postávali Kazašky, upravovali si na hlavách biele pokrývky a s úctou hľadeli na mňa. Voňalo mlieko a sušený trus.

„Keď prídu lode,“ rozmýšľal som, „bude treba prekladať tovar a vtedy sa poľahky dostanem do skladu. Ej, či sa potom najem!“

Ale život je samá prekážka.

„V borine ste skrachovali, vylízte sa z toho v piesočine,“ povedal môj strýc Makedonov.

A len čo sa Irtyš očistil od ľadu, poslali nás s Filippinským ďaleko do stepi ako kočovných obchodníkov.

Vpredu šli štyri fúry do krajnosti preplnené tovarom a pokryté zrebným plátom; v každej bol zapriahnutý pár koní. Na prvej sedel Filippinskij, na poslednej ja. Za týmito vozmi šli doštenáky s prácnyimi sudmi. Do sudov sme zlievali vymenené maslo a posielali ho po kazašských povozníkoch do Urľuťupa. Odtiaľ dovážali nové baly látok, debničky čaju „Ceylon No 42“, vrecia cukru, zrkadlá, voňavky.

Putovali sme mnoho dni. Obchádzali sme jarky, škriabali sme sa na vysoké vrchy medenej farby, zastavovali sme pri roztrúsených osadách presídlencov, pri bielych domoch, uprostred širokých ulíc. Pokúšali sme sa kupčiť s Ukrajincami, ale tí nám vraveli:

„Každý sa živí vlastným zlodejstvom. Predávajúte nekrstencom.“

Iba jedna dievčina - alabastrová, so zelenými očami kúpila si u nás zrkadielko ako dlaň, ale ukázalo sa, že aj to len preto, lebo v noci prišla za Fiodorom.

Na noc sme postavili povozy do štvorca a ľahli sme si spať na baly látok, zakrývajúc tovar vlastnými telami. Sluhovia spali vonku.

Fiodor celú noc prehováral alabastrovú dievčinu. Žiadala, aby si ju vzal. Sľuboval jej to, ale chcel, aby počkala, kým sa mu zas podarí nejaká smelá, úspešná krádež. Bolo jej smiešne, koľko vie narozprávať o krádeži.

„Predtým si bol konský zlodej, Fiodor? Radšej sa mi ani nepriznávaj. Lebo nepôjdem za teba. Zbijú ťa na smrť, a ja aby som si oči vyplakala, čo ťa budem márne vyčkávať!“

Nahlas si odpľul:

„Nemáš o tom pochop. Radšej keby si sa podala bližšie.“

Noc je šafranová a dlhá.

Prvý raz som zvedel, o čom sa môžu zhovárať celú noc dievky a mládenci.

Nad ránom mala dievčina hlas už celkom mäkký a chladný. Nič nevysvetľovala, len mu krátko odpovedala na všetky jeho dlhé reči: „Nie, nie.“ Fiodor omieľal vždy jedno a to isté. A ja som si myslel: „Tak len nato ležia celú noc pod jedným pokrovcom? To sú trúby!“

Ale usiloval som sa zapamätať si ich rozhovor. Keď budem veľký, pridám k nemu niečo sám od seba, niečo šikovnejšie, od čoho sa dievčina hneď obmäkčí.

Vyšlo švihácke slnko. Dievčina zmizla. Filippinskij, nespokojný a nevyspatý, budil ma s nadávkami.

„Ved' som ani nespal,“ povedal som zlomyseľne.

„Sprostá kotrba - prázdna kešeňa!“

Tak sme odišli do stepi, asi sedemsto kilometrov od Urľut'upa. Každý večer sme za dva ruble kúpili čerstvého barana. Mäso sme zjedli a loj sme prilievali do masla v sudoch. Takto zarobil Filippinskij na každom barane pol rubľá okrem kože, nehovoriac o zjedenom mäse.

„Nie je to bohvieaká krádež, ale predsa len podfuk,“ vravel Filippinskij s uspokojením.

Obyčajne sme zastali na kraji aulu. Tovar sme rozložili na hune. Kazachovia sa usadili do polkruhu pred našimi povozmi, a skôr než začali kupovať, prezerali si hodváby. Podľa hodvábov spoznali, či je obchod bohatý, či máme dobrý tovar. Spytovali sa, ohmatávajúc nežný ružový hodváb:

„Et barma, máte mäso?“

Pomáhali nám zarezať barana, rozložiť oheň a pozorne sledovali, ako jeme: či nie pažravo, či nie lenivo. Ak kupci jedia pahltne, teda veľa zapýtajú. Ak lenivo - teda sa objedli a tiež veľa zapýtajú.

Fiodor občas strčil ruku do kotlíka, vytiahol prstami kúsok mäsa a položil ho niektorému Kazachovi do úst. Kazach s ľahkým pohvizdnutím prehltol mäso. Vedľa nás mal právo sedieť iba starešina aulu.

Kazachovia si nás obzerali deň, niekedy aj dva. Jednačky boli zúrivé. Fiodor túžil po krádeži, ale zatiaľ kradol iba tak, že prilieval loj do masla. Kazachovia poznali ceny veľmi dobre. Fiodor sa pokúšal haniť maslo, ale aj tu bolo Kazachov ťažko preškriepiť: vysmievali sa všetkým Filippinského vedomostiam.

Keď sme maslo pozlievali do suda, pobrali sme sa k ďalšiemu aulu.

Tak sme kočovali asi mesiac.

A potom sme zazreli inakších Kazachov, odlišných od tých, Čo bývajú v poirtyškých „džetakách“. Menej kartúnu, nohavice ušité z celých baraních koží. V tvári počernejší, s hrubými perami a nečakaným úsmevom. Reč

značne odlišná od poirtyšskej. Vôbec nejedli chlieb, živili sa syrom „iriumčuk“ a mäsom „kaurdak“. Kovové peniaze neprijímali: tatárski obchodníci navozili k nim veľa falošných.

Pred kúpou sa spytovali:

„Koľko rífov dostanem za funt masla?“

A ukazovali na hodváby.

Aj step bola inakšia. Tráva vyššia. Ďaleko, kdesi na juhu, črtajú sa bezfarebné vrchy. Obloha je nevädzová.

Náhlili sme sa k aulu sultána Rachmana-Ajaza.

„Tam si prídem na svoje!“ vravel Filippinskij.

Lenže aj naďalej mu padali z rúk veci i kšefty. Štica mu aj teraz visela až k ústam, aj teraz trpel, ale nič múdreho nevedel vymyslieť: toľké dôkazy neúspechov sa vynárali pred ním!

Napríklad aj tu - ľudia nepoznajú kovové peniaze, mohol by im podstrčiť nový medený groš namiesto zlatky, kúpiť naozaj „za babku“ nejakého rozprávkového koňa, no len nech to skúsi! Veď aj tu ho oklamú! Kazachovia sa vyznajú v koňoch lepšie ako Filippinskij a podstrčia mu nejakú rozprávkovú mrcinu.

„Ach, panebože! Ale kde je vlastne šťastie?“

Blížili sme sa teda k rodu a sídlu karkaralského sultána Rachmana-Ajaza.

Na úpäť červenkavoružových skál sme zazreli bielu jurtu, pripomínajúcu „končiar hory, vyšívany zapadajúcim slnkom“. Pri koloch množstvo koní.

Vytiahli sme novú zelenkavozlatú truhlu, kde bol pripravený najlákavejší tovar: fólia a zamat „divej farby“. Fiodor Filippinskij skladal doňho nádeje.

„Všetko sú tu divosi,“

„Len či sa nemýliš, Fiodor Fiodorovič!“

„Tak vyžmýkam toho sultána! Ukážem vám, aký je dvojstranný zamat a dvojstranný kupec!“

Sluha v parádnom, ligotavom bešmete, oblečenom „kvôli hostom“, pozval nás k sultánovi.

Pri vchode do jurty sa na poličke hojdal skrotený orol. Hlavu mu pokrývala ľahká čiapka.

Sultán sedel v úzadí obrovskej jurty na bielych kobercoch, pri mechu s kumysom, z ktorého trčala naberačka. Popri stenách stáli kazanské truhlice, obité farebným plechom. Slnko vnikalo otvoreným vrchom jurty

a zlátilo vrchnáky truhlíc.

Po sultánovej pravici, ovešaná peniažkami, v okrúhlej bobrej Čiapočke s pávimi perami, v kaftane z francúzskeho hodvábu a v ružových čižmičkách - jeho dcéra, okrúhlolica Rabiga. Aká zázračná krásavica! A Filippinskij si ju ani nevšimol. Vyvaľuje oči na sultána.

Zvonku sa mi zdal sultán akýsi emailový, ale znútra by ním nik ani nepohol.

„Vitajte,“ povedal sultán.

„Vitajte, páni,“ povedala Rabiga takou istou správnou ruštinou ako jej otec.

„Prišli ste z Pavlodaru či zo Semipalatinska?“ spýtal sa sultán.

„Z Urľuťupa.“

„Bohatá stanica, hoci sú aj bohatšie,“ preriekol sultán zdvorilo. „V Kurgane ste neboli?“

„Nie,“ odvelil Filippinskij.

Nepovedal som nič: o takom meste som jakživ nechyroval. Sultán si správne vysvetlil moje mlčanie a povedal mi:

„Kurgan je veľmi bohaté mesto na brehu Tobola a na trati Veľkej sibírskej železnice. Obchodujem s ním s maslom: je tam Zväz sibírskych mliekarských družstiev, kooperativ. Viete, Čo je to kooperativ, mladý muž?“

„Nie,“ odpovedal som a zapýril som sa.

„A vy?“ spýtal sa sultán Filippinského.

„Čo-to.“

„A čo takého?“

„Nuž všeličo.“

Sultán sa usmial:

„A nejaké anekdoty viete?“

„Načo by mi boli anekdoty?“ urazil sa Filippinskij, lebo tušil za touto otázkou nejaký úskok.

„Akýže ste to kupec bez anekdot? Napríklad, predstavte si, že nastalo mlčanie.“

„Psst...“ zašepkala Rabiga.

Zatíchli sme.

„Ako sa čo najlepšie dostanete z nepríjemnej situácie?“ Jedine tak, že rozpoviete nejakú anekdotu. Rozumeli ste, mladý muž?“

„Rozumel,“ odpovedal Filippinskij sucho. „Okrem toho už nie som taký mladý: mám tridsať rokov.“

„Čo nepoviete! Ale vráťme sa ku Kurganu. Tam je Zväz sibírskych mliekarských družstiev, predávam im maslo. Na tamojšom gymnáziu študuje moja dcéra Rabiga, tu ju vidíte.“

Rabiga sa usmiala.

„A okrem toho istý Mark Andrejič Jevstafiev tam stavia obrovský kožiarsky závod, takrečeno na kooperatívnych základoch: ja som tiež členom kooperativu. Veľmi všestranný a osvietený človek je len Mark Andrejič..“

A sultán sa uprene zadíval na mňa.

„Veľmi všestranný?“ preblesklo mi hlavou a spýtal som sa ani nie lak preto, že som dúfal v kladnú odpoveď, ale skôr preto, lebo som chcel zasiahnuť do rozhovoru a čo najdlhšie ostať v Rabiginej spoločnosti:

„A nebol ten Mark Andrejič kedysi fakirom, vlastne kúzelníkom?“

„To ja neviem,“ odpovedal sultán.

„Bol, bol,“ vykrikla Rabiga. „Aj teraz má clownskú školu a veľa“

jarmočných búd.“

„Hej, marí sa mi čosi,“ povedal neochotne sultán, ktorého zamrzelo, že sa pozná s clownom.

Rabiga je celkom inej povahy ako jej otec. Zvolala:

„No hej, kúzelník, fakír, clown! A vôbec to nie je hanba. Slávny ruský spisovateľ Kugrin sa priatelí s clownmi.“

„Pravdaže nie,“ povedal sultán, potom ma znova oslovil: „Neboli ste v Kurgane, a predsa vám je vari známe meno Marka Andrejiča?“

„Ak je to ten, na ktorého myslím, ten nám je vlastne vzdialená rodina.“

„No vidíte!“ zvolala Rabiga. „Tak teda sa budeme stretávať v Kurgane!“

„Moja dcéra je príliš prístupná dojmom,“ povedal sultán, „prepácte jej.“ A pokračoval, nakloniac trochu hlavu k Filippinskému: „Čo je to život? Život, mladý človek, to neznamená, že máme vyčerpať silu, ktorá nám je daná, ale že sa máme zblížovať s najväčšími prírodnými javmi. Ja napríklad vediem cez nekonečnú step svoje nespočetné stáda a uprostred leta ich privediem k svojim horám. Zbližujem končiare s dolinami. Preto rastú v mojej rodine vznešené, vnímavé duše. Už sme videli mnoho vrchov, mnoho stepí! Teraz by sme chceli uzrieť more! Môžete mi vy predať more?“

„Mám fóliu z najlepších varšavských tovární. Ubezpečujem vás, pán sultán, má krajšiu farbu než akékoľvek more!“ povedal Filippinskij.

„Krásu vie pochopiť aj dobytok. Žením svoje stáda po najkrajších miestach. Takú zásadu nezdôrazňoval ešte ani jeden chovateľ dobytky. Môj statok je tučnejší ako holandský. Plemenných býkov predávam až do Číny. Moje kobyly, môj kumys požívajú aj na dvore čínskeho cisára.“

„Priame, neodrazené svetlo je lepšie aj pri obchode,“ poznamenal Fiodor zdvorilo. „Čo my máme z Číny!“

Fed'ka ostro pozrel na sultána. Vedel, že čínski úradníci okrádajú Rachmana-Ajaza. Sultán je zadlžený ako pavúk. Ale z úcty k Číne dáva svoj statok za babku! V honbe za krásou zmenil sultán odveké kočovné

cesty svojho rodu - ostatné rody sú urazené a kradnú mu statok. Preto hľadá kupcov v Kurgane. „Všetko je to popletené! A vôbec, tu sa dá veľa ukradnúť - lenže ako, ako?“ kládol si Filippinskij smutné otázky.

„Ste gramotný?“

„Ako by nie! Dokonca aj básne píšem,“ odpovedal som Rabiga.

„Po rusky?“

„Zaľúbené môžem aj po kazašský.“

„A často sa zaľubujete?“

„Veľmi často - v snoch.“

„Ja tiež,“ odpovedala Rabiga ticho.

A prisadla si bližšie ku mne. Jej otec sa medzitým lenivo zhováral s Filippinským o cenách.

Rabiga je voňavá, veselá. V niečom sa mi podobala: tvár okrúhla ako mesiac, krátke rúčky, sivé oči, rámované pripuchnutými viečkami, ostatne, podľa kazašského vkusu som bol vtedy pekný. Okrem toho hľadela na mňa ako na vec, ktorú nevyhnutne treba vyčistiť. Čistila všetko, čo sa jej dostalo pod ruku. A ak mám byť úprimný, vlastne som sa už dávno neumýval.

Položila dlane na moje ruky a chytro sa spýtala:

„Aké časopisy objednávate?“

„Z ruských?“

„Kazašské ešte nejestvujú.“

Dostával som mizerný plat a k tomu ešte nepravidelne: jeden mesiac rubel, druhý dva a tretí alebo štvrtý nič. Ale hanbil som sa priznať, že som taký žobrák, a prisvojil som si časopisy, ktoré objednávali moji páni:

„Príroda a ľudia“, potom „Okolo sveta“, „Ogoňok“.

„Aj my.“

„Dobre hovoríte po rusky.“

„Onedlho skončím gymnázium. A o rok, o dva by som sa chcela dostať na banskú akadémiu!“

„Ach tak!“

„Na pozemkoch nášho rodu objavili meď. Otec zbohatne. Ostatne, aj tak je bohatý.“

A zrazu preriekla prudko a potichu:

„Ako sa voláš? Vsevolod? Lúbim ťa, Vsevolod!“

Bolo mi súdené počuť toto panovačné a čarovné slovo prvý raz v stepi, pod horami, ktoré som videl tiež prvý raz! Počuť ho od dievčaťa, pochádzajúceho z národa, ktorý kozáci nevolajú inak ako „nekrstenci“. Ale čo mňa po tých nevzdelaných kozákoch! Mne sa Kazachovia páčia. A toto dievča je milé. Srdce ma rozbolelo. Hlava sa mi z toho zakrútila.

„Lúbim ťa,“ povedala Rabiga nahlas, „daj sem hlavu. Načo sú ti v takejto horúčave vlasy. Treba ich ostrihať. Budeš celkom okrúhly a celkom pekný.“

Celé vnútro som mal roztúžené a rozjasané. Ale som mlčal a nepriblížil sa k nej. Báľ som sa sultána. Rachman-Ajaz jedným okom pokukoval na mňa.

Filippinskij žiadostivo pil kumys. Zdalo sa mu, že s nim vypije celé sultánovo bohatstvo.

Sultán rozprával o Buchare a o ceste, ktorú ta podnikol. Jemu ani milovanej dcére sa nepáčila bucharská nečistota. Mimochodom, bucharský emir sľuboval sultánovi rad za jeho vynikajúcu a múdru účasť na rozširovaní mohamedánstva. Hej, Rachman-Ajaz napraví svoju step, naplní ju osvetou a vedou, obnoví mohamedánstvo a prenesie „kopulu islamu“ z Buchary na úpätie svojich hôr.

Rabiga sa mi dotýkala šiat. Oči sa jej trblietali. Ako ma vyčistíš! Iba moje oči sa jej videli dostatočne vyčistené, aj to len preto, že sú sivé.

„Zmámim sa, ak ma nebudeš ľúbiť,“ povedala.

Odchádzal som celkom nesvoj, vrážal som do vozov, do kobýl.

Odišiel som ďaleko do stepi pod zámenkou, že idem pozrieť sputnané kone, a tam som dlho tancoval a skákal.

Tam som zložil aj verše. Boli približne takéto:

Kyzdaraj učun Jurtup-nan bazarnan,

baryb keldemauj, dejdy.

Jurtup-nan bazarnan byr kebis aldymauj, dejdy.

Byr kibis-syn bagasy-kryk myn tenga

kyzdaryn siutkeny: bagasyn čok, dejdy.

Verše boli napísané skomolenou kazaštinou. Preklad bol do nanič ruštiny. Ale to, že som zložil báseň v dvoch rečiach a približne rovnakého obsahu - to mi predchodilo ako zázrak!

Na jarmok do Urľuťupa šiel som s mojhou milou.

Kúpil som jej tam čižmičky - stáli tisíc rubľov!

Čo je pre mňa tisíc rubľov, všetko sveta zlato?

Keby ma tak pobožkala, dám jej život za to!

Keď som sa vrátil, Rabiga stála pri našom kráme. Filippinskij rozkrúcal hodváby.

„Urči si ceny. aké chceš,“ vravela, „otec kúpi, lebo ľúbim tvojho pomocníka. Urči si! Čo si aj podvodník, aj podvodníka okrášľuje láska: nie tvoja - tvojho tovariša.“

„Takého otca nemožno neľúbiť. Rozkážete, aby som mu to dal vedieť? Nie o láske, ale o nákupoch!“

Smiala sa Fiodorovi rovno do očí, ale jemu sa zdalo, že prejavil najvyššiu obratnosť.

Všetci sme boli spokojní a každý svojím spôsobom. Pomohol som Filippinskému vyliahnúť „divý“ zamat a zlatú fóliu. Tento zamat indigovej farby, s nádherným vlasom, mäkký a ľahký, prišiel do nasej stepi z ďalekej krajiny, z Francúzska. Ríf stál osemnásť rubľov, na boku mal latinským písmom vytkané meno firmy. Kupec Lykošin ho zadovážil pre svoju milovanú subretku tesne predtým, ako ju zavraždil. Filippinskij horko-ťažko vydrankal so sebou tento kus do stepi.

„A fóliu na sultánsku korunu!“ vravel. „Keď chán kúpi zamat, zaručene si dá urobiť aj kráľovskú korunu! Dočasne, kým nemá zlatú. Ech, keby sa mi to podarilo zaonačiť, aby som predal zamat po takých stopäťdesiat rubľov ríf. Bude ho dvadsaťpäť rífov.“

Lenže Rabiga sa odvrátila od zamatu. Dívala sa na mňa a vravela:

„Ľúbim ťa! Ty si moja koruna aj zamat!“

Chystali sme sa obedovať. Kázala mi poumývať lyžice a naučila ma to robiť tak šikovne, že boli krajšie ako nové. Všade ničila špinu a prach.

„Čistota jej pristane,“ líškal sa mi Fiodor.

Zmocnil sa ma nepokoj, akoby som mal na hlave tú korunu. „Vari je každá láska nepokojná?“ prišlo mi na um. Pred západom slnka ma Rabiga bozkala na líce, pobrala sa preč, ale sa vrátila a pritisla sa mi k perám.

Vstal som zavčasu, na svitaní. Vyčistil som čajník. Vyumýval som šálky mydlovou vodou. Doniesol som zo studne šestnásť vedier vody a poumýval kolesá. Umyl som koňom hrivy, zaplietol som im chvosty. Vyčistil som postroje a namazal sadlom chomúty.

Prišiel sultán Rachman-Ajaz aj s príbuznými, ospanlivý, mocný, nevysoký. Rozprestrelí sme pre nich novú huňu. Slnko nám stálo nad hlavami. Príbuzenstvo si nesmeló posadalo obďaleč.

Rabiga stála pri mne za púdl'ou.

„Aký tovar vám ponúknuť najprv?“ spýtal sa Fiodor.

Sultán dnes vyzeral lenivý, spachtoš, hotový pecúch. Malátne ukázal na mňa.

„No, no, máme aj lepší tovar,“ povedal Fed'ka.

„Dcéra sa mi priznala. Nebudem spať mnoho nocí,“ vzdychol si Rachman-Ajaz pomaly. „Nech by som bol inakší, nie taký vznešený a moderný, napľul by som tomuto mladému tovarišovi na papuľu a povedal by som: ‚Zapriahnite svoje fúry! Za moju dcéru je zaplatené výkupné. Moja dcéra má bohatého snúbenca. A trúfa si priznať, že ľúbi obyčajného tovariša. Hanba! Posmech!* Ale ja sa chcem spolu s ňou kochať v tajge a mori, spolu s ňou chcem ísť na cesty do Paríža a Ameriky. Ona je moja krv. Zabije sa, ak jej to nedovolím.“

„Zabije,“ potvrdil Filippinskij.

Sultán pokračoval:

„Keby ten tovariš mal čierne oči, bol by celkom pekný, ale takto akoby mu boli na tvár kvapli špinavého mlieka. Ostatne, náš rod vždy mal hlúpy vkus - okrem mňa.“

Sklopil som zrak.

„Nehnevaj sa, keď ti starí ľudia povedia pravdu, mladý človek. Nehnevaj sa - a ďaleko to dotiahneš. Chceš si ju vziať za ženu? Ako sa voláš?“

„Vsevolod.“

„Dám ju za teba, Sivolot. Chceš?“

„Chcem.“

Sultán odišiel.

Filippinskij pocítil ku mne úctu. To je najveľkolepejší zo všetkých plánov, aké kedy vymyslel! Veru, to je niečo iného ako francúzsky zamat! Teraz predá sultánovi nielen zamat, ale všetko, čo má na týchto vozoch, všetko, čo je v Urľutupe na sklade. Sultán síce slabo hospodári, ale má veľa statku, a v Šikovných rukách, aké má Filippinskij... bože môj, aké sú to skvelé vyhliadky!

Filippinskij len húdol jedno a to isté:

„Sultán nás pozýva navečer k sebe! Dal zarezat' žriebä, nie, desať žriebät, usporiada trojdňovú hostinu - ,toj'! Čo sa dá robiť, keď sa jeho dcéra zaľúbila do Rusa? Pravda, dosť urážlivé - nie je to oficier, ba ani kupec, obyčajný obchodný tovariš, chalan ...“

Povedal som Filippinskému:

„Chýba mi pár dní do osemnástich rokov, a ženit' sa dá...“

„Nič si z toho nerob, doklady ja sfalšujem.“

Znova som tancoval a bol som taký šťastný, že som už nevládal skladať verše.

Pred západom slnka sme prišli k sultánovej jurte.

Celý vysoký pahorok bol pokrytý bielymi huňami. Pod ním sa prestierala kamenistá, suchá dolina.

Filippinskij celý deň nejedol, chystal sa na hostinu. Kázal mi, aby som si obliekol čistú košeľu, odstrihol mi kus hodvábu na opasok, dal mi najlepší hrebienok. Triasol sa od chamtivosti, bál sa nastávajúceho falšovania dokladov, ktoré potvrdia, že mám osemnásť rokov. Obával sa aj hnevu môjho otca, hoci vôbec nepoznal ani otca ani jeho čudácku povahu.

„Nech je ako chce, berieš si nekrstenku. I keď je sultánova dcéra, kozáci ju nepripustia do svojich rodín.“

„Veď my sa ani nevrátíme na dedinu.“

„A peniaze? Veď ja pripravím chána o všetky peniaze! Zase budeš úplne závisieť odo mňa, Sivolot. Chána privediem na žobrácku palicu!“

K bielemu pahorku sa schádzali Kazachovia na koňoch. Každý jazdec dlho držal v dlaniach ruku Rachmana-Ajaza. Onedlho sa hune pokryli pestrými plášťami.

Rabiga sedela pri mne.

Sluhovia, červení, lesklí od potu, priniesli obrovské korytá varenej „kazy“. Najväčšie postavili pred sultána.

Rachman-Ajaz mi vlastnými prstami položil do úst kus mastnej žriebäciny.

„O-ó-ó!...“ zahundrali Kazachovia úctivo.

„Áno, tak je to,“ povedal Rachman-Ajaz a utrel si masné prsty do brady, „tak je to. Moja dcéra sa zaľúbila do tovariša, a po celom svete sa šíri, aký som ja moderný a učený človek. A veda múdro hovorí: ‚Načo utláčať deti, nech si idú svojou cestou, a ty, starý, svojou.‘ Nie je tak? Ja túžim vidieť more a les, a oni svoje srdce. Nech ležia v jurte a skúmajú si navzájom srdcia.“

Zo vzdialených radov sa spýtali:

„Veľa statku má ten tovariš?“

„Nemá statok,“ odpovedal sultán dôstojne. „Statok mám ja.“

„Jeho otec je kupec?“

Ešte vzdialenejšie rady sa spýtali:

„Či oficier?“

Rachman-Ajaz odpovedal:

„Jeho otec je mulla i oficier v jednej osobe.“

„Vo veľkom meste je mullom či v menšom?“

„Jeho otec je mullom v osade Lebiažie. Tovariš je veľmi chudobný a hlúpy chlapec, ale moja dcéra Rabiga je rozmaznaná, a čo mám s ňou robiť, keď si ja ctím vedu!“

Predné rady povedali:

„Správne konáš, Rachman-Ajaz.“

„Bodaj by nie! Mrzí vás, príbuzní moji, že tovariš nemá statok. A ja vám teraz ukážem, koľko bude mať statku, keď umriem alebo budem k nemu láskavý a štedrý.“

Filippinskij sa mi naklonil k uchu a zašepkal:

„Spraví si z teba blázna! Do mňa skladaj nádeje, Sivolot.“

Sultánovi podali škatuľku. Dlho sa prehŕňal v kolkovaných papieroch. Vyliahol zo dna hodvábnu šatku, veľkú a Halovú. Vysmrkal sa do šatky, potom ju zodvihol nad hlavu.

Na západ sa rozbehol jazdec. Chrbát mu svietil v perleťovej lуне.

Nestačili sme zjesť ani druhé koryto kazy, keď sa v stepi ozval tlmený hukot. Rachman-Ajaz ukázal šatkou na večerné zore.

Rabiga sa naklonila ku mne a podala mi čašu s kumysom, ukazujúc to miesto, ktorého sa dotýkali jej pery. Dopil som kumys.

„Lúbiš ma?“ spýtala sa nepríčetné.

„Lúbim.“

„Lúb ma večne, čokoľvek by sa stalo.“

„Aj ťa budem!“ odpovedal som hrdo.

Filippinskij náhlivo a nesúvisle rozprával sultánovi o nádherných francúzskych zamatoch. Sultán počúval a díval sa pritom na západ.

Najprv sa cez úžľabinu prehnali na koňoch pastieri v chlpatých čiapkách, potriasajúci palicami.

Potom sa vyhrnuli stáda. Bože môj, aké obrovské stáda! Bežalo množstvo koní, mladých, necvičených. Šli nepretržite, nekonečne, šli zo tri hodiny.

Za nimi sa pohli vážne žrebce, už zvyknuté na sedlo. Erdžali. Páchlo od

nich potom. Nad nimi sa vznášal ťažký prach.

Vyvalili sa kobyly, obklopené žriebätami. Donekonečna sa leskli a jagali v nežnom mesačnom svite konské chrbyty.

Lichva šla hustým prúdom, Širokým ako najširšia ulica - bulvár! Mihali sa kravské rohy, bučali plemenné býky, poskakovali teľce - a napokon sa vynorili ovce, podupkávajúc kopytami.

Ovce šli celú noc.

Filippinskij sa mi obesil okolo krku.

„To je už gazdovstvo!“ mrmlal ustavične. „A sultán nie je gazda, ale gazdisko! Len prečo vravia, že pomaly bude na mizine? Že by sa mi toto všetko podarilo ukradnúť?“

Filippinskij sa mi už dávno zunoval. Zhnusil sa mi jeho fufnavý hlas aj to, že mu veci padajú z rúk, ako keby nemal prsty. Čomu sa teší? Aj rane, zaslepenému láskou, je jasné: áno, sultán sa dnes dozvedel o láske svojej dcéry a hneď súhlasí s jej vydajom - to sa stáva. Ale nemožno v ten istý deň zohnať stáda z celej stepi! Veď Fiodor pozná step lepšie ako ja! Srdce ma bolelo: len či sultán nehľadal zámienku, aby sa mohol pochvastať svojimi stádami? Alebo sú v lom nejaké zámery vzhľadom na Kurgan a Jevstafieva? Ale aké?

A stáda šli a šli.

Znovu kone, rozdelené podľa farby. Tu idú biele, v opare brieždenia pripomínajú ružové páperie. Sme unavení, už nepočujeme dupot a krik pastierov. Mnohí z Kazachov sa opili kumysom a spia.

Rabigine oči sa ešte vždy jagajú.

„Povedz mi ešte raz: ľúbiš ma?“

„Väčšmi ako svoj život!“

„Nezabudni na to!“

Sultán Rachman-Ajaz ešte vždy hovorí o vznešených a dlhých cestách. Rozhodne si sem prinesie z ciest motorový čln. Filippinskij fufne: „A

kdeže je tu voda? Bude sa sultán Rachman-Ajaz člnkovať na ťavách? Či postaví motorový čln na sane?“

Kazach s veľkými višňovočervenými perami, ktorý sedel naproti mne, sa spýtal:

„A čo viera?“

„Viera je viera,“ povedal sultán a zívól, „môžeš škrupinu akokoľvek Šikovne zliepať, ak v nej niet jadra, nedostaneš plod.“

„Ja tiež vravím to isté.“

„Tak teda máme rovnaký náhľad, a preto si ľahnem spať.“

Kazach s veľkými ústami ukázal na mňa;

„A čo jeho viera? Jeho viera je jedna vec, a viera jeho ženy druhá.“

„Jeho viera je jedna vec?“ sultán ma pohladkal po hlave. „Tento tovariš nás dômyslom všetkých prevýši. Ich viera bude jedna, lebo jedine pravej viere môžu patriť také stáda. Čo mu dala jeho viera? Tohto?“ A ukázal na spiaceho Filippinského. „Tvoja viera bude pravou vierou. Choď spať, synku.“

Mocne som buchol Feďku do pleca. Zaknísal sa a sadol si. Ticho som mu povedal;

„Neverím ani v jedného ani v druhého proroka. Neverím v Mohameda ani v Krista. Ale nechcem si dať oholiť hlavu a podrobiť sa obradu obriezky. A vôbec, podrobiť sa násiliu. Ja hľadám slobodu!“

Fiodor hľadel na mňa rozospatými a zlostnými očami. Bol trochu preľaknutý; koľké „proti“ sa vynorili pred ním. Znova sa mu nepodarí uskutočniť veľkú krádež! Tento Rus, tento kresťan, tento nábožný a bohabojný kozák Filippinskij bol ochotný zapredať ma! Aký som osamelý, ako mi je ľúto samého seba! Obrátil som sa k Rabige a povedal som pomaly:

„Nechcem byť mohamedánom.“

„Naša viera je čistotnejšia,“ odvetila Rabiga.

Oči sa jej zmenili. Odsudzovala ma. Uvedomil som si, že ju nepresvedčím. Smutne som sa vztyčil v celej svojej výške.

„Nechcem byť mohamedánom!“

Rachman-Ajaz súhlasne načúval huk, ktorý vypukol okolo mňa.

„Chlapče, si hlupák a nevzdelanec. A nikdy nebudeš učený. Čo je viera pre učeného človeka? Preňho je dôležitá veda, a jedine stáda ti dajú vedu, a nie tento..." Znova pohrdavo kopol nohou Filippinského. „Musíš sa ešte mnoho učiť, chlapče. Mohol by si s mojím bohatstvom doviest' môj rod až k belasému moru. Môjmu rodu chýbajú ešte lode.“

„Čo?“ spýtal som sa.

„Lode! Prišiel čas, aby Rachman-Ajaz prelomil hrádza piesku a vyplával na obyčajné belasé more.“

„Tak je!“ potvrdili príbuzní. „Už nám je načase byť moreplavcami.“

Rachman-Ajaz kývol napravo i naľavo svojou hodvábnou šatkou.

Kazachovia sa rozostúpili.

„Odíd', ak si naozaj hlúpy.“

Skočil som do uličky.

Rozbehol som sa.

Sultán sa rehotal. Ostatní sa išli popučiť od smiechu. Niektorí sa váľali po huniach, smiali sa a pišťali. Hrobliny, balvany, bralá, sopky smiechu! Spaľovali ma smiechom. Stiahli mi srdce nesmierne pevným uzlom. Šantili, štuchali ma prstami do bokov; „Chtch, ech, kavka!“

Rabiga smutne povedala za mnou:

„Neľúbiš ma, Vsevolod?“

Opitého Filippinského viedli k vozom pod pazuchy.

Sluhovia náhlivo priahali. Filippinského položili do voza na baly látok. Aj

som sa s nimi dorataval - musíme niečo predať. Sluhovia zlostne pozreli na mňa a prestrašene na sultánovu jurtu. Všetko som pochopil. Treba utiecť! Sultán sa rozhneval.

Náhľivo sme odchádzali do stepi.

Utekali sme.

Pohoniči svišťali bičmi.

Leteli sme po kraji úžľabiny. Tráva bola pošliapaná; tu sú stopy nespočetného stáda. Ešte sa vznáša nad trávou ich pach. Je to ako vyschnajúca rieka.

Filippinskij tuho spal. Ešte vždy sme videli vysoké hory, ale aul už dávno zmizol. Bol som skoro bez seba.

„Kto to môže byť?“ spýtal sa pohonič, hľadiac naspäť.

Po stopách našich vozov lete! jazdec.

„Vari ste si na ,toji' zabudli pudelár?“

Bobrová čiapka nadskakovala. Povievalo perie.

Rabiga v plnej rýchlosti preskočila zo sedla ku mne do voza. Jej kôň bežal popri voze a pokukoval na nás. Pohoniči naskutku zastavili vozy. Nechcú umrieť zato, že uniesli dievku.

„Ste hlupáci!“ vykrikla na nich Rabiga.

Bozkala ma. Plakal som. Utréla mi slzy veľkou hodvábnou šatkou, takou istou, akou kýval jej otec, a uviazala mi ju okolo krku. Vložila mi do rúk zrkadielko, hrebienok v ružovom puzdre a kúsok voňavého mydla v lesklom červenom obale, na ktorom bol namaľovaný čierny Peržan v žltom turbane.

„Raz sa predsa len zriekneš svojej viery. Hej, hej! Viem to.“

„Neverím v boha. Ale nechcem byť mohamedánom!“

„Ale veď nie je reč o viere, ale o láske, hlupáčik.“

„Lúbim ťa, Rabiga, ale nechcem meniť vieru. Ak ma naozaj máš rada, prídeš ku mne bez viery.“

„Alebo ty do Kurganu, dobre?“

A po chvíľke dodala:

„Prídem k tebe tam v Kurgane. Lúbiš ma?“

„Lúbim.“

„Večne?“

„Večne.“

„Tak čakaj. Áno, áno, čakaj!“

Rabiga preskočila do sedla a švihla bičikom sluhu, ktorý ju súril. Obrátila koňa. Chcel som sa jej opýtať, čo si myslí o svojom otcovi, ale pre slzy som nemohol.

Vozy sa pohli ďalej. Znova som bol sám.

Ale naozaj sám? Ved' povedala: „Čakaj.“

VRACIAME SA DO URĽUTUPA

Filippinskij znenávidel step:

„Farba takto zbaví, len z nej hlava bolí.“

Vymýšľal neobyčajne hlúpe povrávky.

Cnelo sa mi za Čiernym chlebom, za ľuďmi, ktorí by hovorili veselšie ako Fed'ka. Obchody šli zle. A len Čo udreli prvé mrazy, dovolil nám Lykošin, aby sme sa vrátili.

Vial studený vietor. Nízke chmáry sa vliekli takmer po tráve. Ráno sa v tej zime a daždi zle vstáva. Cesta bola čoraz ťažšia. Čím bližšie sme boli k Irtyšu. tým viac bolo hlinačky. Babušili sme sa do ovčích koži. Dážď ich

chytro premočil, oťaželi a vysušiť sme ich nemali kde.

Zazreli sme na lúkach stohy. Ešte trochu vydržať, a už sa zamodrie Irtyš, smelá kozácka rieka!

Pri prievoze je Irtyš asi tri kilometre široký. Naša kompa sa nedostala na náprotivnú stranu: stlačil nás drobný ľad. Ľad sa pohol náhle a okolo kompy sa utvorila bariéra.

„Panebože, vari máme zahynúť!“ zapišťal Filippinskij.

„Zle je s nami, džaman,“ vraveli prievozníci. „Mnoho voda.“

Ľad sa rútil na nás. Kompu mohlo rozdrviť.

Kolesá kompy sa nevládali krútiť. Na šťastie nás kryhy neťahali dolu vodou, ale k brehu. Treba la dopraviť lano. A že ho ta dopravია, to je isté. Ved' moji spoločníci toľko rozprávajú o hrdinstve! Prievozníkov i Filippinského som pokladal za hrdinov. Lenže práve tu, kde mali svoje hrdinstvo preukázať, zrejme stratili odvahu a len vykrikovali na kozákov, čo stáli pri svojich domcoch na brehu.

„Čo nepodáte lano?“

Kozáci odpovedali:

„A vy ho čo nepodáte?“

„No dobre, ja ho prenesiem,“ povedal som nedbanlivo.

Aký hurhaj sa zrazu strhol okolo mňa! Všetci ma obhŕkli, vychvaľovali.

„To je kozák!“

„Ivanovci sú všetci takí!“

„Na otca a starého otca sa podal!“

Vyskočil som na koňa, chytil som koniec lana.

Kozáci zostrčili koňa z kompy.

Voda je neznesiteľne studená. Zľakol som sa. Ovinul som nohami konskú Šiju, zadrapil som sa mu rukou do hrivy. Kôň plával šikovne, vyhýbal sa kryhám.

Keď vyskočil na breh, už som ho nevládal zastaviť. Hodil som lano kozákovi. Kôň letel. Náruživivo túžil zohriať sa. Nepamätám sa, ako som sa dostal do dediny. Nejasne som spoznával džetaky, drevený kostol, Lykošinov sklep. Zvalil som sa do kaluže pred domom strýca Kuzmu Makedonova. Mokrý, trasúci sa, ale spokojný so svojím hrdinstvom vošiel som do strýcovho domu. Ak mám byť úprimný, mal som sa čím pýšiť: bol to azda jediný skutočne hrdinský čin v mojom živote.

Klavdia, dievčina so zelenými náušnicami, stála na stolci a upravovala večné svetielko pred ikonou. V kuchyni je ticho a poriadok ako vždy. Čakal som, že sa spýta, kde som sa tak zmočil. Povedala s pobožnou tvárou, aká mi u nej bola cudzia:

„A ty budeš bývať u nás?“

Jej nábožnosť chytro zmizla. Pripravila si ju pre Kuzmu Makedonova. To jeho strašila božím hnevom a akýmisi neobyčajnými modlitbami.

Porozprával som jej o svojom hrdinstve. Vypočula ma a pokojne povedala:

„Teraz je na rieke taký pekný Tad. Chod' do kúpeľa. Metlička je v pítvore.“

Neposlala ma do kúpeľa zo strachu, že ochoriem - čakala Kuzmu. Nešla so mnou preto, aby ma odprevadila, ale aby videla ľad na rieke. Vydržala sa celé hodiny dívať na prírodu! Vstávala v noci a počúvala, ako tečie Irtyš, odchádzala ďaleko do stepi, poznala všetky kvety a ich vône, bola hotová celý život prežiť na dedine a nechápať ľudí. Čo sa nadchýnali mestom. Strýc Kuzma ju vzal do Omska, zaviedol ju do divadla. Povedala pokojne:

„Nevedia, Čo majú robiť od dobrého bydla. Život je tajomnejší a krajší.“

Je nedôverčivá, uzavretá. Spýtal som sa jej na Lykošinovcov. Odpovedala vyhýbavo:

„Veľa klebetia o nich, a nemajú prečo. Žijú v plnej zhode. Gazda sa už vrátil, vypustili ho, odsedel si za svoje bláznovstvo všetko, čo mu patrilo.“

Ale v lykošinovskom dome som nenašiel pokoj. Kupcová Júlia Lykošinová behala po izbách, ustavične rozčúlená a pištiaca. Obklopovalo ju množstvo Veci, a jej sa videlo, že izby sú ešte vždy príliš priestranné.

A Davyd Lykošin býval v malej komôrke na druhom konci domu. Povrávalo sa, vraj ľutuje, že nemohol sedieť sám, sedel v spoločnej cele.

Strýc Kuzma Kuzmič sa tešil: prišiel šéf a vydá riadne dispozície. Davyd Lykošin vydal tie isté rozkazy ako predtým: skupovať kožky a maslo. A rozkázal aj to, aby sa Kuzma Kuzmič prestal stýkať s Júliou.

„Na cudzie ženy sa neslobodno lakomiť. Rozumieš?“

„Ako by som nerozumel. Ale ani na cudzie nápady sa netreba lakomiť,“ povedal môj strýc.

„Na čo narážaš?“

„Na kožky.“

„A v akom zmysle?“

„Nuž v takom, Davyd Ivanyč, že ten nápad s kožkami nie je váš.“

„A čím?“

„Nuž Markov Jevstafievov.“

„Komediantov?! Je mi to za obchodníka!“

„Chodí s komediantmi po všetkých jarmokoch, všetko si všíma a všade si pripravuje kontrahentov, a keď nazháňa kapitál - bum! Náš drobný kapitálik vyletí hore komínom! V Kurgane má obrovský kožiarsky závod a sám sultán Rachman-Ajaz je takrečeno jeho kontrahent.“

„A ty takto náhodou nie si jeho kontrahent?“

„Kdeže sa my môžeme pechoriť, aby sme iných priviedli na mizinu!“

Davyd Lykošin je zanovitý, samolúby a sebavedomý. Úzku tvár mu lemujú pásik tvrdých ryšavých štetín, zuby má skazené, umelé. Namýšľa si, že všetko vie dopredu.

„Kožky sa ti nepáčia? A rohože na šaty hej?!“

„To je pravda, ak narážate na seba.“

„Makedonovi Nemudrui. Zabil som subretku, môžem zabiť aj vlastného správcu, ktorý priviedol na mizinu mňa i svoju frajerku, inými slovami - moju ženu.“

Kuzma Kuzmič iba poomáľal perami. „Sami sa privádzate na mizinu,“ vravel jeho pohľad, ktorý hodil na Lykošina, „keď beriete tovar, o ktorý zákazník nestojí. Žalár je pre kupca zlá škola. A čo sa týka vašej ženy, mali by ste vidieť moju Klavdiu: so svojou krásou strčí do vrecka aj sto vašich žien.“

Pri pohľade na zaťatú tvár svojho správcu Lykošin zrazu usúdil, že tovar, ktorým sa zásobil, zaručene rozpredá na zimnom jarmoku, kde ľudia osprostievajú a strácajú rozum od hurhaja, lesku, muziky, jarmočných búd, od celého toho vzrušujúceho ovzdušia. Zaujímavý človek, ten Lykošin. Vo väzení si obľúbil všetko drahé, a preto si nakúpil drahých tovarov, a ešte k tomu na úver. Blaží ho pohľad na tento lesklý rips, šantung, brokát, hodváb. „Ktovie či sa do tej subretky nezaľúbil preto,“ rozmýšľal som, „že bola ovešaná takými drahokamami, s akými si ani on nedovolí obchodovať?“

Nachystali dlhé vrecia peľmeňov. Robili ich dva mesiace, celý dom. Na jarmok sa tiež vypravil celý dom. Konečne uvidím jarmočné búdy a možno aj toho obdivuhodného Marka Jevstafieva, ktorý nič nepredáva, ale všetkým kupcom a živnostníkom sľubuje, že ich privedie na mizinu! Často počujem od Kuzmu Kuzmiča;

„S kožami treba kupčiť, s kožami!“

„A prečo?“ spytuje sa Lykošin.

„Opýtajte sa Marka Jevstafieva!“

„Ešte to mi chýba! Komediant.“

„Veď práve to je ono, na pohľad je komediant, ale obracia div nie milióny.“

Para sa valí Kuzmovi Kuzmičovi z úst ako zväzky bankoviek, ako milióny.

„To je mráz!“ vykrikuje Kuzma Kuzmič. „Kto nás to len vyháňa do takého mrazu?“

„Peniaze,“ odpovedá Lykošin sucho. „Nebyť peňazí, toho - božieho požehnania, ležala by Sibír až dosiaľ ako neúrodná pustatina.“

Vyhladené hrobliny. Šli sme v nových kožúškoch a vysokých kapcoch popri saniach. Zájazdné hostince v kozáckej stanici Ramolinská boli preplnené. Na námestí stáli nové doštené krámy a v nich kupci v hrubých bundách, navrchu ešte ovčie kožuchy s obrovskými goliermi. Aj nám vydali ovčie kožuchy.

„Nie aby ste sa ponosovali, Že nám zle ide,“ povedal Lykošin svojim predavačom, „a tobôž nie pred komediantom Markom Jevstafievom.“

„Čakajú Marka Andrejiča?“ spýtal sa Filippinskij.

„A čo ťa do toho?“

„Predsa len by som ho rád videl, Davyd Ivanyč. Je to zlodej nad zlodejov, ale nech je ako chce, sedieť ešte nesedel.“

„A odkiaľ ty vieš, že je zlodej?“

„Povrávajú, Davyd Ivanyč.“

„Aj o tebe povrávajú, že si somár, a veríš tomu?“

„Verím, Davyd Ivanyč.“

Lykošin sa zasmial:

„Prečo?“

„Lebo som ešte vždy chudobný a každý mnou pohrda.“

Lykošin ostro pozrel naňho:

„Nie je to naveky.“

Filippinskij strhol čiapku a odpovedal na túto predpoveď mlčky, hlbokou poklonou.

Davyd Lykošin mal radosť: jeho krám bol najbohatší a najparádnejší. V noci ho predavači vartujú na smeny. Hriali sme sa pri veľkej petrolejke a samovare. Boli priezračné, studené noci.

Keď človek vyjde von - na námestí ani duše a z krámov všade presvecujú cez Škóry žlté petrolejky. Obloha čierna. Predavači chodili na návštevu z krámu do krámu, hrali dámu a chvastali sa, či pani má viac milencov.

Ale komedianti ešte vždy nechodia. Čakajú ich netrpezlivo. A najnetrpezlivejšie čaká Jevstafievových komediantov kupec Lykošin. Cudné je to! Taký bohatý, možno povedať, rozprávkovbohatý, a uchádza sa o priazeň akéhosi komedianta, clowna, kúzelníka! A ten sa ako na zlosť ani trochu neponáhľa. „V Jevstafievovi sa nevyznáš,“ zhovárajú sa medzi sebou predavači. „Človek sa ide kvôli nemu dotrhať, a on možno vôbec nepríde. Jevstafiev ti je, braček, vybíjaný kujon.“

Lykošin dovezol hodváby, zamat, drahé sladkosti, strieborné ozdoby na sedlá a chomúty, safián - zelený, červený a belasý. Prvotriedny tovar, ale obchody nám šli zo všetkých najhoršie.

Lykošin včasráno vchádzal do krámu a vyháňal predavačov. Zrejme sa mu tam dobre sedelo osamote. Čítal si popod nos bibliu:

„Zákazníkovi treba vnukať úctu. Načo ho lákať krikom? Dobrý tovar ho sám pritiahne.“

Tovar bol naozaj dobrý, ale zákazník už horší ani nemohol byť: prechádzal pomimo. A nebledol iba Lykošin. My všetci sme už boli belší ako sneh: to by bola radosť dosiať výpoveď uprostred zimy, v tomto nekonečnom a hroznom snehu!

Lykošin hneď dával jeden tovar zabaliť, hneď druhý rozbaliť.

Večer sme jedli peľmene, pili vodku. Lykošin narýchlo zhltol niekoľko tanierov peľmeňov, vypil dva poháre vodky a pobral sa k jarmočným dievkam. Kuzma Kuzmič by rád bol ostal s paňou, ale predsa šiel za Lykošinom.

Júlia Lykošinová vedela aj tu nazhromaždiť okolo seba množstvo vecí. Pritiahla si k nohám svoj obľúbený žltý kufor, vrchovato naplnený všelijakými čačkami: kostenými psíčkami, kovovými chrobáčikmi, sloníkmi, mušľami, akýmisi umelecky razenými mincami, ktoré kedysi patrili veľkým svätcom pred ich odchodom do kráľovstva nebeského.

Kuzma Kuzmič sa mi predtým nikdy nezdôveroval so svojimi myšlienkami, ale Klavdia tu nebola, a on mi prezradil svoje obavy:

„Lykošin vyjde na psí tridsiatok, a Júlia Petrovna sa cifruje, afektuje.“

Povedal som prísne ako dospelý človek:

„Lykošinovi treba napraviť hlavu...“

„Nejde o to, napraviť, ale ako ho o všetko pripraviť,“ zamiešal sa Filippinskij. „Kde nájsť taký ťah, aby veritelia preniesli jeho tovar namiesto svojich skladov ku mne?“

Kuzma Kuzmič sa pokorne chystal na ťažkú skúšku bankrotu. Rozumných dispozícií sa od Lykošina dočkať nemohol, na vlastnú päsť nechcel nič podniknúť. Tak to šlo ďalej.

Náš krám rozoberali naostatok. Lykošin čakal, že predsa len prídu zákazníci alebo ten prekliaty clown Jevstafiev!

Naše fúry divo leteli do Urľuťupa, ako keby sme tam mohli dochytiť zákazníkov. Ale aj v Urľuťupe na nás zabudli.

Lykošin vyháňal predavačov a sedel sám. Neukazoval tržbu, nedovolil ju zaknihovať, dúfal, že ešte niekoho ošmekne. Prísun tovaru sa zastavil. K Novému roku musí Lykošin platiť zmenky - a veľa. ach, ako veľa!

Na jarmoku som sa cíti! hrozne; dajú mi výpoveď, vyhodia ma, a ešte k tomu ten šikovný a nemilosrdný šašo Jevstafiev... Všelijaké nešťastia nám visia nad hlavou! V Urľuťupe je oveľa veselšie, a koniec koncov, nie je to ďaleko ani do Pavlodaru, a tam býva pohyblivý a smelý strýc Vasilij Jefimyč. On už niečo vymyslí, a ak nevymyslí, vymyslím sám - nie som už malý chlapec.

Okrem toho ma rozveseľovalo. že fašiang sú predo dvermi. A spýtal som

sa Filippinského:

„Ved' cez fašiangy je deň veľkého odpustenia, nie?“

„Je. Deti padajú pred rodičmi na kolená a tí im odpúšťajú hriechy.“

„A dlhy sú hriech?“

„Aké dlhy?“

„Peňažné.“

„O čom to hovoríš?“

„Čo keby sa tak Lykošin hodil na kolená pred svojimi veriteľmi?“

Filippinskij sa rozrehotal:

„Ty si hlavička! Poďme radšej robiť kĺzačku. Padnúť pred veriteľmi na kolená, ha - ha!... To si teda vyšpekuloval!“

Dom strýca Kuzmu stojí na vysokom vršku. Poliali sme svah vodou od domu až po Irtyš.

Ľad je zavalený snehom, ale kedysi, keď bývali suché zimy, Lykošin vraj podkul koňa podkovami, do ktorých boli vbité oceľové zuby. chytíl sa oprát a letel za ním po ľade na korčuliach. Dievky sa bláznili za ním. Klavdia nám rozprávala o jeho úspechoch. Strčila si prsty do rukávov a vravela spevavo:

„Je to nádherné a veľkolepé! Zbožňujem ľad, po ktorom ešte nik neprešiel.“

Páčili sa mi jej knižné slová, jej definície citov, jej osobitný pohľad na prírodu. Pomohla mi uvidieť Irtyš inými očami. Čítal som zmysel vlčích stôp na snehu, rozumel som ich zložitej kresbe. Zo snehu trčia ľadové kryhy a každá má inakšiu farbu: zelenkavohnedá, hlinastá, kľukvová. Sane so sudom vystupujú hore brehom a zo suda sa otlka a opadáva belasý ľad. Ach, aké je to utešené!

„Zázračné ste, vy neznáme tvorstvá,“ cedila Klavdia pomaly slová.

Keď sa chcela pred cudzími zmieniť o bohu, poplietla sa a rozkoktala. Chystala si ostré slová o bohu a jeho hneve pre Kuzmu Kuzmiča, ktorý ju zviedol a teraz si ju nechcel vziať.

Klavdia si stiahla šatku hlboko do čela a sadla si na moje sánky. Podľa kozáckej obyčaje som mohol pobozkať dievča, keď som ho zviezol na sánkach. Hanbil som sa a dievčence ma iniciatívne bozkávali sami.

Čím ďalej zaleteli naše sane, tým tuhšie ma Klavdia bozkávala. Keby som sa mohol vyhnúť týmto bozkom; to nebozkáva mňa, ale prírodu! Ak sa sánky prevrhli, Klavdia dlho ležala. Sneh sa jej topil pod šálom, pchal sa do kapcov. Zdalo sa, že nemá silu vstať, dívala sa dohora široko roztvorenými očami a vravela:

„Aké je to pekné! Pozri, onedlho zapadne slnko, všetko sa zmení, všetko bude inakšie, akoby priezračné.“

Vážil som si ju. Tiež by som bol chcel tak rozumieť prírode. A usiloval som sa byť čo najviac s Klavdiou. Vstával som včasné, polieval kĺzačku, čistil sánky. Ľadový pás kĺzačky sa zo dňa na deň ťahal ďalej cez Irtyš.

Čakal som od Klavdie nejaké obdivuhodné činy. Kdeže by ona mohla ľúbiť strýca Kuzmu! Obaja sa držia hriechu, lebo ak sa ho zrieknu, dopustia sa iného, ešte strašnejšieho, a potom im už nepomôže ani boh ani svätená voda! Zdalo sa mi, že Klavdia je úprimná iba ku mne. S inými si nesadla na sánky. Budem i ja úprimný!

A porozprával som jej o svojej láske k Rabige.

„Mal by si sa oženiť,“ povedala, „kočovať po stepi, hľadiet na tú krásu.“

„A viera?“

„Všetky viery sú dobré, ak ich človek dodržiava.“

„Ale ty by si prestúpila na mohamedánstvo?“

„Mňa nik nepýta.“ Porozmýšľala a dodala: „Neprestúpila by som. Hanbila by som sa.“

„Koho?“

„Tých istých, čo aj ty.“

„Hanbiť sa kozákov? Ešte čo nie!“

„Tak sa ožeň.“

„Aj sa.“

Pozrela na mňa zvedavo.

„Vari sa naozaj oženíš?“ A zopakovala akosi náruživo: „Ožeň sa!“

Celé dni a noci som rozmýšľal o Klavdii. Rád by som jej bol pomohol, urobil ju šťastnou. Ale ako, čím? Slovami? No po prvé, ťažko hľadám slová a po druhé, Klavdia myslí na svoje veci a takmer ma nepočúva.

Nedôverčivá, uzavretá dievčina, zmrzačená lenivým kozáckym životom, bola ako vymenená, keď letela na sánkach k úchvatnému snehu, Čo každú hodinu strieda farbu.

Raz pri večernej sánkovačke ktosi dovliekol kožu. Širokú juchtu. Množstvo chlapcov a dievčat si posadalo na ňu s výskotom a smiechom. Koža letela azda ešte lepšie ako sánky.

Klavdia si sadla na moje sánky. Nechcela sa voziť na koži.

„Mal by si tej svojej Kirgizke napísať báseň a poslať jej,“ povedala náhle. „Píšeš básne?“ a vzdychla si. „V takomto veku všetci píšete. Keď už budeš v tom, môžeš aj mne niečo zložiť.“

Keroval som nerozvážne. Prevrátili sme sa v polovici cesty. A Klavdia ma predsa tuho bozkala. Na vršku sa ozval strýcov hlas:

„Klavdia, poď mi dať horčicový obklad. Dáko ma kole v boku!“

Dlho som sa sánkoval sám. Klavdia neprišla. No, príde zajtra. Celú noc som skladal verše na Rabigu. Prečítam ich Klavdii a pošlem! Ach, keby sa v liste dali posielat' cukríky! Vybral by som pre ňu ten najlepší.

Osud vystriehol moje myšlienky a spravil si zo rana žart.

Ráno mi Filippinskij dal ťažký kľúč.

„Donesieš šesť debničiek ružového Einem a debničku trubičiek Kalyka.“

Konečne otvorím sladký sklad!

Pomaly som otočil kľúčom, otvoril vysoké dvere dokorán. Pri nohách mi ležalo lepkavé vrece so sušenými marhuľami. Nevládal som ho prekročiť. Napchal som si nimi vrecká. Za marhuľami ležala marmeláda. Otvoril som hneď dve krabice. Vedľa Čokoládové bonbóny. Ležali v rovných radoch, dlhé, hrubé, v tenkých pozlátkach. Pchal som si ich do vrecka, pchal som si ich do úst. Z bonbónov frkal likér. Jedol som za seba i za Rabigu! Bral som pre seba i pre Rabigu! Tak ju mám ustavične na mysli!...

Bol som opojený, veselý, sýty, bol som naozaj šťastný človek.

Jedol som a jedol. Chcel som najst' také cukríky, čo by som dnes večer mohol darovať Klavdii, ak ich už nemôžem dať Rabige. Otvoril som niekoľko debničiek. Šeplety, samé šeplety, ja potrebujem cukríky veľké ako päť!

Zazrel som úzku plechovú škatuľu s nálepkou v cudzej reči. Pri dverách ležala sekera. Odbehol som po ňu a zaťal do Škatule. Cez Škáru sa zalesklo Čosi riedke a ružové. Strčil som do toho prst. Vyzeralo to ako med. Vopchal som prst do úst. Ostré, ťahavé, dobré... Ale ako to pomenovať a do čoho naliať?

Vtom ma niekto zdrapil za ucho.

Vstal som. Pochopil som všetko, Čo sa stalo.

Davyd Lykošin mal zlostnú, zelenú tvár a ryšavé vlasy.

„On zničil kožu! On sa sánkoval na juchte!“

Kuzma Kuzmič rozpačito hľadel bokom:

„Súdiac podľa cukríkov, bol to asi on.“

„A ty strpíš takéhoto synovca, Kuzma Kuzmič? Pripíšem ti k náhrade všetko. Čo zožral!“

„Áno, prosím,“ povedal Kuzma Kuzmič pokorne.

Prišiel som do kuchyne. Keď ma Klavdia zazrela, odišla do izby. Strýcova sestra mi doniesla batôžtek. Posadili ma k povozníkovi. Čo sa vracal naprázdno do Pavlodaru.

Spýtal som sa strýcovej sestry:

„Klavdia sa vari hanbí za mňa? Dajsamisvete, zjedol som zopár cukríkov!“

„Nie. Hanbí sa, že Kuzma Kuzmič nedovolil, aby ťa pozvala na svadbu. O-cho-chó! Našiel si príhodnú chvíľu na ženie. Hoci má aj pravdu, keď vraví: ‚Ak už vyjsť na bubon, tak najlepšie na svadbe.‘“

„Nevyjde na bubon,“ povedal som hrdo, „nedovolím to. Ožením sa so sultánovou dcérou a polovicu stád dostane strýc! Len nech spraví Klavdiu šťastnou.“

„Akéže tu šťastie! Môže ďakovať bohu, ak ju aspoň mlátiť nebude.“

„Ak ju bude biť, zakolem ho!“

ZNOVA V PAVLODARE

Tetka Fioza ležala v posteli ako zvyčajne a upravovala si atlasový paplón ružovou buclatou rukou.

Strýc Vasilij Jefimovič čítal list Kuzmu Makedonova a usmieval sa. Zrejme som sa Vasilijovi Jefimovičovi páčil. Pripomínal som niečím tie krivé budovy, Čo staval. Pozrel mi na ústa:

„Maškrtník! Musíme ťa dať niekde, kde ťa jedlo nebude tak pokúšať.“

A dal ma za učňa do pavlodarskej tlačiarne, ktorá patrila Vikentijovi Ivanovičovi Vladyčkinovi.

Býval som u tetky Felicity. Chystala sa napájať Kazachov čajom. Z horného Irtyša sa už pohli píle. Jar.

Vyšiel som na strmý breh rieky. Za Irtyšora sa temneli Tri ostrovy. Naľavo zátoka a prístav s loďami. „To je krása,“ myslel som si a spomínal som na Klavdiu a Rabigu. Mal by som im obom poslať básne, ktorý ch som teraz

písal veľa a často. Ale čo ak sú tie básne nanič a nevyvolajú slzy, ale smiech? Nie, ešte počkám. Nech zreje moja láska k Rabige a rastie súcit s Klavdiou.

Sesternica Mária sa so mnou takmer ani nezhovárala. Namiesto pôrodnej babice mali teraz nového podnájomníka, vdovca, o ktorom Mária s úctou rozprávala, že každú sobotu chodí do verejného domu, dostáva na finančnom úrade sedemdesiat rubľov platu, je vdovec a má šesťročnú dcérku Annu, ktorá trpí epilepsiou. Podnájomník chodil v úradníckej uniforme a mal takú presne pristrihnutú bradu, že sa mi ktovie prečo zdalo, akoby mu štrngala. Mária nie je k nemu ľahostajná. A nech!

Mária fl'ochla na mňa očami a dodala:

„Pokladník, úradník, a na dôvažok vie ešte konštruovať aj stroje.“

„Vari lietajúce?“ spýtal som sa s úškrnom.

„Také čosi. Vtáky-ohniváky. Na predstavenia. Kúzelníkom. Jevstafievovi.“

Zas ten Jevstafiev! Boli mi nepríjemné spomienky na jarmok, sneh, vyčkávanie Jevstafievovej komediantskej búdy, na tú zimu ...

„No majte sa tu dobre aj s tým svojím Jevstafievom!“ povedal som pohrdavo. „Ja musím ísť do roboty.“

Do tlačiarne som chodil ráno na šiestu. Napájal som bieleho vypasného koňa, pomáhal som kuchárke nanosiť dreva, nakrmil som koňa i kravy, pozametal tlačiareň, a keď prišli robotníci, krútil som koleso tlačiarenskeho stroja. Predpoludním som znova napájal statok, zametal dvor a ponáhlal sa k tetke Felicite. Napochytro som zjedol pár tanierov kapustnice a vrátil som sa krútiť stroj.

Tvrdo som si zvykal na krútenie. Potil som sa, zadychčal, bolel ma chrbát a ráno sa mi ťažko vstávalo. O také tri týždne som si zvykol. Krútil som jednou rukou a rozmýšľal o knihách, čo som si požičiaval z mestskej knižnice, o krajinách. ktoré stoj čo sloj musím navštíviť.

Tlačiar Bjukov spieval. Niekedy som sa k nemu pridal.

Tlačiareň mala jeden rýchlolis, štyri regály s písmom, malý tlačiarenský stroj, veľký na plagáty, menší knihársky s nožom na rezanie papiera, s kolekciou písem na pozlátenie chrbtov kníh.

Chodil som do práce po nábřeží, popri gymnáziu. Prešiel som cez dve ulice a zabočil k poschodovému domu, kde sme v pivnici pracovali. Onedlho vysvitlo, že som si vybral šťastnú cestu.

Raz, keď som sa vracal z obeda, stretol som pri gymnáziu dievča s obrovským čiernym klobúkom. Šlo a opálalo žltou taškou. Obzrel som sa za ňou. Prekvapili ma jej belasé oči. Aj ona sa obzrela.

Stretával som ju každý deň presne o druhej. Obzerala sa za mnou. Chytrý som si zvykol na rýchly obrat jej čierneho klobúka. Zaslal som a díval sa za ňou. Bola to Irma, dcéra majiteľa pavlodarského hotela pána Schmidta.

V malom mestečku vedia ľudia o všetkom. Okrem toho mi Rabiga viackrát spomenula Irmino meno: študovali spolu na kurganskom gymnáziu. Irmin otec mal v Kurgane obchod s koloniálnym tovarom a takrečeno na návrh sultána Rachmana-Ajaza postavil toho roku hotel v Pavlodare. Nevie, či zavrel svoj kurganský koloniál. Nech už bolo akokoľvek, Irma ešte bývala v Kurgane a do Pavlodaru prišla na prázdniny. Bolo to pekné, cnostné dievča, ktoré ničím nevynikalo, ani len svojou cnosťou. Neučila sa ani najhoršie ani najlepšie, maľovala, spievala, rada chodila na prechádzky a správala sa slušne, natoľko slušne, že ani nenavštevovala otcov hotel, lebo tam, viete, vodia si hostia nie celkom sväté dámy. Skrátka, bola to skromná gymnazistka z vyššej triedy. Povrávalo sa, že už má snúbenca, správcu továrne na škrob a melasu z Omska. Len jednej veci sa dopúšťala. Čo sa na gymnazistku celkom nesvedčilo - nosila klobúky -r- a nie jednoduché slamené, ktoré neboli zakázané ani tu, ale skutočné dámske klobúky s kvetmi, vtákmi, stuhami. Ostatne, v Pavlodare nemal na ňu kto dozeráť, riaditeľstvo nižšieho gymnázia jej nemohlo rozkázať a okrem toho jej otec bol boháč a ostrý človek - načo si s ním začínať!

Irmin otec bol v meste známy svojou podnikavosťou, pedantnosťou a bezočivosťou. A nielen v reči, ale aj v skutkoch: nebýval v Pavlodare ešte ani rok, a už tu mal postavený dvojposchodový dom, stal sa spoločníkom v najvýnosnejších podnikoch, nadviazal rozsiahle známosti v stepi. Skupuje kože, vlnu, je posadnutý ideou vybudovať železnicu do Pavlodaru. Keď Jevstafiev prišiel do Pavlodaru, vždy býval uňho.

So svojimi dlhými ryšavými fúzmi vzbudzuje všeobecnú pozornosť a jazdí po meste na vypasenom vraníku. U nás bolo zvykom jazdiť na koni iba vo výnimočných prípadoch, iba v stepi; na koni jazdia Kazachovia, slušný mešťan alebo kozák sa má vozit' v dvojkolke.

Večer, keď sa mešťania vyšli prechádzať na nábrežie hore-dolu, od kinematografu k skladom „Lodiarstvo - Kalmykov a synovia“, pán Schmidt cválal po nábreží a všetci uskakovali pred ligotavými kopytami jeho vraníka. Ach, mne nerozdlávil srdce tieto kopytá, ale čierny klobúk jeho dcéry, jej belasé oči!

Pokojne sa prechádzala po nábreží. Vlnisté vlasy jej padali na plecia, hnedé šaty rozprávkovo obopínali postavu! Išiel som na nej oči nechať! Oslabnutý, ohromený som prechádzal popri nej. Obzrela sa za mnou. Ja som sa obzrel za ňou. A veľmi spokojný som šiel spať.

Čo našla na mne, na najobyčajnejšom tlačiarском učňovi, Čo len krúti koleso a je vlastne nekvalifikovaný robotník! Alebo jej o mne napísala Rabiga? Alebo mám v očiach niečo výrečné, čomu sa dá rozumieť aj bez slov? Mám ju rád?

To je síce pravda, ale nesmiem zabudnúť ani na Rabigu!

A vo sne som videl Rabigu na vranom koni a v čiernom širokom klobúku.

Prebudil som sa. Veľmi som sa hanbil. Zradil som svoju stepnú krásku! A rozhodol som sa, že porozprávam o celom svojom utrpení a o láske k Rabige dievčaťu v širokom čiernom klobúku, jej, Irme!

„Lenže ako to urobiť?“ rozmýšľal som, krútiac koleso stroja.

V TLAČIARNI

Tlačiar Bjukov ma trápil svojou pedantnosťou. Vyžadoval, aby pri tlačení rozhodne vyšli všetky písmená. Dlho podliepal matrice na bubne, vyklepával, uhládzal farbu. Taký bol aj v živote. Hranatý, s dlhými, tmavými zubami, ktoré pripomínali železné kince. Vravieval:

„Vy ste barbari. A ja si vo všetkom viem poradiť sára. Spoľahnem sa na

svoje svedomie a poradím si. Ech, keby som tak mal dom!“

Sadzačom bol Griška Zabotin. S úľubou drmolil o sebe, že je on „malý Griška“. Tento zákrpok v keprových modrých nohaviciach a v modrom obtiahnutom kabátiku si na sviatočné dni obúval lakové čižmičky a obliekal si šantungovú košeľu. Okrem tohto Šatstva nemal nič. Každý majetok pokladal za príťaž, ktorá komplikuje vzťahy medzi ľuďmi. Nadával na Bjukova, že sa tak pachtí, aby si ušetril na dom.

„A čo ak sa ti zachce ten dom opustiť? Veď to nie je ľahko!“

Bjukov nerozumel.

„Ako opustiť Keď som sa z úprimného srdca rozhodol nadobudnúť dom!“

„A ak ťa tvoji blízki začnú nahovárať, aby si ten dom nechal?“

„Kto by sa opovážil nahovárať ma?“

Bjukov pohrdal Griškom: „Ľahko zmäkne ani olovo.“ A naozaj, keď Griška zbadal, že popod obloky beží pekná mačka, dohonil ju, vyštveral sa za ňou aj na strechu, staral sa o ňu, krmil ju niekoľko dní, potom kúpil mašľu, uviazal jej ju okolo krku a daroval ju niekomu. Ak videl lepšieho fotografa, usiloval sa osvojiť si fotografické umenie. Pracoval nedbanlivo, držali ho tu len preto, že do takého otupného mestečka ako Pavlodar sa sadzači nehrnuli, okrem toho tu aj platili mizerne. Nechápal som, čo je na Pavlodare otupné, vtedy sa mi videlo, že v ňom človek nájde všetko, po čom túži.

Tlačiaru Bjukova ustavične sprevádzal Iona Zipunov, náš knihár. Tento vysoký chlap s čiernymi fúzmi, v zrebnej čistučkej košeli, mi naháňal strach svojimi vedomosťami: o knihárskej práci, o pozlacovaní, o brožovaní. Celé hodiny rozprával o slávnych knihároch, ktorí si nagazdovali „ťažké tisíce“, ale on sám pracoval zle. Rád rozprával o tom, ako hol na vojenčine poddôstojníkom, ako raz eskortoval „politickú“ a nakazil ju mrzkou chorobou.

Táto príhoda ma privádzala do veľkých rozpakov. Vedel som o politických iba to, že chodia v Čiernych košeliach s koženými opaskami, nosia dlhé vlasy (ja som mal tiež vlasy po pleciah), že „politickí“ vraždia policajných náčelníkov, že „politických“ vešajú. Ľutoval som ich.

Občas sa Iona Zipunov opil a liezol za všetkými babami „robiť nedobizeň“. Začínal kuchárkou Anisiou. Prišiel do kuchyne a významne povedal;

„Já viem také veci o knihárskej robote, nože pozri na mňa láskavejšie, Anisia!“

„Šťuka sumca nezožerie,“ odpovedala Anisia tiež tak významne.

Anisia mala asi devätnásť rokov. Bola to šikovná dievčina s hustými obrvami a mihalnicami ako metličky a vyhýbala sa robotníkom. Všetci sme vedeli, že si chce otvoriť hostinec, že si objednáva a študuje „účtovníctvo pre samoukov“ a po nociach zapisuje do kníh objednávky Vladyčkinovej tlačiarne. Čistotná, ustavične celá v bielom, starostlivo bedlila nad sebou i svojou samotou.

„Chcem ti prehovoriť do svedomia!“ jednostaj vyblákoval knihár.

Anisia šmarila na zem vrchnák za samovar. Hneď prišla pani Marína, žena Vikentija Ivanoviča Vladyčkina. Vladyčkin i pani Marína boli poľskí prisťahovalci. Plná, volooká pani Marína si vážila Anisiu, hoci ju ustavične prehovárala, aby si vyhodila z hlavy ten hostinec.

„Zapáľte si inú fakľu, Anisia,“ vravievala pani Marína. Pani Marína sa starala o svoju svetlú budúcnosť. V jej spálni stála mohutná žltá skriňa. V nej vraj ležali knihy o oslobodení Poľska. Raz som ju nesmelo poprosil, aby mi dala niečo na čítanie. Odpovedala prísne:

„Vy máte inú fakľu, pán Vsevolod. Nedám vám čítať tie knihy, lebo je na nich faksimile.“

Nik mi nevedel vysvetliť, čo to znamená „faksimile“. Usúdil som, že sa to vzťahuje na politiku. Teraz som už veril knihárovi Zipunovovi, keď tvrdil, že tu „nekynie žiaden kšeft“: pani Marína je žena, ktorá vie, čo chce!

Pani Marína ustavične trčala v tlačiarne. Stále sa jej videlo, že pracujeme pomaly, a súrila nás. Keď sa Iona Zipunov spil a oči mal hlúpe a vlhké ako syr, pani Marína ho chápala.

„Ajaj, aký ste vy, Iona, dôsledný.“

„Keď už piť, tak nech to stojí zato,“ odpovedal jej knihár. „Ženskú potrebujem, ženskú!“

Odpočítala sedemdesiatpäť kopejok a poslala ma po fiaker. Tlačiar Bjukov chytil Zipunova pod pazuchu a vyviedol ho na ulicu. Pani Marína sa jednala s fiakristom: sem a tam za dvadsaťpäť kopejok a pol rubľa mal odovzdať Kovaľovke, majiteľke verejného domu.

Knihár búchal päst'ou na kozlík.

„Pohni, Kirgiz, ide pán!“

Pani Marína nakladala fiakristovi:

„Len ho čím skôr doprac naspäť. Máme súrne objednávky.“

A keď sa vrátila do tlačiarne, ticho zvolala:

„O, čvarga!“

Vážili sme si jej rozšafnosť. Vážili sme si ju aj preto, že čítala knihy písané latinkou. Obdivoval som, že je schopná zároveň čítať poľskú knihu i opravovať našu korektúru. „Na to treba mať veľký rozum,“ myslel som si. Šéfom Vikentijom Ivanovičom sme pohrdali. Vladyčkin ustavične hovoril o tom, že má suchoty. Predtým bol berným úradníkom, našetril si peniaze, odišiel do výslužby a žena ho nahovorila, aby si otvorili tlačiareň. Často chodieval do kuchyne a hovoril:

„Anisia, zase sa zapodievate účtovníctvom, prihorí vám kapustnica.“

„To už nechajte na mňa, viem, čo robím,“ odpovedala Anisia.

Vstával podľa budíčka. Rád si dobre zapapkal, po obede si zdriemol presne na pätnásť minút a potom sa šiel prechádzať po meste.

Otravoval nás svojou hypochondriou, vždy previedol reč na prípady otrávenia alebo nákazy. Podľa jeho náhľadu sa pokrok spomaľuje pre ľudskú nedbanlivosť. Keď sa ukázal v tlačiarňi, zakaždým mi vravel:

„Kedy si už ostriháš vlasy, Ivanov, a umyješ krk? Načo si máš ukracovať život?“

V polovici leta sa začal po dome tmoliť maliar Gleb Zuravko. Maľoval na bielo šéfovú pracovňu; Vladyčkin vyčítal v nástennom kalendári, že biela farba je pre oči najzdravšia, a on sa vždy ponosoval na oči. Keď bola pracovňa hotová, dali vymaľovať na žltu chodbu, predizbu a verandičku. Maliar mal mastnú, akoby namydlenú tvár a popukané, olúpané ruky. Zuravko mal záľubu v olejových farbách. Pohyboval štetkou po stene a vravel:

„Málokto chápe, aké zmeny môžu spôsobiť olejové farby. Ja sám pochádzam bezmála z Nemecka...“

„Meno máte ruské!“ poznamenal som.

„Narodil som sa v Nemecku. Mamka ma priviedla na svet v kúpeľoch, v Karlsbade. Môj tatko bol veľký zlodej a ženu si stále držal v kúpeľoch. Zo mňa mal vyrásť dôstojník, ale otec mi jednoducho umrel na týfus. Mamka sa stala krajčírkou a zo mňa je maliar.“

Zdalo sa mi, že sa Anisii páči. Ešte vždy som sa obzeral za dievčat'om v čiernom klobúku, ale aj Anisia ma vzrušovala. Čo si počať? Poradil som sa s tetkou.

Tetka Felicata Semionovna mi povedala:

„Ty sa lak ľahko zaľúbiš, Vsevolod? To znamená, že máš slabú povahu: sukničkári sú všetci ľahkomyselní. Treba ľúbiť jednu.“

Krv sa mi nahrnula do tváre. Hanbil som sa, hoci som nerozumel prečo. Nie som nemravník, ku Koval'ovke nechodím, k dievčatám cítim iba nehu - Čo je na tom zlého, že tak ľahko vzplaniem? A naozaj rád mám aj naďalej Rabigu! Ale ako sa ľuďom priznať, že ľúbim Kazašku, a ešte k tomu sultánovu dcéru? Ako im povedať, že sa svadba rozišla pre vieru? Odsúdia ma: „No, si ty ale hlupák! Nemohol si ju pretiahnuť na svoju vieru?!“

Povedal som Zuravkovi:

„Maľujete nádherne, Gleb.“

„Nie som poval'ač, keď robiť, tak robiť, ale svoje poslanie vidím v olejových farbách. Nemecko je také čistotné odvtedy, ako vynašli olejové

farby. Tomu kadejakí odkundesí nerozumejú.“

„A čomu napomáha Čistotnosť?“ spýtal som sa smutne, lebo som si spomenul na Rabigu.

„Čistotnosť v našej dnešnej práci napomáha veľmi mnohému, môj milý: napríklad rodí sa z nej úcta k povolaniu. Ja mám náklonnosť k jedinej farbe, a život ma núti machliť bohvieakými farbami! Nazdal som sa, že jediný múdry človek v našom meste je Vladyčkin. Ale aj ten si dal natrieť pracovňu glejovou farbou, fuj!“

Gleb Zuravko sa obšmietal okolo Anisie. Zdalo sa mi, že sú už dohovorení. Teraz som obedoval v kuchyni u Vladyčkinov. Anisia sa ma spytovala:

„Prečo sa ten maliar sužuje nad minulosťou, nad svojím tatkom zlodejom? Niet nič horšieho, ako keď sa človek ožení a začne sa sužovať nad minulosťou. Minulosť býva všelijaká.“

„Povedal ti Gleb, že si ťa vezme?“

„To vraví každý.“

Zlosť na maliara mi dodala smelosti:

„Ja napríklad nevravím, že si ťa vezmem, Anisia.“

Neodpovedala.

Pomaly nosila na stôl.

Podľa jej úvah zrejme prišiel čas. keď treba spoznať lásku, aby na staré kolená mohla spomínať: „Voľakedy som sa i ja zabávala.“ Ale nechcela stratiť svoju samostatnosť. Zuravko sa jej videl pridôstojný. „Keď som sa zberal preč, chytila ma okolo pása:

„Čo robíš večer?“

„Zapriahnem koňa a pôjdem domov.“

O deviatej, keď som doniesol z Irtyša vodu, zvyčajne som prepriahol koňa do kočiara. Vladyčkin sa šiel so ženou previezť za mesto alebo do

kinematografu „Zora“, hoci je to od nás v štvrtej ulici.

„Nechod' preč. Posedíme si spolu.“

Aj som ostal.

Anisia mi podrobne vysvetľovala, ako si otvorí hostinec. Ženskej je síce ťažko začať, ale nie je žena ako žena. Hlavná vec je zbaviť sa starostí o čisto ženské záležitosti.

Hoci bola energická, predsa sa jej plány zdali ťažké a veľké. Potrebuje podporu blízkeho Človeka. Príbuzných nemá, vydať sa bojí. Čo má robiť?

Spýtala sa:

„Páni prídu vari už onedlho?“

Vstal som. Znova mi položila ruku na pás.

„S tebou môže človek prísť o rozum,“ povedala vlúdne.

„Čo neostaneš ...“

Začervenal som sa.

„Vylez hore na palandu, lebo pani zaručene príde do kuchyne, keď sa vrátia.“

Triasol som sa.

Všetci známi mládenci sa chvastali hrubým a zavše aj cynickým vzťahom k ženám. Návštevy verejného domu nik neodsudzoval. A čo ak sa dozvedia, že som sa pre nejakú vymyslenú, pravdaže, vymyslenú lásku k Rabige zriekol rozkoše s kuchárkou! Chruňo, idiot, handra! A naozaj, už je načase stať sa mužom. Majú pravdu.

Ale na druhej strane, či je takáto tá láska, o ktorej som tak dlho a náruživito blúznil? Či som sa nato chystal do Indie, aby som vyliezol na palandu? Nepekná, nepekná vec... a k tomu ešte trpnúť, kedy sa vrátia páni.

Môj strach vzrástol: len čo som vyliezol na palandu, prišli páni.

Vladyčkin dlho vypriahal koňa. Pani Marína kázala Anisii zapísať akési nákladné listy. Anisia im pokojne zanesla večeru, dlho odriekala modlitbu a česala si dlhé vlasy. Utiahol som sa až k stene, popri ktorej viedli dlhé železné rúry z pece. Ujst' Hanbím sa.

Anisia si ľahla.

„No pod', hlupáčik.“

Zdalo sa mi, že sa pohybujem neobyčajne šikovne, ale keď som sa vrhol k Anisii, pošmykla sa mi noha a z celej sily vrazila do železnej rúry. Dosiaľ nerozumiem, načo viedli železnú rúru popri palande. Ozval sa príšerný rachot.

„Zlodeji-í...“ začul som Vladyčkinov nepríčetný výkrik.

Šéf preletel chodbou. Vybehol na verandičku a vybl'akoval na zlodeja, ktorý sa mu maril na plote.

„Hybaj dolu! Zastrelím ťa, nebudem ľutovať vlastné zdravie!“

Anisia už stála pri otvorenom obloku a pokojne vavela Vladyčkinovi:

„Choďte na dvor. Zlodej iste sedí za komínom.“

„A keď ma odtiaľ ovalí tehrou?“ odpovedal jej Vladyčkin potichu.

Vystrelil. Schoval som sa pod prikrývku. Vladyčkin sa božekajúc vrátil do spálne. Anisia zavrela oblok.

„Hybaj dolu, ty drevo!“ počul som jej zlostný šepot. Podávala mi nohavice, „Čižmy ber do zubov, lebo zase urobíš hrmot.“

Potichu otvorila oblok. Tvár mala prísnu a ustatú. Vyskočil som a padol na tehly. V kuchyni prestavovali pec a peciari ešte nestačili odpratať materiál. Riadne som si poudieral kolená.

Plot je vysoký, z hrubých dosák. Vrátka pevne zamknuté. So strpajúcim srdcom som dlho liezol na plot. Do tváre mi hľadel vysústruhovaný mesiac.

Na ulici ani duše. Vartáš, čo ustavične driemal s klopačkou pri tlačiarni, sa

zrejme zľakol výstrelu a ušiel. Sedel som obkročmo na plote a obúval si Čižmy, pričom som smutne pozeral na ulicu.

Zoskočil som a dlho som si šúchal kolená. Keď som zdvihol hlavu, stál predou mnou maliar Gleb Zuravko.

„Bol si u panej či u Anisie?“

Maliar mal ulízané vlasy a mraštil kriedovobiele líca. Bol spitý pod obraz.

„Moja vec! Možno ich mám párik.“

Maliar ma zdrapil za golier:

„Naval' tri ruble! Lebo ti celú Papulu rozmlátim a zmaľujem.“

Ako prišiel na to, že mám vo vrecku akurát tri ruble? Vďačne by som bol trpel a bojoval, ale ozaj by bolo hlúpe biť sa za tri ruble. Žuravko strčil peniaze do vrecka, uhladil si nohavice a povedal pohrdavo a ochabnuto:

„Pomôž mi!“

Dvíhať na plot toto telivo bolo oveľa urážlivejšie ako prísť o tri ruble, ale chcel som už skoncovat' s touto hanebnosťou. Vysadil som ho na plot.

Žuravko na plote sa knísal a klial. Dožadoval sa, aby mu Anisia pomohla zliezť. Už som bol na zákrute, keď som začul poľakaný krik. Obrátim sa. Mihli sa Žuravkove zdvihnuté ruky, potom sa skydol dolu hlavou do dvora tlačiarne. Vzápätí sa ozvalo Vladyčkinovo bedákanie a za ním výstrel.

Prvá moja známosť s telesnou láskou, tak dlho očakávanou, je vari poznačená vraždou? Nespál som celú noc. Vyberal som slová, ktoré poviem na súde. Kto nesie vinu na jeho smrti? Ja, čo som zrútil železnú rúru? Páni, čo ťahajú rúry cez také pochybné miesta? Súd príde preskúmať miesto smrti maliara Gleba Žuravku, diváci si ma budú obzerat' a mysliet' si: čo na ňom našla tá krásavica Anisia?

Ráno vysvitlo, že Zuravko od výstrelu iba omdlel. Prebral sa na strážnici. Vladyčkin sa chichotal: revolver bol nabitý slepými nábojmi.

Anisia chodila po kuchyni upravená ako vždy. Maliar prišiel asi o dva týždne. Zaprisahal sa, že už nebude piť, hovoril o svojej zúfalej láske a

sediac pri kuchynskom oblečku, prezeral si až s odpornou pozornosťou účtovnícke knihy, z ktorých sa Anisia učila. Chápal som jeho neprirodzené správanie a neodsudzoval som ho.

AKO SOM SA STAL SADZAČOM

Griška Zabolín zbadal, že som zlej vôle. Smutne som krútil koleso. Griška opravoval korektúru, šikovne a veselo vyťahoval šidlom litery zo sadzby.

„Smutno ti je?“

„Také čosi,“ odpovedal som, držiac chabo drevenú lesklú rúčku.

„Si zalúbený?“

Nechcel som, aby z toho boli klebety, a povedal som vyhýbavo:

„Len tak. Je tu dusivé ovzdušie. Človek nemá spoločnosť.“

„Si gramotný?“

„Samozrejme!“

Hodil šidlo na zem.

„Pff!... Načo máš krútiť koleso! Ty musíš ukázať, kto si. Treba ti pomôcť, chlapče. Ak chceš, spravím z teba sadzača!“

„Kto by nechcel!“

„Za tri mesiace!“

„Čo aj za rok.“

„Vravím, že za tri mesiace. Do toho!“

Zúrivo ma začal učiť. Ale i ja som sa ponáhľal. Griškovi som sa chytro mohol zunovať, ako sa mu zunovali všetky veselé dievčence v meste, všetky mačky, čo vychoval, rozbíjanie oblokov u Kovalovky, niekoľko policajných protokolov, čo mal na rováši. Pochádzal zo Semipalatinska,

Každú jar ušiel niekde čo najďalej od rodného kraja, do jesene stratil papiere a vrátili ho domov šupom. V Semipalatinsku ho vyumývali, vyliečili z rán, čo utržil po väzeniach, potom ho priatelia umiestili v diecéznej tlačiarňi a robil tam, kým znova neprišiel naňho svetobôľ.

Najprv ma učil rozmetávať, potom mi vysvetlil pravidlá novinovej, plagátovej a napokon akcidenčnej sadzby. Ak sa šéf necítil dobre a pani Marína sa vybrala do mesta zháňať objednávky, krútil Griška koleso a ja som pracoval namiesto neho. Či vďaka jeho sebavedomiu či mojej usilovnosti, ale naozaj som sa vyučil za tri mesiace.

Raz ma postavil ku kase a kázal mi vysádzať za hodinu osemdesiat riadkov na štyri kvadráty garmondom. Ponáhľal som sa. Uvedomoval som si, že je to skúška. Spotený, s perami dopukanými od vzrušenia poskakoval som pri kase. Zohýnal som sa a vystieral. Litery si poslušne líhali do teplého sádzadielka.

„Bude z toho dačo,“ pochválil ma Griška.

Odovzdal rúčku kolesa knihárovi a utekal po vodku.

„Bud' solidárny pri zárobku, Vsevolod, to je môj odkaz,“ kričal Griška a rozháňal sa napoly prázdnu fľaškou.

„Ako si vy predstavujete solidárnosť, pán Grigorij?“

Na prahu za jeho chrbtom stála šéfova.

Griška sa zatackal. Jeho vypúlené očky hľadeli na mňa vľúdne:

„Vsevolod, zatrúb nástup!“

Zrazu vyplazil na paniu jazyk a odplul si rovno k jej nohám.

„Vyplaťte ma! Svedomie mám čisté, vyučil som vám robotníka.“

V ten istý deň sme ho odprevadili na loď.

Už som bol sadzačom. Koleso krútil Kazach. Musel som pracovať neskoro do noci - možno bolo veľa objednávok, možno som nestačil.

Blížila sa jeseň. A ja som si pomyslel: „Keď napadne sneh, Pavlodar bude odrezaný od sveta, nebude sa dať cestovať loďou, vlak tadiaľto nechodí, nuž kde by sa tu vzal sadzač?“ Chcel som byť ako ušľachtilý Griška Zabotin. Nechcel som, aby ma trápilo svedomie. A požiadal som pánov o plat.

„Kým sa ešte dá cestovať, môžete si namiesto mňa objednať druhého sadzača,“ povedal som. „Ale ja nie som ochotný robiť zadarmo.“

Pani Marína sa rozbehla za Vikentijom Ivanovičom:

„Či ho vidíš, toho tvojho Ivanova. Koľko sme sa s ním natrápili! A on si teraz žiada plat.“

„Pri takých ľuďoch musí človek prísť o zdravie,“ povedal Vladyčkin smutne, „jeden väčší opilec a bezočivec ako druhý.“

Pani sa vrátila ku mne a povedala pohrdavo.

„Štrnásť.“

„Osemnásť,“ odpovedal som. „Osemnásť na mesiac.“

„Sedemnásť, lebo zavriem tlačiareň.“

Spyšnel som. Kvôli mne zavrú celý podnik. Celé mesto bude bez novín! Zima bude bez plagátov. Lákavá vec.

„Osemnásť, to je moje posledné slovo,“ povedal som.

Pani Marína zahrešila veľmi mrzko.

„Vy časť života strávite v žalári alebo aj na nútených prácach, pán Vsevolod. Áno, osemnásť! Ale musíte bývať v tlačiarňi, platiť mi šesť rubľov za byt, za stravu a ustavične byť naporúdzi.“

„Súhlasím, pani Marína.“

Myslel som, že sa zmierim s Anisiou. Ale ani môj osemnásťrubľový plat nerozochvel jej vyhasnuté srdce. Maliar Zuravko si ju vzal za ženu. Prestala odoberať účtovníctvo a chystala sa prenajať maliarsky podnik. Odišla od Vladyčkinov. Neskôr som ju stretol. Niesla pred sebou veľký,

poklesnutý život, tvár mala samú sinku, nos vykrútený nabok. Maliar pil.

„Teraz ti je asi ťažko študovať účtovníctvo?“ spýtal som sa bez stopy posmešku.

„Akéže už teraz účtovníctvo?“ odpovedala a rozplakala sa. „Ja som už stratená!“

A ja som si začal o sebe veľa myslieť. No len si predstavte - preberám objednávky.

Najvýhodnejšie objednávky sme dostávali z obchodu milionára Derova. Nosil ich pomocník s Čudným priezviskom - Žde, a to vždy večer. Mal široký nos a široké bedrá, poštipkával si krátke fúzičky a opakoval:

„Nuž tak teda... Prosím, aby to bolo dozajtra hotové. Nuž teda tak ...“

„Načo taká náhľivosť?“ myslieval som si. Ale chytrý som na to prišiel. Obchodný pomocník Osip Žde bol na byt aj strave u tlačiaru Bjukova. Bjukovova žena Varvara je mladá, zdravá, krv a mlieko, pomocník Osip Žde zas slobodný. Bjukov asi vedel, čo sa skrýva za tým Derovovým súrením, ale chamtivosť všetko prevyšovala. Osip Žde požíval Derovovu úctu.

Neplatili nám ani v úkole ani nadčasy, a Bjukov predsa robil aj do tretej v noci, aj mňa nútil. Občas zastavil stroj a na tvári mu bolo vidieť, ako mu bije srdce. Rozmýšľal nahlas:

„Človeku škodí, keď si obmedzuje myšlienky. Treba si všetko rozobrať, podrobne rozmyslieť, aby sa svedomie nemalo proti čomu búriť.“

Napodobňujúc Grišku Zabolina, ktorý vždy hovoril z mosta doprosta, spýtal som sa:

„Chceš sa zmôcť na dom?“

„Aj sa zmôžem, ak nájdem v svojom svedomí opornú literu.“

„Príliš si vyberavý,“ povedal som mu dôstojne. „Mal by si na to ísť jednoduchšie.“

„Aj jednoduchšie mi to vychádza tak, že som celý nesvoj bez vlastného

domu.“

Raz som ho videl vojsť do kostola. Zaujímaloby ma, ako sa modlí. Šiel som za ním. Stál neďaleko oltára, díval sa do obloka a zrejme si kládol otázku, či sa mu s pomocou Osipa Ždeho podarí kúpiť dom? Alebo ho pomocník oklame? Bjukov mal rád ženu, ale ešte radšej mal svoj budúci dom. Do kostola vošiel preto, lebo sa všetci ľudia radia, keď chcú stavať dom, a s kýmže sa on má poradiť v takejto háklivej veci? Jedine s bohom. Potešil som sa, že sa boh znova zamiešal do nejakého svinstva a zrejme ho podporuje celou touto žiarivou nádherou chrámu - a náhlivo som vyšiel z kostola. Išlo o to, že i ja som mal háklivý problém, a rozmýšľať o ňom tu v chráme, to by vyzeralo tak, akoby som žiadal o radu. Ale po prvé, je to ponížujúce radiť sa s bohom o ľúbostných témach a po druhé, je to aj podlosť, keď raz človek v boha neverí.

„Koho ľúbim väčšmi: Rabigu, či Irmu Schmidtovú?“ rozmýšľal som napäto.

Keď som si vymohol plat, rozhodol som sa, že je načase pozhovárať sa s dievčaťom v čiernom klobúku. Napoludnie som ju ešte vždy stretával. Večer sa ešte vždy obzerala. Teda má ma rada?

Irma Schmidtová!

Toto neobyčajné, exotické, akoby románové meno ma oduševňovalo.

A privádzalo do pomykova.

Cítil som, že by mi bolo ťažko zhovárať sa s ňou. Mám veľa slov, a všelijakých: hrdých i pokorných, vzletných i nesmelých. Lenže keď ich treba vyrieť pred dievčaťom, úskočné zmiznú a v srdci ostane iba sladký a trýznivý bôľ.

Nemal by som jej napísať?

Pri rozhovore sa budem náhliť, a v liste si môžem premyslieť každé slovo, vziať si na pomoc dajakého básnika, prevziať múdru myšlienku z trhacieho kalendára a okrem toho, všetci zaľúbenci píšú listy.

Napísal som jej dlhý list.

Chvastavosť, čo tak kazila pokojný a dôstojný život mojej rodiny, pokazila aj mne prvý zamilovaný list. Chvastavosť a čiastočne túžba za Rabigou. Táto túžba, pomiešaná s chvastavosťou, mi bránila písať pravdu. Prečo som jej nenapísal celkom jednoducho: „Páčite sa mi, a hoci mám rád inú, mohli by sme sa spriatelíť. Tak -by som potreboval priateľa! Nemám si s kým vymeniť úprimné slovo.“ Načo mi bolo treba cigániť? A pritom cigániť nehanebne, akosi uštipačne! Načo?

Nuž aby ste vedeli, hneď v prvých riadkoch som jej odhalil veľké tajomstvo. Som nič viac a nič menej ako indický princ, ktorého vyhodili na breh Irtyša prefíkaní uchádzači o trón môjho otca! Môj otec Said-Achmedchán patrí k starobylému rodu, ktorý siaha svojimi koreňmi až k predkom Mohamedovým. Jeho predkovia, ktorí prišli do Indie zo Strednej Ázie, zastávali tiež najvyššie funkcie pri dvore mongolských cisárov. Umrel v Alachabade. Opísal som loď, na ktorej ma viezli po oceáne. Loď hojdalo, vial lipkavý vietor. Ostrovy sa vyznačovali obdivuhodnými vôňami. Okolo mňa Strážne, hotové stiahnuť zo mňa kožu pri prvom pokuse o útek. Ale aj tie kruté strážne sa zľutovali nadou mnou! Mali rozkaz vhodit' ma do Ochotského mora, a ony ma vyhodili v Pavlodare. Čo som navrhoval dievčaťu? Nepamätám sa už presne, ale zdá sa mi, že som ju vyzýval, aby mi pomohla ujsť do Indie! Sľuboval som jej zlato, kone, aké si len zažela, jachtu, Európu... fuj!

Viem celkom iste, že som popísal najmenej dvadsať strán. Písal som Červeným a modrým atramentom. Menoval som mestá: Pandžab, Bíkar, Outt, Guzeratt. Menoval som východné časti Indie, spomínal som južné okraje centrálnych provincií. Napokon sa mi zunovalo spomínať si na mestá, rieky a jazerá a začal som si ich vymýšľať. Po mojom liste chodili slony, revali tigre, hrochy krochkali na každej strane. Žiaden špás! Kúpil som obrovskú ružovú obálku. Nakvapkal som pečatný vosk a pritisol naň päťák, ale tak šikovne som ho potiahol, že každý musel pokladať ruský erb za môj vlastný.

Napoludnie som dal nášmu Achtyrovi, čo krútil koleso, dvadsaťpäť kopejok a poprosil som ho, aby Šiel so mnou. Keď dievča vyšlo spoza rohu, Achtyr mu odovzdal môj list.

Viac mi už nechodila v ústrety! A keď som ju stretol na nábreží, odvrátila sa.

Ach, ako som sa hanbil!

Ale prečo som to nemohol nechať a pokračoval som vo svojich hlúpych kúskoch? Ved' som bol jednoduchý, skromný šuhaj, ktorý už skúsil, čo je to život, a díval sa naň dosť triezvo. Pravda, prečítal som mnoho dobrodružných kníh, ale prečítal som nemenej kníh ruských klasikov - Turgeneva, Tolstého, Čechova, Gončarova, Korolenka. V tlačiarňi som pracoval veľmi dobre, boli so mnou spokojní, ešte vždy som nepil, nefajčil, a predsa ma zožieralo čosi čudné, dychtivé a páľčivé a nedalo mi pokoja.

Keď som dostal prvý plat, zadovážil som si košeľu „fantázia“, veľkolepý belasý nákrčník, čiernu pelerínu s kapucňou, zopnutú na levie hlavy, súkenné pantalóny, hrubú zelenú čiapku. Obstaral som si dutú železnú paličku s niklovanou rúčkou. Zdvihol som kapucňu a šiel som sa prechádzať na nábrežie. Bola veľká spara. Vial prudký vietor. Všetci sa začudovane dívali na mňa. Škoda, že som nemal dosť peňazí na kuker. Stál by som na brehu rieky a díval sa na blížiacu loď.

Nákrčník mi povieval. Po ušliapanej ceste prechádzal popri mne prúd mešťanov. Teraz prešla Irma Schmidtová. Nedívala sa na mňa.

Spoza drevenej budovy gymnázia sa vyrútil ťažký biely kôň s mojimi pánmi - Vladyčkinovcami. Viezli sa do kina. Čierny plášť ma ovíjal. Hlboko podo mnou plávali po rieke ťažké, vyblednuté plte. A ja som práve tak pomaly a vytrvalo plával v prúde života.

Hrdo stojím na vysokom brehu. Už som sadzač. Už píšem úchvatné listy a rozposielam ich po svojich sluhoch. Môžem cestovať, kde sa mi zachce. Pracovať, kde chcem, u koho chcem. Ak sa mi zachce, pôjdem do Omska, Kurganu, Jekaterinburgu, Petrohradu.

Lahký piesok mi vo vetre šibal po tesných topánkach. Z kôlne pri kine vyrážal belasý dym: pracoval tam elektrický motor, ktorý zásoboval prúdom „elektrodivadlo“. Príjemné je hľadiť na pokrok a civilizáciu tvorcovi tohto pokroku.

Kočiar s pánmi sa pomaly blížil. Prejde dva kroky vedľa mňa. Zdvorilo zložím hrubú súkennú Čiapku a poviem:

„Dobrý večer, Vikentij Ivanovič! Dobrý večer, pani Marína!“

„Dobrý večer, Vsevolod Viačeslavovič,“ odpovedia mi.

„Na prechádzku, Vikentij Ivanovič?“

„Ideme do kina, Vsevolod Viačeslavovič.“

„Pekná vec, Vikentij Ivanovič. A ja sa dívam na Irlyš a neviem sa vynadávať. Aká to krása! Aká majestátnosť!“

Znamenity rozhovor, vynikajúci rozhovor! Ach, či je Vladyčkin spokojný, či je len rád, že ma neprepustil - aký je to agilný a vzdelaný sadzač, ako civilizuje tlačiareň! No len si predstavte, obdivuje prírodu!

Ale ak mám byť úprimný, kýho Čerta má človek na nej obdivovať? Žltý vysoký breh, žltý vietor, mohutná žltá rieka a na nej bezvýrazné plte. V kine je oveľa zaujímavejšie: komický žurnál, poučný i zábavný, krvavá dráma. Celý svet sa mihá pred vami. Na pianíne hrá kňazova sestra, ctihodná dáma v modrých okuliaroch. Po predstavení si človek pozve hostí na karty, na vínko, na kus reči o nebezpečenstve epidémii a spurnosti Kazachov.

Keď kočiar s pánmi bol odo mňa už len na nejakých pätnásť krokov a zmizol na chvíľku v preliačine, zmocnil sa ma čudný stud.

A hybaj dolu brehom!

Prekoprol som sa a padol som na piesok.

Breh mohol byť vysoký zo pätnásť metrov, ale piesok vyperoval. Nadskočil som a čľapol tvárou do Irtyša. Voda bola studená, ťažká.

„Onedlho príde jeseň,“ povedal som, ležiac na bruchu.

Plášť ma zakrýval. Ležal som, kým sa nezotmelo.

Keď mi ráno pani Marína odovzdávala akúsi objednávku, šibalsky sa spýtala;

„Aký Angličan to skočil včera z brehu?“

„Pani Marina, nepracujem tu preto, aby som bol terčom posmeškov, ale aby som šíril osvetu,“ odpovedal som. Nad touto vetou som si lámal hlavu celú noc.

Ale slovami pani Marínu ťažko prekabátiť. Vzdychna si:

„Ach, osveta je taká nebezpečná, pán Vsevolod!“

Porozumel som jej. išlo o to, že do Pavlodaru prvý raz od jeho založenia prišiel Koromyslovov cirkus.

CIRKUS

Áno, áno, naozajstný cirkus so zahraničnými artistami, zápasníkmi, cvičenými zvieratami! Skutočný cirkus, a nie nejaká Jevstafievova komediantská búda, ktorú som čakal s takým strašným rozochvením, ktorú som dúfal uvidieť niekde v kozáckej stanici. Smiešne, že som mohol rojčiť o nejakej jarmočnej búde! Jevstafiev? Taká nula!

Cirkus!

Na námestí pri dome kupca Derova zbýjali z dosák obrovské stavisko. Stavbu viedol môj strýc Vasilij Jefimovič Petrov. A pani Marína sa vari už stihla zaľúbiť do zápasníka ľahkej váhy Roalda Azgarca.

Jeseň je úmorná, blatistá, nepretržité lejaky zatopili mesto. Cirkus obsadil celý hotel. Videl som, ako z lode dlho vykladali rekvizity. Pudlíky, ostrihané ako ľudia, opice s červenými zadkami, vysoké čierne debny, kruhy, siete, maringotky. Ale vysvitlo, že na jeseň nie je možné cirkus otvoriť. Vasilij Jefimovič vystaval cirkus nakrivo a ešte väčšmi ho nakrivil vytrvalé dažde. Museli ho narýchlo prestavovať.

Cirkusanti chodili vo veľkých, plochých klobúkoch. V meste sa nehovorilo o inšom ako o zápasníkoch a akrobatoch. Zdalo sa mi, že mešťania hľadia na seba krajšie, že celé mesto akoby bolo v ich očiach vyrástlo; akoby ho bol prefúkal nejaký zvláštny, liečivý vietor.

Ochotnícke predstavenia, pre ktoré bohvieprečo vždy vyberali ukrajinské hry, nelákali obecnosť. Mešťania si šetrili peniaze na cirkus.

Strýc Vasilij Petrov s úľubou pozeral na sekery tesárov a chvastal sa:

„Uistujem vás, že cirkus tu nechajú natrvalo. Robím podeň tehlový fundament.“

Matka rozprávala, že krotiteľ zvierat a majiteľ cirkusu Koromyslov pije mnoho Čaju a má rád cukrovinky. Koromyslov sa rozkrikoval a súril. Strýc Petrov obskakoval okolo neho a sľuboval pod prísahou, že stavba bude rovná.

V tých dňoch ma pri bráne tlačiarne zastavil šuhaj v lakových čižmách, v kabáte so zamatovým golierom. Tenučký mladík, celý posiaty hanblivými pehami, sa skromne usmieval.

„Chcel by som pracovať v tlačiarne.“

„Ako sa voláš?“ spýtal som sa dôstojne.

„Peťka.“

„Nič z toho nebude, Peťka,“ povedal som dôležite. „Potrebujeme niekoho ku kolesu, mocného chlapa.“

„A za učňa?“

„Neprijímame.“

Ale vtom ma ožiarila veľkodušná myšlienka. Prečo by som sa nezachoval tak ako Griška Zabolotin? Obšťastnil ma, ale vedel o mne aspoň niečo, vedel, že mám rád osvetu, knihy. A čo keby som ja obšťastnil človeka, ktorého nepoznám? Je to ušľachtilejšie a ťažšie.

Peťka sa mi nepozdával, jeho skromnosť sa mi videla len strojená, a potom, odkiaľ má také švihácke šaty: lakové čižmičky, obtiahnuté nohavice zo zeleného kepru, čiapku s veľkým štítkom, ružovú hodvábnu košeľu? Prečo sa rozhodol ísť za učňa?

„Ako sa voláš na priezvisko?“

„Vezmi ma, potom sa dozvieš.“

„Podme za šéfom.“

Pani Marína hľadela s čudným úsmevom na jeho čistotnú fičúrsku eleganciu. Šéf stál na verandičke, opretý o dvere, zdvorilo kašlal a hľadel na ohrady pre dobytok.

„Tak-tak, prosím..." mrmlal.

V jedálni naproti kredencu sedel Roald Azgarc. Dosiaľ neviem, ako sa volal pravým menom. Vtedy som ho pokladal za cudzinca. Prekvapovala ma jeho výborná ruština, jeho veľkolepá schopnosť nadávať. Azgarc bol mohutný, ružový atlét s hladkým zátylkom. Povrávalo sa, že vedie neobyčajne presný život. Zjedol za deň presne tri funty mäsa, vypil presne šesť pohárov vody, spával sedem hodín, a ak pil vodku, neholo to viac ani menej, ale presne štvrt' oková.

Pani Marína si nás vôbec nevšímala, len uprene hľadela na Roalda. Zrazu povedala, akoby sa chcela zbaviť nejakej ťarchy:

„Človeku je ľahšie žiť, ak sa oslobodí od prebytočných náruživostí.“

„To je pravda,“ preriekol atlét basom, „vo všetkom treba poznať mieru a zbavovať sa prebytkov.“

„A poznáte napríklad prebytky v láske, pán Roald?“

Pani Marína má zvláštny hlas, akýsi obnažený. Peťka vari videl do toho lepšie ako ja. Obzeral si ju už trochu bezočivo.

„Poznám také prebytky, pani Marína,“ povedal Azgarc.

„A liečba?“

Pani Marina sa obrátila k nám. Prvý raz som videl jej obnažené plecia. Ostal som akýsi nesvoj.

„Čo chcete, chlapče?“ spýtala sa Peťku.

„Vraj potrebujete učňa?“

Pani Marína sa zasmiala akýmsi svojim myšlienkam.

„Ani sme v rozume nemali!“

Peťka sa usmial ešte bezočivejšie:

„Tak ma leda cigánili.“

Pani Marína akoby bola zrazu ochladla. Rumeneč jej zmizol z tváre, pohyby sa spomalili. S hlbokým tanierom v rukách uprene hľadela do medeného samovaru.

Znova sa usmiala tým úsmevom, ktorý sme videli, keď sme vošli do jedálne. Pohyby mala už zas prudké. Nechápal som súvislosť medzi Peťkovou bezočivosťou a úvahami pani Maríny. Ale súvislosť tu zrejme bola. Svedčila o tom jej ďalšia otázka:

„A kde by si sa chcel dostať? Ku knihárovi?“

„Nie, k sadzačovi.“

„Podujmete sa na to, že ho vyučíte, pán Vsevolod?“

„Pán Vsevolod sa podujme,“ povedal Peťka.

Odvetil som zachmúrene:

„Musím si to rozmyslieť.“

„Čože máš rozmýšľať, keď si sa už dal na to?“ povedal Peťka bezočivo.

Pani Marína ma jemne potľapkala po pleci.

„Prijímam ho. Choďte do tlačiarne, chlapci.“

Keď sme vyšli, Peťka povedal:

„Pani dobre vie, kde vedie smilstvo.“

„Kde?“

„Nuž k mojej mame.“

A rozosmial sa. Vtedy som jeho narážke neporozumel. No pani Marína sa zrejme dovtúpila, čomu sa usmieva: vedela, kto je, a pochytil ju strach. Jestvuje tak veľa príkladov ľudského pádu!

Peťka bol chápvavý žiak. Učil sa rýchlo. Čoskoro som si ho obľúbil. Povedal mi, že sa volá Gerasimov. To priezvisko nič nehovorilo.

Chodili sme sa prechádzať na nábrežie, rozprával som mu obsahy kníh. Nerád čítal, ale rád ma počúval. O sebe mlčal. Akoby nebol mal detstvo, rodičov ani priateľov. Prekvapovalo ma, že sa robotníci správali k nemu s akousi pohrdlivou úctivosťou, a veselý listár Donesenko, figliar v šviháckom zelenom kabátiku, ktorý ustavične trčal v našej tlačiarni, žmurkal na Peťku a významne ho štuchal do boku.

Prišla jeseň. Cirkus ešte vždy neotvárali.

„Anton Sergejič sa chce s tebou zhovárať,“ povedala mi raz Mária.

„Kto-ó?“

„Nuž náš podnájomník.“

„Ä, ten kasír!“ zamrmlal som pohrdavo. „Ty sa s ním veľa zhováraš, to mu stačí.“

Mária odula pery a odišla.

NA KLZISKU A PRI KREDENCI

Mrazy udreli zavčasu. Hasičský zbor upravil pri kine klzisko, kde sa platilo päť kopejok vstupného. Pre naše mesto bolo klzisko so vstupným tiež novinkou, ako aj cirkus. Predtým sme sa korčuľovali na Irtyši alebo dolu zľadovateným vříškom pri „kupeckých kúpeľoch“.

V nedeľu vyhrávala na klzisku hasičská kapela. Hasiči sedeli v hrozivých medených prilbách, previazaných teplými šálmi: zo stepi vždy vial ľadový vietor.

Ak sa na klzisku zjavila moja sesternica Mária s kamarátkami. gymnazistkami v hnedých šatách, dodal som si odvahy a pozýval som dievčatá, aby sa šli so mnou prebehnúť. Sesternica sa robila dôležitou, na klzisko ju odprevádzal úradník Michejev so štrngajúcou bradou. Mária sa vychvaľovala, že Michejevovi „zdvojnásobili“ plat.

„Keď bude mať sedem krížikov,“ naťahoval som ju, „povýšia mu ho päťnásobne.“

„Ach, ty zelenáč!“ odpovedala mi Mária pohrdavo. „Závidíš?“

V deň otvorenia cirkusu bolo klzisko prázdne.

Korčuľovali sme sa len dvaja s Peťkom. Popoludní prišlo zopár slečniek, Mária, traja pomocníci od Derova. Slečinky dôstojne preplávali popri mne. Poklonil som sa im. Neodpovedali.

Zarmútené som pribehol k Peťkovi.

„Robia si zo mňa posmešky? Prečo neodpovedajú na pozdrav?“

„Spýtaj sa ich,“ povedal s krivým a nepekným úškrnom.

Jeho úškrn ma znepokojil. Podišiel som k Márii. Odpovedala mi ticho a bojazlivo:

„Ty si strašný oplan, Vsevolod. Nemáš ešte ani sedemnásť, a už chodíš do verejných domov.“

Lichotil mi tento strach, tento sesternicin tichý hlas a povedal som dôležito;

„To je akurát príhodný vek. Ale odkiaľ vieš o mojich dobrodružstvách, Mária?“

„Na svoje dobrodružstvá máš právo,“ povedala úctivo.

„Ale je to naozaj škandál, že sa musíme korčuľovať spolu so synom tej kupliarky Kovaľovky.“

„Môžem sa korčuľovať, s kým sa mi páči. Ak sa mi zachce, dovediem si dievky.“

„Celý otec,“ povedala Mária zarmútené. „Ja ťa viacej nepoznám. S takým nemravníkom sa nezhovám! Keď je už tak, radšej by si sa mal presťahovať do verejného domu.“

„Aj s tvojím úradníkom, Čo?“

Mária dupla nôžkou na ľad a odbehla.

Teraz mi je už všetko jasné! Jasné sú mi pikantné úsmevy pani Maríny, úškl'abky tlačiaru, žmurkanie zeleného listára. Spýtal som sa prísne:

„Peťka, prečo si mi povedal falošné meno?“

Peťka sa oprel lakt'ami o plot a bezočivo hľadel na mňa. Do tváre mu udieralo svetlo z kina. Pomedzi nohy sa mu stlal po ľade sneh. Dievčence náhlivo odchádzali s klziska. Poplašené sa zhovárali a v chôdzi si otriasali šaty a upravovali vrkoče. Napredku Mária,

„Zľakol si sa tých dievčísk? Neboj sa. Mnohé z nich sa ešte dostanú do nášho podniku,“ povedal Peťka. „Ani ty mi nemusíš odpovedať na pozdrav, nemusíš ma učiť.“

„Neodpovedať mu na pozdrav? A ja ho just vyučím, just spravím z neho človeka. Koniec koncov, je to skutočné hrdinstvo, je to niečo podobné románu. Celé mesto sa začuduje,“ pomyslel som si.

Stisol som Peťkovi ruku. Vypadli mu slzy. Lichotilo mi, že ho vidím plakať. Aj ja som musel vyroniť slzu. Ach, aké je príjemné byť veľkodušným.

„Chcem opustiť náš špinavý dom. A všetko, čo je okolo mňa,“ povedal Peťka odhodlane. „Preto som šiel robiť do tlačiarne.“

Hovoril úprimne. Dlho a mlčky som mu triasol ruku. On bol tiež dojatý.

A predsa medzi úprimnými slovami a skutkami človek často nájde priekopu, ba niekedy aj priepasť. Na príčine sú nešťastné okolnosti, slabá vôľa, zlé zvyky. Ale v tých chvíľach som o tom nič nevedel a veril som Peťkovi z úprimného srdca. Táto viera v jeho nápravu neraz ožila vo mne aj neskôr, o niekoľko rokov, a spôsobila mi mnoho trápenia.

Roalda Azgarca pozvali Vladyčkinovci na obed.

„Pijete vodku?“ spýtal sa domáci pán.

„Hej, ak je v pintovke,“ odpovedal hosť čulo.

„My sa môžeme schovať!“ vzdychol si Vladyčkin.

Priniesol som za pintovku vodky a tajne som závidel zápasníkovi jeho silu.

Pani Marína mala v očiach neobyčajne teplý lesk, plecيا opät' obnažené. „Chystajú sa na otvorenie cirkusu?“ pomyslel som si.

Vladyčkin si pri kredenci opatrne kvapkal liek na kávovú lyžičku a s napätím sledoval, aby neprelial. Odvrátil sa od host'a a Azgarc medzitým bozkával pani Marinu na krk. Pani Marína pokojne prijala odo mňa drobné.

Priniesli na stôl obrovskú misu boršču a presne trojfuntovú sliepku, ktorú uvarili pre zápasníka. Nevieam, či boršč, či sliepka alebo nezákonné bozky tak oslabili zápasníka, ale nevypil ani pol pintovky, keď naňho prišla slabosť a bledý Vladyčkin pribehol do tlačiarne.

„Vsevolod, pod' zachraňovať majetok!“

Vletel som do salónu s metlou.

Azgarc sa pokúšal nájsť oporu pri knižnici a zrútil ju; pekné knihy, Čo ma tak vzrušovali, zosypali sa zápasníkovi pod nohy.

Tvár pani Maríny hovorila o pobúrení, o štitivosti - ale aj o láske. Ach, je schopná zniest' aj horšie veci, ako je toto!

„Panebože, aká Etna! Nie ste schopný zastaviť ten výbuch, pán Azgarc?“ spytoval sa Vladyčkin bezmocne.

Pán Azgarc tupo pozrel naňho a pohýbal lakt'ami, akoby ukazoval: kdeže sa ja už môžem zastaviť? Vladyčkin vyšiel na verandičku.

„Taký krásny západ slnka,“ povedal a vzdychol si.

„Obstojný,“ chcel som prisvedčiť svojmu šéfovi, ale skočil mi do reči:

„Ber sa do tlačiarne, Čo sa tu ponevieraš?“

Vladyčkin si uvedomoval svoju úplnú ničotnosť. Nadať zápasníkovi a vyhodiť ho - na to nemá dost' síl. Hanbi sa sám pred sebou, predo mnou, ale má rád ženu, a najmä - bojí sa jej. Napríklad už by bolo načase vrátiť sa do jedálne, ale čo, ak ta vstúpi v nepríhodnej chvíli?

Nešťastný Vladyčkin! Hádam ešte nešťastnejší ako Peťka Koval'ov. A ako mu pomôcť? Peťku Koval'ova možno naučiť typografickému remeslu, postaviť ho na nohy, a tento má celú tlačiareň, a predsa je bez nôh, bez srdca, bez domova.

KONEČNE V CIRKUSE

Cirkus sa nakláňal nabok, ale tento sklon mu dodával akýsi okúzľujúci rozlet.

Zúrivo svietili oblúkové lampy. Pavlodarčania sa s nadšenými tvármi tlačili pri vchode. Veď si len pomyslíte: prvý raz zavítal do ich mesta cirkus! Predtým si iba na jarmokoch postavili komedianti búdy, občas prišiel zverinec, povrazolezci, a teraz - obrovský, naozajstný cirkus!

Orchester sa usádzal vo velikánskej lóži. Medené trúby žiarili. Bubny pripomínali stepné jazerá pri západe slnka. Uvádzači v šviháckych bronzovohnedých uniformách rozoslíelali nevädzovobelasé koberce. A už vybehli clowni. Celý cirkus sa rozosmial. Kazachovia kričali: „Uj-boj! To už hej!“

V zamatovom kostýme vybehla povrazolezkyňa Antoinette Cirbot. Mala bledú tvár. Povraz sa prehýnal ako struna a ako struna spieval v mojom srdci. Povrazolezkyňa otvorila ligotavý, čudesne červený slnečník. Mala okrúhle, „nebezpečné“ obrvy. Miloval som ju!

Miloval som celý cirkus. A keď vyšiel krotiteľ a cvičiteľ Koromyslov, švihajúc bičom, tučný, masťný, všetkými nenávidený, miloval som i jeho.

Koromyslov bol vo fraku dechtovej farby. Tá lesklá náprsenka, tá čierna mašľa, ten frak mi spaľovali srdce.

Posledná časť programu. Sluhovia vyčistili arénu. Vyšiel nízky rozhodca s mohutnou hrud'ou a piskľavým tenorom zakričal:

„Hudba, marš! Paráda, allez!“

Šli zápasníci, ovešaní radmi a metálmi ako generáli. „Ech, keby som tak ja mohol,“ pošepol som, „keby som tak ja mohol získať aspoň jeden

metálik!“ Rozplýval som sa v láske a nadšení. Vysoko nad arénou žiaril povraz a mne sa marilo, že nádherná Antoinette Cirbot tam ešte vždy balansuje s ligotavým červeným slnečníkom.

Pozrel som sa na Marínu.

Uprostred arény stál Roald Azgarc, ružový, v čiernom hodvábnom trikote, s mohutným svalstvom. V belasých očiach sa mu ešte odrážala pintovka vypitej vodky, čakalo sa mu. Ale preboha, aká láska žiarila v očiach pani Maríne! Manžel, sediaci vedľa nej, akoby sa drobil na kúsky. Ako sa jej vlnila hrud'! A ja som predsa mal rád zápasníka, pani Marínu, ba aj Vladyčkina. „Všetko prejde, všetko sa pominie, ale cirkus ostane,“ rozmýšľal som.

Rozhodca vyhlásil:

„Šampión severného Nórska a všetkých škandinávskych ostrovov, pán Roald Azgarc.“

Zápasník vystúpil dopredu a uklonil sa. Uklonil sa neobyčajne hlboko pred lóžou, kde sedela pani Marína. Pani Marína kývla hlavou a zatlieskala tak, že aj ona aj všetci pochopili: pre nič za nič sa tak netlieska! Všetko mu odpustila. Odpustila mu zničené knihy, zničený obed, svoj zničený život. „To je láska, to je cit!“ pomyslel som si ohúrene.

Rozhodca počúval potlesk a pozorne sa díval po radoch. Ešte som nevedel, že sa usiluje z potlesku uhádnuť, ktorý zo zápasníkov sa má stať miláčikom tohto mesta. Najväčší potlesk dostal Roald Azgarc. A vtedy rozhodca vo vytržení začal k jeho zásluhám pridávať ďalšie a ďalšie víťazstvá.

No pani Marína sa domnievala, že najväčšie víťazstvo krásneho Roalda je víťazstvo nad ňou.

Vyšiel som z cirkusu. Pocity som mal rozpoltené, ako sa rozdvaja most, aby popodeň mohol prejsť parník.

Bola fujavica. Kráčal som tackavo. Cirkus ešte vždy tajomne žiaril okolo mňa. Kráčal som s tvárou zdvihnutou k oblohe. Juj, ako vysoko sa vznesieme! Vysoko, div nie pri Mliečnej ceste rozťahnem svoj povraz a rozbehnem sa po ňom oblečený v ohnivom trikote. A celý svet bude

hľadieť na mňa a nádherná Antoinette Cirbot ma objíma okolo hrdla a povie... Sám som nevedel, čo by mi mala povedať, ale zaručene niečo ohnivé.

Lenže trochu som sa zato vzpíeral a vravel som si: „To komediantstvo je iba pozlátka, hlúposť! Nuda je v tomto mizernom mestečku, zima - nuž kadečo človek navymýšľa! Ujst' odtiaľto, ujst' do obrovského, jasného sveta, kde ťa už nijaké cirkusáctvo nepobalamutí.“

No kdeže ujdem, a ešte k tomu v zime? Peňazí niet: polovičku platu som dal matke a bratovi; otec sa nevedno kde potuluje.

Tetka Felicata vzala na stravu ryšavého cirkusového uvádzača Seriožku Troškina. Mal devätnásť rokov, bol hrdý na svoju bronzovohnedú livrej, kefoval ju dvakrát denne, široko rozkročený na tenkých nohách. Často opakoval, že všetko v živote sa pretvára, rozvíja, že osud nás správne vedie. Keď raz jestvujú zápasníci, teda sú potrební pre rozvoj cirkusu. On by si chcel zarábať na živobytie zápasením.

Ja by som sa bol rád učil povrazolezectvu. Ale kde? „Za učenie berú cirkusanti veľké peniaze,“ oznamoval mi Troškin rozšafné. Najlepšie je chodiť do cirkusu a odkukávať. Seriožka pochytil už veľa trikov.

„Budeme sa cvičiť?“

Potiahol som tetke Felicate veľkú huňu a rozprestrel ju na povale sýpky. Zápasili sme v každej voľnej chvíli. Pred zápasom sme si pevne stískali ruky a vyhrnuli sme si spodky powyše kolien, aby vyzerali ako trikot. Troškin pískal a diskantom rozkazoval: „Hudba, marš!“

Naša žatva z cirkusovej arény bola rozdielna. Seriožka skvele prevzal a používal všetky tie „tour de bras“ a „dvojité nelsony“. Ja som zas vedel pochytiť gestá, odtienky hlasu, akýsi skoro nepostihnuteľný výraz tváre, chôdzu zápasníkov. Vedel som napodobňovať iba vonkajšiu formu, ale šikovnosť a najmä účelnosť pohybov mi unikala. Bol som z toho rozladený. Seriožka bol spokojný: všetko, čo robil dnes, darilo sa mu lepšie ako včera. Táto šikovnosť sa mu páčila, mal dobrú náladu. Keď si Ťúchal telo uterákom, dobrácky hľadel na moju rozladenú tvár a vravel:

„Počkaj, aj tvoja ťarbavosť sa raz stratí. Ani sám nezbadáš, ako ťa nakazí cirkusová panoráma. Len si ju riadne všímaj, Vsevolod.“

Rozveselím sa, napodobňujem rozhodcu, zápasníkov, ich fučanie, ich vyčerpaný dych. Seriožka sa rehoce:

„Ponáhľaj sa vykydať ten hnoj z hlavy, Vsevolod. Smelosť je potrebná. V srdci. Svalstvo? To rastie rýchlejšie ako smelosť. Juj, bodaj ho aj s cirkusom! Tlačí to na človeka, pľuhavstvo!“

Cirkus naozaj potlačil všetko. Nevšimali sme si jarmok, pach koží, dovezených zo stepi, hory vnútorností, vozy s mäsom, vlnou, čriedy koní a stáda - obrovské, že sa ani do mesta nespratali. Netešili nás poriadne ani fašiangové zábavy, ktoré, ako sa mi teraz vidí, boli stokrát parádnejšie a zaujímavejšie ako cirkus.

SIBÍRSKE FAŠIANGY

Fašiangový sprievod prechádza dvoma ulicami, zatočenými ako praclik, popri trhu, chráme, gymnáziu, kupeckých dvoroch a dvoch hoteloch. Ulice sa napínajú saňami všetkých možných druhov: širokými a hlbokými, ľahkými aj ťažkými. Niektoré sú vyzdobené kobercami, a ak je majiteľ chudobnejší, cifrovanými huňami. Sane idú v tesnom zástupe. Drevené trotoáre sa prehýbajú pod telami mešťanov, kozákov, Kirgizov. Výkriky, vzdychy:

„Dívajte sa, sám Derov!“

„Naozaj, dievčence!“

„Kde je Derov, kde je?“

„Agafonovovci! Slečinky. Gazda je chorý.“

„Sidel'nikov!“

„Synovia. Bože, to sú krásavci!“

Hneď zrána sa najedli palacínok, vypili si a teraz sa smejú, vykrikujú. Ktosi hrá na gitare. Vezie sa strižný tovar, múka-obilie, lodiarstvo, železo a drobný železný tovar, koža, petrolej, koloniál, vytápači slaniny, mydlári,

tehelne. Cítiť pach hnoja, mokrého snehu, kolínskej, ovčích koží... to už hej!

Pani Marína pohrdala pavlodarskými zábavami, ale do sprievodu treba ísť. Kázali mi zapriaľnúť bieleho koňa do rýchlych saní. Pani Marína si obliekla popolkový kožušok a naň plášť.

Ľudia vytiahli najlepšie šatstvo. Tu sa vystatujú koňmi, kožuchmi, množstvom detí, niektoré rodiny prišli na viacerých saniach. Niektorí si namiesto sedlísk postavili veľikánske truhly s hábstvom.

Derovove klusáky vyskočili z prúdu, predbehli cudzie sane.

Kupci sa chvastajú polámanými saňami! Tu letí na mohutnom sparenom behúňovi Osip Źde. Má bobriu čiapku a za ním v saniach sedí Varvara a jej muž, smutný tlačiar Bjukov. Strýc Vasilij Jefimovič náročky dohnal zo stepi dvadsať koní: musia sa viezť všetci príbuzní, všetci sluhovia. Nemá dosť saní. Navrhuje mi, aby som šiel na koni.

Večer sa mesto znova do úmoru napcháva palacinkami a nalieva pálenkou. Ráno mesto vstáva s ťažkou hlavou, s námahou si naťahuje chlpatý kožuch, hodí sa do saní a znova krúži po tých istých dvoch uliciach. Opuchnuté, ospanlivé tváre! Viem, v ktorom dome zjedli koľko palaciniiek, kto koľko peľmeňov nachystal. Pri cirkuse artisti s úctou obdivujú toto stepné obžerstvo, valiace sa popri nich.

Odmietam ísť do sprievodu. Tmolím sa peši. Zlostí ma rafinovanosť a presnosť Seriožku Troškina pri našich zápasoch. Závidím mu, závidím cirkusu, zápasníkom.

Chrámové schody sú plné žobrákov, mrzákov, fanatikov, pútnikov. Všetci zabudli na svoje nešťastia a utrpenia. Nadchýňajú sa týmto fašiangovým vírom.

Ulice sú samý hrb a jama. Sane zapadajú, nadskakujú. Kónské chrby sú mastne sivé, uzdy samá pena. Malachitové koberce, líščie vysoké čiapky služobníctva, opálové kožušky dievčat, ich pestré šaty, postriebrené kučery kupcov - to všetko ohromuje kostolné schody. Zabudli, že sú kaliky, že sa dobrovoľne zriekli pohodlia a svetskej radosti, výhod verejného života, pokravného príbuzenstva.

Tieto chrámové schody, čo kedysi vzali na seba podobu šialenca, neznajúceho slušnosť a stud, šaša, posmešníka, čo nahé a bosé, s rozpustenými vlasmi, „trasúc sa a zmietajúc“ behajú z mesta do mesta - aj ony sa teraz tešia tejto „hojnosti“!

„Zima step vás opojila, chumaji,“ myslím si zlostne, keď vidím tie chrámové schody. „No len počkajte, veď si ja z vás spravím dobrý deň. Ja vám zahrám komédiu!“

„Seriožka, nezľakneš sa?“

„A čoho?“

„Vymyslel som dačo: bude to strašnejšie ako tvoje cirkusové čísla.“

„A naozaj?“

„Do smrti na to nezabudneš!“

„Von s tým! Idem.“

Rozháňal som kadejaké handry, najhoršie, čo som našiel. Seriožka Troškin mi pomohol namaskovať sa. Kúpili sme u barbiera kúdeľ, glej. Spravili sme dlhé fúzy a bradu. Pre istotu som si zadovážil dlhý kindžal v drevenom futráli, oblepenom malinovočerveným zamatom. Vyrezali sme zo zemiaka tenký plátok a spravili doň niekoľko otvorov, takže vznikol kruh, uprostred ktorého sa kývali biele prúžky. Tento plátok som si založil do úst. Potom som si obviazal tvár špinavou handrou a nasadil otrhanú čiapku.

„Hotovo.“

„Ha-ha!“ rozrehtal sa Seriožka. „Hotové strašidlo!“

Zo zrkadla na mňa hľadela strašná papuľa, vlasatá, pomätená, s hroznými zubáľmi. Seriožka mi podal dlhú hrčavú bakuľu, na krk mi prevesil neveľký drevený kríž, na chrbát kapsičku, vhodil do nej kúsok chleba a kadejaké handry.

Rozhodol som sa najprv usvedčiť svoju tetku Fiozu Semionovnu Petrovovú.

Nuž je to skutočný život? Ved' ona si pred životom zakrýva oči! Vylihuje v posteli pod atlasovou prikrývkou, vyjedá si zaváraniny, topí sa v sadle a vlastná sestra slúži u nej ako kuchárka. A vôbec, Petrovovci sa dopúšťajú mnohých nespravodlivostí. Strýc Vasilij Jefimovič klame pri výplate nielen Kazachov, ale aj vzdelanejších ruských murárov a tesárov, stavia krivé domy, podpláca okresnú vrchnosť.

Dlhá kuchyňa je prázdna. Počkal som, zakašlal.

Z jedálne sa vynorila tetka Fioza v dlhej belasej košeli, v papučkách naboso. Už sú dve hodiny popoludní, bolo by načase, aby sa obliekla. Tetka Fioza pozrela na mňa. Tvár má znepokojenú, akúsi sploštenú. Kývla rukou a povedala náhlivo:

„Hneď.“

Vrátila sa neobyčajne rýchlo, čo nebývalo jej zvykom. Je poplašená: v dome niet ochrancov, a čo ak ten zubatý žobrák má niečo za lubom? Dudre čosi a vystretá ruka sa mu trasie. Tetka Fioza sa už stihla obliecť. Podáva mi päťák. Odtiahol som ruku. Tetkinu tvár zaplaví bledosť. Vypasené, tučné líca sa jej trasú.

„Čo ešte chceš?“ ledva vytisne zo seba.

„Á-á-á ...“ jachcem.

Zdvihnem ruku dohora. Do druhej vezmem hrčavú bakoľu a kríž.

Tetka sa zatriasla. Hodila sa na kolená. Zemiak v ústach mi prekáža v usvedčovaní. Okrem toho mi je ťažko zdržať sa smiechu. Odhodím palicu, kríž. Náhlivo sa poberám preč.

„Ach, panebože, pomôž mi!“ počujem za chrptom chriplavý krik tetky Fiozy. „Pomo-óóc!...“

Za chrptom mi ktosi náhlivo zatíska haspru. Za dvojitém oblokom vidím prestrašenú tvár tetky Fiozy. Prežehnáva sa drobnými krížmi.

Hlúpo to vypálilo! Som sklamaný. Skočím do fiakra. Už sa mi zdá, že ma prenasleduje polícia, že tetka to stihla oznámiť na komisariáte. Som poľakaný. Fiakrista sa čuduje mojej kapse, mojej chudobe a vraví:

„Nevezmem t'a.“

Vtedy vytrhnem kindžal. Fiakrista zatíchol. Odváža ma na predmestie. Podávam mu pol rubľa a hrozím kindžalom. V odľahlej slepej uličke som zahrabal do záveja bradu, zemiakové zuby.

Večer som šiel za matkou. Petrovovci majú hostí.

Ach, ako tetka nadáva na toho blázna, na to hrozné zjavenie, čo ju dnes navštívilo! Iste sa jej pohlo srdce. Musí zájsť na nejaké pútnické miesto. Ktože jej vysvetlí v tomto meste, čo znamená to zjavenie? Iba o tom sa nezmienila, že som nechal pri sporáku bakuľu a kríž, lebo zjavenie jej sotva mohlo nechať tak neodborne spravené predmety.

Hanebne mlčím a dojedám, čo ostalo po host'och.

Môj strýc nie je poverčivý. Ale aj on je znepokojený, preto na matkinu otázku: „Čo by to mohlo znamenať, Vasilij Jefimyč? A ešte k tomu cez fašiangy?“ odpovedá:

„Nič dobrého.“

„Naozaj, nič dobrého,“ šepkám si v duchu.

Aj tak bolo.

Fašiangy pokračujú. Jamy na uliciach sú čoraz hlbšie. Tváre ľudí sú už celkom oduté. Aj štyridsaťdňový pôst im sotva vráti ľudskú podobu.

PREPAD

Ostala nám kúdel' a glej. Cez deň mastíme s uvádzačmi z cirkusu „očko“ o zápalky. Kúpený kindžal mi páli prsty. Z puzdra občas vykukne lesklá oceľ. Ohmatávam jemný malinovočervený zamat a neisto vravím Seriožkovi:

„S tebou sa nedá dobre hrať...“

„Všetko sa vyvíja. Len počkaj, aj hra sa zdokonaľuje.“

„Veď je pravda,“ vravím zmierlivo, „ale podľa starej povery prinášajú v kartách šťastie ukradnuté peniaze.“

Seriožka nechce popustiť zo svojej dôstojností. Vraví:

„Odvykol som si kradnúť.“

Smelosť ma opúšťa, ale zato trvám na svojom:

„Treba im brať, oplanom bachratým!“

„Iného východiska niet,“ vraví Seriožka so vzdychom.

Vystatujeme sa jeden pred druhým, až sa „dovystatujeme“ do veľmi zlého skutku.

„Vyhlásime sa za anarchistov!“ vravím.

„Politických?“

„No a?“

„Politických zato vešajú,“ vysvetľuje Seriožka, „a kriminálnych iba zatvárajú.“

„Nechcem byť kriminálny!“

„A ja politický. A okrem toho, aký je to ,politický prepad‘, keď nemáš ani stranu? Kriminálny nepotrebuje nijakú stranu, koná na vlastnú päsť.“

Nemohlo nám to, hlupákom, byť dost? Ale došli sme vo svojom vystatovaní už tak ďaleko, že sa nám zdalo nemožné ustúpiť. Okrem toho sa nám asi videlo, že sa nič nestane, pochodíme si po nábřeží vo svojich maskách, pohráme sa s kindžalom a pôjdeme pekne spať.

Znova sa potvrdilo príslovie, že s ohňom si neradno zahrávať.

Okolo desiatej večer vracajú sa mešťania a kupci z kina „Zore“ z posledného, poloprázdného predstavenia. Niektorí z nich idú cez námestie^ popri hasičskom veliteľstve a mešťianke, niektorí po nábřeží, popri dome tetky Felicity a skladoch lodiarstva „Gleb Kalmykov a syn“. Pri skladoch svieti na rohu veľká petrolejová lampa - proti zlodejom.

Máme nalepené brady. Kindžal je pod kabátom. Horné polovice tváří nám zakrývajú zamatové masky. Zastaneme za rohom a vykúkame odtiaľ. Onedlho bude desať.

Trasiem sa. Trasia sa aj Seriožka. Bojíme sa. Ale vypínavosť, hnev, závisť voči týmto fašiangom, čo tak ľahko bežia popri nás, túžba ukázať, že sme nielen povýšení nad ostatných, ale aj strašnejší, utvrdzuje nás v našom zámere. Stojíme pritisnutí k zrubenej stene kôlne a dívame sa na pustú ulicu.

„Zi-zi-ma...“ šepkám a zuby mi drkocú.

„Zi-zi-ma ...“ opakuje Seriožka.

„Zato nič,“ mrmlam, „keď budeme zbojníci, budeme sa v lese ešte väčšmi báť.“

„Samosebou,“ odpovedá Seriožka chladným basom.

Najradšej by sme ušli, ale stojíme nehybne. Predstavujeme si, ako o chvíľku nejaký kupec vytiahne z vrečka desaťtisíc rubľov a my mu povieme: „Peniaze, ktoré si nakradol, dostane ten, komu patria, to znamená - chudoba.“ Dokážeme svoju šikovnosť a silu! Zajtra si kúpime zázračného klusáka - lepšieho, ako sú Derovove kone - a predbehneme celé mesto! Konečne budem sedieť v cirkuse, ale nie na voľný lístok, lež za vlastné peniaze v prvom rade, a na benefíciu Antoinette Cirbot jej odovzdám striebornú táčnu...

„Pozri, už idú!“ zašepkal Seriožka.

„Musíme ich pripustiť bližšie...“

„Schováme sa zatiaľ za závej?“

„Podme.“

Ľahli sme si za závej.

Prepustili sme niekoľkých de oblečených mešťanov.

„Aha-á!..“

Ukázal sa ten, koho sme čakali.

Mal bobrí kožuch i čiapku a opieral sa o železnú paličku. Vedľa neho žena, zahalená líškami. Srdce mi stislo. „Ech, riskujme to!“

„A čo ak má v palici skrytý kord?“ zamrmlal Seriožka.

S pôžitkom som mu ticho odpovedal:

„Zbabelec si, ty pačmaga!“

A aby som ukázal svoju odvahu, chytro som vyskočil do svetla lampy.

Kupec spomalil kroky. Jeho žena zastala. Zdvihol som kindžal vysoko nad kupcovu hlavu, „a lúč pouličnej lampy sa zableskol na jeho hrozivej čepelí“, spomenul som si na riadok z akéhosi románu.

„Hore ruky!“ povedal som.

A pomyslel som si: teraz sa kupec rozosmeje, rozosmejeme sa aj my a potom ujdeme. Kupec nás v tej bunde nedohoní, polícia nie je nikde nablízku, mešťania sa do bitky nezamiešajú ... to bude zábava, keď si na to neskôr spomenieme!

„No, hore ruky!“ zopakoval som.

A zrazu som s úľakom videl, že kupec naozaj dvíha ruky. Žena tiež. Nevedel som, čo mám ďalej robiť!

„Hore ruky!“ povedal som ešte raz.

„Veď ich už mám hore,“ odpovedal kupec. „Kdeže ich môžem dať ešte vyššie?“

Kupec mal zrejme humor. Nazlostil som sa:

„Sem s peniazmi!“

„Môžem spustiť ruky?“ spýtal sa kupec,

„Sem s peniazmi,“ povedal som. „Ja ti dám spustiť ruky! Pichnem ťa do brucha, potom ich spustíš naveky,“

Znova som zašibrinkoval čepel'ou. Kupec si hlboko vzdychol.

„Pre boha živého, aspoň si nerobte z nás posmech!“ povedala kupcova žena, ktorá si od strachu sadla do snehu.

Rozkázal som Seriožkovi:

„Prezri mu vrecká.“

Seriožka celý roztrasený vopchal ruku do bočného vrecka kupcovho kabáta.

Kupec ticho povedal:

„V nohaviciach.“

Seriožka ticho preriekol:

„Jaj, nemôžem.“

Zablýskal som naňho kindžalom a Seriožka zdvihol ruky. Už je to celkom zbabrané. Ešte chvíľka, a Seriožka ujde. S kindžalom v ruke som náhlivo vytiahol ťažký kupecký pudelár a povedal som čo najhrozivejšie:

„Odídeš odtiaľto o hodinu. Ináč ťa naše stráže zastrelia.“

„Dobre, prosím,“ povedal kupec.

Zmizli sme za rohom. Vykukli sme odtiaľ. Kupec stál so zdvihnutými rukami. Pri nohách mu ležala čiapka.

„Mali sme vziať tú čiapku,“ povedal Seriožka.

„Ty špina,“ odpovedal som mu, „nie sme zlodeji.“

Doma sme nedočkavo otvorili pudelár. Ležalo v ňom dva ruble dvadsať kopejok v medených a strieborných minciach. Aby sme zahladili stopy, spálili sme pudelár a Seriožka hodil môj kindžal do prieluby v Irtyši.

Ráno som za päťdesiat kopejok z ulúpenej sumy kúpil pohľadnicu, na ktorej bola zobrazená deva bujných tvarov, s nalepenými vlasmi a striebornými flitrami na mohutnej hrudi. Pohľadnicu som vložil do lesklej,

priezračnej obálky. Napísal som adresu a na hrud' devy pri srdci: „Milujem vás na celý život. Neznámy zbojník.“

Pohľadnicu som poslal po fiakristovi Antoinette Cirbot.

Hoci si ma Seriožka teraz vážil, predsa sa ukázalo, že zápasníctvo je umenie, ktorému sa ťažko dá naučiť. Ruky a nohy ma boleli. Krk mi ustavične trpol. Zle som spával. Sesternica Mária ukazovala na moje sinky a sipela:

„Furt sa vláčiš za dievkami. Ešte obchytíš syfilis.“

Okrem toho sme predali huňu. Pokazená huňa mi pripomenula urľut'upskú sánkovačku na koži, sladký sklad, pripomenulo mi, ako ma vyhodili. Navrhol som Seriožkovi:

„Budeme zápasit' na sene, dobre?“

„Na sene sa pasujú capi,“ povedal prísne. „A od capa nečakaj nijaký pokrok.“

POKLADNÍK MICHEJEV

Mária sa bez práce tmolila po izbách, a keď ma stretla, čudne sa usmievala. Úlohy sa neučila, vracala sa z gymnázia s trojkami. V takýchto prípadoch by tetka Felicata bola mala Máriu riadne vyplatit', ale ona len hodila rukou: „Vyžijeme aj s trojkami!“

Ostatne, ja som sa slabo vyznal v tom, čo sa robí na božom svete. Trápila ma ustavičná clivota. Čakal som jar, a tu hneď po fašiangoch udreli mrazy, zafičala metelica, roztancovala sa mihotavá obloha. Vymieňal som si knihy Vo verejnej knižnici každý deň. Čítal som celé noci Balzaca, Sologuba, Zolu, Areybaševa - a keď som knihu dočítal, akoby som ju ani nebol otvoril.

Šiel som raz z knižnice neskoro večer, v rukách veľký balík kníh. Krížom cez ulicu stál dom kupca Ajtykina, pošmúrny, so zavretými okenicami, v noci zvonku vždy jasne osvetlený. Z našej brány vyšiel naproti mne človek v dlhom kožuchu. Hneď som ho spoznal. Bol to ten istý kupec, ktorého

som nedávno okradol! Vydesil som sa. „Hľadajú ma!“ preblesklo mi hlavou. „Polícia!“

A kupec zatiaľ prešiel popri mne, akoby ma ani nebol zbadal. „Chceš odvrátiť pozornosť, poznáme sa,“ pomyslel som si. „Ale to si trafil na zlú adresu!“

Vlastne by som mal ujsť. Ale kde ujdem v takejto fujavici a mraze, v meste, kde vedia o každom mojom kroku? Ledva som sa dovliekol domov..

Sesternica Mária ma znova privítala čudným úsmevom.

„Kto to bol u nás?“

„Obchodník Jevstafiev,“ odvetila Mária.

„Ešte to mi chýbalo!“ pomyslel som si zmätený. „Vlastného príbuzného som okradol.“

„A s tebou sa chce pohovárať Anton Sergejič.“

„Poznám ja vášho Antona Sergejiča,“ rozmýšľal som ďalej, kým som si vešal kabát a sťahoval galoše. „A izby sú iste prepchaté políciou!“

Lenže o polícii ani chýru. Dcéрка Antona Sergejiča pokojne spala; na veľkom stole, zapratanom rysmi a akýmisi mne neznámymi nástrojmi, horela vysoká lampa so sivým vzorkovaným tienidlom, pri peci jemne voňali brezové polená a sám Anton Sergejič sedel pohodlne opretý v plyšovom kresle a díval sa ponad cviker na mňa.

Zaľapotal som čosi nezrozumiteľné.

„Nie je to nijaká hanba,“ povedal Michejev svojím nadlomeným, tenkým hlasom.

Mlčky som rozhodil rukami. „Okradnúť človeka - to že nie je hanba?“

„Čo sa týka listu.“

Znova som rozhodil rukami.

„Ani sám hotelier nevidí na tom nič zvláštneho...“

Hotelierom sme volali fuzáča Schmidta, majiteľa hotela.

„... a ona tiež nie.“

Zo srdca mi odpadol kameň. „Nevie! Nedozvedel sa!“ šepkal som nečujne.
„Nik nevie o ničom. Tak on teda hovorí o mojom liste.“

Cviker sa panovačne blýskal:

„Vysvetlím vám. Ale ešte predtým ..

Michejev zamíkol. Vstal, prešiel cez izbu, pošúral v peci, vzal stoličku, postavil ju k stolu, usadil ma, pritiahol druhú stoličku a dýchajúc na mňa dobrým tabakom, spýtal sa zdvorilo, prehnutý cez operadlo:

„Vieš o tom, že som sa zasnúbil s tvojou sesternicou Máriou?“

„Nie.“

„Všetko mi povedala.“

Srdce sa mi zovrelo, ale potom som si s nesmiernym údivom pomyslel:
„Veď som jej o tej krádeži nič nehovoril! Čo tento vlastne myslí?“ A povedal som slabým, radostným hlasom:

„Chvalabohu!“

„Tak je. Viedol vás boh. Boh riadil tvoje kroky. Taktak... Pretože je nepríjemné, keď list adresovaný na tvoje meno už niekto predtým otvoril. Som rád, že si bol statočným listárom, mladý muž. Voláš sa Vsevolod, ak sa nemýlim?“

„Hej,“ zašepkal som tupo, lebo som ničomu nerozumel.

„Svadba bude na jar, keď Mária skončí gymnázium. Za svadobným stolom ťa posadím na čestné miesto.“

„Ďakujem vám.“

„Veru, máš začo ďakovať.“

„Ďakujem vám, Anton Sergejič.“

„Stýkaj sa len s dobrými ľuďmi, Vsevolod, vtedy budeš aj sám dobrý.“

Teplo, uvoľnenie, monotónny hlas Antona Sergejiča ma unavili. Chcelo sa mi spať.

„A vieš ty o tom, Vsevolod, že španielsky tabak sa šnupe len z končeka prsta?“

„Nie, neviem, Anton Sergejič.“

„Pretože je to tabak vzácny, rozumieš?“

„Á-áno...“ odpovedal som neurčito.

„Potešil si ma svojou zdržanlivosťou v mojej starobe. Teda ani telom ani duchom si nežil s Máriou?“ spýtal sa ma Michejev hlasným šepotom a uprene sa na mňa díval.

Očervenel som. Tak je to teda! „Akože to, žiť so sesternicou, aj keď nevlastnou? Čo si to o mne myslíš? Ach, ty starý, starý blázon!“

A zhovievavo, vážne som pokrútil hlavou.

Stisol mi ruku.

„Túto stránku vecí by sme mali teda šťastne za sebou. Teraz prejdime k listu.“ Podišiel ku kreslu, sadol si a povedal: „Ja budem plniť dutinky a rozprávať, ty počúvaj. Bude to užitočné aj zábavné.“

Napínací strojček sa rýchlo otváral a zatváral. Dutinky sa plnili a hnedli od tabaku. K vôni brezovej kôry a petroleja sa primiešala vôňa tuhého tabaku. Anton Sergejič hovoril, nedívajúc sa na mňa:

„Súperili voľakedy dva komediantske, alebo ako sa vtedy vravelo, kaukliarske rody. Bolo to súperenie dávne, hádam ešte z čias Ivana Vasilieviča, keď nás, kaukliarov, mali v úcte, ale aj do želez nás kovali, mučiarňami sme prechádzali, pretože sme boli v podozrení, že obcujeme s diablami a s cudzozemcami, ktorých sa v tých časoch báli väčšími od diabla.“

„Nuž ale či ste vy žili v tých časoch, Anton Sergejič?“

„Ja nie. Predkovia. Moji predkovia boli kaukliari, teraz už vieš? Slávny cigánsky rod. A tí prišli z Indie.“

Chytro som zašepkal:

„Aké zaujímavé!“

„Bodaj by nie. Oni, Jevstafievovci, boli čistí akrobati, ale my, Michejevovci, vyznali sme sa aj v nemeckom umení, teda v mašinách - boli, pravda, primitívne, ale predsa sa s nimi dosahovali určité efekty. No nám sa žilo ťažšie ako Jevstafievovcom, nakoľko sme sa stýkali s cudzozemcami a preberali sme od nich mašiny. A oni, aby som tak povedal, pracovali holým telom. Preto sme sa pomaličky vzdávali čistého kaukliarstva a začali sme dodávať stroje pre jarmočné búdy a potom aj pre cirkusy. Za Petra Veľkého sme sa my, Michejevovci, vyšvihli aj za úradníkov. Prenikli sme na Sibír, dosiahli sme vysoké hodnosti, lenže Jevstafievovci prechovávali k nám večne tajnú nevraživosť, pretože oni zotrúvali v kočovnej biede, a raz aj podstrčili môjmu starému otcovi Ippolitovi dievku-akrobatku, uviedli ho do pokušenia a dal sa na pijatiku. Slovom, starý otec Ippolit rozhajdákal všetko, čo nahonobili moji predkovia Michejevovci od Petrových čias po dobu Alexandra Tretieho! Hej, rozhajdákal do posledného grajciarika všetko, čo oni statočne nahonobili, a teraz to zhrabli Jevstafievovci!“

„Nehnevajte sa, Anton Sergejič,“ zašepkal som, „ale sesternica Mária mi vravela, že robíte akési stroje pre Jevstafieva. Teda ste sa pomerili?“

„Nie.“

„Tak ako?“

„To aby som mohol ľahšie sledovať každý jeho krok!“ zvolal Michejev. „Raz sa len trafí taká príležitosť, keď stúpi na veľmi šmyklivé miesto, kde stačí chrchel, aby sa pošmykol, spadol a roztrepal si na smrť kotrbu!... Kde som to prestal? Aha! Atrakcia!“

A pokračoval s trpkým úškl'abkom.

„Moje atrakcie, to je tiež fígel'. Ja nemôžem svoje atrakcie predávať. Ved'

som úradník. Osoba do istej miery podriadená samému imperátorovi. Šľachtic. A naraz - komediant! Ale robiť atrakcie pre vlastnú zábavu, pestovať to ako čudáckeho koníčka, to nie je zakázané. Povedzme, že sa raz gubernátorovi naskytne príležitosť povedať v Petrohrade: ‚A viete o tom, že u nás na Sibíri, v Pavlodare, máme akéhosi svojho Ľovšu?‘ A vysokopostavené kruhy sa budú spytovať: ‚A on to robí bezplatne? Z čisto vlasteneckých pohnútok? Aká obdivuhodná je tá Sibír!‘ No a mám z toho aj vrcholné uspokojenie.“

„A síce?“

„Čo by som mal z toho, keby som Jevstafievovi predal atrakciu za peniaze? Bagateľ. Bolo by to priam ponižujúce. Ja mu ju však nepredám, ale darujem. Zriedka. No stáva sa to. A to práve vzbudzuje v ňom strach. Práve preto aj prichádza do Pavlodaru.“

„Ach tak!“

„Keď mi daruje model za tisícku - láme si Jevstafiev hlavu - môže sa kedykoľvek vrátiť k cirkusu, postaví množstvo jarmočných búd a zničí ma. Preto sa Mark Andrejič vrhol na obchod. Nemá zlý ňuch! Ale práve tu, na obchodnom poli, ho zničím.“

„A to ako?“ vyšuchlo sa mi mimovoľne z úst.

Skúmavo pozrel na mňa. Zavládlo mlčanie. Michejev vstal, prikryl paplónikom dcéru Annušku, ktorá sa v spánku odkopala, potom sa po prstoch vrátil ku kreslu a zašepkal:

„Ale sme sa rozkrákorili. Najvyšší čas spať. Nuž počuj, Vsevolod, pokiaľ ide o list Irme Schmidtovej, s tým si nerob starosti. Teraz si mi skoro príbuzný a podľa starého podania teda skoro z Indie. No ak si .aj zveliľoval, ktože nezveliľuje, keď píše list dievčaťu? Ohľadne tvojho osudu. Nepáči sa ti v tlačiarňach?“

„Páči.“

„A prečo sa teda učíš za cirkusanta?“

„Prit'ahuje ma to.“

„Aha! Chceš odo mňa získať atrakciu? Ale takú, akú nikto jakživ neskonštruoval?“

„Chcem, Anton Sergejič!“

„Ejha, ale ti zasvietili oči. No musíš sa podučiť niečo z teórie. Kniha o čiernej a bielej mágii je hlúposť. Sú však dobré knihy z konca XVIII. storočia o fyzike. Vtedy mali veľkú záľubu v kúzlach. Odtiaľ vyťažíme niečo.“

Zohol sa a vytiahol spod stola zo pätnásť hrubých zväzkov, viazaných v tmavej koži. Tvár mu žiarila. Zrejme mu svitol akýsi skvelý nápad, ktorý teraz s pôžitkom domýšľal do všetkých rafinovaných podrobností.

Vzal som knihu a vpil som sa očami do jej stránok. „Odhalené tajomstvá starých jogínov - Moskva 1801“, prečítal som.

„A dlho sa musím učiť?“ spýtal som sa s ustarosteným výrazom.

„Začiatky nie dlho. Všetko ostatné závisí od tvojej vôle.“

A tak som sa stal učňom pokladníka Michejeva. Žiaľbohu, musím sa priznať, moje učenie napredovalo pomaly. Vysvitlo, že slabo chápem mechaniku i techniku a že moje ruky nie sú dost' šikovné, najmä keď ma Michejev nútil „pracovať“ s kartami.

„Zato nič, zvykneš si,“ utešoval ma Michejev, „a prinajhoršom pôjdeš za hypnotizéra.“

„Ale akýže som ja hypnotizér?“

„No hej, musíš schudnúť, lebo máš úzke oči.“

„Sú úzke od prírody, a nie od tuku, Anton Sergejič.“

Michejev sa na mňa zadíval.

„Čo na tom, aj s takýmito budeš uspávať. Podmaľujeme ich. Bude z teba fakír, Vsevolod.“

„Ale akýže som ja fakír?“

„Rád si zaješ, čo?“

„Nejde o to. Bojím sa, že nebudem mať dost' pevnú vôľu.“

„Aj Irtyš si iste myslí, že nebude mať dost' síl, aby roztrhal ľady, čo ho sputávajú. A ešte ako ich roztrhá! Až tak bude hrmieť!“

„Fakírstvo sem - fakírstvo tam,“ pomyslel som si, „mágia sem - mágia tam, ale neslobodno zabúdať ani na svaly. V živote sa všetko zide.“

ZÁPASÍM

Požičal som si od uja Petrova dvojpuďovú činku. Ráno, napoludnie a večer som činku pätnásť rás zodvihol. Rozbolelo ma brucho, a nevierá prečo, dostal som nádchu. Ale postavil som si hlavu. Živil som sa surovým mäsom, pil som mlieko s pivom, každý deň som chodil do cirkusu odkukávať.

V tom čase si získal v Pavlodare obrovskú slávu Roald Azgarc. Každého zápasníka zložil do pätnástich minút. Raz do týždňa mal benefíciu. Na hlave mu ohýbali železničnú koľajnicu, cez jeho telo, prehnuté do „mostu“, prechádzala trojka koní. Obchodní pomocníci o ňom rozprávali, mäsiari mu závideli, gymnazistky boli doň zaľúbené; kozáci, bafkajúc zo zapekačiek, hovorili:

„Bol by z neho slušný strážmajster.“

Závidel som veľkolepému Roaldovi. Od závisti sa mi zazdalo, že mi narástli svaly. Zašiel som do cirkusovej kancelárie a prejavil som želanie zápasit' s ktorýmkoľvek šampiónom.

Postavili proti mne najslabšieho zápasníka, najchatrnejšieho, najstaršieho. V Pavlodare bolo mnoho amatérov a ja som vystupoval vari ako päťdesiaty. Spočiatku obecnosť na amatérov chodilo, ale ich neschopnosť a nešikovnosť sa čoskoro zunovala a cirkus bol prázdny.

V ten deň sme zápasili traja amatéri: kováč z tehelne, pekár a ja.

„To je posledné,“ povedal rozhodca a pohrdlivo si nás obzeral. „Viackej ochotníkov nepustíme. Hej, gladiátori, ktorý chcete akú masku?“

Ja som držal v rukách masku okrovej farby.' Povedali mi, aby som si obliekol trikot. Zhodil som košeľu. Pri stolíku, zbúchanom napochytre z neotesaných dosák, stálo vysoké zrkadlo na maskovanie. Bol som tenký a iste veľmi slabý. V šatni zaváňalo kožou, všetky kúty boli zapratané sedlami. Otvoril som dvere na chodbu. Antoinette Cirbot v bielom kožúšku a šnurovacích topánkach prebehla okolo. Nepozrela na mňa. Keby tak vedela, že zápasím kvôli nej! Pri belasom záveji ju čaká Derovov klusák, drieme fúzatý kočiš.

„Nie! To je lož! Nebudem zápasit' kvôli Antoinette Cirbot, ale kvôli Rabige. Áno, kvôli Rabige. Čo je mne Antoinette Cirbot. Krásna figúrka, ligotavý, pevne napnutý povraz, lesk cirkusových svetiel - a nič viac. Ved' som sa s ňou nikdy ani nezhováral. A čo som ja pre ňu?... Ale v stepi, kdesi veľmi ďaleko, stojí kazašská zimná osada, zaviata snehom. V jurte je dusno, svieti malá petrolejka, akým so sprievodom dumbry spieva svoje piesne a ona čaká na mňa, díva sa do belasého obloka, zasrieneného mrazovými ornamentmi! Prídem, Rabiga! Počkaj, preslávim sa ako zápasník, pozvú ma na majstrovstvá, zarobím peniaze, kúpim si koňa, mývali kožuch, strieborné hodinky, oblek aj s vestou - a prídem k tebe. Prídem! Ostatne, Rabiga je teraz vari v Kurgane.

A už som v aréne. Obecenstvo! Rozochvené zdržiavam v sebe obrovskú, bujnú silu, ako ju zdržiava nová hrádza. Pavlodarská sila čaká. Cengajú. Rozhodca piskľavým tenorom oznamuje:

„Vážené panstvo! Pavlodarský zápasník-amatér, skrývajúci sa pod žltou maskou, proti volžskému šampiónovi a bohatierovi irjušovi Svojhlavému. Hudba - marš!“

Ako som stisol zápasníkovu starú, chlpatú ruku, okamžite som zabudol všetky naučené hmaty. Il'juša Svojhlavý fučal, prestupoval z nohy na nohu a díval sa na mňa clivými, stareckými očami. Udatnosť opadávala zo mňa ako šúplaty.

Zápasník ma zložil na lopatky za niekoľko sekúnd, plesol ma po zadku a otrávene povedal:

„Chod' nechcem povedať kde, ty sopliak! Zlož masku.“

Áno, „podľa dohody s riaditeľstvom v prípade porážky pavlodarský zápasník-amatér musí zložiť masku“ - tak stálo na plagáte. Veľa rás v

živote - pri porážkach - som musel zložiť masku; ale vtedy, prvý raz, to bolo najťažšie. Prirodzene, otáľal som.

„Zlož ju!“

Zložil som.

A nič.

Ani smiech ani plač. Úplná ľahostajnosť. Čakali na ďalšiu dvojicu, ostatne, s takou istou chmúrnou ľahostajnosťou.

Len z galérie sa ozval čísi jemný a nežný hlások:

„Aký mladučký!“

Spal som nepokojne. Zavčasu som sa zobudil a hneď som si pomyslel: „Trpím ako kôň.“ A vzápätí sa ma zmocnila nezadržateľná, zúrivá bolesť. „Bože môj, ako neslávne, ako všedne ma porazil! Zdrapil ma, nadvihol a zložil. Razil pivom, lacnými cigaretami, kyslou kapustou.“

Nečakane prikvitol otec.

„Prečo si nešiel do práce?“

„Dáko sa zle cítim,“ odvetil som. „Zajtra to nadrobím.“

„No, no. Zápasil si?“

„Zápasil,“ odpovedal som a zapýril som sa.

„A porazili ťa?“

„Samozrejme, ako by nie?“

„Dobre, že uznávaš cudziu silu. Na tú nikdy neslobodno zabudnúť, na tú potvoru. Keď ju neuznávaš, okamžite ťa zlomí. Ľudia sú preto slabí, že o sebe si myslia príliš veľa a o iných málo. Keby inak zmýšľali, ľahšie by sa im žilo. Napríklad ja. Mne so žije oveľa ľahšie ako iným, pretože ja mám k človeku úprimný vzťah, viem chápať aj jeho ostýchavosť aj nafúkanosť.“

„Zato utekáš z Lebiažieho.“

„Utekám.“

„Ale načo, keď sú ľudia úprimní?“

„Nie všetci. Niektorí. Odchádzam len pred niektorými. A potom, cestou si to premyslím, zvyknem si na nich, a keď sa vrátim, nemám na nich už vôbec ťažké srdce. Pravda, zavše musím ďaleko odísť pred nimi, oplanmi. Napríklad teraz som bol v Sólovkách: máme u nás v Lebiažom takého popa, že ma jednoducho zničil! Nuž som odišiel!“

„Naozaj až v Sólovkách?“

„No a čo?“ spýtal sa prosto. „Bol som ja už aj ďalej.“

CO VIDEL MOJ OTEC V SÓLOVKÁCH

Môj otec navštívil Solovky, pomodlil sa tam a teraz sa vracia do Lebiažieho: čoskoro príde, jar, ale dosiaľ sa drží sneh, mrazy sú slabé, fujavica nefičí, nuž sa ľahko kráča. A potom, aj škola je už dávno bez učiteľa. Matka sa teší, mladší syn tiež - všetko v najlepšom poriadku! Odmodlil sa za všetkých a na celý život.

„Aj ty si sa, sláva bohu, uchytil,“ vraví mi.

„Sláva, lenže neslávna.“

„A čo?“

„Neporiadny život vediem.“

„Čo nepovieš?“

„Klesol som až k zločinu,“ povedal som, spomenúc si na fašiangy a Jevstafievovo olúpeme.

„Pre ženskú?“

„Čiastočne.“

„To schvaľujem. Nič nie je príjemnejšie ako spáchať zločin pre ženskú.“

„Vari si aj ty niekedy spáchal?“

„Ja?“ rozmýšľala. „Nuž vieš, ja sa nemôžem venovať ženským : učiteľ musí slúžiť príkladom. Ešte tak ísť do Sóloviek - nepoviem.“

„A tam sú ženské?“

„Nanič. Ale aj tie sú vlastne v Archangelsku.“

„A či zbožné pútničky nepúšťajú na ostrovy?“

„Voľajako som si ani nevšimol. Ony, tie pútničky, sú všetky na jeden parsún.“

„No a aký život je na ostrovoch?“

Otec porozmýšľal.

„Najhoršie je, že tam dospeješ k záveru, že človek je schopný žiť aj v najodpornejších a najponižujúcejších podmienkach. A dlho žiť! Videl som askétov, ktorí trávili všetky noci i dni v jaskyniach, kde by bolo tesno aj vlkovi. A mníchov v okovách, čo žijú pod zemou, bez svetla, celé roky, a vôbec nerepcú...“

„Zvyk.“

Otec rýchlo pozrel na mňa a hlboko si vzdychol:

„Alebo skôr hlúposť.“

„Načo teda ta chodiť?“

Otec sa usmial:

„Vieš, môj milý, ešte vždy túžim po tom, aby ma zahrnovali úctou, ba aj nadšením.“

„A nesprotivili sa ti tí kozáci?“

„Ale prečo? Pre svoju malichernosť a lenivosť? No podľa všetkého som aj ja Čiastočne leňoch. Zato majú v sebe mnoho poézie, milujú step, kone... všimol si si, ako privoniavajú na jar k stepi? Aká rozkoš sa im vtedy zračí na tvárach! Step sa im vidí prevráteným nebom alebo možno ešte niečím krajším! A preto sa k nim ponáhl'am.“

Sedeli sme na ohrade z brván, nachýlenej a tmavej. Na druhom konci dvora bola veľkolepá brána, ktorú otvárali zriedka, a rozdrhané vrátka.

„Prišiel vraj Jevstafiev, Mark Andrejič?“ spýtal sa otec.

„Nevidel si ho?“

„Letmo.“

„No a čo?“

„Vyzerá blahobytné.“

„Bodaj by nie! Kde je teraz?“

„Neviem.“

„Odišiel asi do Semipalatinska, za Glebom Ivanyčom Kalmykovom, sú starí kamaráti. Alebo šiel k sultánovi Rachmanovi-Ajazovi.“

„Chcel by si sa s nim stretnúť?“

„S kým?“

„No s Markom Andrejičom.“

„A prečo by som sa nemal? Modlil som sa zaňho v Sólovkách. Jedine tam možno vyprosiť odpustenie pre takých vydriduchov.“

„Veľký je?“

„Oj, obrovský!“

„A múdry?“

„To by som už nevedel povedať, čert ho vie! Ale že je šikovný, to je isté.“

Predstav si, za niekoľko rokov sa z jarmočného komedianta vyšvihol na veľkého obchodníka. Hádam niekoho olúpil a zabil.“

„Ach, keď on niekoho olúpil, nie je už nijaká hanba olúpiť aj jeho,“ pomyslel som si. Ale hanbil som sa. Veď je to ten istý kupec, ktorého sme olúpili v zime na nábreží, kúsok od brván, na ktorých teraz tak lenivo sedíme. Kupec, pravdaže, nemal poňatia, že pred ním stojí lupič: dobre sa pamätám, bol som v maske, hlas som mal zachrípnutý a triasol sa mi. A predsa je to veľmi hlúpe. A ja som veľmi zlý chlapec!...“

„A za mňa si sa nemodlil?“

„V Sólovkách?! Za teba?!“

Otec sa pustil do smiechu.

„Veď celý kláštor so všetkými svojimi vežami, múrmi, strieľňami, zvoncami a svätcami nie je hoden ani jediného tvojho nechta! Sú to hriešnici pred bohom i pred ľuďmi. Pokrytci, klamári, zdierači.“

„Hneváš sa na nich?“

„Ja? Nie. Oni sa hnevali, že som doniesol málo peňazí. Priam pľuli na mňa. Vieš, oni nielenže nestoja o moju učenosť, ale im je doslova protivná. Vraj učený menej verí v boha. Až tak ďaleko zašlo to tmárstvo! Áno, je tam tma, hmlisto, sychravo...“ Vstal a rozhodil rukami. „A tu koľko svetla, len sa poobzeraj, Vsevolod. Rieka sa trbliece, brehy tonú v svetle, zem je mokrá. Šumí a tiež sa krištáľovo ligoce, oblaky sú jasné... Jar!“

„Jar,“ opakoval som smutne. „Učenie mi ide ťažko.“

„Márii, sesterničke, tiež ide ťažko.“

„Ona sa aspoň vydáva, možno preto - ale ja?“

„A ty sa snúbiš so životom!“ zvolal môj otec.

„Nesnúbim, ale sa trápim, akoby som skutočne bol spáchal dajaký zločin.“

Otec sa na mňa zahľadel a rozosmial sa:

„Nespáchal si ty nijaký zločin! To sú všetko fantázie. Fantázie, alebo inak povedané, talent, to nie je na škodu, môj milý. Ako tak chodím po našej krajine a dívam sa okolo seba - samý talent! Možno je toho až priveľa: pre nadbytok fantázie by krajina bola ochotná vymeniť čižmy za lykové krpce.“

Zase mi láskavo pozrel do očí a povedal vrúcne, ako vo vytržení:

„Chráň si svoju fantáziu, Vsevolod. Talent, to je príjemná ale zároveň aj nepríjemná vlastnosť. Príjemná preto, že človek vidí vtedy svet taký, aký je - to jest krásny a veľkolepý. A taký, aký bude - to jest ešte krajší a veľkolepejší. Vidí ho krásny napriek všetkým urážkam, mrzutostiam, potupám, nude a biede! Ruský človek môže hynúť v blate, prašivý, zbitý, hladný, a predsa bude nad ním žiariť utešené nebo šťastia! Ruský človek môže vidieť samú potupu, posmešky, skúposť, chamtivosť, a predsa sa mu ľudia budú zdať dobrými, milými, čo si zasluhujú šťastie, zasluhujú piesne a pochvaly! .4no, talent je veľký dar, no zároveň aj dar bolestný.“

Láskavý hlas mu znel teplo; oči sa ligotali; tvár ožila. Zvolal:

„Talent je vlastne nerozvážny! A ja sa obávam, že ťa čaká na tvojej ceste mnoho nešťastia a utrpenia. No čo sa dá robiť? Talent je neoblomný a neoblomnosť je vždy sprevádzaná utrpením. A vôbec, keď sa život chce vysmiať človeku, ukázať mu, aké úbohé sú všetky jeho snahy, obdarí ho talentom.“

Rozpačito som sa zasmial. Lichotilo mi, že otec objavil vo mne talent, a utrpenia ma nemýlili; mýlilo ma, že môj dobrý otec sa trápi nad mojimi budúcimi útrapami, ktorým sa podľa jeho slov nikdy nemôžem vyhnúť: čo komu súdené, ani ho neminie!

Otec súcitne a cháпavo hľadel na mňa:

„Vieš, mal by si ísť do Kurganu! Áno, neďívaj sa na mňa začudovane. Nehovorím o kurganoch-mohylách, ale radím ti, aby si šiel do mesta. Čo leží na veľkej sibírskej železnici. Parníkom pôjdeš do Omska, odtiaľ vlakom do Kurganu a polom je už len skok na Ural. No som presvedčený, že sa zdržíš v Kurgane.“

„Neodporúčaš mi náhodou ísť k Markovi Andrejičovi?“

„Hoci aj!“

Opäť rozmýšľa, díva sa na Irtyš, pokrytý jarným ľadom, čiernomodrým a dopukaným, a rozochvené hovorí:

„Áno, áno, do Kurganu!“

Otcovi je Jevstafiev, prirodzene, celkom ľahostajný, hoci niet pochybností, že sa v Sólovkách zaňho horlivo modlil. Akoby nie - musí to byť veľký hriešnik, a za takého dobre padne aj pomodliť sa: nepredstupuješ pred boha s malichernosťami, ale s krutou drámou.

Zasmial som sa:

„Na spiatočnej ceste od Kalmykova zo Semipalatinska istotne nazrie aj k tebe do Lebiažieho.“

„Kto?“

To som si mohol myslieť. Otec nerozmýšľal o Jevstafievovi ani o meste Kurgane, ale o veľkom, vysokom kurgane, pod ktorým je pochovaný dajaký sibírsky bohatier. Tajomná a vábna sláva sa šíri o hrdinských skutkoch tohto bohatiera - ako príjemne je zasvätiť do nej prízemných a lenivých ľudí...

„Mark Andrejič..“

„Ktorý?“

„Nuž Jevstafiev! Prihovor sa za mňa uňho.“

„Rozhodne, rozhodne,“ roztržito odvetil môj otec a bral si torbu. „Tvoja matka ma prosila, aby som jej doniesol svätenej vody zo Sóloviek, od zbožných starcov. Všetkých som ich obišiel, tých starcov. Ale ani jedného nepokladám za hodného, aby rozdával svätenú vodu. Aj som sa vrátil s prázdnu fľaštičkou. Neodsudzuj svojho otca, Vsevolod!“

Napravil si torbu a vykročil po ulici, ktorá už pomaly kopnela a kde-tu presvital žiarivý, zlatý piesok.

„LET SATANA“

Učil som sa s vervou. Každý večer, keď som prišiel z tlačiarne, napochytre som sa najedol a utierajúc si čelo, zvlhnuté od vzrušenia, vstupoval som do Michejevovej izby.

Často som tu našiel starého zámočníka Sidora Topčeva, pijana, ale veľkého znalca vo svojom fachu. Kupci si mimoriadne cenili jeho zámky: „Nijaký zlodej ich neotvorí“ - a skutočne, jeho zámky boli také dômyselné, že ich zavše nemohli otvoriť nielen zlodeji alebo kupec, ale ani sám zámočník. Býval tu aj hodinár s čudným menom Ľvov-Šmelevskij, kartár a krásavec, vyfinteny obyčajne v dlhej piketovej veste. Sedával tu - rozhodne vždy na stolčeku - s rozkročenými krivými nohami rapavý, vlasatý sekretár policajného náčelníka Fomuškin, s tvárou i spôsobmi zbojníka. Hovoril cez zuby a zaváňal lesom, hoci nebol poľovník. Policajný náčelník udržiaval svoju kanceláriu v bezvadnej čistote a „na aristokratickej úrovni“, pretože odvodzoval svoj pôvod od dekabristov.

To bol Michejevov krúžok. Nazýval ich „šíritelmi kúziel“ a seba konštruktérom. A naozaj, spoločne vytvárali obdivuhodné veci. Niekedy mi ich Michejev ukázal. Boli to veľké bábky, čo tancovali starodávny tanec a samé si pritom spievali plechovými hlasmi; ryčiace levy a štekajúci psi; myši, ktoré naháňal potkan; tri kone s jazdcom, ktorý v jazde preskakoval z jedného na druhého, a napokon celé starodávne mesto so zvonickou, na ktorej bili hodiny, s chodcami, so zlodejmi, so strážou a s domčekmi, v obkloch ktorých bolo vidieť zaľúbencov, čo sa bozkávali.

Krúžok odušu fajčil, vo sviatok píjal pivo a jedol pirohy s rybacou plnkou a ustavične uvažoval nad tým, čo dômyselné a tajomné by mohli vytvoriť. Niekedy pracovali na modeloch a plánoch - zámočníci boli nemenej výteční ako Sidor Topčev. Ja som im bol cudzí. Keď som sa objavil, vstali, zdvorilo sa odobrali od domáceho pána a odišli.

„Zbadal si,“ pýtal sa ma Michejev po ich odchode, „že nemajú na tvárach ani tieň nespokojnosti a tobôž apatie?“

„Áno.“

„Sú šťastní. Ale darebák sa nemôže kochať v šťastí. Chcel by som, aby si aj ty bol šťastný. Dáme sa do toho?“

„Dajme,“ odpovedal som a vyliahol „Odhalené tajomstvá starých jogínov“.

Skôr ako sme sa začali učiť, Michejev povedal:

„Mám rád tieto hodiny s tebou aj preto, že ťa odpútavajú od čítania románov. Romány hovoria iba o láske, a láska - či už šťastná alebo nešťastná - je v podstate sebaláska. Neprináša šťastie. A či je šťastie aj mysliteľné pre človeka, ktorý má rád iba seba? Nie. Zato všetky brány šťastia sú otvorené tým, čo veľmi ľúbia iných; povedzme, mne.“ Znovito sa díval na knihu a opakoval: „Áno, ja som šťastný, pretože som nekonečne dobrý. Čo ty o tom súdiš?“

„Ste dobrý,“ odpovedal som úprimne.

Michejev ma úplne zaujal. Nerozmýšľal som o ničom inom ako o „čiernych kabinetoch“, „androncoch“, „dámach s odseknutou hlavou“, o predmetoch, ktoré miznú a znova sa zjavujú, a predstavoval som si sám seba v dlhom kúzelníckom habite, ako sa okolo mňa krútia pomocníci.

Raz povedal Michejev s ustarosteným výrazom:

„Nebolo by už načas, aby sme sa pohovárali o tvojej atrakcii?“

Ozval som sa skleslým hlasom:

„Vy myslíte, Anton Sergejič, že som už pripravený?“

„Teoreticky vari áno. Vyvolal som v tebe pevné odhodlanie, vytrvalosť, nebojácnosť a neochvejné presvedčenie.“

Lichotila mi mienka môjho učiteľa.

Chvíľu rozmýšľal a pokračoval:

„Nazveme ho ‚Let smrti‘.“

„Let?“

„No áno, let. Nadišla doba aeroplánov - bratia Wrightovci, Forman, Bleriot - všetci sa budú hnať za letmi, aspoň v duchu. Treba to brať do úvahy. Jevstafiev by ťa prinajlepšom naučil robiť salto mortale, a ja ti ukážem,

ako preletieť cirkusom na smrteľne nebezpečnom stroji.“

Michejev pozrel na mňa, zrejme čakal, že budem protestovať. Ja som však mlčal so stiahnutým obočím a zaťatými zubami. „Smrteľne nebezpečný stroj? Výborne!“ myslel som si.

„Máš silnú povahu. Som rád. Teda ‚Let smrti‘? Alebo azda ‚Let satana‘? V červenom trikote, purpurovej maske, s malými rožkami na hlave? Čarovné. Bojím sa, že to popí zakážu. Ale prílišná opatrnosť je nepriateľom šťastia. Skúsime to?“

„Skúsime,“ odvetil som ochotne a vášnivo.

Michejev vybral plány.

„Tvoj aeroplán - vezmeme si za model Adrenovo ‚avio‘ - vyrazí po koľajniciach spod kopuly cirkusu niekde pri lóži, oproti východu pre artistov, trikrát preletí ponad arénu... trikrát po trinásť a pol metra... opíše špirálu a zmizne tam, kadiaľ odchádzajú artisti. Dĺžka letu - stopätnásť metrov, čas spolu s pristátím a prípravou aparatury - pätnásť minút, dĺžka aparátu - tri metre, rozpätie krídiel - päť metrov. Urobíme ich prehnuté, pretože prehnutá plocha má lepšiu oporu vo vzduchu ako rovná. Ostatne, vzduchom poletíš najviac pätnásť metrov, inak sa budeš pohybovať uhlopriečkovite po oceľových lanách... Skvelá atrakcia!“ zvolal Michejev, smial sa a Ťúchal si ruky.

A s náhlým zápalom povedal:

„To je ono! Ukážem ti len model.“

Vyľahol spod stola čosi pripomínajúce vtáka, ktorý letí proti vetru.

S obrovskou úctou som ohmatal kovové prehnuté krídla a vyľachtal som:

„Krásne.“

„A ešte pri svetlách a trúbach orchestra!“ vykrikol Michejev. „Tisícové návštevy. Sláva. Ctítelia. Svetová atrakcia!“

Michejev si však zrazu zrejme uvedomil, že to prehnal a chlapčisko si začne ešte ktoviečo namýšľať, chytró vopchal model do vreca a s hrmotom ho zastrčil pod stôl.

„Patent vyžiadame na tvoje meno... Počkaj, lenže ty nie si plnoletý.“

„No veľa mi už nechýba!“

„Teda ťa vezmú k vojsku?“

„Som krátkozraký.“

„Aj tak si neplnoletý. Slovom, patent pôjde na moje meno, napoly s Jevstafievom. Ale budeš mať v ňom vyhradené právo zúčastniť sa na atrakcii.“

„A čo s tým má Jevstafiev?“

„Ako to? Čo si myslíš, kto bude stavať aparát, boh? Ja nemám peniaze; nemám ani obchodné styky s cirkusmi. Jevstafiev má všetko. Okrem toho jeho prostredníctvom nadviažeš užitočné známosti, potrebuješ ich: veď ktovie, dokedy ja budem žiť a tvoj ‚Let smrti‘ o také tri roky vyjde asi z módy.“

„Ale vy ste sľubovali na večnosť.“

„Čo na večnosť?“

„Večnú atrakciu.“

„Rozmyslel som si to!“ Napaprčil sa. „A nedobiedzaj!“

Oči mu zaiskrili, zbledol. Začudovane som sa díval naňho.

„Otec ťa tuším posielal do Kurganu?“

„Spomínal,“ odvelil som zdržanlivo.

„Choď teda za otcovským slovom.“

„K Jevstafievovi?“

„Hoci aj k nemu. A nie že sa budeš pchať: vezmite ma, som rodina! Budeš sa prezvedať, robiť sa pekným, pýtať sa, či je patent schválený. Všimaj si jeho ženu: je to síce žena márnivá a preukrutné skazená, ale na muža má veľký vplyv.“

Michejevove slová sa mi nepozdávali.

„Akurát! Ešte sa spantám s takými skazenými!“

„Budeš mať ostrejšie zuby, keď budeš trochu drviť sucháre, medovníky nie sú pre nás, to je pre princov. Všímaj si Varvaru Il'jinišnu, vravím ti!“

„To je tá, čo...“

Ale vtom som si zahryzol do jazyka.

„Ktorá čo?“ skočil mi do reči Michejev. „O čom to hovoríš? Čo ti to natárali?“

„Nič mi nikto nenatáral,“ odvetil som prostoducho.

„No veď zato. Chod'!“

Skutočne mi nikto nič nehovoril a Varvare Il'jinišne.

Ale čoskoro som sa o nej dopočul, a to od človeka, od ktorého by som to nikdy nebol čakal.

Raz ma v predsieni potiahla za blúzu Annuška, Michejevova dcéra. Bolo to ufňukané a piskľavé stvoreniatko, samá peha, ustavične bosé, v dlhých plátenných šatočkách, prepásaných modrou šnúrkou, takže vyzerali ako košeľa. Akosi som sa jej bál, dievčatko ustavične vykrikovalo: „Zaškrťím!“ a neplatilo to len na psov a mačky, ale aj na dospelých ľuďí. A v jej prenikavom belasom pohľade bola akási rozkoš pri tomto „zaškrťím“ a rúčky sa jej krčovite šklbali, tenké pršteky na bosých nôžkach, čo trčali spod šiat, sa akosi neprirodzene zapierali do dlážky, ani čo by chcela skočiť.

„Never mu,“ zašepkala vrúcne.

„Komu?“ zašepkal som aj ja, mimovoľne sa prispôsobujúc šepotu dievčatka.

„Nuž otcovi. Cigáni.“

„O kom cigáni?“

„O mojej matke. O Varvare Il'jinišne.“

„Počkaj, počkaj!“ šepkal som a chytil som dievčatko za ruku. „A či si mu ty nie vlastná?“

„Ešte čo nevymyslíš! Pravdaže vlastná. Ved' moja matka, Varvara Il'jinišna, je mu hádam žena!“

„Žena? A Jevstafiev?“

„Jevstafiev je druhý muž. Odišla k nemu ešte v Omsku, keď som nemala ani tri roky. Tak sa s ňou otec rozviedol. Ju pustil, ale mňa si nechal. Vraví mi, že mi matka umrela, lenže ja všetko viem, v Pavlodare sa nič neutají.“

„Neutají,“ povedal som celkom ohromený. „Teda matka?“

„Matka,“ odvetilo dievčatko tvrdo. „Aj tebe iste povedal, že je vdovec.“

„Každému.“

„A veria mu. Blázni. Aj Mária verí. Nuž ale tej je všetko jedno. Tá len aby sa vydala. Komu sa chce vláčiť samovary Kirgizom?“

Rozšafný tón dievčatka ma rozrušil. Koľko musela pretrpieť, čo všetko vydržať, aby mohla takto hovoriť!

Pokračovala:

„A Jevstafiev ju ľúbi. A vôbec nie pre svoje obchody, ale z lásky k nej ju vozí do Pavlodaru, aby sa mohla na mňa pozrieť. Prišiel aj za otcom, úctivo prosil - ‚dovoľ‘.“

„A on?“

„Nedovolí. Núkal mu aj peniaze aj všeličo inšie, ale otec nie a nie! Vieš, aký je hrdý?“

„Má aj byť na čo,“ pomyslel som si.

„Aj ja som hrdá,“ pokračovala, „keď chcem, ukážem sa jej na ulici, a keď nechcem, celé týždne nevyjdem von.“

Keď som sa rozlúčil s dievčatom, šiel som za tetkou Felicitou a dorovná som sa spýtal:

„Je to pravda, že Jevstafievova žena bola kedysi vydatá za Antona Sergejiča?“

„Pravda,“ proste odvetila tetka, „a ty si to nevedel? Mária hádam tiež nevie. Nuž ale tej je všetko jedno,“ opakovala slová dievčatka. „A teba to čo zaujíma?“

Od toho dňa ma už Michejev nepriťahoval. Zriedkavejšie som rojčil o habite mága a atrakcia „Let satana“ sa mi zdala bezmála hlúpou. Netrzeplivo som čakal, kedy začnú plávať lode.

„APOŠTOL TOMÁS“

Po Irtyši odplávali Tady, náhlivé a hlučné. Slávnostne som odovzdal Peťkovi Koval'ovovi svoje sádzadielko a mocne som ho pobožkal, ako pobožkal mňa vlni Griša Zabotin, keď mi tiež slávnostne odovzdával svoje.

„Píš,“ povedal Peťka.

„Napíšem.“

„Usadiš sa v Omsku či ďalej?“

„Hádam musím až do Petrohradu,“ odvetil som nedbanlivo. „Aj tam sa azda nájde dáka robota.“

„Tlačiarň bárskol'ko, len čo je pravda. Píš.“

„Napíšem.“

Michejev sa rozlúčil so mnou sucho a už akosi veľmi oficiálne. Dal mi podpísať papier ohľadne percent, ktoré sa mu majú vyplácať z atrakcie „Let satana“, a dal mi zmluvu, v ktorej sa zaväzoval, že bude pracovať spolu so mnou na realizácii atrakcie i počas „celého jej ďalšieho využitia“. Sľúbil som mu, že mu budem posielat' svoje adresy a on ľahostajne povedal, že len čo bude schválený patent na atrakciu, pošle mi kópiu a do

tých čias sa alebo písomne dohodne vo všetkých bodoch s Jevstafievom, alebo príde do Kurganu osobne. „Priťahuje ťa?“ pomyslel som si. „A nevymyslel si ty, holúbok, celú tú atrakciu iba preto, aby si sa dostal do Kurganu? A možno,“ rozvíjal som svoje myšlienky ďalej, už akýsi namrzený na Michejeva, „možno ten Jevslafiev ani nie je taký naničhodník, ako si mi ho ty omaľoval?“

Šiel som si do prístavu kúpiť lístok do Omska, odtiaľ pôjdem železnicou do vábneho Kurganu. A tu som si spomenul na otca. Ako sa má, chudáčisko? Odkladal som peniaze na lístok a nič som neposielal našim. Či sa mi srdce už natoľko zatvrdilo? „Zlodej si, prelietavý hlupák,“ pomyslel som si clivo, „nemáš hanby ani svedomia. Napchal si vrecko a ide si cestovať, vidíte ho? A rodina hádam biedi. Nemajú si čo obliecť...“

A zašiel som na poštu a poslal všetky peniaze domov, nechal som si iba rubel'. Indickí fakíri nemajú ani toľko. Drevená mištička, to je celý ich majetok. Ale ja nemám ani ten! Ostatne, o fakíroch som rozmýšľal skôr zo zvyku ako zo záujmu. „Let satana“ je oveľa zaujímavejší - a ktovie, ako ďaleko ma zavedie tento let!

Predávali lístky. Ale začo si kúpiť?

Moderný parník „Apoštol Tomáš“ firmy „Gleb Kalmykov a syn“ vydával sa na skúšobnú plavbu do Omska. Odchod o tri hodiny. Parník sa pripravoval na odchod: slávnostne zahúkal a opísal elegantný kruh po Irtyši. Z komína sa mu valil hustý dym. Námorníci namáčali ťažké, handrami omotané metly do Irtyša a so smiechom ich ťahali za sebou. Čo tu budeš umývať, keď sa parník celý len tak ligoce a svieti?

Cestujúci sa tiskali pri mostíku. Tlačili ma, strkali. Zo záchodu pri schodíkoch razilo karbolom. Na schodoch, opierajúc sa kufrom o medené zábradlie, stá! môj známy, opitý zámočník Topčev, a hučal:

„To by bolo, mať za svokra Gleba Kalmykova a do vena ‚Apoštola Tomáša‘. A dcéra, Vasilisa Glebovna, je taká krásavica, ale taká krásavica!..“

A čože sa ti nepáči na tvojom svokrovi?“ spýtal som sa.

„Nuž to,“ odvelil zámočník, „že musím vláčiť cudzie kufre, a nie svoje.“

Záclonky na kajutách sú stiahnuté. Za nimi tíšina, mĺkvo.

Voda je ešte veľká, prudká. Plavba nie je bezpečná. No plecnatý úradník, ktorému Topčev trepe kufre, nie je vzrušený vôbec pre toto, ale preto, že je strašne vzrušená jeho žena, volooká, pekná a vysoká dáma. Od sesternice Márie viem, že volooká dáma sa netrasie o mužov život, ale o to, aby nedajbože neostal doma. Našla si nového milenca, notára Cézara Plovského, a lipne za ním. „Aj Pavlodar si našiel svojho cézara,“ pomyslel som si a posmešne som sa díval na volookú dámu.

Volooká dáma sa nežne pritískala k mužovmu bielemu kabátu a on hundral hrubým hlasom:

„Svokor ma vyžiera a dovoľuje si rozoštvávať moje deti ako štence. N-n-nedovolím!“

Svoje „nedovolím“ vyslovoval úradník zakaždým inak. Znelo raz duto, raz vysoko, raz rozhnevane, raz pohrdlivo.

„Ako sa to môže naučiť! Aká obrovská a prefíkaná štátna mašinéria odchovala tohto plecnatého, že ho naučila lak obdivuhodne vyjadrovať slovom ‚nedovolím‘ toľko pojmov!“ rozmýšľal som.

Volooká nahrýzala jablká a robila to neobyčajne pôvabne.

Jablká v našej rodine boli vrcholne vzácne. Otec ich kupoval len pre vznešených hostí. „Cudné,“ myslel som si, „ja som už samostatný človek, a ešte som nejedol jablká! Ostatne, čert po nich, ale ako odcestujem?“

Celý čas, kým Kazachovia nakladali ťažké desaťpudové baly s kožami, vrecia soli, sudy oleja a masti, kým spotení behali po vratkých doskách, pridŕžajúc si na chrbte bremená hákmi - celý ten čas hustý dav mešťanov sa motal po palube, popred obloky kajút a salónov prvej a druhej triedy. Volalo sa to „korzo“, a na toto korzo sa zhromaždilo celé mesto.

Nosiči sa živili iba chlebom, mäso jedávali najviac raz za mesiac, často choreli na týfus, boli vysilení, zhrbení. Všetci vedeli o ich nešťastí, ale nikto si ich nevšímal a nikto o nich nehovoril. Ani ja som si to nevšímal a nehovoril som o tom. Aj mne sa predtým páčilo korzo na lodi. Kapitán stál ako vytesaný na mostíku v čistej, novej uniforme. Všetko je slávnostné. Keď naložia, parník odrazí od brehu a dav korzujúcich dlho stojí na móle a

počúva sirény. Stával som tam aj ja.

Ale teraz - nie! Za každú cenu odplávam, zmiznem, zabudnem. A nikdy sa nevrátim. Nájdem si iný, veľkorysý a silný život.

Áno, áno! Vyjdem s davom po schodíkoch, prejdem sa posledný raz a schovám sa v nejakom kútiku. Keď ma nájdu, tak čo? Spíšu zápisnicu a vysadia ma v dajakom prístave... Nemôžu ma predsa hodiť do Irtyša!

Korzujú.

Viacej ich nevidím. No aj keď mi srdce bláznivo búchalo, nie zato, že by sa mi cnelo za nimi, ale od strachu, že ma námorníci zbadajú skôr, ako parník odpláva.

Prechádza sa Irma Schmidtová, vytáhuje čierne obrvy. Ona jediná si v meste maľuje ústa, a keď sa dievča maľuje, to je hanba! Maľovať sa môžu len vydaté. A prechádza sa sama. Ani predavači od Derova, vychýrení ľahťikári, sa k nej nepriblížia. Neďaleko stojí Vikentij Vladyčkin; tvár má nešťastnú a smutnú; opiera sa o paličku a očami hľadá niekoho v zástupe. Prechádza sesternica Mária, obklopená priateľkami, a za ňou rapavý čižmár Lev Udavov v sivom klobúku a so zelenou kravatou, kamarát Peťku Kovaľova. Pobieha stavitel' Vasilij Jefimovič. Iste vyprevádza známeho. Celé mesto sa sem vyhrnulo.

Do čerta! Odchádzam. Nie, že by som vami opovrhoval, božechráň! Koniec koncov, koho obviňovať za všetky tie moje žiale, útrapy a hriechy? Seba. Odchádzam, striasam zo seba prach a odteraz budem celkom iným človekom. Budem človekom neobyčajnej dobroty a silnej vôle. Nie, Irma, nie. Ja nie som princ, nie! Som obyčajný kúzelník z jarmočnej búdy a odteraz je pre mňa celý život jarmočná búda! „Tra-ta-ta! Tra-ta-la! Vstúpte, vstúpte, pánovia!“

Uvidíte kúzla, cary,

o akých ste neslýchali!

Zaklopal som na kajutu druhého zástupcu kapitána.

Jeho tvár, odkvitnutá a unavená, zdala sa mi zhovievavou. Povedal som nesmelo:

„Nezľutovali by ste sa nado mnou, pán zástupca kapitána, neodviezli by ste ma bezplatne do Ómska? Viete, som chudobný...“

Sympatickú tvár zrazu akoby bola voda odniesla. Zástupca kapitána sa odvrátil a chytil účtovnú knihu. „Nemôžem vystáť, keď niekto žobre!“

Vyšiel som z jeho kajuty a chvatné som sa poobzeral.

Pri strojovni, vedľa prázdnych cestovných lôžok som zazrel obrovský sud. do výšky pol druha chlapa. Aha! Takéto sudy na klobúky cukru sú zbité síce napochytre, ale predsa dosť mocné, aby udržali človeka. Nazrel som dnu. Vrchnák spadol dovnútra, do polovice je sud prázdny. A hlbšie - kúsky dreva, stružliny, slama, handry na utieranie strojov. Výborne! Nože, „Apoštol Tomáš“! Potlač sa vo svojich útrobach, vpust' ešte jedného z tých, ktorí stoj čo stoj chcú vložiť prsty do útrov zázraku!

Zívola je zázrak. Láska je zázrak. Poznanie je zázrak. Umenie tým viac. Nuž dovoľte vložiť prsty, apoštol?

Iste sa pamätáte na Arthura Gordona Pyma, ktorého trpiteľský a krásny život opísal Edgar Poe? Ved' aj on začal svoju púť k Ladovej sfinge v sude.

Začneme aj my.

A vliezol som do suda.

Sud je úzky, ale keď sa človek skrčí, dá sa v ňom sedieť. Prikryl som sa zhora slamou, handrami, doštičkami a vrchnákom.

Nakladanie trvalo dlho. Napokon som počul, ako dupot nôh pomaly tichne. Zaškrípala navijak, vyťahovali kotvu. Ozval sa povel: „Odrazit'!“ Parník vyplával. Nádhera!

So strachom som čakal kontrolu. Ak ma chytia hneď teraz, vysadia ma na Troch ostrovoch, asi päť vierst od Pavlodaru. Tuk je to zavedené u lodných čiernych pasažierov. Predtým, ako ich vysadia, dostanú tri poza

uši. Sila úderu závisí od námorníkovej povahy. „Dobre, ak sa ti čím viac ujde, dlhšie si poplačeš, ale nazbieraš v sebe aj viacej zlosti, aby si sa vpašoval na ďalší parník,“ pomyslel som si.

„Lístky, prosím, panstvo!“ ozvalo sa pri sude.

Potom hlas, no už vľúdny a mňaukavý, odvetil:

„Nemôžem vystáť, keď niekto žo-bre!“

Kapitánov zástupca podľa všetkého pristal na úplatok.

A podplatili ho cirkusoví artisti, to tiež nebol kumšt pochopiť. Spoznal som Azgarcov hlas.

Zástupca kapitána zaklopal ceruzkou na môj sud a spýtal sa:

„To je vaša batožina, páni artisti?“

„Čo je to za poriadok, pán zástupca kapitána - sud v priestore pre cestujúcich!“

„Odnieť sud do kotolne,“ rozkázal zástupca kapitána a nadvihol vrchnák. „A ak je prázdny, spáliť! Ešte to skontrolujeme.“

Zazrel som dlhú ruku s paličkou. Palička ma rýchlo klepla po čele a zmizla. Sud sa zahojdal. Zástupcovi kapitána sa zdalo, že je prázdny.

„Spáliť!“ povedal a odchádzal.

„Ako to, spáliť?! Mňa?!“

Ohmatal som si čelo, ktoré mi horelo. Veľká opuchlina sa mi ťahala od obočia až k vlasom. Akoby som sa bál, že ma ešte niekto udrie, zaviazal som si Čelo zeleným ručníčkom, ktorý mi slúžil za šál aj uterák.

„ARTHUR GORDON PYM“ Z PAVLODARU

Nohy mi opuchli. Kolená boleli. Z kratochvíle som sa pokúsil prevrtať na boku otvor klincom, čo mi prišiel pod ruku. Suché brezové drevo sa

nepoddávalo. „Chudák Arthur Gordon Pym!“ pomyslel som si.

Cestujúci spievali. Ktosi otváral fľašu. Ozývali sa žarty. Prišlo mi na rozum: „Keď plávajú za úplatok, prečo by som ich nepoprosil, aby aj mňa vzali medzi seba? Veď aj ja som človek od umenia.“

Potichu som odtisol vrchnák, vykukol som.

Biele lôžka, drevené a poschodové, sú zavalené perinami, truhlicami, kutrami. Veľa veselých tvárí. V rukách sa lesknú poháriky. V skle sa odráža pena od kolies parníka.

Áno, to odchádza Koromyslovov cirkus! Spoznal som artistov, hráčov z orchestra, zriadencov, zápasníkov, kúzelníkov, Obďaleč stáli klietky, škriekal papagáj, bľačala koza, poskakovala opica s Červeným zadkom. Pri zábradlí stál ružový Roald Azgarc a objímal pani Marínu okolo oblých pliec! „Predsa len upláchla, ha-ha-ha! Zato bol Vladyčkin taký namosúrený! Kto mu bude teraz čítať korektúry? Na Kovaľovovo vzdelanie nieto spoľahnúť,“ pomyslel som si dost ironicky.

Artisti sa chystali rozbiť svoj obrovský stan v Omsku. Hoci, súdiac podľa ich rečí, do Omska nevkladali veľké nádeje. Nedávno odtiaľ ušiel Strepetovov cirkus: mal slabú tržbu. Do Kurganu? Áno, tam by to mohlo byť lepšie, ale veľa závisí od Jevstafieva...

„Mimochodom, páni,“ poznamenal Azgarc, „aj Jevstafiev je na parníku.“

„Videli ste ho?“ spýtala sa Antoinette Cirbot.

„Videl. Sedel v Kalmykovovej kajute a zhováral sa s jeho dcérou. No vôbec nie je pekná!“

„Vasilisa Glebovna,“ zvolala Antoinette. „Nič zvláštne! Ryšavá, dlhá, suchá, kosti na nej hrkocú.“

(Nemohol som vtedy vyliezť zo suda a kuknúť aspoň jedným okom na Vasilisu Glebovnu? Dal som na mienku cirkusových artistov, a tobôž na mienku Antoinette Cirbot. Vasilisa Glebovna by sa mi nebola zapáčila a možno by som - o dva roky neskoršie - nebol šiel do Semipalalinska, nebol by som šiel do Semírečia, ba veru nebol by som sa skoro pol storočia trápil ani nad románom „Ideme do Indie“.)

Lenže čo mňa vtedy bolo po Vasílise Glebovne?

Nohy ako dolámané, hlava mi horela, v ústach mi vyschlo. Strhol som si zelený obväz. Čelo ma ešte väčšmi rozbolelo. Spomenul som si na otca. Otec, celý v žltom, rozdúchava čižmou medený samovar. Ťažké iskry lietajú z výpusťka na široký, tmavý lebiažsky dvor. „Nešťastný Arthur Gordon Pym! Chudák Gordon Pym!“ opakoval som si a horko som sa rozplakal, spustiac vrchnák.

Ale čo ďalej?

Veď sud hodia do pece! Triasol som sa a slzy mi tiekli, keď som si predstavoval zúrivy plameň. Hrozná horúčosť mi spopolňuje Šaty, šklbe vlasy! Už som musel dávno zhorieť - a predsa bolesť tohto horenia nemizne.

Lenže ťažko bolo rozmýšľať dlho o páľave, čo ma čaká: bránila mi v lom skrčená poloha. Najväčšmi ma boleli lýtka a jabĺčka na kolenách. A ktovie prečo spomenul som si na verše o cárovi Saltanovi, čo som sa učil v detstve a vtedy mi zneli veselo, teraz však chmúrne a chladno. A pomyslel som si: taký obrovský sud sotva vlezie do pece. Námorníci ho musia rozrúbať skôr, ako ho spália. A ja vypadnem zo suda smiešnejšie ako ten cárovič na brehu oceánu!

„Sem sa!“

Ozval sa rezký námornícky krok. Sud sa pohýbal. Pokúšali sa postaviť ma na hlavu. Ale nestihol som si ohmatať ani hrču, Čo mi navrela na krku, keď škriepny hlas povedal:

„Nahádzali doň kadejakého svinstva! Kotúľajme ho.“

Irtyšské lodné posádky sú zavše jedinečne lenivé; hrúzu najťažšej práce vykonávajú miesto nich kozáci. Pomyslel som si: námorníci z lenivosti sud nerozrúbu. Budú ho kotúľať, kým sa sám nerozpadne!

Zahojdalo ma - napravo, naľavo. Potom som už stratil orientáciu. Zakryl som si tvár rukami. Nárazy sa sypali zovšadiaľ. Trieska z dosky mi preliezla pomedzi prsty a boľavo ma pichla do nosa. Nepríjemné, no zároveň aj príjemné, čím viacej nárazov, tým rýchlejšie príde chvíľa, keď sa sud zastaví a ja poviem: „Páni, vypočujte ma!“

Sud hádzalo väčšmi a väčšmi. Už som si nebol taký istý, že sa sud nezmesť do pece. Zľakol som sa a zúfalo som zakričal:

„Zastavte, topím sa!“

Zodvihli vrchnák. Vyľahli stružliny a handry.

Sud stál nad otvorom do podpalubia, kam hádžu námorníci drevo.

Ešte chvíľu a bol by som sa z výšky dvoch či troch siah zrútil dolu na polená.

Do tváre mi zaviala vôňa borovice.

Traja námorníci, bosí a zasmolení, sa na mňa lenivo uškrňali. Bol večer. Okolo nás popri sivastej vode letel oranžový breh. Námorníci zrejme neboli vôbec zdesení, že mohli zabiť človeka.

Ryšavý námorník si slinil papierik na cigaretu a škriepne povedal:

„Bodajže ťa, a v sude bol pasažier! Aj som si myslel, prečo sa reku lak ťažko kotúľa?“

Jeho sused, námorník s masívnymi Čelústami, si tiež posilnil papierik:

„Vyzerá, akoby utekal pred kozáckym životom.“

„Teda sa ti nesladilo?“

„Kdeže!“ povedal som chytro. „Pred sladkým životom sa človek nevopchá do toho prekliateho suda. Pozrite len, akú hrču mám z neho!“

Takto sme sa dali do reči.

Ten s ryšavými fúzmi sa volal Nikitka a pochádzal z pavlodarskej meštianskej rodiny, poznal sa s mojou tetkou Felícitou a počul o strýcovi Vasilijovi Jefimovičovi.

„Kde cestuješ?“ spýtal sa.

„Do Kurganu.“

„My máme kurz na Omsk,“ vzdychol. „No keď si už nasadol, dovezieme ťa. Lenže nám budeš pomáhať.“

V obývaných prístavoch sa parník zásoboval drevom. Kládli sme dlhé polená na dve žrdky.

Vláčiť drevo je dosť ťažko, ale ešte ťažšie je vláčiť vrecia. Námorníci sa smiali a vrecia mi na chrbát nevykladali, ale vyhadzovali. Náraz päťpudových vriec mi ťažko otriasal všetky útroby. Ledva som čakal, kedy už bude po nakladaní a kapitánov zástupca zakričí dolu, do kotolne: „Kúrte! Plnou parou vpred!“

A po nakladaní som musel umývať riad v bufete. Robota ľahká, nebyť cirkusantov. Stále som trpol: „Čo keď ma zazrie pani Marína a povie ostatným?“

Celá loď závidela cirkusantom a námorník Nikita veľa rás opakoval:

„Zápasník, jeden spomedzi nich, odviezol z Pavlodaru voľajakú mazurskú Poľku. Muž dával zápasníkovi odstupné - stotisíc! Tá vám, kamaráti, bola milenkou milionára Derova, a muž rátal s tým, že Derov mu vysolí na dlaň zo tristotisíc, keď mu ju vráti.“

„Taký nezmysel!“ namietal som.

„Len sa na ňu pozri: bude mať aj metrák, to že je nezmysel?“

Páčili sa mi Nikitove ruky, vždy zasmolené, prsty ustavične zohnuté, akoby držal lano. Zdal sa mi stelesnením moreplavectva. Jednostaj som ho prosil, aby rozprával o Čiernom mori, kde kedysi slúžil, o svojom živote v Balaklave, o zlate „Čierneho princa“. Rozpomenuť som sa na Sindbádove resty po mori, na Bagdad, na teplé moria.

Namiesto „západ slnka“ hovoril „maják sa sťahuje“, všetkých ľudí nazýval „stožiarmi“; všetky domy mali preňho kajuty; neschádzali mu z jazyka komíny, kormidlá, žeriavy, kotvy.

Keď sa parník na svitaní priblížil k Urľuťupu, povedal som Nikitovi, že som si oškúlil ruku. Ešte nedávno som sa chystal plávať popri Urľutupe v prvej triede, a teraz vystupujem na urľuťupský breh ako nosič! No ani na posteli som nemohol ležať. Schovávať tvár. zaslal som si ku kohútiku.

Smutne som obracal taniere. Voda mi stekala do rukávov.

Prišlo mi ľúto. Spomenul som si na našu cestu do stepi, na sultána Rachmana-Ajaza, na jeho prekrásnu dcéru Rabigu, na Urľutup, na Lykošinov sklop, na zjedené cukríky... Ach, keby už čím skôr prišiel Omsk!

No v diaľke sa už vynára hmlisté a matné mesto.

Keď Nikita prechádzal okolo mňa, poznamenal:

„Lístky kontroluje sám zástupca kapitána. Je to pes. Vylez, ako chceš. Najlepšie by bolo cez kormu, odtiaľ ťa neuvidí. S námorníkmi nemôžeš: v Omsku striehnu aj na nás, aby sme nevozili čiernych pasažierov.“

Námorníci zviňajú laná do veľkých, úhl'adných kotúčov.

Plávali sme popod železničný most. Bol to prvý železničný most, ktorý som videl. Ťahal sa po ňom hnedočervený vlak. Aj ja sa dostanem čoskoro na vlak. Srdce mi trpelo. „Čo je to nádej?“ rozmýšľal som. „Nádej je očakávanie toho, po čom túžime. Lenže nádeje ešte nie sú radosti.“

Pri čiernom móle stál dvojpalubový parník „Traja svätí“. Naš „Apoštol Tomáš“ opatrne zaslal vedľa. Prísny zástupca kapitána si zastal k povrazovému rebríku.

Vyliezol som na druhú palubu. Cez okraj parníka som preliezol na galériu „Troch svätých“. Mykol som dvierkami, že sa suchnem do chodby a odtiaľ zídem dolu, lebo na „Troch svätých“ nebol kontrolór. Dvierka zamknuté!

Behal som po obrovskej bielej galérii, špinavý plášť na mne povieval. Zrazu mi napadlo: „Čo ak ma budú pokladať za zlodeja?“ A vtedy som si zaslal na najnápadnejšie miesto pri schodoch na kapitánsky mostík a skrížil som ruky. „Keď zahynúť, tak elegantne!“

Na chodbe sa ozvali kroky. Kapitán kráčal k siréne. „Traja svätí“ odchádzali. A čo ja? S nimi?...

Kapitán ma zakryl dverami a zaujal svoje miesto. Ohromený som sa vrhol na chodku. Námorníci sťahovali mostík z móla. O chvíľočku odplávajú „Traja svätí“ do Pavlodaru. Ach, to je ešte horšie ako dostať sa na políciu

zato, že som cestoval načierno!

Vrhol som sa na kormu, kde ešte nestačili zvinúť lano. Od kormy po mólo je najmenej päť siah,

Mliečnobiela para zahaľovala kolesá. Vietor ju odvieval ku korme. Povedal som si nahlas: „Na rozmýšľanie nieto času, o víťazstve rozhoduje okamih.“ Námorníci pofajčievali, stáli ku rane chrbtom. Skočil som na lano a pustil som sa po ňom, balansujúc plášťom.

Spomenul som si, ako cestovatelia v mnohých románoch prechádzali po lane ponad priepasti. Hrozne sa báli, aby sa im nezakrútila hlava alebo neroztriasli nohy.

Aj ja som sa hrozne bál s týmito mnohými cestovateľmi! Keď som čítal tie knihy, myslel som si, že by pre cestovateľov bolo lepšie, keby prechádzali ponad priepasti v noci. Teraz som .si vrúcne prial, aby ma zahalila para, aby som prešiel po lane ako za hmlistej noci. Lenže para sa kúdlila smerom dolu. Lano sa hojдалo. Nohy sa mi kízáli. Telo sa bezmocne knísalo.

A predsa som prešiel!

Zvalil som sa na okraj móla a štvornožky som sa po ňom plazil. Potom som vyskočil a pustil som sa do behu. Po dlhých doskách šli oproti rane známi námorníci, teperili pluhy. Zmocnila sa ma slabosť. Sadol som si na brvno medzi dvoma skladmi, z ktorých vynášali námorníci pluhy.

„Vyviazol si? Žiješ?“ spýtal sa ma vlúdne námorník Nikita, keď išiel okolo mňa.

Od vzrušenia som sa nezmohol na odpoveď. A on ma chápal a povedal:

„Hlavná vec je smelosť, vtedy zovšadiaľ vyviazneš. A ty sa mi páčiš, chlapče, vyviazneš ty zovšadiaľ.“

Druhá časť

ZLÝ CHLAPEC SA ZO VŠETKÝCH SÍL SNAŽÍ BYŤ DOBRÝM

ZAČIATOK OMSKÝCH ZÁROBKOV

Často som čítal, že človek, ktorý sa prvý raz dostane do veľkého a neznámeho mesta, cíti sa hrozne nesvoj. Aj ja som sa pripravoval na tieto pocity.

Knihy neklamali. S nefalšovaným potešením som precit'oval svoju clivú zmätenosť. Omsk je rozľahlý, jeho hluk dolieha na človeka ťažko, hlavne prelo, že vzniká celkom neočakávane. Predtým som si predstavoval, že mesto hučí neprestajne a jednotvárne!

Hlboko a dôstojne zahúka parník. A vzápätí zadrkocú, zahrnocú, zaškřípu ulice, uličky i námestia - to vozy, podkovy, okenice, chodníky, brány, ba zdá sa, akoby aj ten dym z komínov bol vízgový. A inokedy zahučí - a nič. Malátna, čujná tíšina visí nad strechami.

Kráčaš uličkou, hľadáš zárobok. Drevený sivomodrý trotoár žiari po daždi tajomne a kúzelne. Spod brány hľadá pes s vyplazeným jazykom; na papuli sa mu zračia rozpaky: zabrechať či nehodno? Popri chodníku olovený piesok. A ani trávičky, ani stromčeka, ani kvietka.

A predo mnou cupká po dlažbe nečujným krôčikom dojímavé a nežné dieťa. Kráča samo, bez pestúnky, ale nanajvýš bezpečne.

„Kdeže, kde, šuhajko?“

„Domov,“ odpovie nedbanlivo.

Keď sa v meste strhol hluk a začal sa zhon a zmätok, zdalo sa mi, že ľudia sú tu prchkí, ale uznanliví, náchylní k súcitu. Nesvedčí o tom aj pokojný krok dieťaťa?

S blčiacimi lícami som sa ponevial z dom do domú, z dielne do dielne, z obchodu do obchodu, spytoval som sa:

„Nemáte dáku prácu?“

A dostával som zarytú odpoveď:

„Inú starosť nemáme, iba prácu hľadáme.“

„Hlad a psota, to moja robota.“

„Tam sú dvere, nech ťa parom berie.“

Ale ja som sa nedal: „Nájdem!“

V jednej bočnej uličke som zazrel vrátka privreté len na retiazku. Nečujne som nadvihol reťaz a prešmykol som sa dnu.

Švárna, mocná dievčina vo vysoko podkasanej sukni umývala schody, často máčala handru v drevenej diežke a preberala strunistými nohami. Položil som jej svoju otázku.

Dievčina zodvihla rozosmiatu, spotenú a jasnú tvár s utešenými belasými očami a spýtala sa pokojne, dýchajúc plnou hrud'ou:

„Dávno chodíš za robotou?“

„Tretí deň,“ odpovedal som.

Handru držala v ľavej ruke a pravú si oplákla v zabronzovanom umývadle, čo viselo pri dverách. Z handry stekala voda. Dievčina vošla do domu, odkiaľ zaťapkali jej mokré nohy, a čoskoro sa vrátila, v pravej ruke veľký krajec bieleho chleba a tri kúsky cukru.

„Tu máš, milený,“ povedala ťahavo a oči sa jej smiali.

Priznám sa, jej ochota, ale hlavne jej holé nohy s ihrajúcimi svalmi vyvolali vo mne síce neurčitú, ale predsa citeľnú túžbu. Okrem toho aj jej hlas mi preniká až do srdca:

„Pod', pod'.“

A už som načúval hlasu osudu! Šiel som pomaly k schodíkom.

„Čože ti je?“

A keď som už vystrel ruku, zrazu ma z celej sily plesla ťažkou, mokrou handrou poza krk a zapišťala s rozkošou:

„Zlodeji-i-i!“

Ozlomkrky som letel k vrátkam. Najprv som sa mocoval s reťazou a len potom, keď ma dievčina pretiahla handrou ešte niekoľko ráz, dovtúpil som sa, že treba podliezť popod túto belasú reťaz.

Reťaz zarinčala. Vrátka sa zaplesli. Stál som ohúrený na kraji chodníka. Na piesku, pri mojich vysokých topánkach, váľali sa kúsky cukru a krajček. A nado mnou sa ozýval zadychčaný smiech dievčaťa.

Ovalila sa prsami na plot a panovačné belasé oči jej slzili od smiechu. Na pokojnej tvári sa jej nezračila nijaká zlosť. „Trochu silné, sibírske žarty,“ preblesklo mi hlavou, keď som sa oprášoval.

„Teraz nás iste podpáliš?“ pýtala sa už trochu nastrašené,

„Podpáliš, čo?“

„Hus,“ odvetil som a snažil som sa neprezradiť bolesť.

„Vari ťa ja nechápem?“

„No čo chápeš. Čo?“

„Chcela by si chlapa, ale sa bojíš.“

Zmlkla, dívala sa na mňa prižmúrenými očami:

„Nie náhodou teba? Samé pomyje si, ha-ha-ha! Aj chlieb si hádam vezmeš?“

Povedal som:

„Aj si vezmem.“

Chvíľu som mlčal, potom som doložil tak úprimne, ako som len vládal:

„Od teba je radosť zjesť nielen tento chlieb, ale aj handru, čo si ma ňou bila. Taká si krásna!“

Obdiv - aj zle zahraný - je veľká vec! Dievčina rozšírenými očami hľadela na mňa, ako som zodvihol krajček a neotrasúc z neho piesok, začal som ho žuť.

„Ako sa voláš?“ spýtal som sa ľahostajne.

„Paraša.“

„Iste neter gazdovi, nie?“

„Ahá.“

Povedal som:

„Nehľadám ja prácu, ale teba. Prácu mám: som úradník z prístavu. A obliekol som sa tak chudobne zato, aby som si ťa mohol obzrieť.“

„To klameš, však?“ zvolala žalostne.

„Veď uvidíš, či klamem.“

„Teda prídeš?“ zavolala.

Možno by som aj bol prišiel, ale podvečer ma najali za kelnera v kláštornom hostinci „Archanjel Michal“, kde sa ubytovávali báťuškovia z okresu a vôbec ľudia, čo mali niečo spoločné s duchovenským stavom.

PRACUJEM

Ned'aleko kláštorného hostinca je Duchovné konzistórium a kníhkupectvo Omského diecézneho bratstva. Nazrel som do tohto kníhkupectva, a zrazu sa mi život zdal takým suchopárnym a nudným, že sa mi protivilo aj chodiť po Omsku.

Hostinec je zastrčený pod kostolom v dlhom suteréne. Chodba tmavá, vlhká. Petrolejová lampa čmudí. Vo všetkých kútoch razí dymom. Roznášam čaj a občerstvenie z bufetu, sódovú vodu, V každej izbe bývajú štyria popi. Ľakali ma títo podgurážení, strapatí ľudia. Bol som zvyknutí vidieť ich dôstojných a pomalých, A teraz sedia bez kutní, popíjajú vodku, neohrabane sa natriasajú.

Popi majú hrúzu debničiek, košov, balíkov. Najviac ich má pokladník Vladimírského kláštora, otec Tichon, pobelavý a impozantný. Ráno dlho trčí pred zrkadlom, podmaľúva si ceruzkou mihalnice, niekoľko rás mu

musím vykefovať hodvábne rúcho. Prekvapovalo ma aj to, načo nosí otec Tichon hodvábne spodky? Vracia sa podvečer. Pomáham fiakristom trepať dnu objemné debničky - dary.

Schádzajú sa k nemu zvedaví popi. Otec Tichon mi rozkáže stáť pri dverách s táčňou. Tichon vyberá veci jedine preto, aby sa pochválil, ako on vie „objavovať“ darcov.

„Poháriky na olej!“ vypočítava. „Oltárny obraz vzkriesenia Krista Pána! Dva alpakové postriebrené svietniky!“

Dvíhal svietniky a tenušským, dobráckym hláskom hovoril:

„Ja vám rád pochovávam, otcovia moji! Smrť zahalí každý hriech, A ja vám, otcovia, viem tak fajnovu ospievať potešenie zo smrti, že sa aj príbuzní mŕtveho ponáhľajú umrieť. Ha-ha-ha!“

A kňazi sa smejú s ním:

„Ha-ha-ha!“

Prezerá si pohrebný svietnik, medený a pozlátený, s drevenou jemnou rúčkou, a Škodoradostne pokračuje:

„Aj keď sa boja ku mne prísť, predsa leu idú. Darmo je - talent! Mládenec, Čo sa vám trasie tá táčňa?“

Napravil mi táčňu a dal mi slabú frčku do nosa. To boli jeho vtipy.

„Strieborný kalich. Strieborný diskos! Lyžica strieborná, pozlátená, s nadpisom ‚Ježiš Kristus‘! A taktiež rúcho: vrchné z modrého presovaného zamatu so strieborným lemovaním, spodné z Červenej hodvábnej matérie, Štola z bieleho, striebrom pretkávaného brokátu, milodary to pani Fiodorovovej.“

Skackal okolo porozkladaných vecí a škodoradostne sa díval do tváří dedinským popom, ktorí nevedeli „objavovať“. Jeho blankytné oči svietia ohnivou silou. Tichon ma posielal po víno a občerstvenie do mesta: tam je lacnejšie ako v bufete. Keď si vypili „do tretice všeho dobrého“, Tichon žmurkol na mňa a spýtal sa:

„A ako to vyzerá s plodnosťou, mládenec?“

„Ako to myslíte?“

„Či chodíte za veselými dievčatami?“

„Nie. Sú mi protivné!“

„Ale čo! Možno sme vám aj my protivní?“

„Protivní.“

Skutočne sa mi nevýslovne protiví toto „bratstvo“ aj len pyšný archanjel Michal, čo je všade namalovaný. Niekedy si pre útechu predstavujem, že je to bratstvo na záchranu pred horúčavou. Mesto je suché, vyprahnuté. V tejto páľave sa nedá ani spievať ani tancovať a ľudia sa schádzajú oddýchnuť si do dlhej a vlhkej pivnice.

Protivilo sa mi to ešte aj preto, že som si nijako nevedel vysvetliť ustavičný hlad, ktorý som videl v očiach mníchov a popov. Vystávali pri bufete, dŕbali prstami do jedla, dlho šacovali lahôdky, jedli pažravo, každý sám. Ak náhodou museli jesť v spoločnosti, objednávali zlé jedlo, a predsa sa každý snažil zjesť čím viac. Usilovali sa vymámiť jeden od druhého požíveň, čo si dovezli z dediny. Ich jedinou túžbou bolo nažrať sa do prasknutia a zadarmo!

Zrazu ma postretlo šťastie. Rýchlo som sa zbavil popovi Keď som raz niesol po chodbe vysoký štós umytých tanierov, pop Tichon, ktorý šiel oproti rane, mi zrazu podložil nohu a ja som sa strepal.

„Aj-jaj-jaj! Také nešťastie!“ povedal pop súcitne. „Taký slušný mladík a rozbíja taniere. Nepotrebuješ pomoc?“

Prepustili ma. Keď mi stiahli za rozbitý riad, vyplatili mi sedemnásť kopejok.

A zase som začal hľadať prácu.

Cez deň som sa nečinne ponevial, podvečer som vyšiel na Ľubinskú triedu, k prístavom, obchodom a trhu, dlho som čakal - ktovie na čo - na železnom moste cez Om. Potom som sa pobral hore k bielemu palácu generálneho gubernátora. Kozáci stáli na strážii. Z kamennej brány cválali páry ohnivých koní.

V noci sa svietilo len na Ľubinskej triede, ostatné ulice ležali zahalené v tme. Ale zdalo sa mi, že nespočetné množstvo uniforiem, posiatych ligotavými gombičkami a náplečníkmi, dosť jasne osvetľuje mesto. Hemžilo sa úradníkmi stepného generálneho gubernátorstva, štábu, súdu, intendantúry, delostreleckého veliteľstva, kozáckymi dôstojníkmi, frekventantmi kadetky, gymnazistami, študentmi učiteľských seminárov. Čakajú na bohatstvo, čakajú a nevšímajú si mesto, kde niet jediného stromu, nieto dlažieb, kde nebielia a nemaľujú domy, kde je samé blato.

O týždeň sa mi podarilo uchytiť sa ako pomocník u sklenára Gruzdoviča, ktorý pracoval hlavne v kadetke. Bol to veľký, bledý chlap v dlhom kabáte a bielom klobúku so širokou strechou, narazenou až na husté, huňaté obrvy. Vláčil som za ním ťažkú krošňu ostrého, modravého skla a on hundral krotkým hlasom:

„Viem ja, začo ťa vyhodili z kláštorného hostinca. Ešte aj mne roztrepeš sklo,“

„Neroztrepem.“

Neroztrepal som sklo, ale čoskoro som dobrovoľne odišiel od Gruzdoviča.

Hoci kadetka bola veľmi veľká a oblokov na nej veľa, predsa som sa len čudoval, prečo tak často praskajú sklá. „Stavisko kľuká v základoch, staré je,“ mrmlal Gruzdovič na moje začudované otázky. Lenže háčik nebol v starých základoch. Kadeti celkom jednoducho vyrážali sklá a Gruzdovič im zato vláčil pálenku a vodil prostitútky.

Raz sme pracovali do neskorej noci a ostali sme nocovať v kadetke, v izbe pri domácej kaplnke. Nad ránom som sa zobudil na smiech. Dve mladučky a Štúple prostitútky sa preobliekali do našich šiat, aby mohli prejsť popri službe, a potom hodia kadetom šaty ponad plot. Jedna z prostitútok výskala od nadšenia a ukazovala všetkým osinetú nohu:

„Doštípali ma ako veľkí!“

Vzal som si svoje šaty a Gruzdovičovi som povedal:

„A vy by ste nemali podporovať nemravnosti!“

„Ak ju nebudeš podporovať, zdochneš od hladu. Mám tri deti.“

Keď som odchádzal z kadetky, pomyslel som si: „Dobre, že môj otec nešiel sem za učiteľa! Ale on je aspoň zhovievavý k ľudským slabostiam, nie ako ja, sklamaný a zmordovaný nezamestnanosťou.“

ZÁPAS PRI MESTSKOM BITÚNKU

Akoby mi chcel osud ukázať, že sa nemusím zas natoľko ponosovať, zaviedol ma rovno na mestský bitúnok.

„No, tu mi bude sveta žiť,“ pomyslel som si, „tu sa polepším aspoň tak ako v tlačiarňi. Zdá sa, že mládenci sú tu statoční.“

Obišiel som všetky mestské tlačiarne, poprosil som faktorov, aby ma upovedomili, ak sa niekde nájde „vakantné“ miesto sadzača, a poslal som kartu so svojou adresou Michejevovi do Pavlodaru: „Čakám správy, veľactený Anton Sergejič, ohľadne atrakcie ‚Let satana‘.“

Porážači, obrábači, aj tí, čo vedia hnať statok priamo, bez zhonu pod nôž, boli ľudia skutočne statoční, prostoduchí a dôverčiví, ale prenáramní pijani a bitkári. Nedá sa o nich povedať, že by patrili k tým ožranom, ktorí prepijú všetko, čo im príde pod ruku. Nie. Oni pili, ako sa sami vyjadrovali, „láskyplne“: stískali peniaze, žgřlošili, nič si nedovolili kúpiť, rodinu držali „nakrátko“, no len čo svitol sviatok, bože môj, čo sa s nimi dialo! Vo všetkých zemľankách sa na surových, hocijako zbúchaných stoloch zjavila pálenka v pintovkách, slanina a slede s vypleštenými hadími očami.

No a čosi kamsi sa strhla bitka.

„My svoje deti alebo, čo ja viem, ženy nebijeme,“ vravievali porážači, „lebo márne päť živenú baraními a býčiami kutľami. A medzi týmito kutľami je aj to, čo znáša vláčik, aj z čoho sa bujak rodí. V nich je tá sila, ktorú má obecnstvo rado. My slabších ľudí môžeme aj zabiť.“

Pol versty od našich zemľaniek sa začínalo mesto. A odtiaľ prichádzalo „obecnstvo“ prizrieť sa na zápas, alebo aj zmerať si sily - remeselníci, robotníci, tovariši, mladí kupci. Kupcov mlátili moji porážači s mimoriadnym potešením.

„Nebijeme ich zato, že sa na nich zlostíme,“ vysvetľovali porážači, „ale zato, že sa pchajú, kde nemajú. Z pýchy ich mlátime!“

Tej pýchy mali porážači zrejme veľa, pretože koľkokoľvek milovníkov pästných zápasov sa dohrnulo z mesta, naši všetkých tak zmastili, až „zbožne padli na kolená“.

Pästný zápas pri bitúnku sa začal každú nedeľu po omši, keď odzvonili. Na lúku sa vynorili tanečníci, hrala sa lapta a potom o takú pol druha, dve hodiny, začali sa zoraďovať amatéri. Najprv postávali len tak, roztrúsené, ale po pár posmeškoch a výkrikoch sa vytvoril „múr“. Aj mestskí si „vyrovnali“ svoj múr; ako vo všetkých takýchto ruských zápasoch, začínali chlapci.

Pred zápasom sa dlho debatovalo, kto koho zloží, uzatvárali sa stávky a, samozrejme, spomínali sa dávne časy. Starí ľudia zachádzali v spomienkach ďaleko, bezmála do Jermakových čias.

Vtedy sa vraj našli aj také bohatierske náture, ktoré, keď sa dozvedeli, že sa chystá zápas za účasti slávnych pästiarov, roztrhali trestanecké reťaze a prišli „do múru“.

Aj mňa nahovárali, aby som si „zmeral sily“. Nechcel som. Sila vo mne vrela, ale uchovával som si ju na celkom iné veci ako na tieto, podľa mňa vtedy hrubé pästné zápasy.

„Ešte si zjedol málo kutlí,“ hovorili zápasníci presvedčivo. „Keď ich budeš dlhšie jedávať, pochyťí to aj teba!“

A raz ma to aj pochytilo.

Medzi záujemcami z mesta, čo sa prišli biť, zbadal som postavu, ktorá sa ml zdala známou. Keď som sa lepšie prizrel, spoznal som popa Tichona. Všetky moje ušľachtilé myšlienky sa hneď vyparili, päste ma zasvrbeli, tvár zahorela, pred očami sa mi začalo mariť. „No, teraz mi ty nepodložíš nohu!“ pomyslel som si zúrivo a vrhol som sa spolu s našimi zápasníkmi na mestský múr.

„Sivolot ide! Sivolot!“ zápasníci vôkol ma posmeľovali.

„Ukáž im, Sivolot!“

Celkom úspešne som sa prebýjal cez múr k popovi Tichonovi. Keď som sa k nemu priblížil asi na štyri kroky, zrazu vidím, že predou mnou nie je nijaký otec Tichon! Rol to akýsi mešťan, ktorý z diaľky pripomínal Tichona. Videlo sa mi, že pop si vopchal kučery pod čiapku, ale mešťan mal proste dlhé vlnisté vlasy, ktoré si sťahoval remenčekom.

Zdalo by sa, že mi mala zlosť naskutku prejsť. Ale kdeže! Kutie už vykonávali svoj zhubný vplyv. Zlosť a vzrušenie neprešli, naopak, zosilneli. A s takou zúrivosťou istotou som skočil na mešťana, že som ho okamžite zrazil z nôh. Vyskočil. Opäť som ho udrel. Padol. Horko-ťažko sa zviechal. Úder! Mešťan sa zvalil horeznačky a povedal zamyslene:

„Som zložený. Tuho biješ. Trop!“

„Trop“ znamenalo v jazyku zápasníkov, že porazený hľadá na víťaza s obrovskou úctou a je ochotný zaplatiť mu poplatok, aj keď celkom skromný. Kto počul slovo „trop“, mal právo opustiť múr s vedomím najdokonalejšieho víťazstva.

Ja som to aj urobil, len som pred odchodom ešte povedal mešťanovi:

„Ale ja od teba nič nechcem!“

A predsa som si našiel v nohavicovom vrecku trojruľovku.

Táto trojruľovka ma načisto otráвила. „Kdeže sa tu napravím?“ rozmýšľal som rozhorčene. „Zbiť človeka a dostať za bitku tri ruble? Nebolo by lepšie ísť sa pokloniť tomu podvodníkovi Jevstafievovi? Nie, v Omsku nebude z mojej prevýchovy nič. Radšej idem do Kurganu.“

A tak som opustil bitúnok i svoju úzku záznamovú knižku, do ktorej som z povinnosti predáka zapísal vždy zákazníka, dátum, počet a váhu „na bitúnok dohnaných baranov“.

SAMANINOVCI

Keď som prvý raz v živote zazrel železničný vagón, mal som už za sebou dobrú omskú školu. Vystrúhal som pred sprievodcom takú nešťastnú tvár, že aj tento namosúrený starec, ktorého srdce zrejme dávno zľadovatelo, sa

obmäkčil. Sprievodca sa uspokojil namiesto dvoch rubľov a sedemdesiatich piatich kopejok len s tridsiatimi kopejkami a povedal: „Lez hore.“

Celou cestou sa v jednom kuse lial dážď, zastieral okná strapatou, chmúrnou clonou. Darmo som sa usiloval vidieť niečo z toho neznámeho sveta, kam ma unášal vlak. Nastupovali ospali, podráždení cestujúci, otriasali sa, frkajúc okolo seba dažďové kvapky, vadili sa, fajčili a spievali ani na dedinskej svadbe - nie že by od srdca, ale akosi spurné a vyzývavo.

Na kurganských uliciach ma prekvapilo ukrutánske blato. Bol som zvyknutý na zvláštny a hladký piesok irtyšských brehov, a toto lipkavé blato mi prichodilo priam ako predzvesť.

Trotoáre akoby cúvali pred ním a stáli vysoko ani na stuhách. Kolesá viazli skoro po hlavy, chodci zapadali do blata s galošami i s čižmami, avšak tvárili sa pritom celkom nemastno-neslano. „Blato, nuž blato, možno nám osud popraje aj suchotu,“ mali napísané na tvárach.

Domy sú tu vari trošku parádnejšie ako naše, s farebnými bránami, ba aj plotmi. Veď akože ináč? Kurgan je predsa najbohatšie zo všetkých sibírskych okresných miest.

Ešte v Omsku bolo rozchýrené, že veľká kurganská tlačiareň Ľudových novín často potrebuje sadzačov. Rýchlo som našiel podlhovastú prízemnú budovu tlačiarne a pýtal som sa na faktora.

Vyšiel driečny krásavec, asi devätnásťročný - viacej nemal. Pozrel na zväzok kníh, čo som držal aj s batôžkom, a spýtal sa:

„Zaviazat’?“

„Nie, som sadzač, hľadám prácu.“

„Prácu nemáme,“ povedal faktor, upierajúc na mňa nežné oči.

„Hoci aj za robotníka.“

„Nemáme prácu,“ zopakoval.

Ale tu mu zrejme prišla na rozum akási veselá myšlienka. Usmial sa, dal mi znamenie - reku, počkaj - a odišiel.

Faktor sa dlho nevracal. Stál som v predsieni. Dvere do tlačiarne boli otvorené. Klopali stroje, robotníci niesli do sadziarne mokré formy, nosiči s rachotom hádzali do pivnice baly papiera, razil terpentín a slabý kreozot. Ach, ako sa mi žiadalo k regálu, ako sa mi žiadalo nadýchať sa dusného tlačiarenského vzduchu!

Napokon sa faktor objavil. Šla s ním vysoká dievčina v sivej zástere a v kožených chránidlách na rukách. „Sestra,“ usúdil som a nemýlil som sa.

„Robili ste už pri kolese?“ spýtala sa vecne.

„Som sadzač.“

„Ale ja sa pýtam, či ste krútili tlačiarne koleso?“

„Krútil,“ odvetil som chmúrne.

„Ťažká práca krútiť desať hodín, slabo platíme.“

Dievča mi bez okolov ohmatalo svaly a povedalo bratovi, akoby bola reč o dajakom koňovi:

„Niečo vari vydrží.“

Potom sa obrátila ku mne a doložila:

„Platíme osemnásť rubľov mesačne. Ale upozorňujem vás, život je drahý a vôbec, toto mesto sú hotové galeje.“

„Aj môj starý otec bol galejník,“ povedal som s úsmevom.

„Môžeme vás vziať na byt a stravu.“

„Kto je to my?“

„Šamaninovci. Nepočuli ste?“

„Nie. A koľko na mesiac?“

„Desať rubľov. Ploštice bezplatne. Spávame všetci mladší v jednej Izbe. V lete môžete spať na dvore. Razí tam síce petrolej - náš starý otec je mestský lampár - ale aspoň je tam veľa svetla, môžete čítať hoci aj do

rána. Ruvačky sa bojíte?“

„Nemám skúsenosť,“ odvetil som, prezerajúc si zvláštne dievča.

Bola vyššej postavy ako brat, ešte Štíhlejšia a hádam ešte krajšia, nebyť tých sivých, veľkých, a ako sa mi vtedy zazdalo, bezmyšlienkovitých, prázdnych očí.

„Dnes vás na zoznámenie pohostíme obedom zadarmo,“ povedala dievčina.

„Nepotrebujem ja od vás nič zadarmo!“

„No, choďte k stroju a pri robote mlčte: nemôžem vystáť, keď niekto vyrušuje.“

„Vy ste nakladačka?“

„Tlačiarica,“ odvetil vážne faktor. „U nás, podľa vzoru hlavného mesta, pracuje veľa žien.“

„Vidím, že ste veľkomestská,“ uškrnul som sa.

„A vy, vy ste z hlavného mesta?“

„Pravdaže, z Londýna,“ odpovedal som.

„Uvidíme, čo si za tlačiarica,“ pomyslel som si a chopil som sa kľuky. Kníhtlačiarske remeslo sa pokladalo u nás za ťažšie ako sadzačstvo. Prirodzene, aj v sadzačskej práci sa vyskytovali majstri, ktorí výborne vedeli vyberať písma, ale náročná akcidencia sadzača sa nevyžadovala lak často, kým dobrá tlač bola potrebná vždy. Preto skúsení tlačiarci boli vo veľkej vážnosti.

O hodinu som už videl, že mladá tlačiarica vie výborne miešať a nanášať farbu a pri nakladaní nepokazí ani jeden hárok. Posmešnosť ma opúšťala.

„Dávno ste v tlačiarne?“ spýtal som sa, keď dievča skončilo prácu a začalo vyberať zo stroja formu.

„Tri roky,“ odpovedala úsečne.

„A ako sa voláte?“

„Marfa.“

„A na priezvisko?“

„Samaninovci, veď som vám vravela. Sme tu traja. Aj brat je tlačiar.“

„A načo si beriete podnájomníka? Aj tak dost' zarábate.“

„Afoška vás poľutoval. Ťahaj formúl“ vykrikla. „Čo zízaš? To je tvoja povinnosť.“

Umyl som formu, odniesol som ju do sadziarne, vybral som ju z rámu a spýtal som sa faktora, kde je ďalšia.

„Či ťa Marfa veľmi nepreháňa?“ spýtal sa mladý faktor.

„Ona je do roboty ako drak.“

„Zato nič, už sa mi cnelo po práci.“

Cnieť sa mi skutočne aj cnelo, ale večer ma strašne boleli ruky a chrbát. Večera u Samaninov bola sýta - kapustnica s mäsom, kaša a biely chlieb, ale jedol som slabo. Marfa sa na mňa pozorne dívala. „Dobre, že je zajtra nedeľa,“ hovoril jej prísny pohľad, „lebo by si sa nebudaj vyvalil pri stroji alebo by si ušiel.“ Odpovedal som jej vyzývavým pohľadom: „A veru sa nevyvalím!“

Večer bol tichý, nebo na západe planulo. Lahol som si do voza, hodil som ta pár priehrštie sena. Voz stál pod silnou lampou. Otvoril som knižku a pustil som sa do čítania, ale občas mi pohľad zabehol na dvor.

Dvor Samaninovcov ma prekvapil rušným životom a akousi krištáľovou usporiadanosťou. Všetko sa tu ligotalo a žiarilo: hĺby uličných lúč pod kôľňou (najstarší Samanin, Stepan Vasilievič, bol, ako povedala už jeho vnučka, „dumským“ lampárom), vozy, sudy petroleja, chomúty, kolesá; ešte aj seno a hnoj zázračne voňali a mali tu krásny, slávnostný vzhľad. A aké vnúčatá má Stepan Vasilievič a ako ich má rád!

Poviem pravdu, dávno som nestretol takú svornú a veselú rodinu. Za stôl sadalo každý deň dvanásť jedákov, včítane mňa a žobráčky Gavrillovny, čo

žila tu na milosti. Starý otec Stepán Vasilievič, tučný a plešivý, s hebkou, na dvoje rozčesanou kučeravou bradou bez jediného šedivého vláska; jeho syn Trofira Stepanyč a dcéra Anna Stepanovna, vdova; Nastasia Grigorievna, žena Trofima Stepanyča, a ich šestoro detí; najstaršia dcéra, vydatá Duňa, chodila k rodine len vo sviatok.

Deti - najmladšia Maša mala pätnásť - sadali si hlučne, so smiechom. Aj starí si radi zažartovali. Pre mňa to bolo prekvapujúce. U nás, na dedinách i v Pavlodare, patrilo sa sedieť za stolom ticho, slávnostne, vážne: nedajbože, aby si načrel z misky skôr ako starší! A tu obed často začala najmladšia Maša, s úsmevom niesla lyžicu k veľkým a tuhočerveným ústam. V dome sa skoro neškriepili, a najmä nie pre maličkosti; robota im išla od ruky; nežili v nadbytku, ale ani na núdzu sa nemohli ponosovať.

Prijali ma hneď ako svojho.

„Jedz, len sa zotav, jedz, koľko ti chutí,“ hovoril dedko Stepan Vasilievič, ťažko dýchajúc. „Všetci máme dost. Nikomu nezješ.“

Asi o tri dni mi pred poludňajšou prestávkou povedala Maria pomedzi zuby, že má na taký týždeň súrnu prácu. Hovorila pochybovačné: „Len či vydržíš?“ Odpovedal som, že nadčasovej práce sa nebojím a som ochotný robiť hoci aj štyriadvadsať hodín.

„Začneme teda už dnes?“ spýtala sa a stiahla obočie.

Ťažké dni mi nasiali! Večeru nám nosila do tlačiarne Maša. Jedli sme náhlivo, zamračené. Potom Marfa vyliezla na lavičku k stroju; spočiatku mala pohyby ako drevené, ale len čo sa dotkla papiera, aby ho podala pod zúbky bubna, už jej prešlo telom podvedomé strhujúce uvoľnenie. List za listom letel do stroja, list za listom z neho vyskakoval. Aj mne sa už marilo pred očami od týchto jednotvárne lietajúcich listov a odvracal som sa.

Tlačili sme formy pre účtovnícke knihy kožiarskeho závodu. Chcel som sa spýtať Marfy alebo niekoho iného, či tento závod nepatri náhodou Jevstafievovi, ale jazyk mi tak zdrevenel od vysilenia a únavy, že som zabúdal aj na Jevstafieva aj na celý svet.

Všetku pozornosť som vlastne sústreďoval na nohy. Hneď sa mi zdalo, že slepá a tupá bolesť mi zaraz podkosí kolená, hneď sa mi všetka krv nahrnula do podošiev, a už-už mi praskne koža a zrútim sa na zem. Akoby

som strážil svoje nohy a na nič iného som nemal pomyslenia.

Oči sa mi zliepali. Veľa a často som pil. Keď som hltal vodu, snažiac sa dokázať Marfe, že necítim nijakú únavu, dívala sa na mňa so stiahnutým obočím, zamyslene a vari skúmavo; vtedy sa mi zdalo, že má nadočné oblúky zarastené machom a celá mi predchodila ako odlomená alebo odťatá z dajakého stromu.

„Kde ste sa takí nabrali, vy Samaninovci?“ spytoval som sa.

„Nuž, od Irkutská sme sa prist'ahovali.“

„A do Irkutská odkiaľ?“

„Varí z Ruska, odkiaľže z inakadiaľ? Krútiš?“

„Krútim,“ odpovedal som.

„Keby sa ten týždeň skôr skončil,“ myslel som si, „ale sa vyspím.“

Lenže z vyspania nebolo nič. Marfa povedala, že roboty je ešte na týždeň. Pravda, ak som vraj ustal, môže si vziať iného, ale ona bude robiť do konca.

Bol som ako dolámaný. Ešte týždeň! Odmietnuť? Pozrel som na Marfu. Na jemných, obdivuhodne krásne krojených perách sa jej mihal ironický úsmev. Čo chce? V čom chce so mnou súťažiť? Prečo je zvedavá, či ma táto drina nezloží? Čím a prečo ma chce ranit'? Ale že chce, to je nesporné.

„To teda nie, ja sa nebojím tvojho ľahostajne krutého výsmechu,“ pomyslel som si. „Ty ma nezlomíš, Marfa!“

„Budem krútiť,“ povedal som. „Len povedz Maši, sl'úbila, že dnes donesie na obed rybacej polievky, tak aby nezabudla natrúsiť papričky do polievky.“

„Čo?“ spýtala sa Marfa nechápavo.

„Papričky.“

„Dobre, dostaneš papričku. Krúť.“

Krútil som.

Ulica pred tlačiarňou sa rumenie od zôr. Je večer. Krútim. Zuby stroja šŕavnato cmukajú, listy padajú, drevená rukoviatka takmer nečujne búcha o železo. Najprv mi preniká do prstov neurčitá a akási neznáma bolesť, potom ma rozbolí zápästie, bôľ prechádza do lakt'a, tlačí na plecía a zrazu ostro vrazí do chrbta.

„Nie si ustatý?“ spýtala sa Marfa.

Díval som sa na ňu. Tvár má smutnú, oči vpadnuté, ploché, vyblednuté, iba v úzkych kontúrach rovného nosa cítiť čosi svojské, ohnivo slobodné.

Že nevie prestať to štiepanie v krížoch!

Popravde povedané, zlostil som sa na Marfu. No dokedy budem ešte krútiť tento príšerne ťažký, neohrabaný stroj? Dokedy sa budem dívať na tlačiariku, ktorá sa vznešene vznáša nad strojom, akoby plávala?

„Či si reku ustal?“

Jej otázka ma sekne ako remeň.

Som suchý a tenký ako prút.

Tenkým hlasom som povedal:

„Od čoho by som bol ustatý? Ty vari si, Marfa?“

„Naša tlačiariska robota je ľahká,“ odvetila, no pritom sa potočila a pozrela na mňa ako na najhoršieho nepriateľa. „Budeš teda krútiť?“

„Isteže!“

Minul sa deň, minul sa druhý. Na ulici predsviatočný zhon, ľudia čosi kupujú, nosia. Budú vari Turíce? Čo ja viera! V hlave mám dokonalý zmätok. Do oblokov duje suchý vietor.

A ja sa len hrbím pri stroji a stále krútim a krútim.

Podpisujem výplatnú listinu.

Vedúci povedal o mne pokladníkovi, že nekvalifikovaný robotník dostal viac ako sadzač.

Vrátil som sa k stroju. Marfa za mnou:

„Kde ideš?“

„Krútiť,“ zahundral som.

„Skončili sme robotu. Zajtra je nedeľa. Chod' spať.“

Ľahol som si na voz, do sena. Dvor Samaninovcov je obriadený a čistý ako vždy. Ale v ušiach mi ešte stále rachotia stroje a bolia ma kĺby.

Marfa sa oprela o rebrinu a spýtala sa:

„Nespíš?“

„Čoby som spal? Hádám som ustatý?“ zašomral som a držal som sa z celej sily, aby sa mi nezlepili viečka. „Dajsamisvete.“

„Dvojnásobná mzda, to je tiež dajsamisvete?“

„Brávali sme aj trikrát toľko.“

„A klameš!“

Marfa chvíľu mlčala, potom vraví:

„Vsevolod!“

„No?“

„Prepíješ tie peniaze? Ale nevykrúcaj, povedz čistú pravdu.“

„Čistú pravdu: nepijem a nefajčím.“

Marfa porozmýšľala, potom sa odvrátila a spýtala sa tíško:

„Či pôjdeš za dievkami?“

„Za akými dievkami? Ach tak! Nie som ja ani za dievkami zájdetý.“

„A kde podeješ groš?“ spýtala sa celkom po dedinský.

„Matke pošlem päť rubľov. Topánky mám zadržané. Papier, perá, knižky... A je po nich!“

„Aké knižky čítaš?“

„Romány, básne.“

„Bá-ásne?“ zatiahla nechápavo. „Vari sa to dá kúpiť? Aha - politické?“

Obzeral som si suché stebielko a clivo som povedal:

„Politika... keby chcela... môže ma lámať ako túto trávičku... lenže ja tie ich knihy nerozumiem!“

Chcel som povedať, že som veľmi oduševnený „politikou“, to jest činnosťou revolučných strán, a som ochotný všemožne ju podporovať, ale ako a kedy konať podľa tohto politického učenia, to neviem. Marfa, zdá sa, pochopila moje nesúvislé bľabotanie a povedala:

„V letákoch je všetko zrozumiteľné.“

„Nečítal som.“

„Zaobstarám. A čo je na tom nezrozumiteľné? Zohnať ich všetkých do jednej chalupy a spáliť.“

„Koho?“

„Políciu, žandárov. No a všetkých, čo držia s nimi!“

„A keby sme ich nespálili, ale len vysušili? Policajti by boli ako sušené slivky...“

A nedopovedal som, premohol ma spánok.

Šťastné dni.

Len škoda, že ich bolo málo.

TASÍM KORD

Ihneď po príchode do Kurganu som, neviem prečo, čakal Jevstafievovu návštevu. Michejevovi som napísal z Omska, že idem do Kurganu, a Michejev, prirodzene, upovedomil Jevstafieva. Akoby ma teda nevyhľadal?! Ved' atrakcia „Let satana“ sľubuje milióny.

Jevstafiev sa zrejme nehnaľ za miliónmi. Ani on osobne ani jeho pomocníci, nikto ma nehľadal. Tu som zapochyboval o Michejevovom vynáleze. A Čo ak sú to všetko táraniny? Jednoducho som sa Michejevovi zunoval a využil príležitosť, ako ma vysánkovať z Pavlodaru. Model, to ešte nie je atrakcia. Patent? Aké všelijaké patenty sa registrujú! A potom, či mu ho napokon aj vydali? A vie vôbec sám Jevstafiev o tomto patente?

Tápem. Dostal som sa do trasoviska.

Ale nevládzem sa z neho vymotať.

A tu ešte tie prekliate „fakírske náležitosti“!

V nedeľu som sa s tými najlepšimi úmyslami vybral na poštu, že pošlem matke peniaze, čo som si zarobil bezsennými nocami pri tlačiarском stroji.

Neviem, ako vy, ale mňa, keď mám voľačo vo vrecku, vždy ťahá do obchodu. A vôbec nie preto, aby som niečo kupoval, ale len tak sa potúlať, poobzerieť, pojednať sa.

Do obchodov som vtedy nemal smelosť vstúpiť, nuž som sa cestou zastavil na starinárskom trhu. Ved' starinársky trh je napokon na to, aby si tu ľudia mohli povymieňať staré krámy.

Ťažko vysvetliť, ako sa dostali do Kurganu „fakírske náležitosti“ a prečo ich kupec, ktorý vyzeral ako bocian, ponúkol práve mne. Zrejme ich predal nejaký skrachovaný kúzelník alebo „fakír“, ktorého Jevstafiev vyhodil zo svojej jarmočnej búdy, či sibírsky majiteľ zlatých ryžovísk, ktorý ich doniesol deťom z Paríža, kam si chodil vyhodit' z kopýtko, alebo ich jednoducho zmajstroval niekto, kto mal záľubu v raritách ako Michejev.

Začalo sa to tým, že som zazrel na pulte knižku „Čierna a biela mágia“, farbotlačové vydanie Cholmušina v Moskve, hemžiacie sa všelijakými hlúpostami, ktorú takí zelenáci ako ja v tom Čase nielen čítali, ale aj

Študovali.

„Koľko?“

„Päťadvadsať kopejok,“ odvetil kupec s dlhočiznými nohami.

„Dvadsať.“

„Hneď vidieť znalca,“ povedal kupec, s úctou sa dívajúc na mňa. „Zaujímate sa o staré náuky? V tom prípade vám môžem ponúknuť mimoriadne vzácne veci.“

Zohol sa pod pult a vytiahol niečo, čo pripomínalo puzdro na husle. Šťukol kľúčik:

„Nože sa poobzerajte, či okolo nesliedia špicli. Vrchnosť zakazuje obchodovať s tajnými predmetmi.“

Podal mi dva kordy.

Zdobila ich značka „Hamburg“. Kordy boli navlas rovnaké: oba mali dlhé biele rukoviatky z kosti. A len keď ste sa dobre prizreli, zbadali ste, že jedna rukoviatka má tajomstvo: zdobili ju tri drobné gombičky. Keď stisnete prvý gombík, zasunie sa dovnútra tretina čepele; keď stisnete ďalší, zasunie sa druhá tretina; keď stisnete posledný, zmizne v rukoviatke celá čepeľ.

Bocian zohol kord a oprel si ho o nohu.

„Šikovná robota! Položíte tento celý kord, utriete si ruky do uteráka a prikryjete dotýčny predmet. Potom vezmete len, ktorého čepeľ sa zasúva do rukoviatky... Slečinky vyvaľujú na vás oči, a vy drips-draps! Myslím - ako dobyvateľ srdc.“

„Čo to koštuje?“ spýtal som sa dychtivo.

„Počkajte, počkajte, to ešte nie je všetko.“

Ukázal mi „kúzelné karty“: tri súpravy karát, pomocou ktorých sa dá robiť „stojeden kúzlel“; debničku na „odťatú hlavu“; bal čierneho zamatu so zadnými vreckami, odkiaľ sa nečakane mohli zjaviť poháre s vodou, nekonečné papierové stuhy, čínske vejáre, klietka s cvičenými holubami a

napokon niekoľko ostrých, dlhých ihiel s ligotavými bronzovými hlavičkami na konci.

„To je na prepichovanie. Bezbolestné! Kompletné fakírstvo a celá čierna mágia!“

„Čo koštuje?“ zopakoval som.

Prirodzene, nemal som dost' peňazí. Ale kupec bol ešte delikátnejší, ako som si myslel.

„Kde pracujete?“

Povedal som mu.

„Viete vy čo, mladý pán?“ zvolal. „Verím vám. Napíšte mi potvrdenku a ostatné mi splatíte podľa svojich možností.“

Keď som mu podal potvrdenku, zrazu sa spýtal:

„A teraz dať vám adresu Marka Andrejiča?“

„A to je kto?“ spýtal som sa nechápavo.

„Nevie! Nuž sám pán Jevslafiev. Keď má niekto takéto fakírske náležitosti, ku komuže by šiel? TASTE KORD, totiž v duchovnom zmyle, a choďte spánombohom. Strašne potrebuje fakírov. Mále zabezpečenú existenciu, mladý pán, závidím vám.“

MALÉ, ALE NAOZAJ NEVYHNUTNÉ ODBOČENIE

Vážený čitateľ!

V prvej časti tohto románu som Vám - prirodzene, pokiaľ mi to dovolila pamäť - presne opisoval život svojej rodiny, príbuzných, známych.

Čím ďalej som rozvíjal príbeh, tým viac vecí mi prichodilo na um. Tieto spomienky sa netýkajú len ľudí opisovaných v románe, ale aj tých, čo sa nijako nemohli do románu dostať, hoci už len preto, že pre nich nebolo dost' miesta. A zatiaľ som si spomenul na ľudí i prípady neobyčajne

zaujímavé.

Tak som si dovoľil pripísať sebe i svojim spoločníkom udalosti, ktoré sa s nami vlastne neodohrali, ktoré však podľa mojej mienky boli charakteristické pre opisovanú dobu.

Prirodzene, že zmenou udalostí sa zmenili aj tváre mojich hrdinov.

Je to ako so stromom, ktorý pomaly rastie na pôde chudobnej na životodarné Šťavy. No náhle natrafia korene na mimoriadne živnú pôdu. Strom začne búrlivo rásť, kmeň, konáre, koruna - všetko sa mení, košatie, krásne.

Neviem, či moja kniha stojí na vyvýšenom mieste a či pútnika upúta jej koruna, živý i tajomný šuchot lístia; či ukazuje cestu; či si do jej tône sadne unavený pútnik, aby si povzdychol: „Aj môj život je podobný tomuto,“ - neviem.

Viem len, že je načase, aby som povedal toto:

Fantázia, i keď ju mnohí nemajú v úcte, dovoľuje všetko.

Dejiny omnoho menej.

A to je celkom správne.

Fantázia nemusí byť mimoriadne presná, aby inšpirovala. Má právo zaobchádzať s faktami voľne.

Zatiaľ s dejinami je to naopak.

Skláňam sa pred fantáziou a hovorím:

„Všetky udalosti opísané v románe, práve tak ako aj postavy, nevynímajúc Vsevoloda, osoby, v mene ktorej rozprávam, sú vymyslené.“

Bojím sa, že niektorí čitatelia budú sklamaní, keď sa to dozvedia. Najmä tí, čo sú zvyknutí vyhradiť fantázii iba určité, špeciálne miesto.

Ja však opakujem, v umení pravda a fantázia žijú vedľa seba.

A obidve sú rovnako krásne.

Treba si to len dobre všimnúť.

LAHODNE ZNEJÚCE HUSLE

Z plotov sálala horúčosť, slnko sa opieralo do lavičiek, roztápalo smolu. Na kostoloch vyzváňali. Obyvatelia sadali k samovarom a niektorí, čo starší, nevydržali stáť na dlhej omši, napochytre sa napili čaju a ospanliví ťažko liezli na senník oddýchnuť si pred obedom.

Nedeľný deň.

Vychutnávajúc svoju odvahu, šiel som rýchlo k Jevstafievovi.

„Koniec koncov, čo mi je on? Tak či onak, predsa mám zamestnanie, niečo zarábam, ba kúpil som si aj nejaké kúzelnícke potreby. Keď ma vyhodí, tak ma vyhodí. Prosím! A keď sa bude zhovárať - tiež dobre! Aspoň bude všetko jasné a nebude mi to toľko vrtať v hlave. Veď sa mu vôbec nemienim pokoriť, proste pohovárom sa o Michejevovom nápade, spýtam sa. Čo si myslí o ňom Mark Andrejič.“

„Je zavčasu. Hostí ešte nemá,“ rozmýšľal som ďalej. „Že by bol zaliezol na senník? Sotva. Je kurátorom. Teda rátal a odovzdával offeru, debatoval s popom a práve len čo sa vrátil. A teraz sa kochá v chladnej izbe, pomaličky si popíja čaj a diškuruje s manželkou o speve. V kurganských kostoloch sú prvotriedne zbory. To je všetko pekné, ale ako to urobiť, aby ma ohlásili? Prosebníkov iste vyhánajú?“

Mal som šťastie. Jevstafievova chyžná, rapavá a vycivená, hľadala čosi v prachu na ceste. Sám Mark Andrejič sa vystrčil dopoly z okna a sledoval křčovité pohyby chyžnej, ktorá viacej napäto načúvala pánovým slovám, ako hľadala. Mňa nevidel.

„Bližšie, bližšie k domu hľadaj! Obráť sa chrbtom od slnka: zbadáš lesk. Skorej! Chcem fajčiť!“ rozkazoval Jevstafiev.

Trasúc sa ako osika, preletel som po prstoch dlhú predsieň, dve izby a zastal som nehybne pri stole, ktorý bol zastretý dlhým obrusom so strapcami a zaprataný riadom. Jevstafiev sa pohodlne uveleboval v kresle. Odfúkol si z plných pľúc a spýtal sa:

„Čo, ty chamrad', našiel si vari moje puzdro na zápalky? Nie že by malo dáku cenu, ale banujem za ním: zvykol som si naň. Šiel som z omše a voľakde mi vypadlo.“

Vstúpila chyžná, položila na stôl puzdro, pri pohľade na mňa sa hrozne zadivila a čakala na rozkazy. Pán mlčal. Chyžná zmizla.

Večer predtým som bol v kúpeli, zmyl som zo seba tlačiarenskú špinu, tvár som mal sviežu, mladícky jasnú a vlasy sa mi krútili v prstencoch, nuž sotva som mohol pôsobiť zlým dojmom, najmä na takého prenikavého človeka ako Jevstafiev.

Nahol sa nad stôl, natrel kúsok bieleho chleba maslom a podal mi ho:

„Nemaj mi za zle: peniaze dávam v kostole. A v nedeľu nič nevybavujem. Rozumieš, chamrad'?“

Mal záľubu v tomto slove „chamrad'“, a najmä v súvislosti so mnou. Pokladal ma za syna nejakej chudobnej vdovice meštianky, ktorá ho poslala prosiť o podporu alebo možno aj o zaprotežovanie do úradu. Mladík stojí zmätený, úbohý - ako príjemne je dať mu pocítiť, že ho pokladáš za žobráka! Človek je slabý a v nedeľu sa mimoriadne rád vyvyšuje.

Povedal som hrdo:

„Neprišiel som nič vybavovať.“

„Tak čo? Almužnu si už dostal.“

„Neprišiel som ani po almužnu.“

„Čo teda?“

„Spýtať sa, či nemáte nejaké správy od Michejeva.“

Jevstafiev pozoroval hustý prúd čaju, tečúci do hladkého, vysokého pohára, a povedal:

„Michejev? Aký Michejev?“

„Z Pavlodaru. Pracuje na finančnom úrade a vymýšľa atrakcie.“

„Ach, ten! ‚Ricínus‘. U nás mu dali prezývku ‚Ricínus‘. Je ako maslo, rybí tuk alebo mazľavé mydlo: sám nič nezmôže, ale iným pomáha. Čo chce?“

„Vymyslel atrakciu ‚Let satana‘.“

„No a čo?“

„Vybavuje patent.“

„A ďalej?“

„Ďalej myslím, že vám ho ponúkne.“

„Nepočul som. ‚Let satana‘? Nie, nedostal som nijaké ponuky. Čo je to za atrakcia?“

Porozprával som mu, ako som vedel.

Počúval so zrejším odporom. Istotne dostával mnoho ponúk od vynálezcov. Atrakcie mu Šli už von hrdlom.

„A čo s tým máš spoločné ty, chamrad’?“

„Ja budem predvádzať ‚Let satana‘.“

„Ty-y? Taký cherubín?“ spýtal sa uštipačne. „Ostatne, niečo na tom je. Cherubín letí satanský let a - zabije sa! Tma ako vždy zvíťazí nad svetlom. No neboj sa, nepoletíš. Nech to predá inému. Odmietam. Mám toho dost‘.“

„Cítim.“

„No a keď cítiš, tak sa ber. A ten chlieb si vezmi so sebou.“

Zasmial som sa.

„Čo sa rehoceš?“

Porozprával som mu príhodu z Omska s kúskom chleba a rozkošnou dievčinou.

„Ejha, ty si figliar.“ Odmlčal sa a doložil: „A nešiel si za ňou?“

„Nešiel.“

„Akí ste vy všetci mladi čudní,“ vzdychol. „Ja by sa nezdržal. Predtým, za mladi, som si rád zašpásoval.“

„Ved' aj na starosť.“

„Čo?“

„Reku aj na starosť si rád urobíte špás.“

„Z koho?“

„Nuž napríklad zo mňa.“

Vstal. Zdalo sa mi, že ma chce vyhodit' s treskom-pleskom, ako obyčajne vyhadzujú kupci bezočivcov. Ale nie, pobral sa ku skrini, poštrngávajúc kľúčmi. Táto skriňa - zasklená a znútra zastretá kartúnom - zaberala takmer celú stenu a siahala po povalu.

Ale ostatné zariadenie izieb bolo dost' obyčajné. Slamou vypletané stoličky, natretá dlážka, lacné behúne, ripsové závesy, okované truhlice, mnoho ikon a kahančekov. A nad všetkým sa vznášala tuhá vôňa kože, vzorkami ktorej bol zavalený písací stôl v pracovni. Prekvapilo ma, že tu niet ničoho kostolného ani jarmočného: žiadne plagáty, žiadne fotografie, žiadne vavrínové vence, stuhy a medaily. Ťažko si bolo predstaviť, že za stenami, na dvore, v prístavkoch a v búde, nazývanej „manéžou“, žije vyše sto ľudí, čo nemyslia na nič iné, iba na jarmočné Šiatre, cirkus, varieté, a teda aj na Jevstafieva.

Otvoril skriňu, odtiahol kartúnové záclonky.

Zazrel som množstvo vypchatých vtákov, umelecky prevedených, v živých, prirodzených pózach. Mnoho ich bolo spevavých: čížikovi, škovránkovi, slávikovi sa nervózne ligotali oči; sova hľadela uprene, sokol zlostne a nemo zazeral. Od prekvapenia sa mi zakrútila hlava a zmäteno som vyjachtal:

„Krásne.“

Jevstafiev akoby len na to čakal. Dôležito sa vypol a po izbe sa rozľahol jeho hlučný hlas, ktorý mi živo pripomenul detstvo, Kolyvan, cirkusantské

búdy. Ale ako odvtedy ostarel!

„Vtáci sa nemôžu na mňa ponosovať. Strielam ich jediným brokom, aby som im nepoškodil kožu, potom ich oderiem a vypchám. Nie každý sa hodí na vypchatie. Podľa môjho vkusu tak jeden z päťdesiatich. A ľudia? Tí sú aj tak ako vypchali panáci. No predsa prechovávam k ľuďom náklonnosť. Rád vzbudzujem v nich bodrosť. Ja som pre ľudí to isté ako lahodne znejúce husle. Predpovedám šťastie. Šťastie, prirodzene, nedávam, veď ktože ho aj môže dať okrem boha? Aj s tebou sa tu zhováram. A kto si ty? Panák, vypchatý Michejevom. Aj on sám je vypchatý panák, ktorý okrem toho trpí ešte aj chlipnosťou. Vraj sa oženil s mladučkou dievčinou, starý chumaj? No veď si ho tá osedlá, che-che...“

Skutočne, čo sa mal so mnou zhovárať? Nemal chýr blahosklonného človeka, a pokiaľ ide o náklonnosť k ľuďom, to povedal skôr len preto, aby sa blysol. Že je ctibažný, to je isté. Lichotí mu, že sa chvejem pred ním, slávnym komediantským kúzelníkom a clownom. No to zas nie!

To mi bolo proti srsti. Hádky visela vo vzduchu. „Taký hnusník!“ myslel som si a celý som sa triasol. „Nazdá sa, že sa nezastanem Márie? A potom, ani Michejev mi nie je ostatný človek.“

Jevstafiev zrazu pochopil môj duševný stav, prestal sa smiať a spýtal sa:

„Tvoja tvár je mi známa. Na ikonách som vídal také, pri Bohorodičke, to je samozrejmé. Ale kde ešte?“

Jeho posmešný hlas ma zmrazil. Naskutku som zabudol na Máriu i Michejeva a povedal som trochu zapýrený:

„Ponášam sa na Viačeslava Alexejeviča?“

„Na akého Viačeslava Alexejeviča?“

„Na učiteľa z Lebiažieho.“

„Á, na toho s tým tenkým zobákom. Brhlík, plazúnik je zaujímavý vták. Tvoj učiteľ tiež. Kráča po zemi ako po rovine, ale keď sa lepšie prizrieš, stúpa stále dohora ako d'ateľ. A červíky vyťukáva: ľudské hriechy. Veľmi harmonický človek, akože, akože! V istom zmysle sme aj príbuzní.“

„Teda aj so mnou.“

„Čo?“

„Ja som syn Viačeslava Alexejeviča.“

Ohúrený pozrel na mňa, zaplesol dvierka na skrini, priskočil ku mne a napäto sa vpil do mňa očami:

„Je tu podobnosť, je! V obočí i v čele. Žena!“

Zo spálne doľahol tlmený a nezreteľný hlas. Jevstafiev hodil rukou;

„Je nezdravá. Ale vstane. Aj ona rada príbuzných ako ja. Ináč to ani nejde. Večerné zore veštia zmenu počasia. A príbuzní zmenu nešťastia. Lebo rodina je ako chorovod. Všetci sa pochyťajú za ruky a je z toho pieseň! V nej je sila života!“ Plesol sa po stehnách a povedal vrúcne: „Ale čo si sa hneď nepriznal?“ Zavolať: „Dievča! Vymeniť samovar! Čaju! Zaváraniny! A kde bývaš? U Samaninov?“ Jevstafiev sa zamyslel, polom si spomenul: „Aha! Viem. Tuším slušná rodina, ale predsa by holo lepšie, keby si prišiel ku mne. Prest'ahuj so!... Ako sa voláš? Vsevolod. A dávno si v Kurgane? Mesiac? Ach, ľudkovia boží! Pracuješ niekde či ako? U koho?“

„V tlačiarňi.“

„A čo tam robíš?“

„Krútim.“

„Nepoznám takú hodnosť.“

Vysvetlil som mu to. Očervenel ako paprika a britko povedal:

„Obyčajný robotník?! Môj príbuzný! No toto! Hanba, posmech! Syn Viačeslava Alexejeviča - a obyčajný robotník?!“

Nenachádzal si miesta, hľadel na mňa s hlbokou nehou a bezmála plakal. „Nikdy som nepredpokladal, že je lak tuho spriatelnený s mojím otcom,“ pomyslel som si.

Jevstafiev ma núkal sladkosťami. Zakaždým som sa nadvihol, d'akoval som a pritom si myslím: „Ľuďom robí asi potešenie byť dôverčivými.“

Načo rozmýšľať samostatne, čo nie je ľahko a pre niektorých aj nemožné? Ba čo viac, ľudia chcú byť klamaní. Sami si to žiadajú. Je to odporné, keď vás klame žena. Ale keď sa raz oženíte, už týmto faktom pripúšťate možnosť takého hriechu, ako pripúšťate možnosť smrti, keď sa narodíte.“

Zároveň s týmito myšlienkami sa mi marilo, že sa s Jevstafievovou pomocou stanem faktorom tlačiarne, ba možno aj vedúcim.

Zapálil som sa, keď som počul:

„Všetko zariadim. Aj atrakciu.“

„Aj atrakciu?“

„Čo je na tom ťažké? Atrakcia je výhodná. Ako cudziemu som ti to nepovedal, ale pred vlastným načo skrývať? Cherubin v ‚Lete satana‘! Veľmi zábavné. Obecenstvo sa bude hrnúť. Môj starší brat, dnes už nebohý, maľoval ikony. Veľmi veľké umenie - ikony mám v dome. Bral Jegor bol asi ináč nula, ale cherubíni boli jeho slabosťou a niekedy sa mu podarili tak, že sa podobali. Totiž na predstavy. A predstavy a život, to je jedno a to isté.“

„Tak je, tak!“

„Tvoj otec Viačeslav Alexejevič to veľmi dobre chápe, a zato si ho vážim. Bratovi okrem toho prekážala aj pijatika. Ty piješ? Nie. Nuž čo ti poviem. Ak nepristane piť mladému, u starého je to už celkom hnusné. Pripravuješ sa na cirkusovú dráhu? Dobre, že máš o cirkuse takú vysokú mienku. Opilcov a zlodejov je tam bárskoľko.“ Oprel sa o operadlo a hryzkal kúsok cukru - pil čaj cez kocku. Potom mäkko povedal: „Poznám dobre tých cirkusantov a komediantov. My, Jevstafievovci, sme starobylá kaukliarska rodina. Naši predkovia, lak sa povráva, robili kotrmelce ešte v arénach Ríma a Byzancie. No a polom prišli z Byzantskej ríše do Kijeva s voľajakou normandskou tlupou a usadili sa tu, v Rusku. Boli sme aj u Talárov, keď nás odvliekli do zajatia, aj my sme zas zajímali Tatárov... Všetliako bývalo, niekedy sme aj zbíjali na cestách. Mnoho povestí o nás koluje. Celá kniha by z toho bola. Onehdá prišiel jeden fičúr - od novín - chcel písať, vypytoval sa. Vravím mu, reku, ja nič neviem, a vyhodil som ho. Klamať nechcem, a povedať pravdu - načo hanobiť svoj vlastný rod? Ešte máme pred sebou kusisko života.“

„Máte mnoho detí, Mark Andrejič?“

„Jednu huslistku, v Petrohrade je vydatá za úradníka. Dve vnúčence. A o druhej nič neviem. Povadili sme sa, ušla s cigánom, žije vraj voľakde pri Dnepri, ale kde, to ti nepoviem. A či mám vnúčatá, to tiež neviem. U koho to bývaš?“

„U Samaninov.“

„Áno, áno, počul som.“

Zívol, popret'ahoval sa.

„Odpusť mi, chlapče. Omša bola dlhá a na obed čakám protojereja a mešťanostu. Musím si pospať, nazbierať síl: dáme si partiu preferansu. Zenu nezavolám, necíti sa dobre. Odpusť mi aj to. Teda príd' a pamätaj, čo ti starý sľúbil. Starý Jevstafiev si stojí v slove.“

Vybehol som na verandu nadmieru spokojný so sebou, s Jevstafievom, s celým svetom. Najradšej by som bol skákal a spieval.

Za bránou sedeli na lavici tri postavy.

„A my ťa hľadáme, hľadáme!“ kričal zďaleka Filippinskij.

„Celé mesto sme pochodili, ešte Šťastie, že nám fiakrista povedal, že si u Marka Andrejiča.“

Územčistý mládenec s ťažkým pohľadom, so zlatistými kučerami a Červenými lícami, na ktorých trochu vyčnievali kosti, pristúpil ku mne, chytil mi prsty do svojej veľkej ruky, jemne ich stisol a ráčkavo povedal:

„Panfil Zacharin. Ináč Panfilka. Žiak vášho otca...“

„Našiel v stĺpe tvoj list!“ zamiešal sa do reči Kovaľov.

„Aký list?“

„Na verande poľnohospodárskej školy,“ povedal Zacharin. „A súc ním oduševnený, pokladal som si za povinnosť opustiť školu a dostaviť sa sem. Otec môj, osoba mocenská, chcel ma zbiť, ale ja som dal prednosť úteku. Aj bez rodičovského zaopatrenia.“

MARFA

Vôbec som neočakával príchod Kovaľova s Filippinským, a tobôž Panfila Zacharina. V Pavlodare som o ňom kadečo počul a tuším som ho niekde letmo aj videl. Jeho otec, šéf mestskej pokladnice, vysoký, so šedivou bradou a s dlhou, hrubou palicou, bol vdovec a vraj vášnivo miloval a rozmaznával svoje deti, dcéru a syna. Nechcel sa rozlúčiť s dcérou a držal ju stále pri sebe: „Stváraj si, Čo chceš,“ tak jej vraj povedal, „len aby si bola pri mne.“ Peniazmi nešetril, najmä na parádu a šatstvo; s deťmi zaobchádzal mierne. Myslím, že Panfil cigánil, keď povedal, že ho otec chcel zbiť... Ale čo pohlo Panfila k úteku?

„Zatúžil som ísť na ryžoviská,“ odpovedal, hľadiac na Tobol, ktorý tu tvoril prudkú zákrutu.

Ležali sme v zeleninovej záhrade pri hriadkach cibule. Moji priatelia si tu najali lacnú zemľanku, sľúbili majiteľovi, že mu pritom postrážia aj zeleninu. Za nami spalo mesto, pred nami v utešenom slnku rýchlo plynula a čerila sa rieka. Tešil som sa príchodu priateľov, hoci som ozaj nevedel, ako im pomôcť. Peňazí mali málo. len-len že im vystačili do Kurganu, a majú predsa ešte pred sebou ukrutný kus cesty...

„Na uralské ryžoviská?“ spýtal som sa.

„Prečo na uralské? Na Lenu, na Ďaleký východ!“ zvolal vášnivo Panfil. „Tam sa na každom kroku potkneš o zlato.“

„Svätá pravda,“ ohlásil sa Filippinskij.

„Ale na Lenu sa treba dostať.“

„To je už ťažšie,“ prisvedčil Kovaľov.

Filippinskij sa nezdržal a doložil:

„Kdeže sa dostaneš bez groša?“

Rázne som povedal:

„Kamaráti, ja groše nemám.“

„Vypýtaj si od príbuzného,“ povedal Koval'ov.

„Od ktorého?“

„Od Marka Andrejiča.“

„Od Jevstafieva?“

„No a? Ved' si nediškuroval s ním len tak nič po nič celé dve hodiny?“

„Nič po nič. to nie. Lenže zhovárali sme sa o mne, a nie o mojich priateľoch. A nie som s Jevstafievom taký dôverný, aby som ho prosil o pomoc. Nemali by ste si nájsť zatiaľ niečo tu?“

„Hľadali sme. Celé mesto sme pochodili,“ povzdychol si Filippinskij.
„Chodili sme aj vedno aj každý sám. Dosiaľ nám len nadávali, ale zajtra sa nám nebodaj ujde aj poza uši.“

Zanechal som priateľov a šiel som k Marfe na radu.

Obt'ahovala drôtenou sieťkou drevenú debničku. Mala záľubu v potkanoch a myšiach, raz doniesla domov aj dve užovky. Nastasia Grigorievna zvyškla. Marfe vypadli užovky z rúk a s tichučkým šuchotom sa plazili po dome. Chytró ich chytila a schovala si ich na truhlicu pod vankúš. Nastasia Grigorievna vyhlásila, že nevstúpi do domu. Marfa musela užovky pustiť. Zniesla ich do rokliny. Teraz jej niekto daroval dva krdličky bielych myší.

„Do zimy si ušije z nich golier,“ smial sa Aľoška, ktorý sekal na kláte listový tabak.

Keď som začal Marfe rozprávať o svojich priateľoch, zasvietili mu oči.

„Teda poval'ači?“

Zmienil som sa nenápadne aj o Jevstafievovi: Aľošku nebolo ťažko ohúriť, oči mu len tak dychtili po niečom neobyčajnom!

Marfa ohýbala sieťku, šikovne zabíjala klinčeky do dreva ako do masla. Pod šopou bolo chladno. Na bokoch petrolejového suda sa odrážala sekera, ktorou sa rozháňal Aľoška. Zo susedného dvora viala vôňa čerstvého chleba - osetinskí pekári práve vyťahovali chlieb z pecí.

„Prečo neodpovedáš?“ spýtal som sa netrpezlivo.

„To je švindel,“ počul som. „Aj tvoj Jack London je švindel. Klame. Môj starý otec pracoval na ryžoviskách. Vie, ako sa dobýva to zlato. Nieto hnusnejšej roboty. A skús otvoriť ústa, zastrelia ťa. Počul si, čo sa stalo na Lene?“

„Hej.“

„Títo sa hádam idú odplatiť za streľbu? Môžeš čakať! Alebo sa chcú vyšvihnúť za dozorcov? Tam je zlato ťažké, praštia od neho stavce, a oni si myslia, že je to ako konvalinky zbierať.“

„Aj ja by som šiel s nimi,“ povedal snivo Aľoška, „ale práve sa mi vyliahli holuby, ľúto mi je nechať ich tu.“

A odišiel, lenivo sa preťahujúc.

Z diaľky doľahol jeho hvizd. Zavrzgali dosky na povale. Holuby vzlietli.

„A Jevstafiev?“ spýtala sa Marfa, ktorá ďalej zatĺkala klinčeky.

„Žiadali ma, aby som pýtal od Jevstafieva.“

„Však si už raz pýtal.“

„Od koho?“

„Nuž od Marka Andrejiča. Nič po nič si tam nebol.“

„Zhováral som sa s ním otvorene.“

„A on?“

„Tiež.“

Marfa odložila kladivo a klince, pozrela na mňa zadivene a spevavo zatiahla:

„No-o-ó! Odkiaľ si ty spadol, mládenec? Keď veríš Jevstafievovi, čo potom boh?“

„Aký boh?“

„Ako to, že neveríš v boha?“

Povedal som, že sa vo mne vždy čosi vzpieralo proti bohu. Hučali do mňa, vraj zázraky, zázraky, ale nijaké zázraky som jakživ nevidel. Ľudia žijú tak zúfale zle. že majú jedinou možnosť dúfať v zázraky. Zvady, bitky, krádeže, ja sám som sa bezmála stal zlodejom. A kde sú tí spravodliví? Kde sú veriaci? Boha sa boja, strašia ním Častejšie než Čertom, ale že by verili v jeho dobrotu a boli spravodliví... to zas nie!

„Nestretol si spravodlivého veriaceho?“ spýtala sa Marfa zapálené. „A keby si aj bol. Nejde o to, chlapče, či sú spravodliví alebo nie. Pravdaže sú. Sú takí, čo aj keby umreli a videli, že tam nie je nič, iba pustota, aj tak budú čakať na raj alebo hoci aj peklo, aby sa presvedčili, že jestvuje druhý svet. Aj keď sa na prach rozpadnú, ešte stále budú čakať. Sú takí, pre ktorých je viera čosi ako nechty alebo vlasy: vlastne ani nie sú potrebné, ale ako by to bez nich vyzeralo? Nejde o to, či sú spravodliví a veriaci, alebo nie sú, ale o to, že ani spravodliví, ani veriaci, ani sám boh nemôže zmeniť svet. Nie je to v ich silách! Sú na to slabí.“

„A v čích silách je to?“

„V silách človeka,“ odvetila Marfa hrdo a uprela na mňa jasavý pohľad.

Zodvihla kladivo a znova začala zatĺkať klince.

„Chce zmeniť svet, a pritom stĺka klietku pre myši,“ povedal som, zmätený Máriinou britkosťou. Zazdalo sa mi, že vie niečo, čo ja nepoznám.

„Všetci nemôžu predsa chodiť k Jevstafievovi.“

„A čo s tým má Jevstafiev?“

„Ako to, čo? Chceš ho predsa podpáliť.“

„Ja?!“

„A to je správne. Podpáliť! Oheň všetko lieči.“

Odmlčala sa a doložila: „Ja by ho sama vypálila, nebyť tej krivdy.“

„Komu ukrivdil?“

„Nám. Šamaninovcom. Pomyslia si, že ho chcem podpáliť z pomsty. Ale ja nechcem, aby to bolo ako v mojom vlastnom mene. Chcem, aby to bolo ako v mene ľudu.“

„No a keby som si ja uzmyslel vypáliť ho, tiež by to vyzeralo, že za seba, zo strachu, aby to nevyšlo najavo.“

„A čo môže vyjsť najavo?“ spýtala sa dychtivo a vyskočila.

Porozprával som jej príhodu na pavlodarskom nábřeží.

Vykríkla nadšením:

„Takého šteňať sa zľakol ako dáky sopľavý chlapec?! Cha-cha-cha! Ani prstom nepohol? Ach, darebák! A ešte sa chváli, vraj: ‚Naši aj na hradskej zbíjali!‘ Zbíjal, kto zbíjal, lenže nie ty!“

Marfa pristúpila tesne ku mne, ťažko dýchala a povedala:

„Prežehnaj sa.“

„Ale veď ja neverím v boha.“

„Ani ja neverím, ale prežehnaj sa, že neklameš.“

Horlivo som sa prežehnal.

Objala ma, bozkala na ústa a zašepkala mi celkom do ucha:

„Vypál ho, psa, na prach, do tla, aby nezostalo po ňom ani pamiatky.“

Odstúpila.

Placho sa zastavila a povedala so sklopenými očami:

„Chcela som ti dnes v noci vopchať do topánok biele myši. Ale to neurobím.“

„A ja sa myši nebojím.“

„Tak žaby.“

„Ani žiab.“

„A vôbec nič ti nevopchám!“ Potom doložila: „A topánky ti vyčistím. Aby nezostal na nich jevstafievovský prach.“

Prešiel deň, dva, tri. Nič v mojom živote sa nemenilo. Naďalej som krútil koleso. Nikto neprišiel od Jevstafieva, aby ma prest'ahoval.

„Vari sa dopočul, o čom sme sa zhovárali s Marfou?“ myslel som si.
„Odkiaľ?“

Niekedy sa mi zdalo, že Jevstafievovmu mlčaniu je na vine Zväz sibírskych mliekarských družstiev, majiteľ tlačiarne, kde vychádza družstevný plátok Ľudové noviny. Družstvá, ktoré vyrábajú sibírske čajové maslo, bohatnú, stavajú masliarne, otvárajú obchody, správa zväzu sídli v obrovskej budove, maslo vyvážajú za hranice, do Anglicka, kde si otvorili kancelárie.

A zrazu si voľajaký Jevstafiev, majiteľ komediantských búd, zmyslí založiť „Sibírsku spoločnosť na kože a mäso“, buduje obrovský závod na spracovanie koží a mäsa. Tu čosi neklape! A ešte nevedno, aké má ciele, keď mu tak záleží na tom, aby jeho príbuzného povýšili.

Nielen Aľoška, ale aj iní typografi čakali čosi veľké. Čakali a dívali sa na mňa spýtavo.

A mne pod ich pohľadmi zrazu prebleskla hlavou krutá myšlienka: „A Čo ak si ten bezcitný chlap len robil posmech z mojej dôverčivosti? A mne sa pritom zdalo, že sa smejem na ňom! Môžem sa ja ťahať za prsty s týmto starým komediantom?“

Zdôveril som sa so svojou myšlienkou Marfe.

„Sotva to bude tak,“ povedala Marfa. „Také žartíky, to by tak pristalo ešte mne, nie jemu. Maj sa na pozore pred iným.“

„Pred čím?“

„Pred priateľstvom!“ odvetila vrúcne.

A ja som jej vzrušene povedal, že medzi ranou a Jevstafievora nevznikne nijaké priateľstvo. Ved' ani vekove sa nehodíme za priateľov.

KOMEDIANTSKY ANJEL

Neponosoval som sa, ale žilo sa mi ťažšie. Priatelia, ktorých som stretol, nič nepýtali. Sám od seba som im odovzdával celý zárobok, bol som dlžný za „kosí“, vybral som si späť z mestskej knižnice tri ruble zálohy a nemohol som teda čítať knihy. A to bolo vari najťažšie zo všetkého. A k tomu ešte splácať kupcovi kord.

Na Ďaleký východ sa neponáhľali.

„Máme Čas,“ vravel Panfil Zacharin a urobil drep.

„Môžbyť aj tu nájdeme zlatíčko.“

Od nudy niekoľkokrát denne cvičil, vyzlečený skoro dohola. Bez šiat vyzeral celkom inak, veľmi impozantné. Trup mal mohutný, na rukách svaly ako uzly, Šiju krátku, širokú ako medveď, ba aj chôdzu mal inú, ani Čo by sa chystal vyraziť na protivníka.

„Mal by si ísť za zápasníka, Panfil,“ vravel som.

„Neinteligentne povolanie. Otupieš. A tuposť, to je to najodpornejšie, čo len môže byť. Mali sme na mešťianke učiteľa, istého Muromkova. Hĺbavý duch, veľa Čítal. A zrazu náhodne vysvitlo, pri naháňačke, že má rýchle nohy. Spochabil sa! Pri každej príležitosti len behať a behať. A stal sa z neho bežec, Knihy zanechal, prestal hĺbať. Všetci sa naňho vykašľali, aj snúbenica ho nechala.“

Panfil napodobňoval môjho otca. Nepáčilo sa mi to opičenie. To, čo rozprával otec, plynulo pokojne, veselo, akosi hladko. Zacharin sa však vyjadroval s trpkým a ironickým úškl'abkom a zdalo sa mi, že ho má čisté len naučený. Ten úškl'abok by pristal skôr Peťkovi Koval'ovovi.

Pri tom všetkom som si myslel, že Panfil je predsa len dobrý chlapec.

Raz po výplate a váhaní, či zaplatiť Samaninovcom, čo som dlžný za „kosť“, alebo či ešte počkajú, doniesol som predsa len peniaze priateľom.

Panfil nebol v zemiľanke.

„Kúpe sa?“ spýtal som sa.

„V Jevstafievovom rybníku,“ odvetil Koval'ov.

„A či ten má aj rybník?“

Filippinskij sa zasmial:

„Panfil nájde! A utopí ho. A odmena za robotu je naša.

Dediči sa hádam len podelia.“

„Čo to táraš, Fiodor?“

„Táram - peniaze zháňam. Ale iba poza bučky, aby som mal čisté rúčky.“

Ožil. odhrnul si dozadu pobelavú hrivu.

„Hlúpo rýmuje, ale predsa Čo-to chytí,“ pomyslel som si. „Nemali by sme z neho urobiť kupletistu?“

Vrátil sa Panfil.

Zhodil košeľu, urobil drep a začal cvičiť.

„Bol si vari u Jevstafieva?“ spýtal som sa.

„Čo ťa do toho.“

„Načo to robíš?“ povedal som, dotknutý jeho ľahostajným tónom. „Keď ťa nechce poznať, načo sa mu pcháš?“

„A čo si počneš? Ale ja som sa s ním ani dlho nezhováral. Povedal som: Človek majetný sa má voči nemajetnému správať podľa svedomia. Hneď sa rozplakal. Má ťa rád, Vsevolod. Je tebou nadšený! Bez muknutia živiť troch darebákov! Iný by nás bol už vykopol!“

„Ale čo povedal prakticky?“ zajastril Filippinskij.

„Prakticky kázal, aby prišiel zajtra.“

Keď si všetci políhali a ja som sa odobral do Samaninov, v záhrade ma dohonil Filippinskij a pošepol mi:

„Dá ťa do závetu! Poznám ja týchto starovercov!“

„Vari je on staroverec?“

„Chlyst z pomorskej sekty.“

Zasmial som sa.

„To je celkom iná vec.“

„Jeden čert, či s rohami či bez rohov. Počúvaj, Vsevolod! Nemohol by si dajako vpašovať ta aj mňa?“

„Do závetu?“

„Mhm! Potom by sme spoločne celý svet obkradli.“

„Nazdáš sa, že on ho málo obkradol?“

„Čože to! Pamätaj moje slová: Jevstafiev je tá zlatá žila, ktorú hľadáme.“

Pri bráne ma čakala Marfa, ani čo by tušila, kde sa zberám.

„Dívaj sa, aký mesiac!“ chytila ma za ruku a dívala sa do neba.

„Mesiac ako dukát,“ odpovedal som, nezodvihnúc hlavu.

„Čo si taký? Povadil si sa s kamarátmi?“

„Naopak. Zachraňujú ma.“ Ale vzápätí som zmenil svoje rozhodnutie a vravím: „Nepôjdem!“

„Vymysleli dáky podfuk?“

Neodvetil som. Po jemných, výrazne krojených perách jej prebehol úsmev:

„Ani nechod', duša moja.“

Tu som znova zmenil rozhodnutie:

„A pôjdem! Čo mi hlavu odhryzne? Veľký strach.“

„Chod' si čítať. Zapálila som ti lampu. Ráno nemusíš ísť do roboty: mám nového, čo mi bude koleso krútiť. Teba napozajtre postavia k regálu.“

„Ako sadzača?“ spýtal som sa zapýrený. „To mi Jevstafiev zariadil?“

„To je ten pravý orodovník! Ja. Povedala som, že odídem, ak ťa nevezmú za sadzača. Reku, hanba, že taký majster vychádza navnivoč. Trochu robili drahoty, a napokon pristali.“

Povedal som s potláčaným vzrušením:

„Ty si kamarát, Marfa, naj-najlepší kamarát!“

A ona odvetila prudkým šepotom, už odbiehajúc:

„Lebo verím, že ho vypáliš.“

„Idem, aby som bol istý, z ktorého konca sa chytí,“ zašomral som si, keď som kráčal ráno k Jevstafievovi. Pripomínalo to Filippinského rýmy, joj, či sa mi to protiví!

Jevstafieva som našiel v kancelárii. Sedel za stolom a kontroloval účty. Odo dvora, cez obloky, úzke ako vrbové listy, doliehala z manéže tlmená hudba, pleskot biča a dupot kopýt o bariéru.

„Á, komediantský anjel!“ zvolal radostne Jevstafiev.

Nepochopil som ho celkom, povedal som:

„Prepáčte, to platí mne?“

„Tebe, tebe! Posielam ťa na inšpekciu. Budeš anjelom, trestajúcim nepoctivých komediantov. Dívaj sa.“

Bozkal ma na líca, priviedol k stolu, a keď ma usadil, predložil mi účty a spýtal sa:

„Vyznáš sa v tom?“

Napäto som hľadel do účtov a vravím:

„Nie.“

Odskočil od stola a so smutným úsmevom povedal:

„Viem jedno, že ma klamú, ale ako? Ako?“

„Kto vás klame?“

„Komediantské búdy.“

„Vari vy máte ešte aj komediantské búdy?“

„Len tak pre zábavku. Nie sú síce celkom moje, ale som podielnikom.“

„Teda časť je vaša?“

„To je ono. Niekedy polovica, niekedy štvrtina a v podaktorých bohatších aj tri štvrtiny. Po celom Urale.“

„A po celej Sibíri?“

„Nie po celej,“ odvetil skromne. „Ale v západnej veľa. Tam, kde bývajú jarmoky. Cirkus môže prísť do dediny alebo do mesta aj bez jarmoku, ale komediantské búdy božechráň!“

„Prečo?“

„Pretože komediantské búdy nežijú len z predstavení.“

„A z čoho ešte?“

„Uvidíš.“

„Ale ako že ja budem robiť inšpekciu, keď neviem, z čoho žijú?“

„Inšpekciu budeš robiť neverejne.“

„Ako to, neverejne?“

„Nesmú mať ani tušenia, že ich kontroluješ.“

„Ako dáky špicel?“

„Práve.“

„Nenávidím špicľov!“ zvolal som vášnivo.

„Dobre robíš. Podliaci. Najmä provokatéri.“

„Provokatérov som nevidel.“

„Ešte ich uvidíš. Celé Rusko žije na provokácii. Tak či onak, nikoho neminie. Lenže medzi nami dvoma, môj milý, nie je reč o provokatérstve. Prosím fa ako rodinu, pomôž. Po tvojom odchode som dlho o tebe rozmýšľal. ‚Aký milý chlapec!‘ myslím si. Žene je čoraz horšie a horšie, a ja nemyslím na ňu, lež na teba.“

Vtom prešla cez kanceláriu - v rozpore s jeho slovami - driečna a ružová žena, pošibkávajúca bičikom, tuho zašnurovaná v obleku trochu mužského strihu.

„Varvara!“ zlostne vykrikol Jevstafiev.

„No čo, Varvara?“ odsekla žena nedbanlivo a letmo pozrela naňho. „Zebra zase strečkuje. Zhodila Šuru.“

Po ženinom odchode sa Jevstafiev zamyslene prešiel po kancelárii, potom zastal oproti mne a spýtal sa:

„Videl si vlhu?“

„Vtáka?“

„Nie, rybu. Pekná je?“

„Má jasný hlas.“

„A aká je len krásna, keď je vypchatá, taká krásna! Naučím ťa vypchávať.“

„Doslova či v prenesenom zmysle?“

„Prečo v prenesenom?“

„Nechcem ani v jednom ani v druhom!“

Neodvetil, len ma chytil pod pazuchu a viedol do manéže.

Bola to nízka murovaná budova, krytá doskami, zaberajúca skoro polovicu dvora. V streche manéže boli kde-tu prerazené okná. Vrzgavo sa otvorila polovica širokej brány.

Razilo tu konským potom, hnojom, mokrým drevom a omietkou. V manéži bežala popri bariére hnedá kobyľka a na plochom sedle tancovalo bucl'até dievčatko s čiernymi obrvami a naľakanými očami. Kapela - husle, kontrabas a bubon - hrala tesne pri bariére.

Medzi bariérou a stenou, tam, kde v cirkuse sedávajú diváci, bola vzdialenosť najviac päť krokov. Tu sa cvičili žongléri, akrobati, povrazolezci - všetko skoro deti. Bolo ich veľa, najmenej tridsať. Učilo ich niekoľko starších ľudí s prepitými, opuchnutými tvármi v clownských úboroch - zrejme kvôli lepšiemu dojmu. Štyri stareňky v čiernych šatách, veľmi rezké, dozerali na učiteľov i na žiakov. Nijaký smiech, nijaké veselé výkriky, nijaké veselé pohľady - akoby sa tu učili umierať. Ostatne, žiaci na rozdiel od učiteľov boli svieži, tvárou i telom.

„Moji pacienti,“ povedal Jevstafiev a ukázal posunkom hlavy na žiakov. „Liečim ich z prehrešení, terajších aj budúcich. Jarmoční komedianti.“

Mlčal som, ale srdce sa mi trýznivo zovrelo. A nie nadarmo. Hoci šarvanci vyzerali úplne pohrúžení do svojho cvičenia a zdanlivo si nás vôbec nevšímali, zbadal som, že pri slovách „jarmoční komedianti“ im po tvárach prebehlo chvenie. Nechápal som ešte dosť dobre, Čo sa tu deje, ale do srdca sa mi vkradli pochybnosti. Môj drahý príbuzný Mark Andrejič Jevstafiev sa mi začínal nepozdávať. „A Marfa bude mať v niečom pravdu,“ myslel som si. „Vypáliť ho nehodno, ale rád by som vedel, čo sa v ňom vlastne skrýva.“

Obišli sme sklady, kde boli uložené dekorácie pre jarmočné pantomímy, kostýmy, všelijaké pozlátené alebo pestro pomalované predmety mne neznámeho určenia, a potom sme sa pobrali k prístavkom.

„Ale tu nieto čo vidieť,“ povedal Jevstafiev. „Tu žijú vyslúžilci.“

„Vyslúžilci?“

„No áno! Tí, čo vyučujú. A dozerajú.“

„A žiaci?“

„Žiaci bývajú u rodičov alebo u vychovávateľov. Okrem toho bdejú nad nimi ešte dozorkyne, mníšky. U mňa je všetko bohabojné. Ja pripravujem pre cirkus a jarmočné búdy nábožných artistov. O mojich žiakoch vie aj biskup Varnava. Schvaľuje. Najvyšší čas urobiť cirkus nábožným!“

„A komediantské búdy?“

„Tým viac.“

Vzopäl ruky k nebu:

„Kiež sa tak stane!“

Odvrátil som sa.

Keď sa ma o niekoľko minút spýtal, či pôjdem na inšpekciu, odvetil som, že pôjdem, a s najväčším záujmom.

O tom záujme som nemal povedať. Jevstafiev ma hneď chytil za slovo.

„Nuž keď so záujmom, tak ti gázu vyplatím po návrate.“

„A to prečo?“

„Máš o vec záujem. Komedianti to spoznajú. Oni sú ľudia vnímaví. Vezmú ťa do práce, zaplatia. Vyzeráš na prvotriedneho artistu.“

Neškriepil som sa. Zdalo sa mi, že mám skutočne prvotriedny vzhl'ad a že poľahky zarobím peniaze. Okrem toho Jevstafiev ešte doložil:

„Tuším sa poznáš so Seľugom?“

„Kto je to?“

„Nuž ten, čo ti podstrčil na trhu moje kordy. Povaľovali sa tu pokazené, zato som mu ich dal do komisie.“

Pobúrený som cúvol od neho.

„Čo sa ti robí? Ved' som nevedel, že ich kúpiš práve ty.“

Jevstafiev sa uškŕňal a doložil;

„Toho Seľugu poznajú všetci komedianti. On ťa bude odporúčať. Chápeš, mne by to bolo nepríjemné. A tvoji kamaráti pôjdu s tebou?“

„Akí kamaráti?“

„Nuž z Pavlodaru.“

„Všetko vie, hnusník,“ pomyslel som si až s akýmsi nadšením. „No počkaj. Ty to ešte oplačeš.“

A povedal som:

„Pôjdu.“

„Nuž vylet' teda, komediantský anjel, žehnám ti!“

Podával mi ruku na rozlúčku.

„Moment!“ zvolal som. „A čo bude s atrakciou, s ‚Letom satana‘?“

„Patent teda ešte nie je zaregistrovaný. Okamžite ťa upovedomím. Mám na tebe záujem, zachrániš mi tisíce, keď odhalíš podvodníkov. Pomôž mi, prosím ťa!“

LETÍM

Keď som povedal svojim priateľom, že Seľuga mi dá odporúčanie skoro ku všetkým uralským komediantským spoločnostiam, Zacharin, ktorý opravoval môj kord, sa spýtal:

„A my tam čo budeme robiť?“

Odpovedal som:

„Keď vieš opraviť kord, budeš vedieť aj hodiny. Budeš hodinárom. A vôbec, nájdem uplatnenie aj pre teba aj pre Pet'ku Kovoľova.“

„Povedzme. A pre Filippinského?“

Pozrel som do Fiodorovej unudenej tváre s očami úzkymi ako ušká na sieťovacích ihlách a zrazu mi svitlo:

„Zberajte sa!“ povedal som. „A Filippinskij večer vystupuje.“

Vybral som sa do mestskej knižnice, požičal som si niekoľko ročníkov „Čriepkov“ a „Budíka“. Čítal som dlho, vypisoval som anekdoty. Zápät som vymýšľal aj vlastné. Rozhodol som sa anekdoty trochu obmeniť, pridať realistické detaily. Zdalo sa mi, že takto budú smiešnejšie.

Večer sme zapálili tri lampy, ku ktorým sme pripevnili reflektory, a namierili sme svetlo rovno do očí Filippinskému. Farbou som mu namaľoval vrásky okolo úst, urobil som mu vypleštené oči, namastil Šticu - vyzeral prenáramne hlúpo. Medzitým sa naučil moje anekdoty.

„Ani jedna tvoja anekdota sa nám nebude páčiť, Fiodor,“ povedal som mu, „a clown ti vylepí zaucho.“

„Ktorý clown?“

„Ešte som sa nerozhodol ktorý. Možno Kovaľov.“

„Dovoľ, čo som ja za clowna?“

„Skôr kat,“ povedal Zacharin. „Budeme ho vydávať za kajúcneho kata.“

Pozrel som na Panfila. Zase mi prebleskol hlavou akýsi nejasný, ale už komický nápad. Prebleskol a zmizol. Ťažko sa k nemu vrátiť a sotva sa mi to aj podarí, ale napokon, mám teraz iné starosti.

„Po zauchu povieš ďalšiu anekdotu.“

„A zase zaucho?“

„Zase.“

„To ľahko prídem aj o zuby!“

„Nefrli, začínaj!“ zakričal Zacharin.

Odstúpili sme k dverám a počúvame.

Anekdoty boli jedinečne hlúpe, rozprávačov výzor tiež. A hovoril tak, akoby diačok recitoval modlitbu za nebožtíkom. Ale zato sme sa smiali: ja z autorskej samolúbosti, priatelia v nádeji na zárobok.

„- Doktor, vypočujte ma... bolí ma bok, ruky, nohy, bolí ma hlava.

- Musíte sa dobre vypotiť, milostivá.

Dáma si prešla rukou po vlasoch a povedala:

- Ach, vypotiť! Zabúdate, kto som, doktor. Som grófka, nemôžem sa polit' ako dáka sedliacka.“

„Stoj!“ vykrikol som a s chuťou som vylepil Filippinskému zaucho. „Tu máš! Ďalšia bude dúfam lepšia.“

„Takto ma budú mlátiť?“ spýtal sa Filippinskij.

„To závisí od sily clowna.“

„A keď bude clown ako Panfil? Ani nedopoviem anekdotu a zdochnem.“

„Pokračuj, darebák! Nekaz kasu.“

Filippinskij pokračoval:

- Čo si prajete?

- Vlastne nič.

- Načo ste teda zacengali?

Muž si pohladil líce, odul spodnú peru a precedil pomedzi zuby:

- Keď máte pod cengáčom napísané: Ráčte cengat'.“

„Dost'“ povedal som, „obecenstvo sa popučí.“

Ale Fiodora už strhla herecká horúčka:

„Poslednú! Poslednú!“

Vypleštil očká a záhrobným hláskom, ktorý nebude počuť ani v treťom rade, skončil:

Počujte, pán B., veď pes, ktorého som od vás kúpil, nie je pes, ale suka.

Pán B. si sadol a zohnúc sa napravil si zahnutý kraj nohavíc. Jeho spoločník prekvapený vidí, že pán B. je bez ponožiek.

Pán B. si napravil nohavice a povedal:

- Ach, pane môj, to je už taká fajta: aj jej matka bola suka.“

„Hé-éj!“ ozvalo sa zo záhrady. „Je tu dáka živá duša?“

„To mne!“ zvolal Peťka.

Uhádol. Poštár mu doniesol list od matky.

Vysvitlo, že Peťka tajne, aby sme my nevedeli, pýtal od nej telegraficky peniaze, ale matka mu dala odpoveď, že peniaze nepošle, a vôbec, že je nezdarný a hlúpy syn. Chváli dievčatá, no neposlal fotografie a nenapísal nič o ich veku; a telegraficky sa dorozumievajú iba somári. Zacharin pokojne vzal Peťkovi Kovaľovkin list, roztrhol ho a povedal:

„Zakazujem ti v mene humanity písať si s kupliarkami. Dosvedč, Vsevolod.“

Dosvedčil som.

Čudoval a tešil som sa tomu, ako bystro vníma a pozoruje Zacharin svoje okolie, ako myslí, aký je pohotový v argumentoch a odpovediach na otázky. Aj pri rozhovore v okamihu zachytí všetko, čo sa mihne okolo. Vidí na strake otrčené pierko, zlomenú spicu v kolese koča, stačí porátať všetky kvetináče s muškátmi v obluku; ak sa preženie okolo jazdec, podrobne a bez chybičky opíše jeho odev. Panfil bol nabitý všemožnými informáciami. Pripomínal mi vševedúcich hrdinov z románu Júla Verná. Ale tie vedomosti, ktorými nás ohúrili teraz, prevýšili všetky moje predpoklady.

Rozhľňal čižmou zdrapy roztrhaného listu a povedal:

„Už vidím, že musíme kúpiť Núbiu. Vieš ty, Vsevolod, čo znamená slovo

„nuba' po africký? Zlato. Núbia znamená krajina zlata.“

„Akože môžeme kúpiť celú krajinu?“

Kovaľov bez rozmýšľania povedal:

„Chceš nás pripraviť o posledné peniaze? To teda nie!..“

Panfil prísne odvetil:

„Núbia nie je drahšia ako tvoje svedomie, Peťka, ktoré chceš zapredať materi, keď jej podávaš správy o dievčatách.“

„To ja zo zúfalstva,“ ohlásil sa ticho Peťka.

Bezočivosť z neho navidomoči spadla. Aj naňho pôsobila Zacharinova rozhodnosť. Okrem toho Peťka tu bol nesporne zbabelejší ako v Pavlodare, kde ho obklopoval dav podlízavých fičúrov.

Zacharin povedal ešte prísnejšie:

„Ty si teraz na vážkach, ale pamätaj: do stepi sa nevrátiš. My urobíme z teba človeka!“

„A koľko stojí tá Núbia, keď už nieto iného východiska?“

Naučiť sa mnohovravnosti zrejme nie je ťažko, Panfil Zacharin sa osvedčil ako horlivý žiak môjho otca. Nedávno prečítal asi knihu o Egypte a teraz sa s pôžitkom delil o nadobudnuté vedomosti.

Zacharin si hneď sadal na zem, hneď na schody, hneď vyskakoval a pritom rapotal o bohyni Hathor, o Ramzesovi Druhom, o „kamennom bruchu“, čo leží na Níle. Najdlhšie hovoril o tomto „kamennom bruchu“. Tu je slávne mesto Semne, kde Lesius odhalil početné nápisy, vytesané do kameňa - nápisy, zaznamenávajúce výšku nílskych povodní za panovania Amenothesa Tretieho. Okolo Semne sa všade skvejú žulové skaly. Čierne a ligotavé, rozryté jamami.

„Vidíme tu,“ rozohňoval sa, „vidíme tu vysoké brehy, úzky kanál...“

„Načo mám hľadiť na úzky kanál, keď môj život je ešte užší?“ povedal Filippinskij.

A Kovaľov sa zúfalo spýtal:

„Koľko pýtajú od teba za tú Núbiu? A ako sa dá kúpiť za naše peniaze?“

Zacharin rád rysoval geometrické tvary, schémy, plány kraja, zbožňoval chronologický sled udalostí. Nie nám je naponáhle, to je pravda. Ani ja som nechápal Paskovu nervozitu. Rátal som, že tak do večera prejde Panfil od Núbie na dnešnú Afriku, ak mu v hlave neskrse dajaká iná schéma. Práve vytiahol zo svojho deravého žltého kufríka kus papiera a ukazoval nám nejaké plány.

„Nič nechápem,“ povedal trúchlivo Kovaľov.

„Kúpiť znamená získať, tak je?“ spýtal sa Zacharin.

„Tak,“ odpovedali sme.

„Ale nemožno kúpiť nekúpiteľné, povedzme celú krajinu.“

„Správne!“

„No keď nemôžeme kúpiť krajinu, či nie je jedno, ak krajina kúpi nás?“

„Čo? Máme sa stať živým tovarom?“ spýtal sa Kovaľov, ktorý bol v týchto veciach doma.

„Hlupák! Krajina kúpi nás, inými slovami povedané, získa si nás, keď sa ta dostaneme.“

„Do Núbie? Do Afriky?“ spýtal som sa. „A vlastne načo?“

„Počkaj. Najprv vypočuj maršrutu. Z Kurganu sa vyberieme do Petropavlovskaja, to je mesto na trati medzi Kurganom a Omskom.“

„A čo nás môže zaujímať v Petropavlovsku?“

„Odtiaľ lepšie poznám cestu do Núbie.“ A Zacharin vysvetľoval: „Z Petropavlovskaja môžeme ísť dvoma cestami. Ak pôjdeme vľavo, pod tridsiatym piatym stupňom, povedie nás cesta cez Kokčetau, Atbasar, popri jazere Uzum-Kul, cez hory Ulutau, popri jazere Cubar-Tengis, cez Karakumskú púšť k Aralskému moru. Na Aralskom mori si možno zarybárime a cez Karakumskú púšť sa poberieme ďalej až ku Kaspickému moru. Tu si možno zarybárime, potom sa preplavíme cez Kaspické more a dostaneme sa do Baku.“

Na Peťko vej tvári sa zračila trpká bolesť. Povedal t'ahavo:

„Ja nechcem rybařit'. Radšej odídem domov.“

„Aby tvoje pokánie bolo úplné, musíš si ujasniť v celej hĺbke pád svojej rodiny, zhromaždiť o tom informácie. Tieto informácie treba zhromažďovať všade, ale najlepšie poznajú Kovaľovku v stepi. Čo ti je aj matka, poviem ti dorovná: je to dosť pľuhavá osoba a bodaj by ju v stepi radšej nepoznali. Nuž ale, čo robiť? Teda práve tebe sa zide putovať cez púšte a stepi do Baku.“

„A koľko vierst je to cez tie stepi?“

„Do Baku takých pol druha tisíc, keď nepočítame, že v súvislosti so všelijakými stravovacími problémami budeme musieť odbočovať.“

„Ja chcem ísť domov,“ povedal Kovaľov so slzami.

Filippinskij vzdychol, utrel si tučnú, masťnú bradu a povedal: „V Núbii je iste ešte spamejšie ako v Petropavlovsku.“

Zacharin d'ubal prstom do plánu a vysvetľoval ďalej:

„Vidíte, čo je nevedomosť a neschopnosť čítať zo zemepisnej mapy! Všimnite si! Vyberieme si druhú cestu. Pôjdeme z Petropavlovska na dedinu Petuchovo, Maršichino, Dubrovské. Ďalej je celkom možné, že zabočíme k šťučiemu jazeru, zarybárime si, uvidíme, či je hodné svojho mena, a potom sa znova vrátíme na hradska. Prejdeme Smatovo, Vorotnikovo, prekročíme rieku Tobol, vyjdeme do Sladkej úžľabiny, a odtiaľ je už len skok do Sadrinska. A zo Sadrinska pôjdeme na Kamyšlov. Z Kamyšlova na Jekaterinburg. A tu hocikedy nájdeme osožnú a výnosnú robotu. Ural je kraj bohatý. Keď nazhrňame peniaze, priamym spojom pokračujeme k námornému uzlu, povedzme, k Batumi.“

„A koľko vierst nám ostane z Jekaterinburgu do Núbie?“ spýtal sa Kovaľov.

Zacharin opravil Čosi ceruzkou na svojej maršrute.

„Pôjdeme pomedzi remeselníkov, mliekarov, vytápačov slaniny, dechtárov. Veselý národ, nie ako u nás v stepi, kde je všetko ospanlivé.“

„Chcem vedieť, koľko máme vierst do Núbie!“ opakoval Kovaľov.

„Do Jekaterinburgu po príjemných a tienistých miestach, pokrytých vysokou zelenou trávou, popri priezračných potokoch a riekach, vítaní prívetivým ľuďom, prejdeme tristo vierst alebo aj menej, pretože početné povozy, ktoré chodia po hradskej, nás vždy zvezú. Potom nás privíta srdečný Jekaterinburg a potom roztvorí náruč pohostinný Ural.“

„Ja chcem vedieť, koľko vierst je do Núbie! Nezlost' ma!“

Kovaľovove výkriky sa mi už zunovali. „Panfil Zacharin správne uvažuje,“ pomyslel som si. „Čo sa budeme oštarovať s Jevstafievom, s

komediantskými búdami, s kadejakými podvodníkmi. Kašľať na všetko a odísť.“

„Ako ty myslíš, Vsevolod?“

Povedal som pevne:

„Nuž, hádam nám je načas ísť do Núbie. Poďme.“

Panfil ma tuho objal.

„Zbožňujem zmužilosť. Skúšal som vás, priatelia. Pokiaľ ide o Núbiu, hovoril som o starej cirkusovej kobyle, ktorá sa bohvieakým spôsobom dostala ku kožkárovi. Zajtra ráno ju ešte môžeme kúpiť. Pomôže nám cestou skúsenými radami ohľadne cirkusu, nehovoriac už o komediantských búdach. Okrem toho je to genter.“

„To ako že má prašinu, nie?“ spýtal sa Kovaľov.

Panfil zhovievavo povedal:

„Genter, chlapci moji, znamená poľovníckeho koňa. Gentera môžeš postaviť do akéhokoľvek terénu, všade si zachová svoje kvality. Genter je vždy neobyčajne ušľachtilej krvi, i keď konštrukciou pripomína klusáka, pretože má nízke nohy. U gentera, milí moji, venujte hlavnú pozornosť chrbtu a končatinám.“

„Nestačia nám tie končatiny, čo máme my,“ povedal Kovaľov.

„Cena gentera závisí od toho, ako skáče, ale ešte väčšmi od toho, akým štýlom a akým spôsobom skáče vzhľadom na charakter prekážok. Cez obyčajný plot, čiže cez slabú prekážku, skáče dobrý genter pokojne, bez námahy. Vysokú a mocnú prekážku prekonáva genter s vypätím všetkých síl, ale musí skočiť priamo, isto a opäť pokojne. Genter smelo vytiahne hlavu a šiju, zľahka napne uzdu, odrazí sa veselo a odvážne, akoby sa tešil svojej odvahe a sile, a skok! Jedinú chybu má genter - že je drahý!“

Zacharin s bohorovným klúdom vysvetľoval:

„Za najobyčajnejšieho skokana sa platí od sedem do osemtisíc frankov. Vynikajúci genter vyjde až na pätnásťtisíc frankov a vzácny má celkom individuálnu cenu.“

„Slušné peniaze,“ preriekol Filippinskij s úctou.

„To všetko preto, lebo genter je jediný kôň, na ktorom môžete poľovať vo všetkých krajinách bez výnimky.“

„Na kiego paroma mi je genter?“ spýtal sa Kovaľov.

„Angličania, Peter, si vysoko cenia svoj život, omnoho vyššie ako ty. Tuto Vsevolod, fakír a znalec Indie, ti potvrdí všeobecnú mienku o dobyvateľoch tejto krajiny.“

„Správne,“ povedal som, „cena si ho.“

„Angličan na poľovačke úplne zverí svoj život na koňa. Preto, keďže mu záleží na živote, necúvne Angličan pred nijakou cenou. A vôbec, Vsevolod, dobrého koňa si nekúpiš za nijaké peniaze. Môžeš zaň vyvaliť hrúzu peňazí, ale keď si iba priemerným jazdcom a nepoznáš koňa, nevieš. Čo všetko môžeš od neho požadovať. Ak sa dá výzor obyčajného koňa vyjadriť číslom jedna, tak výzor gentera sa vyjadruje číslom sto.“

Kovaľov ďalej nemohol odolávať fantastickej logike kučeravého Pavlodarčana. Kovaľov sa triasol na celom tele. Teraz sa bál už len jedného: aby Zacharin neušiel na tom vzácnom genterovi.

Aj ja som veril Panfilovi. Veril som, že gentera chce nadobudnúť kvôli našej ceste, a nie pre blaho svojej pavlodarskej famílie.

Nakreslil schému genterovho tela. Táto kresba ešte väčšmi roznieťila Kovaľova.

„Jaj, len aby sme ho neprepásli!“

„Koho?“ spýtal sa Panfil.

„Nuž gentera.“

„Neprepasieme. Ešte si zájdeme aj k istému znalcovi koní. Ó, to je veľký odborník!“

GENTER

Kozácky plukovník Miasnickij bol chudý, čierny chlap s rysavými fúzmi, v dlhom kaftane a v mimoriadne vysokých čižmách, ostrihaný podľa rajnice. Plukovník sa napred posťažoval na blížiacu sa starobu a na to konto vypil! pred našimi očami päť kalíškov vodky, potom vytiahol Phillipsovu knihu „Základy jazdy“, otvoril ju s veľkým šikom, ale... neobjavil ani jeden obrázok gentera. Plukovník bol v rozpakoch. Mal dokopy len dvanásť kníh, lebo bol tej mienky, že stačí prečítať za rok jednu, a ktovie, či sa dožiješ toho, aby si aj tú dvanásťu dočítal, ale že na tú prvú medzitým zabudneš, to je isté. Vybral fotografie, lebo v celej knižnici sa genter nenašiel. Na vyblednutej fotografii stál mladý, ale neuveriteľne fúzatý Miasnickij pri hmlistej škvrne, nízkej a dlhej. Plukovník si nalial piesty kalíšok vodky a povedal, že táto hmlistá škvrna je práve ten genter, ktorého hľadáme.

Na úzkom a bezfarebnom dvore kožkárne, obohnanom čiernym múrom, zazreli sme pri bledozelených stĺpoch čriedu koní, pripravených na porážku. Kto by si pomyslel, že môže existovať ročne toľko kalík! Erdžalo, zmietalo sa tu alebo stálo meravo množstvo koní neopísateľnej srsti, neopísateľne špinavých a vycivených. Kone kýchali, kašľali, ošívali sa, erdžali. Všade sme videli chrasty, jazvy od bitia, roztrieskané hlavy, na každom kroku sme sa potkynali o kosti.

„Tu je Núbia!“ Zacharin, predstierajúc nezaujatosť, zaviedol nás k nizučkému koníku. Malíčkom ukázal naňho a kývol na paholka. Paholok vyviedol mrcinu z čriedy k bráne. Panfil mi povedal s predstieraným pohrdaním:

„Pozri jej do očí, Vsevolod. To je jediné, čo na nej nezožrala prašina. Núbia, ukáž sa!“

Núbiine oči boli sivé, inteligentné, jasné a akési detské. Nemala tá ani metr! Chrbát mala odraný ako ostatné kone, samá rana. Rebrá jej trčali.

„Čo na tom, aj silní bývajú chorí.“

Zacharin jej poklopkal po rebrách a pochvalne sa vyjadril:

„Mimochodom, to je veľmi výhodné, všetko máme ako na dlani. Ľahko ju bude liečiť.“

Srst mala byť akási plavá, chvost huňatý, ako mávajú líšky. Šiju mala

Núbia dlhú a tenkú. Jedno ucho - to, čo stálo - hralo do žltá, a druhé, odkvácnuté, bolo roztrhnuté na tri časti a vyznačovalo sa čudnou fialovou farbou, akoby ho bol niekto popísal atramentovou ceruzkou.

Kovaľov nevládal odtrhnúť oči od Núbie. Zhromaždil všetky vedomosti, ktoré nadobudol od detstva o koňoch, ale na tohto podivuhodného koňa sa nič nehodilo. Veľkosť chvíle ho zdržiavala pred nepriaznivým rozsudkom. Ktovie, možno ten kôň predsa niečo v sebe má? Smrad, kach a stenanie koní naplňalo mi srdce clivotou a strachom. Zacharin si pomyslel, že neschvaľujem Núbiu. Odviedol ma nabok.

„Obzri si ju pozorne, Vsevolod. To nie je obyčajný genter, toto je jedna z najvzácnejších odrôd gentera, v Anglicku najväčšmi vážená, totiž, nábožensko-filantropická. A nielen to, že je nábožná - ona sa nijako neuzatvára do úzkej sféry osobných náboženských pocitov. Nenájdeš v nej ani zbla samotárskej pasivity, Vsevolod! To ti je, Vsevolod, nie kôň, nie je to dokonca ani filantrop, to je moralista - kazateľ, ktorý sa nesústreďuje na dogmatický základ učenia, neupiera sa na intelektuálnu kritiku viery, ale bedlí o to, aby dané učenie bolo v súlade s tým životom, ktorý pozoruje!“

Vrátil som sa ku kobyľe. Nechcel som Zacharina uraziť. Ticho som sa spýtal:

„Na kiego ancikrista je koňovi náboženstvo?“

„Na takého ancikrista, ako je potrebné aj ľuďstvu. Keď sa ľudstvo sklame v náboženstve, sklamá sa v ňom aj kone.“

Zacharin sa obrátil k paholkovi:

„Neodporúčal by som vám držať tu pobožné kone. Veď ak začne spievať pred smrťou žalmy a strhne k tomu ešte aj ostatné kone, svedomie vás utrápi.“

„Šesť rubľov,“ chladno povedal paholok.

Všetci dokopy sme mali iba päť rubľov.

„Posledná cena - štyri sedemdesiat,“ riekol Zacharin.

„Kôň je vysilený, nie je súci ani na kožu ani na mäso. Beriem bo zo

súciťu.“

„Berieme ho,“ zopakoval Kovaľov, „za štyri sedemdesiat.“

„Päť päťdesiat,“ ešte chladnejšie povedal paholok.

„Päť! Všimnite si, že dávam päť.“

Kovaľov zrazu vykrikoval:

„Päť dvadsať!“

Nadšenie nestrhlo len Peťku, ale aj mňa. Cítil som, že ak sa paholok zatne, zaplatíme nielen šesť, ale aj sedem rubľov. Tľapol som mu do dlane:

„Šesť rubľov!“

„Berte si ho.“ povedal paholok. „Odvedte si ho, ak ho dovediete, ale ohľávku vám nedám.“

Panfil chytil Núbiu za hrivu, ja som jej priviazal okolo krku zinku. Peťka Kovaľov jej pridržoval chvost. Kobyla hádzuc zadkom a kladúc každú nohu zvláštnym, svojským spôsobom, vliekla sa medzi nami v hustom teplom prachu. Bez prestania kýchala a kašlala.

Nadšenie čoskoro opadlo. Roztrpčené som myslel na to, že teraz s dvoma rubľami vo vrecku budeme mať ťažké časy. Jedno je isté: s Núbiou ostať v meste nemôžeme. To by bol posmech. Ale by nás vysmiali!

Zabehol som k Marfe odobrať sa.

„Vedela som, že odídeš,“ povedala. „To je dobre.“

„Čo je na tom dobré?“

Naklonila sa k môjmu uchu a rozťahujúc slová, zašepkala:

„Mark Andrejič chce odvrátiť hnev od seba na iných, lenže to sa mu nepodarí. Verím, že ho ešte viac nenávidíš! A nevypáliš už len Jevstafieva, ale celú štvrť!“

„Našla si si podpaľáča!“

Skúmavo mi pozrela do očí.

„Veru našla!“

Genter nás zdržal v Kurgane niekoľko dní. Kôň musí plniť svoj podiel práce, to značí niešť náklad. Ale ako naňho naložiť, keď má chrbát samú chrastu?

Panfil každé dve hodiny prezeral a ohmatával Núbiu. Chodil pýtať ovos a chlebové kôrky do kasární, zbieral pomyje od susedov a vo voľných chvíľach trénoval svoj telocvik. Zíde sa.

„Ešte ma neobjavili,“ dodával.

Keď som sa díval na jeho vyduté svaly, prichytil som sa vždy pri myšlienke, ktorá ma už dávno pokúšala, ale nedajbože ju zachytiť!

„Na čo som to len myslel?“ spytoval som sa sám seba niekoľkokrát denne.

Konečne sa Núbii zahojil chrbát a pohli sme sa z Kurganu.

Pri drevenom moste cez Tobol rástol v tých časoch listnatý hájik a pri ňom bol hostinec Dúbrava. Keď sme prechádzali okolo hostinca, Kovaľov zrazu zastal a spýtal sa:

„Chlapci! A veríte vy v šťastie, ktoré nám donesie tento genter?“

„Veríme,“ odpovedali sme, s láskou hladiac na Núbiu.

„Aj ja verím!“

Núbia netrpezlivo pozrela na nás. „Možno vám aj donesiem šťastie,“ vravel jej pohľad, „lenže nie v tomto hostinci.“

„Chlapci! Koľko peňazí nám ostalo?“

„Rubel' Šesťdesiat,“ odvelil som.

„Za hodinu ich zdesaťnásobím!“

„Rubel' šesťdesiat?“

„Budeme mať šesťnásť rubľov, chlapci. Počujete, ako klopú biliardové gule? To klopú kolesá šťasteny.“

Ako vidno, Kovaľov v istých chvíľach vedel hovoriť dokonca aj poeticky.

Mlčali sme. Nemali sme poetickú náladu.

„Sanujete?“

„Sanujeme,“ odvetili sme.

„Teda neveríte genterovi?“

Povedal som:

„Genterovi veríme, ale tebe nie.“

„Prisahám na svoju matku!“

„Tvoja matka je pekná hába. Sám si od nej ušiel!“

„Môj otec bol traťmajster a statočný Človek.“

„Napľuť mu do očí!“

„Chlapci, nezabíjajte vo mne vieru v gentera!“

Naveľa nás presvedčil. Vošli sme do hostinca. Len Filippinskij odmietol:

„Ja prinášam nešťastie,“ povedal, „radšej ostanem pri genterovi.“

Kovaľov pristúpil k biliardu. Bol ako na trňoch. Dlhو ohmatával biliard, poťazkával v ruke tágo, oňuchával otvory, prezeral gule proti slnku. Aj sa spoliehal na seba, aj sa pritom bál, že sa mu ruka zachveje.

Ach, tie krčmové biliardy! Veľa som ich videl, veľa som sa škriepil s markérmi, veľa ráz som sedel v susednej miestnosti za prázdny stolom a napäto som hľadel do petrolejového svetla vysoko zavesených lúč. Tovariši, robotníci, kupci, remeselníci sa tiskali okolo zeleného súkna. Teplý vzduch hostinca ma uspával. Gule ťukali. Pomaly som jedol svoj päťkopejkový praclík. Z biliardovej miestnosti vanula vôňa sýtych ľudí, doliehali stereotypné krčmové reči o poľovačke, o dievkach, o milencoch.

Kovaľov si vybral najľahostajnejšieho človeka s hrubými a červenými gambami, v nazberanom kabáte a lakových čižmách.

Kovaľov chcel pôvodne hrať o rubel, ale pochytila ho taká nervozita, že povedal:

„Staviam všetkých rubel šesťdesiat!“

Vo dverách biliardovej miestnosti sa zjavil Filippinskij. Chcel si to overiť: možno je Peťka ozaj taký výborný hráč?

Kovaľov rozbil pyramídu. Chlap v hnedom kabáte ľahostajne zodvihol tágo - a úder za úderom získal potrebný počet bodov. Zhrabol naše peniaze a ľahostajne sa spýtal:

„Dáte si ešte partiu?“

Filippinskij zmizol.

„Nikdy nebudem hrať v ľahostajnom dome,“ povedal Peťka.

Chytil sa za hlavu, zadíval sa zúfalo na ulicu a zrazu sa zahrozil nebu:

„Preklínam! Všetkých preklínam! Najkrajšie tunajšie dievky odvečiem do Pavlodaru! Mešťanostovi unesiem dcéru a ženu!“

Hrozné bolo hľadiet' na túto rozdrásanú dušu. Zlostila ma jeho nervozita, jeho nepodarená hra, ale predsa som povedal:

„Som presvedčený, že ľudia nie sú takí strašní, ako si myslíš, Peťka.“

CESTOU K STASTIU

Spoločníkov som nechal ďaleko za sebou. Rozháňal som sa rukami. Rozprával som nahlas. Horel som nadšením. Šťastie bolo na dosah. Videl som ho v básňach. Ponáhlal som sa dopredu, aby som mohol pokojne skladať básne, aj preto, aby som dokázal svoju neúnavnosť. Napodoboval som Panfila Zacharina. Trpel som, keď sa dožadovali odpočinku alebo nocľahu.

„Či by sme nemohli prejsť ešte tri versty?“ hovoril som vyschnutými perami.

Neviem prečo, ale namysleli sme si, že v jednej verste je sedemnást' telegrafných stĺpov. Ťažko sme sa vliekli posledné tri versty, ale ja som svedomite rátal stĺpy, kým Peťka pridával a Filippinskij, mokrý od hlavy po päty, pokúšal sa gestami znázorniť anekdotu, aby odpútal našu pozornosť od stĺpov.

„Šťastie, zárobok, jedlo sa nám núkajú!“ zvolal som. „Už len tri versty. Pozrite, ako statočne znáša útrapy Núbia. A vy ste predsa ľudia.“

Podivuhodnú náтуру mal tento kôň! Keď ho človek pozoroval, voľky-nevoľky musel uznať, že Zacharin sa oprávnene vychvaľoval znalosťou koní. Ak Núbia videla, že niekto trpí alebo je unavený, afektovane sa rozkročila a kývajúc rôznofarebnými ušami, pristúpila k trpiteľovi a dlho sa dívala naňho s veľkou nehou. Hada stávala najmä pri Filippinskora, keď na rázcestí padol do trávy a voľajakým napuchnutým hlasom hovoril, že ďalej nejde; „Už aj tráva je mokrá od môjho potu!“ Filippinskij sa prevaľoval a ukazoval zem, mokrú od jeho potu. Núbia bez mihnutia hľadela naňho a som presvedčený, že keby sa jej Filippinskij bol vyštveral na chrbát, bola by ho teperila, prekypujúc zmyslom pre povinnosť.

Zacharin hneď nazbieral suchého trusu, nalial do kotlíka vody, rýchlo ju zvaril, hodil štipku lisovaného čaju, podal mu veľkú šálku a prísne vrazil:

„Potúž sa a neklesaj na duchu!“

Niekedy sa mi zdalo, že Filippinskij sa trochu bojí Zacharina, nenávidí ho, ale mu aj závidí. S akýmsi zvláštnym, zúrivým výrazom vykrúcal Filippinskij oči dohora a hovoril:

„Zastreľte ma! Nehodím sa na to. Plávajte k inej anekdote. Pri anekdotách treba meniť hlas.“

„Paroma treba!“ vrazil Peťka Kovaľov.

Ležal na bruchu a beznádejne upieral do piesku vyľakané a vyplakané oči. Peťka vzal za hrst' piesku a rýchlo ho osieval pomedzi bledé prsty.

„Môj dedo, Jevgraf Kovaľov,“ hovoril plačlivo, „bol celkom slušný

človek. Obchodoval so slaninou a soľou. Lenže raz ho na nešťastie policajný náčelník poprosil, aby mu dopomohol zviest' sedliacke dievča. A dedovi Jevgrafovi sa to zvidelo výhodnejšie ako obchodovať so slaninou a soľou. Drží u seba zvedené dievča, to zas vábi kamarátky, tiež zvedené všelijakými hodnosťármi. K priateľkám dochádzajú hostia. Zavolá si policajný náčelník môjho starého otca a vraví mu: „Ja ti zle nechcem, pamätám, ako pekne si sa zachoval ku mne, avšak musíš si vykonať licenciú!“ A tak si starý otec Jevgraf musel vybaviť licenciú. Keď zomrel starý, zdedila nevestinec moja matka. Nevzdala sa ho, pretože od detstva žila v rozvrátenej rodine. Obnovila licenciú, prežehnávajúc sa pred ikonou.“

Pet'ka vykrikuje od zlosti:

„Toto jej nikdy neodpustím!“

„Ani netreba odpúšťať. Len zhromaždi v sebe čím viac krívd. Krivdy zrejú ako jablká, jedna od druhej.“ Zacharin nalieval Koval'ovovi čaj. „A čo bol tvojej matkin otec?“

„Krčmár. Celý rod bol krčmársky, a ja sa mám teraz polepšiť! Pálenku roznášali hosťom dievky. To ešte za dávna, keď na dievky nebola potrebná licencia.“

Zacharin sa usmial, položil Pet'kovi ruku na plece a vraví:

„Musíš teraz objaviť taký prostriedok, aby si národ odučil od predajných dievok a od pijatiky. Teraz si vyšiel do stepi...“

„Nikde som nevyšiel a nikam nevyjdem!“

Ukázal som na obzor.

„Dívaj sa! Hentam sú hory, vidíš? A za nimi more.“ Chytil som si nos a smial som sa. „Priam cítim, ako vonia voda, musím si držať nos, aby som sa ta nerozbehol.“

V diaľke boli také isté hájiky ako tu, matné, hrajúce zdola do fialova.

Hovoril som:

„Veď sa polepšíš, Pet'ka!“

„Hlad nás polepší,“ doložil Filippinskij. „Takto sme mohli žiť ako zloději a teraz sa polepšíme na zbojníkov. Júj, nie že by sa mi chcelo do žalára, bratia, ale čo sa dá robiť?“

Kovaľov zúfale schmatol ďalšiu hrst' piesku.

„Vyučil som sa typografické remeslo, a čo z toho? Ako opíšem svoj flamenderský život? Zase som tam, kde som bol! Zase trpím!“

„Zabudni, Peťka, zabudni! Zabudni, že si nešťastný,“ utešoval som ho. „Taký nešťastník, kamarát, sa môže aj na slona vyteperiť, aj tam ho pes uhryzne. Utrpenie treba chytró vypustiť z hlavy. Ubezpečujem ťa, ja som vytrpel viac, ale už sa na to nepamätám... Tuto Filippinskij rozpráva síce anekdoty, ale kadejaké. Vyberieme z nich zo desať, ktoré mu prinesú dokonalú a špeciálnu slávu.“

„Čo tam po sláve!“ hovoril apaticky Peťka.

Zacharin nechcel, aby som počúval tieto reči. Obyčajne mi vravieval:

„Ty choď dopredu, Vsevolod, a rozmýšľaj! Vymýšľaj triky. Ak sa ich nechce robiť tebe, načrtni mi ich a schému, plány i celú aparatúru urobím ja. Pričuchol som ku všetkým remeslám a to hlavné vystihnem! Som ako Michejev - majster na všetko.“

Za Petuchovom, pri dedine Zitky, pribúdalo brezových hájov. Rozložili sme velikánsku vatru a dal som svojim spoločníkom celý deň odpočinku.

Tiahli povozy. Furmani si chodili k nám „po uhlík“ do fajky.

„Skadeže, pravoslávni?“ spytoval som sa dôstojne.

„Dedina Nižné Mostovky,“ tak isto dôstojne odpovedali chlapi.

„A kdeže?“

„Nuž na jarmok, do Žitiek.“

„A sú tam búdy?“

„Aké búdy?“

„Nuž komediantské.“

„Vari stavajú.“

Pozreli sme na seba.

„A koľkože ich stavajú?“

„Tak sa mi vidí, že jednu.“

Zase sme si vymenili pohľad. Dobre by bolo, keby komediantské búdy boli zo dve - zo tri, mohli by sme za vystúpenie vyhnať ceny vyššie. Ale aj za jednu ďakovať bohu.

Zacharin sa ďalej vypytoval zo zdvorilosti:

„A čo veziete, pravoslávni?“

„Chomúty, glej, kože.“

„Vyrobené, či surové, pravoslávni? Alebo už na obuv spracované?“

„Všelijaké. A čo veziete vy, mládenci?“

„Páper.“

Furmani sa obzerali. Zacharin ukázal dohora na nežné žltkavé a modravé oblaky. Furmani si vykrúcali fúzy.

„Nuž vezte si ho spánombohom, ten páper.“

Zacharin hľadel za nimi a informoval nás, že v Žitkách sa vyrobí do päťstotisíc kusov ovčích koží ročne, celé sedliacke rodiny šijú kožuchy, v zime sa odtiaľ rozídu na vozoch po jarmokoch a časť koží sa predá v Nižnom Novgorode.

Z diaľky poznával povozy. „Tieto vezú rukavice, spodky, vlnené opasky,“ vravel. „A toto sú hrnčiari. Títo zas vlečú papuče, čižmy, krpce a kožušinové kapce.“ Filippinskij vzdychal. Závidel Zacharinovi jeho bystrozrakosť a to, že sa vo všetkom tak vyzná.

„Veľkosť nezáleží na telesnej sile, Filippinskij! Učte sa!“

„Horké moje učenie,“ dudral Filippinskij.

Šli sme. Borovice, jazerá. Obklopila nás vytúžená lesná tíšina. Naše vatry boli čoraz väčšie. Obával som sa lesného požiaru. Zacharin zbieral zo stromov nádherné kúsky živice a hádzal ich na oheň.

„Koľko dechtu vyjde navnivoč. Koľko dechtu! Akiste majú nesprávne prístroje: drahé a nemotorné. Všimni si to, Vsevolod, uvažuj nad lacným aparátom na vytápanie smoly!“

„To nech si všíma Filippinskij,“ povedal som mravoučne.

„Fakír sa zaoberá psychickou činnosťou, a nie remeselnou.“

„Veď ty máš obrovské zásoby tej psychiky, oddel' aspoň trošku aj pre remeslo.“

Šli sme popri pšeničných poliach. Zacharin ohmatával plné klasy. Jeho poznámky boli správne a vecné. Filippinskij vzdychal. Zacharin vyškľbol vždy za hrst' ovsu a krmil Núbiu. „Zo zdravotných príčin“ miešal doň aj korene púpavy. Zdalo sa mu, že Núbia sa zotavila, ozdravela. Kovaľov ale vravel, že ak sa aj nájdú nejaké kvality u tej rasy, ku ktorej patrí Núbia, rozhodne nie sú konské. A ozaj, Núbia nikdy neerdžala, kone si vôbec nevšímala, ba až sa od nich cudzo odťahovala, a okrem toho - kde sa berie ten nevyčerpatel'ný súcit, ktorý jej svieti v očiach? Ak sme stretli na ceste žobrákov, pristavila sa a krútila hlavou, a keby tak bola mala kúsok chleba alebo pár kopejok v hotovosti, vedela by vybrať spomedzi žobrákov toho najnúdznejšieho.

Na cestu sme si vzali Štyri bochníky chleba, dve vedrá zemiakov a kúsok slaniny. Práve nám vyšli zásoby, keď sme zastali pred komediantskou búdou a na pódiu pred ňou sme uzreli osobne majiteľa Muraška.

SPOZNÁVAM, CO JE FAKÍRSKE STASTIE

Búda bola zbúchaná napochytre, z mizerných dosák. Do zeme vbili klátiky a na tie poukladali dosky: to boli sedadlá pre divákov. Pravda, keby všetky miesia boli obsadené, dosky by praskli, ale toho sa netreba báť. V živote tejto komediantskej búdy sa ešte nestalo, že by hľadisko bolo tak hojne

zaplnené. Čoho je tu hojnosť, to je jedine nešťastie.

„Anekdotista?“ spýtal sa Muraško, vycivený, v umastenom kabáte, v bačkorách naboso, s prepitou, olivovožltou tvárou, smejú sa?“

A znova si obzrel Filippinského.

„Veľmi sa smejú,“ odvelil som, „do úmoru.“

„Tvár má ako pohrebný voz.“

„Práve preto sa smejú.“

„A vy?“

„Fakír Ben-Ali-Bej.“

„Bezbolestné pokusy?“

„Samozrejme.“

„To sa mi skôr hodí, aj keď ste mladý. Malí by ste si vymeniť tvare,“ povedal Muraško, ukazujúc na Filippinského.

„Skúšali sme to. Výsledok stále rovnaký.“

„A títo?“ spýtal sa a díval sa pritom na Koval'ova a Zacharina.

„Prirodzene, pomocníci.“

„Čísla potrebujem. Peniaze nemám. Nemám vám čím platiť. Vyšiel som na mizinu. Mojm hlavným číslom bola rodinná akrobacia. Ja, žena, tri deti a dve netere. Deti majú Čierny kašeľ, jedna neter rodí, druhá má zápal okostice, žena nemôže zdvihnúť ruky, pretiahla sa. Mark Andrejič pýta dlžobu. Kúpil som od neho rekvizity. Mám dve kravy. Mienim ich predať. Predtým som býval veselý ako drozd, a teraz sa len tak trasiem. Kto padne do pazúrov Jevstafievovi, tomu je amen!“

„Môžeš tu robiť inšpekciu,“ pomyslel som si smutne.

A povedal som:

„My sami nemáme čo jesť.“

„Vidím,“ ovládal sa už Muraško. „Na chleba vám môžem dať.“

„Dajte nám čísla!“

„Veď hovorím. To bude pre vás chlieb. Dva ruble.“

„Za číslo?“

„Za všetko.“

Všetci piati, nevynímajúc Núbiu, vystrúhali sme hrozne prekvapené tváre.

„Za všetky?“

„A tá mršina, to je tiež číslo?“ spýtal sa pochybovačne Muraško.

„Hlavné!“

„A čo robí?“

„Na nej vtiahnu slávni víťazi.“

„Zdochne, kým sa u nás nájdú takí,“ povedal Muraško.

„Nerozmýšľajte, lebo vám nedám ani dva ruble.“

„Čože si my môžeme vyberať!“

„Vstúpte, vstúpte, páni!“ vyblakovali sme z pódia.

Pri pódiu visel obrovský žltý plagát, prirodzene, nie natlačený, ale namachlený štetcom na tapeta.

Podľa tohto plagátu medzi moje povinnosti starého a prefíkaného Inda spadalo hltáť horiacu kúdeľ, kordy, skákať na nože a prepichovať si bezbolestne telo dámskymi ihlicami, „navešajúc na spomenuté ihlice závažia až do váhy troch funtov“.

Na plagáte malo ešte byť, že chytám žeravé železo holými rukami, lenže tu zlyhala Cholmušinova „Čierna mágia“. Hovorilo sa v nej, že si treba ruky

natrieť vaječným žitkom, namazať glejom a posypať „jedným dielom nahrubo poličeného mliečového koreňa“. Rozžeravil som trochu chytáky od samovaru a priložil som si ich na dlaň. Hneď bola cítiť priškvíknutá koža. Na môj výkrik sa zbehli priatelia. Číslo sme odložili.

„Hotovo?“ spýtal som sa pomocníka.

„Hotovo,“ odvetil šeptom Kovaľov. „Nemáš trému?“

„Prečo? Ved' to nerobím prvý raz. Byť fakírom, to ti je jedinečné šťastie, chlapče. Som dokonca úplne pokojný.“

Klamal som. Zhrýzal ma neúprosný nepokoj, vytrvalý ako jesenný lejak. Drásal ma, kým som si natieral tvár hnedou šminkou, naťahoval zaplátané atlasové nohavice, kaukazské čižmy a kým som si omotával hlavu uterákom. Čižmy mi Kovaľov „kvôli šiku a lesku“ namazal stolárskym lakom, ďaleko-široko rozváňali špiritusom. Vedľa šminky na tanieriku sa ligotali obrovské, kriedou vyčistené ihlice. Vedia ležali závažia „o váhe od jedného do troch funtov“, zdobené vyblednutými stuhami. A ešte ďalej som mal pripravené dva nemecké kordy a dlhý uterák.

Chatrná kapela si ladila nástroje. Ach, ako som trpel! Zdalo sa mi, že muzikanti cítia so mnou a vedia, že z predstavenia nebude nič. Zajtra budú na mňa ukazovať prstom. Šarvanci zachrípnutými prázdninovými hlasmi budú za mnou vykrikovať: „Fakír, lotor!“

Zacengali na obrovskom tmavom zvonci. Vytiahli oponu, na ktorej bol zobrazený zámok, rieka, kúpajúce sa rusalky a nad nimi moletná dáma v šnurovačke s rohom hojnosti.

Uklonil som sa a začal som svoju úvodnú reč. O, nie, vôbec som nechcel, aby ma dedina nazývala čarodejníkom a aby si ku mne chodili po zázračné byliny. Rozhodol som sa povedať divákovi, že moje pokusy sa všetky zakladajú na prísne vedeckom podklade a že v nich niet nijakej mágie a kúzla. Vôľa, a nič viac!

Začal som svoj prejav takto:

„Milostiví páni a milostivé dámy! Skôr než začnem svoje pokusy, musím vám povedať, odkiaľ a kde sa vzali fakíri. Za dávnych čias žil voľakedy bojovný národ Indovia. Mali takú obyčaj, že skôr než prijali mladíka k

vojsku, podrobili ho rozličným mukám a útrapám. Založili mu napríklad na hlavu vrece so živými mravcami a so spevom ho vodili okolo osady..."

Ďalej som hovoril, že v mojich pokusoch niet démonických tajov alebo kúziel, že všetko záleží len na osobnom hypnotizme, na sile vôle, ktorú som prevzal od Indov.

„Páni muzikanti, marš, prosím!“

Ukázal som divákovi rad za radom kord bez bielych gombičiek, vrátil som sa k svojmu stolu, začal som si utierať ruky uterákom a prikryl som ním kord. Potom som vzal ten, ktorý mal gombičky, vystrúhal som napätú a hrôzostrašnú tvár - a stisol som prvú gombičku. Pocítil som, že kov kordu ustupuje od mojich perí, zasúva sa do rukoviatky. Podával som bo pomaly k ústam, zakláňajúc hlavu dozadu. Keď sa kov zastavil, stisol som druhú gombičku a čepeľ sa znova pohla, stisol som tretiu gombičku - a nadišla chvíľa, keď som konečne mohol stisnúť zubami rukoviatku kordu.

Prehltol som kord! Lepšie rečenou, jeho čepeľ, pružná a tenká, zasunula sa celá do rukoviatky.

„To je majster!“ kričali z lavíc.

Panfil Zacharin, ktorý dal kord do poriadku, je ozaj majster, to si myslím!

„Dívajte sa všetci!“ zvolal Kovalov.

Vytiahol som krk priamo dopredu, vystrel som ruky a pevným, „kamenným“ krokom som stúpil k divákovi. Nevidel som ich, ale počul som okolo seba obdivné vzdychanie. Je to veľmi príjemné.

Len keby ma nečakali tie prekliate ihlice!

Vrátil som sa k stolu. Hudba hrala veselšie. Stisol som gombičku. Čepeľ sa mi pchala do úst. Veselo som odťahoval od seba rukoviatku. Zablýskal som kordom v povetrí a poskočil som si na jednej nohe, bol som čertovsky veselý!

Len keby nie tie prekliate ihlice!

Ukláňal som sa. Tlieskali mi. Hudba hrala „Na kopcoch Mandžúrie“. Najvyšší čas pristúpiť k druhému pokusu. Mal som strach. Kovaľov

vzrušene vybehol na scénu a povedal:

„Teraz vám slávny fakír a derviš Ben-Ali-Bej predvedie najt'ážšie číslo svojho programu. Ráďte zachovať kl'ud.“

Vzal som ihlicu a začal som si ju zabodávať do líca. Na krku mi vystúpil pot. Keď som predtým rozmýšľal o utrpení, ktoré ma čaká, najväčšmi som sa bál potu. Lícne svaly sa mi kľžu pod prstami, ihlica sa šmýka, mám pocit, že som celý akýsi rybací.

Vystrel som sa a poráтал som ľudí, čo sedeli v prvom rade. Napočítal som ich osemnásť. Koľko je mužov a koľko žien? Pokúšal som sa ich popáriť a trochu som sa rozveselil. Pot sa strácal. Ale predsa je t'ážko prepichovať si líca. Odložil som ihlicu. Zdalo sa mi, že v obecenstve počujem smiech. Tu som kývol na Kovaľova, podal som mu ihlicu a on povedal:

„Derviš úctivo oznamuje, že ihlica bola zlomená, tupá.“

„Ach, preboha!“ začul som žalostný výkrik akejsi ženy.

Ten hlas ma povzbudil.

Obnažil som si hrud'. Do očí mi udrela rezavá bolesť, pustili sa mi slzy. Hlavička ihlice mi tancovala v prstoch. Striasol som sa, ale keď som pozrel do tváří v prvom rade, čo nadšene hľadeli na mňa, otvoril som ústa — a vrazil som si ihlicu ešte hlbšie do tela. „Len aby som si neprepichol cievu,“ opakoval som si neprestajne, „len aby som si neprepichol cievu.“

Ružový kúsok ocele mi vyšiel z mäsa cez kožu a lenivo liezol d'alej, ružovkasto sa ligotal. Prepichol som si naskrz taký kúsok prs ako zápalková škatuľka. Zavesil som závažie. Začal som tromi funtami. Bolesť mi vandrovala po celom tele a neviem prečo, ale najväčšmi ma boleli viečka. Chytro som vzal druhú ihlicu. Líca mi blčali, ústa vyschli. Ale usmieval som sa. Poznal som zákony cirkusu! Vopchal som si druhú ihlicu a zavesil závažie. Dovedna som si vopchal osem ihlíc a ostali mi iba dve závažia. Zdalo sa mi, akoby som mal rozdrásané prsia a akoby sa z nich prúdom valila krv. Necítil som t'archu závaží, ale ani čo by mi bol obrovský čierny klinec prenikal pomedzi rebrá.

„Také je teda to fakírske šťastie!“ preblesklo mi hlavou.

Pevne som pritisol jazyk k dolnej čeľusti, chytro som schmatol zvyšné ihlice a jednu za druhou som si ich zabodol do líc.

A žena opäť vykrikla:

„Dost’!“

Ale zadné rady protestovali:

„Prečo dost’? Zaplatili sme za vstupenky, nuž nech sa len pichá, hoci aj celkom nech sa prepichne.“

Zostúpi] som do sály.

„Presvedčte sa, panstvo!“ povedal Kovaľov. „Nijaký podfuk. Čisté fakírstvo.“

Obišiel som päť radov, ukazujúc divákovi, čo som so sebou vykonal. Ďalej od piateho radu som sa nedostal: mal som dojem, že mám plné ústa krvi. Dvíhal sa mi žalúdok. Zložil som najľahšie závažia. Vyťahovať ihlice bolelo práve tak ako zabodávať ich. Tri som vytiahol, ale ďalej som to nevydržal a povedal som: „Opona.“

Po mne sa vrátil na scénu Kovaľov, ktorý oznámil:

„Fakírova seansa je skončená! Ďalšie predstavenie v nedeľu! Množstvo nových čísiel svetoznámeho fakíra a derviša Ben-Ali-Beja, ktoré sme dnes nemohli predviesť, pretože ešte nie je rozbalená aparátúra. Ako napríklad: zmiznutie živej ženy v hmle, odseknutie hlavy živému človeku, premena kohúta na žabu, na gunára, drevené vajcia, z ktorých sa vyľahne krokodíl, a iné! Hudba, marš! Teraz vystúpi slávny rozprávač Fiodor Fiodorovič Filippinskij V sprievode clowna Zach-Zacha.“

„Nuž teda,“ začal Filippinskij.

A vzápätí zmlkol.

„Čo mlčíš, to nie je vôbec smiešne, môžeš dostať po papuli!“ povedal Panfil Zacharin, oblečený za clowna.

Filippinskij pozrel do povaly, poškriabal sa za uchom, poomáľal perami. Dav sedel mlčky. Filippinskij fučiac prebehol niekoľkokrát po scéne,

odplul si, počúchal si nohu a spustil. Rozprával najmenej hodinu. Nerobil intervaly, nemenil intonáciu, anekdoty sa sypali jednotvárne, nudne a nikto sa ani raz nezasmial. Zacharin ho bil ozaj dosť horlivo, obecenstvo vykrikovalo: „Pridaj!“, ale ani to neúčinkovalo.

„Pohrebný voz, pohrebný voz!“ šepkal mi za kulisami Muraško. „Ktože sa smeje na pohrebnom voze?“ A spýtal sa ma: „Vidíš, aká smola ma prenasleduje?“

„Vidím,“ odvetil som chytro.

Inak som odpovedať nemohol. Predstavil som si jeho choré deti, plačúcu ženu, kravy, ktoré predali. Niekoľkokrát som zúrivo zaťal päste a hľadel som do povaly, za ktorou by som bol chcel uvidieť nebo, keby som aspoň kvapôčku veril v nebeskú spravodlivosť.

„Musíme búdu zbalit’,“ povedal Muraško, napäto hľadiac na mňa.

„Prečo?“

„Ktože do nej nakukne po takomto anekdotistovi? Pol rubľa.“

„Coo?“

„Berte si pol rubľa a choďte.“

Prijal som jeho pol rubľa s trýznivým pocitom, uvedomoval som si, že je to až veľa za tú nudu, čo dýchala z javiska.

A Filippinskij hovoril a hovoril, nič nedbal na zauchá, ktorými ho častoval Zacharin, cítiaci náladu obecenstva.

A pri všetkých ostatných mrzutostiach som bol ešte bolestne dotknutý aj vo svojej autorskej samoľúbosti. „Nie, predsa je to len smiešne!“ volal som v duchu. Ale hneď nato som sám sebe odporoval: „No čo je na tom smiešne?“

ŠTYRIA ČERTI A JEDNA NÚBIA

Boleť, ktorá mi drásala prsia i tvár, naladila na vznešené tóny moju dušu,

aj tak náchylnú k patetickosti. Hlad, ako vieme, tiež podporuje altruizmus. Všetci svätci si radi zahlasovali. Ja som síce nebol svätec, ale predsa som sa usiloval o svätosť, aspoň prostredníctvom hladu. Päťdesiat kopejok na piatich a nezamestnanosť - či to nie je svätosť?

A predsa som odmietal svätosť a náboženstvo. Ba čo viac, bojoval som proti nim: veď som sa zapletal s nepoctivými komediantmi a zapodieval som sa vysoko mravnými vecami mimo božieho príkazu, ba možno aj proti nemu. A tak som teda uskutočňoval mravnosť mimo náboženstva.

Po prvé musím polepiť Peťku Kovaľova, ktorého som začal vychovávať už v Pavlodare. Ako ste si iste všimli, veľmi ťažko sa poddával náprave. Ale často sa kajal, a to, ako vieme, je najdôležitejší akt nápravy. Oľutuješ raz, dva, tri, desať, tridsať ráz, a napokon sa napravíš. Máš toho už po krk.

Po druhé Filippinskij. Je predsa nemysliteľné, že by Filippinskij bol prikvitil za mnou len z Čírej zvedavosti. Taký on nie je. Jasné, že si všimol môj blahodarný vplyv na Kovaľova a zatúžil aj on po náprave. To mizerné zlato na Ďalekom východe, to bola iba zámienka.

Pokiaľ ide o Panfila Zacharina, je to skvelý šuhaj a na jeho nápravu netreba vynaložiť bohvieakú námahu. Túži po poznaní, po knihe, a to je azda nemenej dôležité ako to najhlavnejšie, to jest pokánie.

Myseľ a fantázia mi skvele fungovali.

Z toho som dospel k záveru, že chlieb, cibuľa a zemiaky sú celkom dostačujúcou potravou pre rozvoj intelektu. Prirodzene, ak sa to všetko okorení mladosťou.

Desiateho júna večer sme sa priblížili k Mokrousovu. Zacharin nám oznámil, že dedina sa rozprestiera pri hornom toku rieky Kyzyk, že je to stredisko obchodu s obilím, že odtiaľto idú vozy obilia, aby ich odpravili na Ural, že od dvadsiateho štvrtého apríla do dvadsiateho siedmeho júna je tu jarmok.

Ešte pred dedinou sme sa popyzvedali od furmanov, ktorých sme stretli, ako idú obchody na jarmoku a či sú tam komediantské búdy. Dali nám odpoveď, že obchody sú v plnom prúde a kaukliarske búdy tri.

Rozlúčili sme sa s furmanmi a zašli sme do lesa, rozložili sme sa na

čistinke, namiesto čaju sme si zavarili brusnicových listov a dali sme hlavy dokopy.

„Ideme zo severu na juh?“ spýtal sa Zacharin, ktorý krájal chlieb.

„Vari tak,“ odvetil som.

„Maj na pamäti, že aj Dórovia, zakladatelia starej Sparty, prišli zo severu. Chcem tým totiž povedať, že čo do húževnatosti nie sme o nič horší ako starí Spartania.“

Priatelia odháňali konárikmi komáre a ja som ležal celkom pri plameni a rozmýšľal som.

Tri komediantské búdy? To je dobre. Konkurencia. Ľahšie sa uchýlime. Ale len v tom prípade, ak sa neznášajú, čo je veľmi pravdepodobné. No ak sa znášajú? V jednej neprijmú naše čísla, hneď sa to dozvedia aj v ďalších a vyženú nás.

„Musíme s nimi vybabrať,“ povedal Zacharin.

„Je to síce nepekné, ale musíme.“ A pokračoval som: „V jednej búde ponúkneme to, čo sme už predvádzali: anekdoty a moje pokusy...“

„Ozaj, prsia ťa už nebolia?“ spýtal sa Zacharin.

„Už to prešlo,“ klamal som. „Ostane nám teda druhá a tretia búda. Čo predvedieme v druhej? Vari tri-Štyri miniatúry, tie sú teraz v móde, existujú dokonca aj divadlá miniatúr. Všeličo som v nich videl,“ klamal som ďalej s najpokojnejšou tvárou. „Aj sa pamätám na Čo to z ich repertoáru. No a niečo môžeme aj dotvoriť. Teda miniatúry? Prechádzali sme cez dediny, kde je mnoho masliarov. Nemali by sme vymyslieť niečo smiešne okolo masla? Napadá mi napríklad téma: ‚Ako viezli z Anglicka separátor‘.“

„Platí!“ zvolali moji priatelia. „A je to smiešne?“

„V nepodarenom prevedení nie sú smiešne ani moje anekdoty,“ povedal som. „Ale pri veľkom komickom talente sa ľudia smejú aj na kázni.“

„Ja sa aj smejem,“ povedal Zacharin.

Vážne som preriekol:

„Preto aj tuším v tebe prvotriedny komický talent.“

„Ale nikto sa nesmial, keď ma obliekli za clowna.“

„Filippinskij ťa úplne znemožnil.“

„Čim som ho znemožnil?“

„Negramotnosťou. To predsa nejde pliesť si hovorovú reč s opismi.“

„A ja som to plietol?“

„A, ešte ako!“

„Pousilujem sa polepšiť.“

„Verím,“ prisvedčil som s úľavou. „A teraz počúvaj ty, Panfil. Ty hráš v mojich miniatúrach prekabáteného masliara, Kovaľov hrá separátor. Súdiate podľa jeho správania, na viacej nie je schopný.“

„Prečo?“ zvriskol Kovaľov.

„Príliš mnoho pokánia a príliš málo skutkov. Nemôžem vystáť nečinných ľudí.“

Rozmýšľal som o miniatúrach a krútil som sa po čistinke, pospevujúc si popod nos pesničky, ktoré som chcel v nich použiť. Priatelia ma vzrušene a znepokojene pozorovali. Cítili, že keď som nemilosrdný voči sebe, budem nemilosrdný aj voči nim. Čakala nás práca skoro nad naše sily: skákať, hrať, zapamätať si texty a cirkusové termíny, ktoré som pochytil ešte v Pavlodare.

Zrazu som sa prudko zastavil a vravím:

„A pre poslednú komediantskú búdu zostavíme výpravnú revue s kupletmi a premenami: ‚Štyria čerti a jedna Núbia‘. Počúvajte sem. Dvaja čerti, Irem a Orek, sa zaľúbia do krásavice Aurory. Jej muž, starý Drakón, je strašne žiarlivý. Pomáha mu všemocná čarodejnica, kobyla Núbia. Chápete, čo sa tu dá rozvinúť. Triky... Kráľovstvo trikov a preobliekania! Ostatne, závisí to celkom od toho, aké kostýmy zoženieme. Ale veď niečo

už len zoženieme, nie?' Na konci oklamú aj kúzelnú kobyľu. Vlastne sú oklamaní všetci, lebo vysvitne, že tak krásavica Aurora, ako aj jej muž Drakón a Núbia, všetci sú čerti. Kuplety. Tanec. Apoteóza.“

„Zvýšia nám honorár!“ povedal Kovaľov.

Prisvedčil som.

„Možno. Ale predbežne sa dajme do príprav. Vy si cvičte, čo chcete, a ja budem hľadať textové spracovanie. Uvidíme, akí ste schopní. Nezabudnite na milostné duetá.“

Kovaľov zvolal:

„Ale veď nemáme medzi sebou ani jednu ženu!“

Povedal som blahosklonne:

„Prinajhoršom zahrám aj úlohu ženy. Ináč som mienil hovoriť ešte aj za Núbiu.“

Večer, unavení od skákania, skúšok, od domnelého preobliekania a od krútenia sa okolo Núbie, ľahli sme si k vatre a rojčili sme. Začal s tým Kovaľov, ktorý vyhlásil, že jeho duševná náprava postupuje zle, túži napríklad po kapustnici s mäsom. Preto si zaumienil, že si kúpi bibliu v koženej väzbe so zlatorezom.

„Prečo koženú?“ spýtal som sa. „A prečo so zlatorezom?“

Peťka Kovaľov odvetil:

„Biblia musí byť prísna voči mne aj svojim zovňajškom.“

Filippinskij povedal, že on by chcel veľa zarobiť a potom dať svoje prostriedky Peťkovi Kovaľovovi.

Kovaľov bol dojatý.

Filippinskij chvíľočku mlčal, potom doložil:

„A potom by som mu chcel ukradnúť všetky svoje peniaze.“

Ešte aj s dajakým prídavkom.“

„No a ty, Panfil?“

„Ja?“ spýtal sa zamyslene Zacharin, akoby načúval niečiemu hlasu. „Ja by som chcel poľahky nadobudnúť taký podnik, ktorý je výhodný, ale podnikateľ ho už nevládze viesť. Taký, aby sa ho bolo treba len dotknúť, a raz-dva sa všetko roztočí! Aby... a vôbec, črtá sa mi niečo príjemné, vytúžené.“

„Komediantská búda?“

„Aj tá patrí do toho.“

„Ryžovisko?“

„Aj ryžovisko. A potom kaukazský kaftan s vrecúškami na náboje, biela baranica, burka, kúpiť si kniežacie meno...“

„Vari sa to predáva?“ dychtivo sa spýtal Koval'ov.

„V Tiflise? Koľko chceš! Vezme ťa za svojho dajaké kniežatko. Čo vyšlo na psí tridsiatok, a je. A ty prečo mlčíš, Vsevolod? Ty by si si čo želal?“

„Šťastie pre vás. Ozajstné. No ale predbežne vstaňme a pred spánkom si to ešte raz pekne precvičme.“

AKO SA ZAČALA VÝPRAVNÁ REVUE V MOKROUSOVE

Na rínku hotové božie dopustenie - kupci šliapali po prhl'ave a rozbaľovali debny s tovarom. Hojdali sa jarmočné modravočierne váhy, vysoké a veselé. Okolo mincierov obskakovali šarvanci. Krdle holubov bŕkali nad krámami. Krámy všetko novučké, z príjemne voňajúceho, svietiaceho dreva. Prišiel mi na rozum jarmok, na ktorom som bol so strýcom Kuzmom Makedonovom. Keby mokrousovský jarmok bol medzi našimi kozákmi a zavítal by sem slávny fakír a derviš, kozáci by sa húfne hrnuli na predstavenie a potom by sa chvastali, že ten „mizerný fakírik“ sa naučil prepichovaniu od nich, kozákov, lebo ved' kde inde by bol našiel toľkú chrabrosť ä vôľu.

Pre mokrousovský jarmok a mokrousovských obyvateľov bola príznačná podozrievavosť. Čachrovali, jednali sa, kupovali a kradli a ani na chvíľku si navzájom nedôverovali. Aj v mravcovi, čo im vyliezol na prst, videli konského zlodēja. Prezerali si tovary, až ich oči rozboleli, ohmatávali ich, až im opuchli prsty, a ťažko bolo pochopiť, ako sa napokon predsa len odhodlali niečo kúpiť.

Stáli tu tri komediantské búdy, každá osve.

Jarmok ako jarmok.

Za posledných desať kopejok sme si kúpili bochník chleba, krčiažok studeného mlieka a šli sme sa ponúknuť komediantom, Núbiu sme zanechali na Peťku Kovaľova.

„Počúvajte! Viete, Čo mi máta v hlave? Počúvajte!“ povedal som, pozerajúc zo Zacharina na Filippinského. „Čo ak sú komedianti naozaj rozvadení? To je skoro viac ako isté. A vtedy môžeme vystupovať odrazu vo všetkých troch! Keď nás vyhodia z jedného, pôjdeme do druhého. Keď nás vykopnú z druhého, my hybaj do tretieho.“

Tak sme aj urobili.

Filippinskij šiel ponúknuť svoje anekdoty a moje fakírske pokusy komediantovi Christoforovskému, Zacharinovi pripadlo ísť k Mamľutkinovi. Panfil, ako Človek výrečný, mal odpredať miniatúry, tovar, ktorý na dedine veľmi nešiel, aj keď bol omastený čajovým maslom. Ja som sa vybral so svojou výpravnou revue za komediantom Popovom. Jeho búda, dlhá, zbitá z dosák, vyzerala vyššia a bohatšia než ostatné. Tak som si pomyslel, že práve jemu bude po vôli výpravná revue „Štyria čerti a jedna Núbia“.

Uhádol som.

Popov - impozantný, rozumný a mladý - vypočul moju ponuku s napätým záujmom. Dostal komediantskú búdu nedávno, zdedil ju; predtým on sám predvádzal v tej istej búde „antré na povraze“.

„Nebohý tatíčko, totiž ako majiteľ,“ sklopil so vzdychom oči, „bol človek konzervatívny; hovoreným slovom, opovrhoval. Veď predtým slová v komediantskej búde neboli prípustné: povoľovali sa jedine clownom a

vyvolávačom na pódiu. Ale že by kuplet, zbor alebo tobôž nejaká malá komédia... ani za svet! No, aj moje ‚antré na povraze bolo akousi komédiou. Vypísal som si ho z nejakého zborníka a sám som hral tri úlohy. Jemu to nebolo po chuti. No ale keď obecnstvo chcelo, musel to pripustiť. Stále ma však prelo odstrkoval.“

„Teraz sa musíte rozkývať,“ povedal som. „Naša výpravná revue vám pomôže. Akrobacie, slová, preobliekanie, skoky. Rozprávka v modernom duchu. Aj vaši konkurenti puknú.“

„To je pravda,“ potvrdil vzdychajúc. „S konkurentmi je hotové trápenie. Neverili by ste, ale zašlo to až k travičstvu! Videli ste obra Petra Maľutu?“

„Nemal som šťastie.“

„Ďakujte bohu! Na výzor dobrý chlap, ale v duši horší ako Maľuta. ktorého meno prijal, pretože jeho pravé priezvisko je Maml'utkin. Neuveriteľný podliak.“

Živo ma zaujímala Maml'ulkinova podlosť, žiadal som si vysvetlenie.

„Láska, prosím, láska,“ prehovoril Popov smutne a pomaly, sklopiac oči.

„Čia láska?“

„Moja, prosím. K nej.“

„Ach tak! Prepáčte, že som sa dotkol takej delikátnej veci.“

„Nie, prečo? Dokonca mi je veľmi príjemné, že ste sa toho dotkli. Ono je to tak, viete, keď sa niekomu zverujete so svojimi citmi. akoby ste nachádzali aj východisko. Som zaľúbený. poviem rovno, do dcéry miestneho popa Pleščejeva, Tatiany.“

„Dávno?“

„Asi tri roky.“

„Snívate o svadbe?“

„Akože ináč?“

„Bránil vám azda váš otec?“

„Ani nie natoľko otec ako miestny policajný komisár Ževelejev. Vdovec a hrozne baží za bohatstvom.“

„Pop je teda bohatý?“

„Pokiaľ ide o dcérinu krásu, prosím.“

„Ale predsa nechápem, čo s tým má Maml'utkin?“

„Práve v ňom je hlavný háčik. Zbúchal si svoju búdu proti pravidlám požiarnej ochrany, ktorú tiež má na starosti policajný komisár. No a aby komisár povolil predstavenia, namiesto úplatku mu nadštrkol o mne a o Tatiane.“

„Policajný komisár nevedel?“

„Že je medzi nami láska? My, komedianti, sa bojíme polície väčšmi ako čert svätenej vody. Tajil som to. Aj pop ma o to žiadal. Pretože policajný komisár, to je, prosím, sila! Ten môže hocikoho znemožniť a hocijakú klebetu nafúknuť.“

„Ako vidím, vaša situácia je hrozná.“

„Hroznejšia ani nemôže byť, prosím! Počúvajte ďalej. Ku mne chodí obecenstvo radšej ako k Maml'ulkinovi, nehovoriac už o Christoforovskom, kde ani nie sú artisti, ale brak! Najväčšmi vábia ku mne obecenstvo cvičení psi a najmä suka, zvaná Hríbik. Len-len že nehovorila! To nebola suka, ale poklad! A čo myslíte. Čo spravil Maml'utkin? Otrávil mi suku!“

„To nie je možné!“

„Prisahám. Sám som ju obložil ľadom a zaviezol do Kurganu na vyšetrovanie. Arzenik. Takto aj nás všetkých otrávi!“

„Zaistili ho. Či nie?“

„Kdeže! Policajný komisár mu drží stránku. Aj Christoforovskij sa ho zastáva.“

„Policajného komisára?“

„Pravdaže. S Maml'ulkinom je Christoórovskij na nože. Pretiahol mu hadieho muža.“

„Maml'utkin?“

„Ten.“

„Skutočne sa zdá, že je to pochybný človek.“

„Obyčajný podliak!“ A s chladnou rozhodnosťou doložil: „Ja si naňho ešte posvietim.“

Keď si Popov vylial svoje žiale, začal sa vypytovať na moju výpravnú revue. Porozprával som mu ju podrobne, nezabudol som sa zmieniť ani o kostýmoch. Popov povedal trochu váhavo:

„Kostýmy by boli. Môj otec bol človek konzervatívny, opatroval kostýmy. Len, viete, Tatiana Petrovna...“

„A to je zas kto?“

„Ako to kto? Popská dcéra!“

„Ach, áno!“

Vymenili sme si rýchly úsmev.

„Kostýmy sú u nej?“

„To je práve to.“

„Ale prečo?“

„Nuž viete, do zálohu, aby som neušiel, prosím. A potom, obáva sa aj podpaľačstva z Maml'utkinovej strany. Kostýmy sú v našom podnikaní to najhlavnejšie, najmä ak niekto dáva pantomímu.“

„Dúfam však, že nám ich vydá? Máme písomné odporúčania, ako ste ráčili vidieť, od Seľugu, popredného kurganského kupca.“

„To je všetko pekné...“ povedal Popov nasmelo. „Ale Tatiana Petrovna pozná moju veľkorysosť, prosím. A ona naopak, je opatrníčka a veľmi pedantná, prosím.“

„Opatrníckosť znamená zrejme skúposť?“ pomyslel som si a s určitým súcitom som hľadel na komedianta, ktorému od rozpakov až pot vystúpil na čelo. „Ech, chlapče, tá ťa bude držať nakrátko!“

„A bez kostýmov by to nešlo?“ spýtal sa nasmelo.

„Aj tak už vystupujú dvaja čerti v trikotoch.“

Vzdychol.

„A taká výpravná revue by bola veru dobrá! Mokrousovský divák má rád čertov. Podvodníci a vôbec mnohí vedia, že ich peklo neminie. Nuž sú radi, keď sa môžu s ním vopred oboznámiť.“

Uprene som pozrel na komedianta a povedal som rázne:

„Revue bude.“

Keď sa majiteľ budy so mnou lúčil, ešte raz si vzdychol:

„Keby sučka Hríbik nebola skapala, bola by situácia celkom iná, prosím.“

„Vynasnažíme sa nahradiť vám sučku,“ povedal som so smiechom.

Filippinskij a Zacharin mi natešení oznamovali, že aj Christoforovskij a Mamľutkin prijali čísla. Prirodzene, musia ich vidieť, ale predbežne sľúbili tri ruble za večer.

Ako je známe, predstavenie vo všetkých komediantských búdach sa skladá z troch častí. V prvej, u Mamľutkina, vystupuje Filippinskij a fakír. V druhej, u Christoforovského, predvádzajú miniatúry traja, bez fakíra, ktorý má odpočinok, aby sa mu zahojili rany. V tretej...

Priatelia pozreli na mňa spýtavo.

„V tretej časti u Popova by bola výpravná revue, nebyť kostýmov.“

Porozprával som priateľom o závidi medzi tromi majiteľmi

komediantských búd, o popskej dcére Tatiane, o láske môjho komedianta.

„Ostatne, ešte nič nie je stratené. Kto z nás je najprít'ážlivejší?“

Obzrel som si svojich priateľov, nevynímajúc Núbiu.

„Vari Panfil?“

„Náhodou aj mňa chvália,“ povedal Kovaľov.

„Kde a kto?“ spýtal som sa trochu dôraznejšie ako obvykle.

Pet'ka okamžite zmlkol.

Zahľadel som sa na Panfila skúmavým pohľadom.

„Jej láska sa nesmie skončiť pádom.“

„Ešteže čo!“ povedal zápalisto.

„Ale musí riadne blčať. Dôvera v našu čestnosť - viac od nej nevyžadujeme. Panfil, chápeš?“

Zacharin skromne odvetil:

„Bodaj by nie!“

„Zaobstaráš kostýmy?“

„Bodaj by nie!“

Povedal som Škodoradostne:

„Ale to ešte nie je všetko. Keď zo tri-štyri razy zahráme našu výpravnú revue, nesporne s obrovským úspechom, poprosím ťa, Filippinskij, aby si zaspieval moje kuplety o úplatkárskom policajnom komisárovi, o komediantoch, čo beztrestne otrávil sučku šľachetného mladého človeka... čítaj!“

„A nezabijú ma?“ spýtal sa Filippinskij, berúc kuplety.

„Nikto sa neopováži! Poďme k popovi.“

Popská dcéra Tatiana bola dievčina ružová a hebká. Rumelkové kartúnové šaty jej veselo povievali. Krotko sa na nás usmiala a skoro sme si pomysleli, že ona jediná v tejto veľkej rozľahanej dedine hľadá na svet bez podozrievavosti.

„Vy teda chcete usporiadať predstavenie, páni? Eugena Onegina?“

Panfil vystúpil dopredu. Aj slepý by bol zbadal, že dievčine poskočilo srdce. Filippinskij, Kovaľov a ja sme sa ospravedlnili, že nás čaká jarmok, a zdúchli sme z fary.

Ponevierali sme sa trochu pomedzi úzke krámy, kryté tmavohnedým plátnom. Vozy škripali, vízgal kolotoč, drevené kone tchorej farby lietali okolo nás, štrngajúc sírami, zvončekmi, čačkami. Jarmočníci núkali medovníky, podlhovasté a farebné, s papierovými strapcami po krajoch, „karamel náročných, pre cukrujúcich, pre zaľúbených“. Súkenníci vyvolávali. Aj sme k nim prišli, žiadali sme si, aby nám rozkrútili „súkno s najhrubšou srst'ou, to najsvrbl'avejšie“, ohmatávali sme ho a vravíme:

„Handry predávajú, kto by chcel takú partieku, to len chytiť a do ohňa!“

Jarmočníci nadávali. My sme si zacapili čiapky nabok, odpľuli a brali sme sa preč.

„My sme ľudia nezávislí, kaukliari!“

Čoskoro nás dohonil Panfil.

„Podarilo sa?“

„Zaľúbiť sa do nej? Prosím. Ale kostýmy, na to sa treba okolo nej krútiť prinajmenej týždeň.“

„Dovoľte sa mne zaľúbiť!“ prosil nás Filippinskij.

Zacharin ho zastavil posunkom ruky:

„Ani krok!“

„Ty predsa nie si na to súci.“

„Nezdúvaj sa, Filippinskij. O Tatianu sa uchádzam ja. Nevieš, či sa mi to

len marilo alebo ako, ale jej pohľad kráčal ku mne.“

„Pohľad nemôže kráčať,“ povedal som.

„Vsevolod, ja ju požiadam o ruku. Už aj na to sa dám. A pozval som ju nadnes k nám do kúpeľa.“

Ubytovali sme sa v kúpeli na kraji dediny - jednak to bolo lacné a jednak sme na priestranstve pred kúpeľom mohli pásť Núbiu.

„Sluší sato, pozvať cudziu snúbenicu do kúpeľa?!“ zvolal som pohoršene.

„A čo je na tom neslušné? Sľúbil som jej veštenie: veď ty si fakír, nuž plň svoje povinnosti,“ povedal Zacharin.

„Som fakír, ale nie šarlatán.“

„A kostýmy? Čo bude z nášho fakírstva bez kostýmov? Pochop ma! Aj ja chcem robiť dobro. Tatiana je milé dievča, ale tu otupieva...“

Zacharin bol výborný kamarát, ale jeho priateľstvo ma často unavovalo svojimi nepredvídanými zvratmi. Teraz napríklad vyhlásil, že „musíš prekonať rutinerstvo, Vsevolod, a stáť na výške nesmierne ďalekozrakej iniciatívy“. Ak Tatianu ponechá jej osudu, zahynie v Mokrousove, umučí ju barbarské a nevzdelané prostredie. Musíme ju vziať so sebou! Aj nás to povznesie, aj to dodá našej ceste obrovský zmysel. Ako pôjdeme, všade budeme dojímať srdcia! Nemusia na nás len oči vypliešťať, nech sa aj nadchýňajú. Aká škoda, že sme vopred neurobili prednášku o tom, kde a načo ideme! Okolo nás sa zhromaždia davy, prebudené našimi ideami. My ich zburcujeme. A za nimi sa pohnú tí najrozmanitejší ľudia, ktorí nemajú viac síl žiť medzi mokrousovskými podliakmi!

Hovoril takým vyumelkovaným jazykom, s akým som sa stretol len v „orákulách“.

„Nech je už ako chce, ale ja idem s tebou do kúpeľa,“ povedal som mu.

„Veď o to sa práve usilujem. Budeš teda veštit’?“

„Nie.“

Zacharin sa poškriabal za uchom, odpľul si a povedal nesmelou:

„Rojí sa. Len čo nadhodím kostýmy, už aj zdesene cúva. A k tomu ešte pop. Aj on vie o kostýmoch a tiež sa o ne trasie, prekliate žgrlošstvo! Nedbám. Nemusíš jej veštiť. Ale prehovor jej do duše.“

Prisľúbil som.

AKO SA VÝPRAVŇA REVUE SKONČILA

Bolo mi smutno na duši. Zajtra je revue, potrebovali by sme aspoň jednu skúšku v kostýmoch, a tu taká nepríjemnosť! Dievka nielenže je lakomá, ale ešte aj pochabá: ktovie čo jej svitne! Pokúsim sa ju prehovoriť. A už som si v duchu skladal reč na adresu buclätej Tatiany Petrovny.

Na skladanie reči som však veľa času nemal. Len čo sme začali v jednej komediantskej búde, museli sme sa ponáhľať do druhej. Ako prvé číslo som vystúpil ja, ako druhé Filippinskij s anekdotami. Nestačil som ho počúvať: ponáhľal som sa do druhej búdy pripraviť rekvizity pre miniatúry. Zacharin vystupoval v prvej scénke, ostatné hrali Koval'ov a Filippinskij. Ja so Zacharinom sme sa museli ponáhľať do kúpeľa - veštiť a prehovárať.

Keď sa pustíte do troch vecí, obyčajne sa vám nevydarí ani jedna. Nám sa dve podarili. Dokonca sme zhrabli aj šesť rubľov honoráru.

Lenže tá tretia...

Začnem zďaleka, najprv vám trochu priblížim charaktery.

Vraví sa, že keď veľmi dráždite vrabca, napokon aj ten začne hrýzť.

Filippinskij trpezlivo znášal naše posmešky nad svojou neschopnosťou. Ale v duchu bol presvedčený, že je obrovský talent. Len prostredie ho hatí, aby sa mohol rozvinúť! Keď dostal odo mňa kuplety a od komedianta si vzal balalajku, pomyslel si: „Ale načo s tým vlastne odkladať? A čo ak nás zajtra vyhodia? Ani to neuplatním.“

Kuplety boli slabingerské, spievali sa na nápev „Ach, ten pitvor, ten môj pitvor“, iný nápev som nepoznal, keďže som nemal nijaký sluch. A Filippinskij sa teda rozhodol využiť chvíľu, keď som odišiel k druhej

spoločnosti. Vraj, overím si, ako to zapôsobí. Na naše nešťastie bol na predstavení aj sám policajný komisár.

Policajný komisár nebol človek unáhlený. Hnev ho strhol asi až tak po druhej časti programu. Mrak, čo sa blíži pomaly, je strašnejší ako ten, čo prihrmí znenazdajky. Hnev policajného komisára bol hrozný. Najsamprv ho urazilo „osočovanie vrchnosti“, ktorá podľa slov kupletistu berie úplatky. Potom už videl v kupletoch vôbec „protišťatny zločin“ a v zostavovateľoch i v spevákovi „protišťatnych zločincov“!

My so Zacharinom, ako viete, sme odišli do kúpeľa - zhovárať sa s Tatianou Petrovnou. Prečo do kúpeľa, a nie do širého poľa? - spýtate sa. Slabo popríchalo, to po prvé, a Panfil mal svoje dôvody, to po druhé.

Kovaľov a Filippinskij oduševnene hrali miniatúry. Obecenstvo sa smialo - bohvie na čom. Vcelku boli všetci spokojní.

A zrazu vtrhol na scénu policajný komisár so zdesenými komediantmi a zreval:

„Zastaviť predstavenie!“

A v záchvate inšpirácie zaúpel už celkom bez seba:

„Na najvyšší príkaz! Všetko zastaviť!“

Filippinskij ufrngol. Kovaľova čapli. Začal sa výsluch. Kovaľov hneď na začiatku zbabelo vyhlásil, že to všetko vymyslel Vsevolod Ivanov, sadzač. Policajný komisár zvrátil obrvy. Slovo sadzač sa mu zdalo podozrivé.

„Sádzže? Koho? Za akým účelom? Dávno sa vrátil z nútených prác? Má zbraň?“

„Má,“ odvetil Kovaľov.

Mal pravdu. Vlastnil som kord.

A práve v tých chvíľach, keď vypočúvali Kovaľova, môj priateľ Panfil, položiac do Čiapky nedávno chytenú čiernu mačku a vytasiac nad ňou kord, vymámil od Tatiany Petrovny prísahu, že nám zajtra zapožičia potrebné kostýmy.

Prísaha bola komplikovaná a desivá.

Po prísaha som sa ja mal dať do veštenia. „Ale čo jej predpovedať?“ rozmýšľal som smutne a odsudzoval som sám seba. „Že by svadbu s Popovom a šťastie? To hádam ani nebude veľké cigánstvo. Ďalej dedičstvo v blízkej budúcnosti. Tiež nie veľká lož. Pop pije, obžiera sa a tučnie.“

Vbehol Filippinskij bledý ako siena a celý sa chvel. Hlava sa mu krčovite triasla, obzeral sa a šepkal:

„Zachráňte sa. Polícia.“

Zacharin mi podal kord a vysúkal si rukávy. Zbožňoval pästné zápasy. Taliana Petrovna nasledovala jeho príklad. „Predsa je len gurážna dievka!“ pomyslel som si a bol v tom aj kus obdivu.

„Koňa!“ vykrikol Zacharin.

Načo mu vlastne bol kôň, neviem. Filippinskij pochopil jeho zvolanie po svojom. Čoskoro sme začuli dupol. Filippinskij ušiel.

Trpel som, zdeptaný zradou. To on, ktorého som učil, ktorého som viedol k šťastiu! Lúto mi bolo za Núbiou. Zvykol som si na ňu, na jej vnímavé oči.

„Počuješ dupot, Vsevolod?“

Zacharin si zrazu priložil k ústam ohorené niky a prenikavo, vysoko zakričal:

„Nú-úbia-á! Nú-úbi-ááá!!!“

Teplým lesom sa rozľahla ozvena, zdivočená, hrboľatá - inak by som ju ťažko definoval. Hneď sa strácala, hneď zas vynárala zo susedného krovia, hneď sa stlala ponad potok, hneď nám zas skoro padala k nohám.

Zacharin zrazu zmlkol. Priložil si dlaň k uchu. Začuli sme dupot. Krovím cvála späť Núbia. A Peťka, sám Peťka Kovaľov, ktorý ušiel komisárovi a odcválal skôr, ako to prišlo na rozum Filippinskému - Kovaľov sa na nej natriasal, pritisnutý hlavou k jej ostrihanej hrive.

„Nevyrovná sa to Wellsovi, Edgarovi Poeovi alebo proste Maynovi Reidovi?“ povedal slávnostne Zacharin, ukazujúc na Núbiu. „No, darmo som ju vychovával chlebom?“ A nehl'adiac na Kovaľova, povedal rozhadzovačné: „Pán Kovaľov, ráčte sputnať nášho koňa a taktiež uzdu zavesiť na pôvodné miesto.“ No vzápätí dodal: „Vlastne, počkajte!“

Kúpeľ bol nizučký, zinkovej farby, celý obrastený šedivou prhľavou, obloky mal zelenkavé od ustavičných vetrov.

Priblížila sa hlboká noc. Trošku som sa bál. Zacharin meravito sedel v predsienke a ja pri plote zo žrdok, ruka položená na streche kôlne, pokrytej mäkkou a teplou slamou. „A keď nás napadnú?“ hútal som.

Tatiana Petrovna, ktorá zachytila každé šuchnutie, povedala ticho:

„Prikrádajú sa.“

„Kovaľov, sviet'!“ rozkázal Zacharin.

Blížil sa boj. Právom sa cítil najsilnejším, vodcom.

„Kde to svietiš?“

Kovaľov sa bál osvietiť prikrádajúcich sa nepriateľov a osvetlil kúpeľ.

„Priamo. Do očí. My sa ničoho a nikoho nebojíme.“ A zakričal do šuštiacej tmy: „Pozor! Kôň je drezírovaný: kope a hryzie a jeden zub má jedovatý ako zmija.“

Tma mlčala.

Mlčky sme sa obrátili a pomaly sme sa poberali cez prázdnu parcelu, Núbiu sme viedli za sebou. Na kraji parcely sme sa rozlúčili s Tatianou Petrovnou. Odchádzala od nás smutne a pomaly. Jej biele šaty tonuli v temrave, napätej a bezduchej. Bolo mi jej ľúto. Ale nemohol som ju predsa zavolať, aby aj ona s nami hladovala a trpela!

Prišiel Filippinskij:

„A ja som sa nazdal, že už sedíte v chládku.“

„Zaslúžil by si bitku,“ povedal Zacharin, „ale škoda sa s tebou na'ahovať.“

Čo si aj sprostý, predsa si náš.“

Akýmsi tajným chodníčkom sme vošli do lesa, rýchlo sme prešli zo desať vierst a vyšli sme na riečnu kosu. Tu sme nachytali rýb, rozložili vatru a navarili sme si rybacej polievky. Filippinskij zaspal pri ohni. Kovaľov striehol na lesné zvuky, chytal sa horiacich polien, aby v prípade pohromy rozhádzal vatru a aby sme mohli ujsť. Napäto hľadel na chmúrny úsvit.

„Ale prečo by sme vlastne smútili?“ spýtal sa zrazu veselo Panfil. „Veď sme zarobili Šesť rubľov a na smrť sme vyľakali policajného komisára.“

Oprel sa o strom, zadíval sa na rieku, popri ktorej máme teraz ísť, a vysokým hlasom zanôtil:

Už sa chlapci schádzajú,

do spevu sa dávajú,

hej, hop!

My sme chlapci vyberaní,

nám sa nikto nepostaví,

hej, hop! Hej hop!

Luskol prstami a povedal:

„Takto sa majú končiť výpravné revue!“

Prebudil sa Filippinskij. Ochkal, šúchal si boky a ponaprával si drobné brezové vetvičky, čo mu nahrádzali lôžko. Lahol si na chrbát a zívajúc predniesol ďalšiu anekdotu:

„Učiteľka hudby:

- Prepáčte, Anna Petrovna, nemôžem za to, ale musím vám povedať, že vaša dcéra nemá nijaké hudobné nadanie. Anna Petrovna (odtiskajúc

tenkými, modro žilkovanými rukami vysokú šálku s drobným dienkom):

- To je divné! Piatim vám dva ruble na hodinu, a vy by ste chceli ešte aj talent!“

KOMEDIANTSKÁ SPOLOČNOSŤ SEMIONA ULEJNIKA A MAJSTER IOANN

Skúmali sme Sadrinsk. Snorili sme po mestskom trhu, tmolili sme sa po uliciach, nazreli sme do čajovní a hostincov. Komediantská búda je v meste len jedna - Semion Ulejnik, ale je to búda veľká, bohatá, drží dokonca aj šampionát zápasníkov. Vyberá a cvičí kone, postavil vedľa búdy manéž: snom Semiona Ulejnika je otvoriť si cirkus. Akýsi tulák, čo vykladal Ulejnikovi ovos, povedal; „Taký so svojím podlizačstvom všetko docieli.“

„Nuž hej,“ povedal som veľavýznamne, „s takým len opatrne. Pouvažujme.“

„Čo môže priniesť prílišné uvažovanie a ostražitosť? Len usvedčujúce dôkazy,“ poznamenal Filippinskij.

Nevšíkali sme si jeho slová a ďalej sme krúžili po Šadrinsku.

Šadrinsk je dlhý, drevený, celý zarastený zeleňou. Nad nami ráčkavo suchocú listy. Stromy nechávajú na ulici len úzky priechod pre slnko. A v tomto zelenkavo-oranžovom priechode kráča naša Núbia. Popri nej Filippinskij a Zacharin, za ňou Kovaľov so sklonenou hlavou. Ja, ako vždy, kráčam na samom predku. Pri finančnom úrade vápnom vybielený plot a na ňom žltý plagát.

Ulejnikova spoločnosť oznamuje, že zajtra sa koná grandiózne predstavenie - francúzsky zápas, v ktorom vystúpi šampión Transvaalu, Roald Azgarc.

„No zbohom!“ zvolal som. „Iné nám už nechýbalo, len Pavlodar! Poznajú nás. Pre Azgarca sme podvodníci. Odmietnu nám debut.“

Panfilovi navreli húžvy na lícach. Kovaľov naľakané zmlkol. Filippinskij

vzdychol, povedal anekdotu a navrhol, aby sme si hľadali dáky kvartiel'.

Obišli sme niekoľko hostincov. Zunovalo sa nám spávať v lese, zunovali sa nám vatry, zunovali sa nám Filippinského anekdoty. Lenže v zájazdných hostincoch nás odmietli. Sú ochotní prijať nás, ale bez koňa! Vo všelijakých obmenách hovorili jedno a to isté: „Videli sme už ozaj dosť koní, ale takéhoto pohľadu sa bojíme. Ten uhranie!“

„Pohľad ako pohľad, konský pohľad,“ nechcel sa dať Zacharin.

„Konský, to je pravda, ale trochu aj nie konský. Ja som len letmo naň kukol, a hneď som ostal nesvoj... Obzrite sa ešte inde, páni hostia.“

Panfil sa rozčuľoval, klopal Núbii na čelo, ukazoval jej zuby, štopal ju päst'ou do brucha. Hostinskí boli neoblomní. A skutočne bolo aj ťažko niekoho presvedčiť, že Núbia má obyčajný konský pohľad - ešte aj keď žrala trávu, aj vtedy jej papuľa a najmä oči vyjadrovali ľútosť, že musí pustošiť také milé rastlinky. A ak sa v tráve trafil chrobáčik, Núbia sa doslova zachvela. Prestúpila z nohy na nohu, spätila sa a len horko-ťažko sa vrátila späť. Stavím sa, že svojou konskou rečou pošepky presviedčala chrobáčika, aby sa odtiaľ pratal, kým nie je neskoro - inak je celkom nepochopiteľné, prečo Núbia tak dlho omáľala pyskami.

Na svojich potulkách sme zazreli na predmestí vyhňu. Na vyhni ako takej nebolo nič zvláštne. Mechy, nákova, uhlie. Čo nás prekvapilo, bol kováč.

„Hej, majster!“ zavolať som, zastaviac Núbiiu. „Zohneš ty podkovu?“

Kováč bez slova chytil podkovu a vyrovnal ju.

„A dve?“

„Zaplatíte?“

„Samosebou! Totiž, cenu podkov?“

„Mhm. Robota zadarmo.“

V okamihu vyrovnal odrazu dve podkovy,

„A tri?“

„Tri len za fľaštičku.“

„Priezvisko? Meno?“ spýtal sa Zacharin.

„Ioann. A na priezvisko Michajlov.“

„A kde si to nabral, také popské?“

„To meno?“ spýtal sa kováč ťahavo. „Viete, to mi pop vystanovil taký pľuhavý krstný list. Vraj, mocné nemluvňa, ako stvorené, aby bol z neho kláštorň sluha. Odtiaľ mám to meno - Ioann! Nuž ale ja som sa dostal k nákovu. Deti som naplodil - päťoro. A to ma skovalo, he-he-he! Inak by som sa bol zbral na vandry do šieho sveta...“

„Bol si v cirkuse?“ spýtal som sa.

„Kde-e?“

„Teda si nebol.“

Odišli sme od kováča celí vyjavení, zmätene sme rozhadzovali rukami.

Na svitaní sme búchali na dvere kováča Ioanna Michajlova. Jeho chalútku, jediná v meste okrem väznice, obišli stromy. Otvoril nám tento dvojmetrový vlasatý chlapisko s červenými očami, v špinavej zástere a vo vysokých čižmách. Vystrčenou bradou sa zaprel do prs a sklonil nad nami nevídane široké plecia.

„Ivan Lavrent'jič!“ zakričal som mu. „Čuješ, Ivan Lavrent'jič, prišli sme si po tvoju dušu.“

„No, no, len zaťahuj sieť, chlapče, zaťahuj!“ A naznačil dlhými rukami, ako sedliaci „zaťahujú“ na breh vršu a ako sa trepcujú v nej ryby. Zrejme mal záľubu v obraznej reči.

„Nikto ti nezadováži taký inštrument, Ioann, ako naša spoločnosť, naša výprava.“

„Len zaťahuj, zaťahuj, chlapče!“

Rozhovorili sme sa. Samol'úby, zanovitý Michajlov mal v úcte nástroje. Ustavične sa vypytoval, kde a akým nástrojom vyrobili tú alebo onú vec, a

keď ste nevedeli, opovrhoval vami. Smiali sa na ňom, že rojčí o „univerzálnom“ nástroji, ktorým by mohol aj tesať, aj kovať, aj vrtáť, aj brúsiť; všetko od hodinového kolieska až po mlynský kameň.

„Môj inštrument je povážny, úmorný, ale pozri len na moje ruky, chlapče! Ukáž mi robotu, čo by tie nezdolali!“

Ruky bronzovej farby, pokryté sivými chlpmi, má samý sval, šľachy ako kameň.

„A prsty? Ani železné kliešte. Skús ich rozťahnuť!“

Poslucháč híka, namáha sa mu vystrieť zahnutý prst a potajomky sa trasie: čo ak ma pripučí - a navždy?

A na tohto kováča sa upriamil so svojimi rečami Zacharin. Kováč sa uškŕňal, vypil obrovský krčah mlieka, zožul krajec, potom pozrel von oblokom: najvyšší Čas. A zobral sa do vyhne. Nedali sme sa odbaviť. Sadli sme si v dielni na „babku“, nevelkú nákovu, a Zacharin ohuroval kováča svojimi znalosťami.

„A akým inštrumentom je vyrobený zvon?“ spytoval sa kováč.

Panfil mu to vysvetlil.

„A aký nástroj jesto na výrobu päťáka?“

Zacharin opísal aj „päťákový“ nástroj. Keď si kováč vypočul zo dvadsať vysvetlení, spýtal sa:

„A univerzálny nástroj jestvuje?“

„Pohl'adáme,“ povedal Zacharin. „Hlavná vec je nevešať hlavu, Ivan Lavrent'jič.“

„Vešať hlavu, ono to...“ prikyvoval zamyslene kováč. „Keď ovesíš hlavu, začne ťa metať ani na voze bez ráfov. V tom máš pravdu, chlapče. Načo vešať hlavu?“

„A čo zárobky?“ spýtal som sa.

„Z ruky do úst,“ odvetil kováč.

„Pôjdeš s nami ku komediantom?***

„Nikdy som tam nebol, chlapče.“

„Prečo?“

„Nedochodí. Nepijem, nefajčím, ale keď všetkých päťoro otvorí ústa, nieto im do nich čo položiť.“

„Zavedieme ťa. Zadarmo.“

Od kováča sme šli k Ulejnikovi. Došli sme k manéži. Dvere otvorené dokorán. Horúčava a mesto sa aj tak ostýcha nazízať na skúšky: čo ak by si tam zočil holú jazdkyňu?

Obišli sme manéž dookola. A keď sme sa vrátili k vchodu, čo nevidíme cez otvorené dvere? Po jazdiarni beží kôň, vypasený, grošový. A na sedle^ širokom ako stôl, sa nadhadzuje pani Marína. Naprostred arény, v papučiach naboso, v rozopnutej košeli, pod ktorou vidieť tučné, odporné ružové prsia, rozháňal sa bičom sám Semion Ulejnik. Pani Marína cvičila akrobaciu. Bič sucho pukal. Ulejnik dirigoval:

„Lýtka, lýtka, madam! Musíte telom pomkýnať koňa dopredu, madam, nedovoľte mu zdržať sa v druhom tempe dlhšie ako v prvom. Galop, madam, galop!“

„Tušil som to,“ povedal s úctou Zacharin, „cirkus je dosť komplikovaná veda.“

Na prah si zastal zriadenec, ryšavý, s dlhými nohami. Rukou si pohliadzal tmavohnedú livrej a premeral si nás prižmúrenými očami.

„Tu nemáte čo hľadať, páni. Predstavenie začíname presne o pol deviatej.“

Bol to Seriožka Troškin. Stál zamyslene. Tak ako v Pavlodare, stále obruboval svoju tmavohnedú livrej. Jeho ryšavá papuľa mi je stále rovnako nesympatická. Popri ňom prešiel zápasník s krivými plecami. Troškin sa podlízavo poklonil. „Skôr než sa Seriožka stane zápasníkom,“ pomyslel som si Škodoradostne, „premárni si všetku silu na poklony.“ A ešte keď si Zacharin kľakol pred Troškinom a poskladal ruky tak, že sa to v slnku odrážalo od šedivej steny manéže ako tieň lode - to bol pohľad!

„Máš ty ale vzduté plachty, mládenec, ale aké! Ani táto fregata. A nebojíš sa, ak fakír pustí na teba cyklón? Takto!“

Fúkol si na prsty. Lod' zmizla.

Troškin sa nedal vyviesť z rovnováhy:

„Tu nemáte čo hľadať, páni. A pokiaľ ide o cyklóny, aj tie napomáhajú zdokonaľovaniu ľudstva.“

Doštené dvere manéže zaškrípali a zhrňajúc zem, zakryli Troškina, pána Ulejnika, pani Marínu i žltý piesok arény.

Ale pani Marína si nás dobre obzrela, kým zatvárali dvere. Neodvážila sa ako Troškin zaprieť, že nás pozná. Mne sa dokonca videlo, že nám kývla.

„Vôbec nekývla!“ povedal Zacharin. „Ba naopak, odvrátila sa.“

Vzdychol som si.

„Tak je to rozhodnuté. Zničíme ich.“

Večer sme dovedli Ioanna Michajlova na šampionát. Kováč si dlho prezeral tučných, vypasených šampiónov a potom sa uškrnul:

„Všetkých zložiť za jeden večer?“

„Ale načo? Na prvý večer vyzveme troch, na druhý piatich a potom všetkých Šampiónov. No, Čo povieš?“

„Inštrument mi stačí!“ zasmial sa kováč. „Len sa bojím, že mi uvrznú.“

„Neuvrznú.“

SKÚŠKA TULÁCKYCH SRDC

„Gehena, tartar, priepasť pekelná!“ kričal Kovaľov a ukazoval na mňa prstom. „Podochneme! Vravil som vám, nespoločujte sa s tým trpákom! Fakír! Derviš! Pomätený poloblázon, a nie derviš! Či by si slušný derviš dovolil takú hanebnosť?“

Prenajali nám meštiansky domček neďaleko vyhne majstra Ioanna. Bolo treba dať závdavok mešťanom, ale ja som miesto toho kúpil fľašu vína, klobásu, žemle a medovníkov. Po prvé, krajanovia musia privítať pani Marínu prívetиво a po druhé, musíme jej ukázať, že v ničom netrpíme núdzu.

„Čo je hodná celá tvoja fakírska múdrosť?“

Povedal som:

„Kovalov! V živote je oveľa dôležitejšia šikovnosť ako múdrosť.“

Uprene sa dívam na Kovalova. Schudol, ožltol, keprové nohavice má samú dieru. Drží v prstoch ihlu a trasie sa mu. Ľutujem ho, aj ma zlostí. Začnem inotajne: už dávno je načase, aby sa preobul. Cieľom celej našej výpravy je vypestovať v sebe Šľachetné myšlienky. Načo má rozmýšľať o maličkostiach? Dva dni napríklad bedáka, že zlomil hrebeň, ktorý celý nebol hoden ani päťák.

„A ty máš rád vší?“ odvrkne Kovalov. „Maj si, keď ti to dobre robí. Ale ja si chcem šetriť svoje kučery.“

„Také kučery!“ vravím mu. „Koho chceš na ne nachytať? Darmo si máčaš ráno vlasy vodou, sušíš a rozčesávaš - skutky ostanú len škutami.“

Zacharin krúži po izbe, každú chvíľu vystrčí hlavu z obloka a obzerá ulicu. Filippinskij vzrušene a nemo pohybuje perami.

„Čoskoro sa začne náš hlavný kumšt,“ vraví Zacharin, ukazujúc na cestu k mostu. „Nie je kumšt robiť kumšty, Vsevolod, ale kumšt je urobiť kumšt v pravej chvíli.“

„Idú!“ zachripel zrazu Filippinskij.

Medzi košatými stromami sa vynoril urastený biely kôň a za ním čierny lakovaný koč. „Ako v Pavlodare,“ pomyslel som si. „A Čo ak zrazu povie: ‚Staňte si k regálu, Vsevolod. Zaoberajte sa radšej takou prácou, ktorá vám je primeranejšia.‘“ Fígu, pani Marína. Teraz sme si roveň. „Nepáčilo by sa vám prisadnúť k nám, trochu si zajesť, vypiť? Žijeme si výborne.“

Menil som farbu. Biely kôň sa ťažko blížil. V koči sedela pani Marína.

Poháňal kočiš v krikľavočervenej košeli, s vykrútenými fúzmi, šedivý a dôstojný.

Pani Marína je ešte volookejšia, ešte plnšie sú jej široké plecia, driek neuveriteľne zošňurovaný. Na čiernom klobúku bledofialové pero. Tvár má ľahostajnú. Vôbec ju neprekvapujú títo štyria trhani a podivný, rozprávkový kôň, ktorý na ňu súcitne hľadí. Dáva sa nám ponad hlavy a vraví:

„Pán Ivanov?“

„Vitajte, pani Marína. Bude sa páčiť niečo zajesť?“

„Ďakujem vám. Málo jedávam na lačný žalúdok.“

„Správne. Keď je Človek objedený, zle sa mu trénuje.“

„Pán Ivanov! Došiel od vás list a výzva akéhosi majstra Ioanna na zápas. Výzvu chápem. Ale prečo - dvoch šampiónov odrazu?“

„S jedným by nemal čo robiť, pani Marína.“

„Ste o tom presvedčený, pán Ivanov?“

Nespúšťala zo mňa ohromený pohľad. Potom sa nadvihla, spustila malú nôžku v čiernej hodvábnej črievičke, napravila si vysokú bielu rukavicu. Kovaľov jej pritiahol klátik. Ja som stál v pozore, hrud' vypätá, snažil som sa ovládnuť svoj zmätok a uprene som jej hľadel do očí.

„Ach, pán Vsevolod,“ hovorí prsným hlasom. „Keby som bola vedela, že ste tu, nebola by som sa tak bála ísť, verte.“

Nebojí sa tá ničoho! Chce len ukázať, že je mladá a plachá. Pokračuje:

„A včera som dostala list od bývalého manžela, Vikentija Vikentieviča. Má sa dobre. Dávno ste odišli z Pavlodaru?“

Tak isto ako tam, v pavlodarskej tlačiarňi, aj tu sa pani Marína ustavične cíti zodpovednou za beh podniku. Spomenie si na Ulejnikov príkaz a jej tvár je ešte sústredenejšia. Musí vynaložiť mnoho práce a prostriedkov na rozšírenie a zlepšenie podniku - a ona ich aj vynaloží! Vraví:

„Neviem, páni, čo je pravda a čo lož na vašom plagáte...“

„Všetko je pravda. A to pravda, ktorá sa dá omnoho ľahšie overiť než akákoľvek iná. Treba len prijať výzvu. A ak vaši šampióni neprijmú výzvu, uverejníme túto skutočnosť v miestnych novinách. A vtedy vyjde pravda najavo, pani Marína! Vaši šampióni sú švindleri, keď padnú na lopatky pod rukou ruského bohatiera.“

Na pani Marínu by nezapôsobili ani ďaleko nabubrelejšie reči. Usmiala sa:

„Opakujem, nie veľmi ma zaujíma vaša pravda. Riaditeľstvo ma poverilo, aby som sa s vami pohovárala, respektíve vám navrhla...“

Zacharin povedal ľahostajne:

„Ak nám ponúkate, pani, aby sme vstúpili do vašej spoločnosti ..

„Kdeže. Riaditeľstvo vám ponúka odstupné. Koľko?“

Mlčal som. Kovaľov vypálil:

„Dvesto rubľov, pani Marína.“

Také vyblafnúť! Ale čo si počneš? Zacharin skromne rozhodil rukami:

„Dvesto rubľov, pani Marína.“

Pani Marína neukáže, že suma je privysoká pre jej riaditeľstvo. Nie sú to veľkí ľudia, čo ju pýtajú, nie veru!

Povedala vecne:

„Za dvesto rubľov začať stavbu stanu, aj ho dobudovať, páni. Vám stačí aj tridsať.“

„Tridsať - to sú dáke peniaze?“ vykrikol Filippinskij,

„Keď my každý deň prepijeme päťdesiat,“ zastarel sa Kovaľov. ukazujúc na víno a lahôdky.

Kovaľov pišťal mimoriadne odporne. Aj Filippinskij bol nemenej vzrušený.

„Dvesto, pani Marína,“ zopakoval som. „Dvesto a nespustím ani zlotý.“

Pani Maríno začala jemne:

„Vy ma poznáte, pán Vsevolod. Sotva by mi mohol niekto vyčítať, že som ľahťárka. Keď som odchádzala, odovzdala som agendu manželovi Vikentijovi Vikentievičovi v úplnom poriadku, nezničila som ho, A teraz vám poviem celú pravdu: môj prvý muž ma miluje, pracuje výborne, ale, žiaľbohu, nemá nič okrem mäsa. Isteže ste všetci chodili do školy, pamätáte sa. že gladiátori sa v Ríme stávali cisármi. Lenže dnes musia mať gladiátori ešte aj hlavu, aby sa stali cisármi, Rozumiete? Hovorím o svojom terajšom manželovi, pánu Azgarcovi. On je veľmi inteligentný a prezieravý. Pristúpili sme do spoločnosti s pánom Ulejnikom, a nebyť pána Jevstafieva ..

Zbystril som pozornosť. Pani Marína to zbadala a zmĺkla.

Slova sa ujal Kovaľov:

„Dvesto,“ povedal zúrivo. „Aj my sme z obchodnej branže, vieme o tom všeličo.“

„Aj ja viem, pán Kovaľov,“ odsekla uštipačne pani Marína, „akými obchodmi sa zapodieva vaša mamička.“

„Vaše terajšie obchody nie sú oveľa odchodnejšie, pani Marína,“ škodoradostne povedal Kovaľov. „Takže sme kvit! Ale keď skrachuje šampionát, skrachuje celá vaša spoločnosť, a váš špinavý mužiček si môže písať za cirkusom.“

Pani Marína chcela odpovedať ostro, Kovaľov vzrušene čakal na jej odpoveď. Ale ona povedala s násilnou zdvorilosťou len toľko:

„Nebudeme sa jednať. Tridsaťpäť - to je moje posledné slovo. Pán Ivanov! Uvedomujete si, čo sa tu odohráva? To je vydieračstvo!“

Mlčal som.

Kovaľov zapišťal:

„Dva papiere, pani Marína. Vidíte, nežiadam si ani príplatok za nactiutrňanie.“

Pani Marína sa zodvihla z klátika.

„Mali by ste sa spamätať, páni. Vy ste sa načisto zbláznili. Hádam si len nemyslíte, že riaditeľstvo vyplatí dvesto rubľov nejakým trhanom skaderuka-skadenoša? Stačí, keď dá sto rubľov policajnému kominárovi, aby vás vypovedal do dvadsiatich dvoch hodín!“

„Komisára nepoznám,“ povedal Zacharin, „ale pretože som predvída] váš ťah, už som sa zoznámil s mestským dopisovateľom Ruského slova. Prelo pozor na jazyk, milostivá!“

Pani Marína sa usmiala.

„Uznávam, všetci máte svoje kvality, pán Zacharin. Definitívne - päťdesiat.“

„Posledná cena stosedemdesiatpäť rubľov, pani Maríno.“

„Stratil rozum!“ vykrikol Koval'ov. „Komu pcháš do gágora dvadsaťpäť rubľov, Panfil? Dvesto rubľov! Nehovoríme do vetra! To je cena - a ani hnúť!“

A mocne sa búšil päst'ou do chatrných prs.

Filippinskij zrazu zajačal:

„V istých novinách medzi inzerátmi bol veľkými literami vytlačený oznam o prijatí učňa ku krajčíorskemu majstrovi takéhoto znenia: ‚Potrebujem chlapca. V len istý večer si krajčír našiel pred dvermi svojho bytu kôš s ceduľou: ‚Keď potrebujete - tu ho máte.‘ V koši bol novorodený chlapec - To je fraška, - povedal krajčír a rozplakal sa.“

Pani Marína ohromene pozrela na Filippinského.

„Šesťdesiat rubľov,“ povedala.

Pani Marínu to už zrejme strhlo. „Som zvedavý, pokiaľ jej kázali zvyšovať?“ pomyslel som si. „Kde je hranica? A prišla teda už na to, že nežartujeme? Vie, že sme vo francúzskom zápase čo-to naučili majstra Ioanna? A že v ruskom zápase na opasky je vôbec nepremožiteľný?“

Myšlienky mi zmätено krúžili. Najväčšia skúška pre mňa a pre mojich

priateľov príde potom, keď pani Marína pristane. Ved' som ich neupozornil, čo jej máme odpovedať. A aj ja sa budem musieť veľmi premáhať, aby som jej to povedal. Ale povedzme, že to zo seba dostanem. Povedzme, že nazbieram toľko sít. No Čo keď oni nepristanú? Mám už premyslené všetko a zodpovedá to celkovému plánu! Slovom, hrozne som trpel, hoci som to nedal najavo.

„Rozmyslite si to, pán Vsevolod. Šesťdesiat, to sú veľké peniaze.“

Mlčky som so díval von oknom. Viedlo do záhradky a do dvora. Bolo vidieť studňový žeriav, trochu naklonený, a Núbiin chrbát. Náš kôň stál pri drevenom koryte a prežúval, miesiac kopytami blato. Fialový vtáčik s červenými prsíčkami sa usadil na suchý konárik presne oproti mne. Živo a rezko Štebotal o svojich vtáčích starostiach. „Ty by si mal už dávno spať,“ myslel som si. Zamáva! krídlami: „Prestrelil si, prestrelil, prestrelil!“ lialo sa mu z hrdla.

„Dvesto,“ zopakoval som.

Teraz zmĺkla pani Marina.

„Rozdúchať samovar?“ spýtal som sa.

Neodvetila, vzala zo stola knihu.

„Jediný a jeho vlastníctvo,“ prečítala nahlas. „Ach, aké vlastníctvo môže mať jediný? Načo mu je? Muž alebo žena potrebujú vlastníctvo, ale jeden... kto to číta?“

Ukázal som no Kovaľova. Grimasa jej pošpatila tvár.

„Taká hlúposti“ A zrazu ostro povedala: „Zaplatíme dvesto. Píšte zmluvu.“

„Už je pripravená,“ povedal som a podával som jej papier.

„Boli sme presvedčení, že budete súhlasiť.“

Otvorila peňaženku a vyložila na stôl dve podlhovasté, príjemne šuchotavé bankovky s ornamentmi. Polom vzala zmluvu.

„Prepáčte, pani Marína,“ povedal som, „chcel by som si skontrolovať, či

sú všetky podpisy.“

Vrátila mi zmluvu.

Zamával som ňou a povedal som;

„Pani Marína! Pamätáte sa, keď ste cválali na koni v manéži. odvrátili ste sa pri pohľade na svojich krajanov? A vtedy som sa rozhodol ukázať vám, čoho sú schopní vaši krajanovia: prefíkanosti i šľachetnosti. Nepotrebuje vaše dve stovky! Majster Ioann sa nedotkne vašich šampiónov a nezničíme Ulejnikovu spoločnosť, ktorá je aj vašou spoločnosťou. A zmluvu si vezmite na pamiatku. Tak je, priatelia?“

A tu nadišla tá strašná chvíľa, ktorej som sa tak bál, aj som ju tak čakal. Pochopia ma moji priatelia? Podporia ma? A či ma odvrhnú, nadajú mi do hlupákov, povedia, že som žartoval, a vezmú tých špinavých dvesto rubľov?

Pani Marína videla, že to nie je také jednoduché a napäto počúvala.

„Ale akože to?“ vyrvalo sa Kovaľovovi so vzdychom.

„Ticho buď! Neotravuj,“ skočil mu do reči Zacharin.

Potom položil ruku na stôl vedľa dvoch sloviak a povedal:

„Správne, Vsevolod.“

Tvár mu horela.

Ostal Filippinskij. Stál rozkročený a so sklonenou hlavou. Z úst mu liezli slová, presiaknuté potláčanou bolesťou:

„Čože ja? Čože ja? Takú príležitosť prepásť... Ale čo ja? Keby som nesúhlasil... na mieste ma zabijete..

Večer sme dosiali list.

Pán Ulejnik, pán Azgarc a jeho manželka ponúkali pánu Ivanovovi, Zacharinovi, Kovaľovovi a Filippinskému prácu vo svojej spoločnosti, pre začiatok miesto mímov. Iných voľných miest predbežne, žiaľbohu, niet.

MÍMOVIA

Každý deň sme hmli novú pantomímu.

Králi, rytieri, saracéni, čarodejníci, astrológovia, kupci, zloději, mäsiari, dobrodruhovia, víly - čo všetko sme neboli! Preobliekali sme sa bleskové, maskovali sme sa rýchlo: zamilovaní - kriedou zamachlená tvár, prenikavo čierne obrvy, zločinci - tvár hnedá, pery červené. V kostýmoch prevládal stredovek: v námetoch, ale na to som prišiel len neskoršie, Plautus, Aristofanes, Gozzí.

Režiroval starý clown Zyrianskij, hereckým menom Tram-Ram. Bol to tučný, plešivý človek s ovisnutými lícami a obrovskými, mladistvo lesklými očami. Trpel na záduch, na časté mdloby, na podagru, ale nikdy som ho nevidel smutného alebo clivého. Bol výrečný a zakaždým, keď hovoril niečo artistovi, dodal:

„Hore hlavu! Aplomb!“

Pod jeho prísny dohľadom šla pantomíma ako po masle.

Sedel na javisku, tam, kde obyčajne býva šepkárska búdka - komedianti šepkárske búdky nemali - klopkal si prútikom po sárach zamatových čižiem a občas nás prerušil:

„Vžite sa do toho! Každá osoba si vyžaduje svoje miesto a svojím spôsobom kladie nohy. Kráľ a veľmoži chodia s vykrútenými nohami, päťami dovnútra. Jedni kráčajú dôstojne a vznešene, iní knísavo. Víla - Daška, ty si víla, počúvaj! Víla má celkom zvláštnu chôdzu: po prstoch a ruky vzopäté dohora ako vejár.

Mal obrovské vedomosti a ohromujúcu pamäť, hoci bol málo vzdelaný, nič nečítal ani nechcel čítať.

„Na čítanie sú tu popi, a my, svetskí ľudia, sme na to, aby sme hrešili,“ hovoril. „O božích veciach leda ani nehodne čítať.“

Namietol som:

„Sú aj svetské knihy, múdre.“

„Ale čo? Dáke táraniny? A ani nestihnem, chlapče.“

Ja som mu bol hneď sympatický.

„Ty si chlap na mieste. Ale tí tvoji kamaráti sú ako ocot. Prekysnuté víno. Kvôli príchuti zbavia, ale samostatne - kto to bude piť?“

Mrzelo ma, že v pantomíme som bol neobratný, tupý a vôbec som prejavoval slabé schopnosti.

„Aj to je dobre,“ hovoril clown. opatrne dýchajúc, „v dave sa ozajstný artista stráca; preňho je individuálna práca. Ved' na čo teraz u nás hľadia? Aby pri skoku bol čím šikovnejší eutrechal a čím viac cabriolov. Ale u míma je najdôležitejšia tvár. Všetka mimika je v tvári. Povedzme Piladus alebo Bolhylius čím dodávali komičnosť svojmu tragickému sujetu? Tvárou. A tí hrali v jednej pantomíme až desať rol. Chór iba vysvetľoval ich konanie.“

„Kde to bolo?“

„V Ríme a v Konstantinopole,“ odpovedal tak pokojne, akoby to bolo bývalo včera.

„Kedy?“

„Nuž za cisárov.“

V Konstantinopole je teraz sultán, v Ríme kráľ. To znamená, že to bolo dávno. Ale pamätám sa, u nás, medzi kozákmi, za zimných večerov rozprávali o dávnych udalostiach, akoby to bolo včera, a mňa to vždy nadchýnalo.

Preto som nepokladal Tram-Rama za luhára, keď celkom spokojne rozprával:

„Člnkujú sa raz naši po Bospore. Oddychujú. Večer je taký lichý, ani jediného komára. Ale vtom im pláva oproti cisársky čln a v ňom cisár, cisárovná a patricij z akejsi východnej ríše. Cisár spoznal míma. „Zahraj niečo!“ vraví. Rátal s tým, že od prekvapenia bude v rozpakoch, lak veru! Ale náš mím - Tibor sa volal - nestratil hlavu. Zastal si v člne a predviedol .Blížence*. Cisár bol spokojný, hodil mu miešok zlata. Bohatstvo! Kým miešok letel, Tibor si už aj pomyslel, aký domček si nadobudne a ako vykúpi z otroctva svoju lásku, Feodoru. Ale či si cisár chcel zažartovať, či

vlna rozhojdala čln a či nedohodli - dost' na tom, chlapče, že miešok nepadol do mímovej loďky ale celkom vedľa. Mím do vody za mieškom! Ale kdeže! Miešok utonul. A s ním aj Šťastie. Máme na túto tému pantomímu, raz ju zahráme.“

Pomaličky som prichádzal na to, že môj pohrdavý postoj ku komediantským spoločnostiam bol nespravodlivý.

„Komediantská búda“ je až posiaľ pohrdlivý, hanlivý výraz, nízky - ako sa voľakedy vravievalo. Jarmočná búda - to je spoločnosť krikl'avých, bezočivých, namyslených hlupákov. Tento termín sa uplatňuje dokonca aj na umenie: „jarmočné versovačky“, ba aj „jarmočná maľba“. Humoristi sa vysmievali komediantom. Básnici si robili z nich posmech; jedine Alexander Blok povedal o nich dobré slovo.

A zatiaľ kultúra starovekých zábav - egyptských, indických, gréckych, rímskych a byzantských - uchovala sa práve v komediantských búdach. Cirkus, konský i zvierací, mal bližšie k vojenským kruhom, k buržoázii, častejšie strácal svoje tradície, kým komedianti, ktorí kočovali zväčša po vidieku a malých mestečkách, väčšmi udržiavali staré prvky. Komediantský šiator alebo búda z dosák bola pohyblivejšia ako cirkus a teda aj menej závislá na cirkevnej či svetskej moci, čo malo závažný význam pre repertoár: repertoár bol ľudovejší, satirickejší, realistickejší. A napokon, azda to najhlavnejšie: v komediantských búdach pracovali zväčša celé rodiny, niekedy aj dve-tri. Preto staré tradície, legendy, piesne a hudba ľahšie prechádzali z pokolenia na pokolenie.

Hoci komedianstská búda sa stavala rýchlo a oproti cirkusu aj lacno, málokto po nej túžil. Koberec pouličného akrobata je ozaj za babku, ale skús to, chod sa ta krbáľať! Komediantské umenie vyžadovalo veľa šikovnosti, vytrvalosti, sily a odmeňovalo sa zle, veď ta chodila chudoba, pre ktorú pol rubľa bol majetok.

Obľúbil som si komediantské prostredie. Rád som mal vôňu dosák, petroleja, klietok s drobnými zvieratkami, suchot lacných dekorácií, škrekľavý verklík pred búdou alebo sprevádzajúci svetelné obrazy, premety akrobatov, ich chudobné obedy, a ešte väčšmi ich historiky o ľuďoch neobyčajnej šikovnosti, šľachetnosti a krásy, rozličné povery a znamenia.

Komediantov, šašov, kaukliarov vždy prenasledovali, najmä cirkev. Raz

som sa bol spýtal staručkého kúzelníka Grigorija Leontieviča Uľota: „Prečo je to?“

„Že ich vyhánali?“ spýtal sa ma tento negramotný, a predsa veľmi múdry a skúsený artista. „Nuž, to je veľmi jednoduché, chlapče. Kto je herec? Človek, ktorý vie zahrať celkom iného človeka, ako je sám. Vie sa, povedal by som, prevteliť do cudzej duše. A kto sa vie prevtelil do cudzej duše, a k tomu ešte poľahky? Diabli. Bezbožníci. Nuž nás aj vyhánali ako diablov! Trýznili nás. Ach, ako nás trýznili!“ A so vzdychom pokračoval: „Poniekorí to vydržali, a poniekorí sa vršili na mladších. Aj teraz sa vršia. Pop a žandár nás dnes neprenasledujú lak ako predtým. Miesto toho sú tu peniaze. A tie sú hádam ešte horšie ako pop a žandár. Tých dáko prekabátiš, ale skús to s peniazmi!“

Naozaj sa vršili.

Videl som, ako otec bil povrazom dcéru, mladučku a veľmi peknú akrobatku zato, že pri skúške nedodržala „aplomb“, totiž, že nevydržala na jednej nohe toľko, ako jej rozkázal otec. Bil ju dlho, beštiálne, ale po takých miestach, ktoré zakrýva trikot - veď večer vystupuje! Malých žonglérov nemilosrdne zauškovali za najmenšiu chybičku, nechali ich bez obeda a na dovŕšenie ich ešte aj zamkýnali do tmavej pivnice, odkiaľ, úbožiatka, zdesene pišťaťali tenučkými hláskami, prosiac aspoň o trošičku svetla. Chcel som pivnicu otvoriť, ale clown Tram-Ram povedal; „Nerob to, zbijú ich ešte horšie. Veď oni sami sa hanbia, ale čo robiť, virtuozitu treba vytĺkať.“

Veru, bola to draho zaplatená virtuoza!

Bili idúcky, na každom kroku. Ustavične sa ozývalo:

„Aplomb!“

A dutý úder po hlave alebo do prs.

Bili deti po líkach pred vystúpením, „aby boli ružové“. Bili ich po vystúpení - otcovi alebo bralom sa vždy zdalo, že Číslo bolo zlé, ani raz som nepočul, že by niekoho boli pochválili za výborné predvedenie. Prinajlepšom poznamenali na pol úst:

„Chosta!“

Nikto mi nevedel vysvetliť toto slovo. „Čosi ako ‚slušné‘,“ povedal Tram-Ram. Až neskôr, po tridsiatich rokoch, som zistil, že to bude pravdepodobne skomolený latinský výraz „Hasta para“, kopija bez železného ostria, atribút bohov a vysokopostavených osôb. „Chosta“ zrejme znamenalo, že víťazovi sa odovzdáva božská kopija.

Starovekých slov sa vôbec vyskytovalo hodne. Raz som videl, že Ravel Fruk, šampión-vzpierač, po úmornom čísle, keď vliekol po javisku deväť ľudí - „po štyroch na každej ruke a jedného na chrbte“ - čistil si telo kosteným škrabákom, podobným lyžici.

„Čo je to?“ spýtal som sa.

„Strigilis,“ odvelil a prekvapene zodvihol škrabák.

„A prečo strigilis, odkiaľ?“

„Nuž strigilis je strigilis. Čo ja viem?“

Neskôr som videl presne taký kostený škrabák v neapolskom múzeu. Pod ním bolo napísané, že je to strigilis, ktorý používali starovekí atléti na čistenie tela od oleja a prúcom po cvičeniach.

Zdá sa mi, že povery, ktorých bolo toľko v komediantských búdach, sú tiež pozostatky dávnych vekov.

Napríklad, mimoriadne si ctili mačku. V každej komediantskej búde bez výnimky sa mačky vždy len tak hemžili. O mačkách sa rozprávalo, že keď si niekoho obľúbia, vždy mu pomôžu v nešťastí. Jedna mačka z vďaky za to, že jej tanečnicu obviazala poranenú labku, šla a doniesla striebornú brošňu, čo spadla tanečnici do škáry. Druhá doviedla lekára, keď akrobatovi prišlo náhle zle. Mačky neumierajú, ale miznú.

„Mačka ako zlatá čačka.“

„Mačka má tri životy.“

„Mačke netreba dom, stačí jej pohladenie.“

Takéto povrávky ste počuli na každom kroku. V najväčšej vážnosti boli trojfarebné kocúry, po nich prišli čierne. Sivá mačka s bielou kystkou na chvoste a s bielymi pančúškami znamenala dobrú tržbu. Pred vystúpením

treba pohladit' kocúra a po vystúpení sa dotknúť jeho labky.

Áno, boli poverčiví, zaostalí, nevzdelaní. Smiali sa na tých, čo čítali knihy, bývali zavše krutí a strohí, chamtiví, ale akí to boli pritom robotní a nezištní ľudia, ako si ľúbili rodičov, deti a ženy, akí boli verní priatelia!

A ako milovali všetko staré ruské! Aké nádherné starodávne piesne spievali! Aké jedinečné príslovia, porekadlá vedeli!

„Keby ste zaspievali dáke kaukliarske,“ prosil som.

„Nesmieme.“

„Kto vára zakázal?“

„Sám cár.“

„Čože náš cár, to je hlupák.“

„Práve preto nesmieme, že nad hlupákmi kaukliarne.“

Predspevávajúca z chóru s pozhnaným a hlbokým hlasom, šéfova najmladšia sestra, raz začula moje prosby, ale neodvážili! sa hovoriť pred staršími, nuž ma chytila za kulisami, keď nebolo nikoho nablízku, neočakávane ma objala okolo hrdla a zašepkala:

„Vydrž, Sivolol! Zaspievame ti kaukliarske...“ A dívajúc sa na múr, doložila: „Také, čo veky pretrvajú.“

Lenže ja som nevydržal.

DIVADLO XX. STOROČIA ALBERTA MONTIHO

Zacharin začal neskoro chodiť na skúšky a polom aj na predstavenia. Tak ma strhlo komediantské prostredie, že by som hádam ani nebol zbadal jeho neprítomnosť, keby mi nebol pomáhal maľovať dekorácie. Sám ich človek nevládze pretíkať. Zavolať som Fillppinského. Povedal, že sa pripravuje na číslo, hoci číslo mu nikto nesľúbil.

Zavolať som Koval'ova. Ten povedal: „Pomáham Filippinskému!“ Čosi tu

neštимуje. Kovaľova som nechcel strašiť, ešte nebodaj ujde. Chytil som Filippinského za ruku a prísne som sa spýtal:

„Kde je Panfil?“

Filippinskij zamrmlal čosi nezrozumiteľné.

„Veď ma,“ povedal som.

Filippinskij ma zaviedol.

Prišli sme k nášmu domčeku. Obloky otvorené. Filippinskij ukázal na domček a zase čosi zamrmlal.

V obloku, chrbtom ku mne, sa zjavila žena. Pristúpil k nej Zacharin, objal ju, rukou jej zvrátil hlavu dozadu a bozkal ju, až cmuklo. Spoznal som ju. Tatiana Petrovna sa nevzpierala. Spomenul som si na kostýmy. „Že by bola dopratala aj Popovove kostýmy?“ pomyslel som si zmätene. „Začať zase s výpravnou revue?“ Zacharin ju pustil. Chvíľu stáli nehybne proti sebe, akoby sa nevedeli na seba dost' vynadávať, potom Tatiana Petrovna vykrikla a objala Zacharina okolo krku. Splašene odskočili od obloka, ktorý sa zaplesol.

Bolo počuť, ako sa zo stola zošuchla moja kniha, potom všetko stíchlo.

„S kostýmami?“ spýtal som sa.

Teraz zas Filippinskij chytil za ruku mňa.

„Ja za nič nemôžem. Namojdušu!“ dodal akosi nasilu.

Povedal som smutne a pomaly:

„To je možné. Teda s kostýmami?“

„Sú hodné dobrých sedemsto rubľov, ak nie odvetil šeptom Filippinskij.

„A vieš ty, Fiodor Fiodoryč, čím to zaváňa? Tri roky väzenia.“

„Za handry?“

„Za krádež.“

„Nuž ale veď to ona ukradla!“

„A kto ju naviedol?“

Chvíľu som mlčal, potom vravím:

„Odídem od vás. Mám vás dost'. Čo som vám ja, pestúnka, aby som vás vodil za ruku? Odídem.“

Filippinskij sa vrhol ku mne a tu, na ulici, si pritisol líce na moje a žalostne modlikal:

„Vsevolod, neodíd'! Vidím, že robíme hlúposti.“

„A tie tvoje večné táraniny: kradol som, ukradnúť, obkradnem!“

„Náhodou to vôbec nie ja. To Peťka.“

„Kovaľov?“

„On.“

Zadíval sa na mňa vzrušene, nepokojne a začal mi rozprávať o Kovaľovovi čosi také, o čom som nemal ani tušenia. Kovaľovku sa údajne zaplietla do akýchsi pochybných machinácií - sú v tom vraj dajaké falošné mince a „živý tovar“, ktorý niekomu lifrovala. Potrebovala veľké peniaze, aby zatušovala svoje delikty. Zaobstarala si ich na zmenky. Veritelia sa vyhrážali, že vznesú proti nim protest. Slovom, súd, súpis majetku, možno aj nútená robota. Peťka už šípil, že je zle, a šiel za sadzača. „Rozišiel som sa s matkou a nemám s tým nič! ‘ No a polom, keď im búrka visela už celkom nad hlavou, ufujazdil z Pavlodnru vôbec a zachytil so sebou aj Filippinského, ktorý prišiel do mesta a nazrel do tlačiarne za Vsevolodom, chcel vidieť, ako sa má. Peťka sa bál odísť sám, nuž nacigánil Filippinskému, že Vsevolod sa v Kurgane u Jevstafieva má ako v božom koši. Polom sa pridol k nim ešte Zacharin, ktorého zas nabaláchal Michejev.

„Ja sa chcem polepšiť!“ zvolal Filippinskij. „Vidíš, ako usilovne sa učím tvoje anekdoty. To všetko oni! Som presvedčený, že Tatianu Petrovnu ošklbú oko lipu a potom ju odpracú ku Kovaľovke do Pavlodani. No a potom aj tí masliari...“

„Akí masliari?“

„Všimol si si, že Panfil sa poneviera po masliaroch, po družstvách?“

„No a čo?“

Filippinskij pokrútil hlavou:

„V tom je nejaký báčik. To nie je len tak,“

„Ale aký háčik?“

„Presne neviem, ale je to podozrivé.“

„Ale Čo je na tom podozrivé, čo?“

„Neviem čo, ale ja ho podozrievam.“

Hodil som rukou. Nemám dost' starostí s Tatianou Petrovnou?

Večer po predstavení som zhromaždil svojich priateľov a začal som žartovne:

„Priatelia moji! Ako vidím, za každú cenu chcete hrať ‚Štyroch čertov a Núbii‘. Ani nie čudo - Núbia sa nudí, zaháľa o vám sn už zunovalo byť mímami, žiada sa vám živšia robota. Schvaľujem to. Hovoril som o tejto veci aj s majiteľom aj so spoločníčkou, pani Marínou. Voľné miesta pre naše čísla nemajú. Preto odchádzame.“

A po chvíľke som energicky doložil:

„A otvárame vlastné ‚Divadlo XX. storočia Alberta Montiho‘.“

„Kto je Albert Monti?“ spýtal sa Kovaľov.

„Riaditeľ. Ja. Diváci zbožňujú exotické mená. Ty budeš Peter Kova, Filippinskij Fedor Filippi a Panfil Zacharin - P. Zachar-Mozoch. Program: miniatúry, kupletista a anekdotista, Fakírstva a napokon ‚Štyria čerti a jedna Núbia‘. Kostýmy si požičiame od Tatiany Petrovny.“

Zacharin, ktorý sedel so sklonenou hlavou, uprel na mňa vlhké oči a povedal trpiteľsky:

„Odpusť mi, Vsevolod. Ty si ozajstný priateľ. Keď požičať, to znamená, že nie sú ukradnuté a nepodlieha to súdu. Ona si ich proste tiež požičala od svojho snúbenca. On to pochopí. Keďže nám neumožnil uskutočniť našu veľkorevue. Aj on je artista...“

„Nerozumiem!“ vykrikol Peťka Koval'ov urazene. „Kostýmy si teda ponechá Tatiana? Ona bude bohatšia ako my všetci?! Ďakujem úctivo!“

Opatrne, aby sa znovuzlepená spoločnosť nerozpadla, povedal som Peťkovi, že do kostýmových záležitostí sa radšej nebudeme miešať. A hneď som sa aj rozhodol, že pozveme k nám majstra Ioanna. Včera som videl jeho ženu a potomstvo. Také bohatierske deti - o žene už ani nehovorím - matička Rus ešte nevidela. Roboty je vo vyhni málo, predbežne si celkom spokojne poradia aj bez gazdu. A on nech sa dá na vedľajší zárobok - dorábať chlieb zápasením a hrou s dvojpudovými činkami. Majster Ioann mi je naklonený a tam, kde nebude stačiť môj rozum a výrečnosť, postačia jeho päste.

Prešli sme cez rieku Tobol, máme za sebou Jalutorovskú hradskú. Nedeľa. Pokúšame sa uviesť „XX. storočie“ v dedine Sladký Jarok. Celé prsia mám ešte boľavé a na dovŕšenie mi vyčaptaná topánka odrela nohu. Ale povedal som si, že sa budem držať, aj sa držím.

Okolo školy chodia v radoch mládenci s harmonikami - jedna na začiatku, jedna na konci - a vyplývajú slnečnicové šupky na plagát. Dievky v hodvábných šatkách idú za nimi a kvíľivo vyťahujú. Trpezlivo čakáme divákov, ale diváci nikde.

„A sotva aj budú. U nás je divák ako morské čudo,“ vraví školník.

„Ukáž mu sedem hláv na jednom tele, tak ti povie: A na kiego helementa sú mi, keď z nich netečie pálenka?“

„Osedlať Núbiu!“ vydal som veselo povel. „Rozvinúť plachty!“

„Cudná veselosť,“ mraští sa Koval'ov. „Nechápem, nad čím.“

„Hneď pochopíš.“

Prejdeme pasienok, zastaneme v lese a ja sa pýtam majstra Ioanna:

„Povedz, kováč, mohol by si nám z kamarátstva zhotoviť lacnú dvojkolku pre Núbiu, za takých päť rubľov?“

„Aj za tri,“ odvetí Ioann.

„A klietku - dve siahly vysokú a siahu dlhú. Aby sa zmestila do dvojkolky...“

„Môžem.“

„Lacno?“

„Zadarmo. Kováči mi už len dajú voľajaké staré železo.“

„To je ono, práve aj potrebujeme riadne staré, aby sa ohýbalo pod jeho mocnou rukou,“

„A koho chceš posadiť do klietky?“ spýtal sa obozretne Kovaľov.

„Ľudožrúta zo Šalamúnových ostrovov,“ odpovedal som, ukazujúc na Panfila Zacharina.

ĽUDOŽRÚT ZO ŠALAMÚNOVÝCH OSTROVOV

Úfali sme sa, že zarobíme veľa peňazí na nedeľných trhoch v bohatých masliarskych dedinách, urobíme si zastávku, zhotovíme železnú klietku i dvojkolku a Taliana Petrovna nám bude spievať veselé piesne.

Ona aj spievala - síce nie veľmi veselo - ale nedeľné trhy nás slabo živili. Často sme odbočovali z hradskej a vyhľadávali sme len bohatšie dediny. Živil nás Ivan Michajlov. Na šírej rovine, zarastenej kavyľom a vrbinou, vyskytovali sa jazerá. Ivan Michajlov rýchlo plietol vrše a chytal tučné karasy. Vše sa mu trafila kováčska robota. Ustavične mal ruky niečím zamestnané, a keď dáku robotu nevedel urobiť, ani za svet by si nebol priznal, že to nedokáže, vždy tvrdil, že mu chýba len ten pravý inštrument. Mal rád prácu, stále o nej hovoril a rozmýšľal. Rád naprával za nami, a vôbec, všeličo na svete bol ochotný napraviť. Ak sme rozložili vatru, Ivan ju vždy musel napraviť a oheň potom skutočne aj lepšie horel. Nenávidel darebákov, ľudí, čo dlho spávajú, budil nás vždy na svitaní.

Ned'aleko Nizianskeho závodu, v dedine Savostino, sme sa dali do reči s kováčom. Kováč, hrbatý a strapatý chlap s otrčenými tenkými ušami, bosý, v otrhaných zrebných gáliách a košeli, prijal nás vl'údne. Vd'ačne by dal robotu, nuž ale čo keď sám nemá čo robiť. Post'ažovali sme sa na suchotu, ovady, časté požiare. „Sibír horí.“ Hrbatý sa z dlhej chvíle ponúkol, že podkuje Núbiu.

„A pre seba by som si nemohol niečo zmajstrovat'?“ spýtal sa majster Ioann.

„Čoby nie? Celkom spokojne. Uhlie mám, len železa málo.“

A odporúčal nám, aby sme zašli do Nizianskeho, kde sú kovu celé hory, „ešte od Katerininých čias sn tam povoľuje“. Chytil som za uzdu Núbiu, majster Ioann kráčal popri kobyľe, Peťka so Zacharinom ostali baviť Tatianu Petrovnu, ktorej sa cnelo po maminých maslových buchtách a zaváranine. Niziansky závod pustol už asi sto rokov. Budovy ležali v zrúcaninách. rybník zarástol, dva kostoly pri rybníku zízali vybitými oknami a dierami v streche. Zachovala sa len bývalá kancelária, ktorá slúži teraz za obecnú správu a vedľa nej basa s hrubánskymi múrmi a so železnými mrežami na úzkych oblokoch. Na dverách basy visela zámka ako poriadna rajnica. Nakukol som cez oblok a ohmatal som drapľavé mreže. Zhnitá slama, zhnitá pričňa, kyslý, plesnivý pach... bří! Veru by som si vtedy nebol pomyslel, že budem sedieť na tejto prični n šarvanci budú vykrikovať do obloka: „Areštant, tulák!“

Razilo čmudom. Včera zhorel kúpeľ, čo stál na brehu rybníka. Niekoľko žien sa prizeralo na rozmetané, ale ešte tlejúce brvná. Vedľa sa kúpali chlapci, vykrikovali: „Raz, to je nič, dva, to je strach...“ Na brehu jazera vyvieralo niekoľko studených prameňov. Napil som sa. Ioann sa medzitým zhováral so ženami.

„Dáki komedianti si tu postavili búdu,“ povedal, „ale policajný komisár ju vraj zapečatil. Mal by si sa ísť prezvedieť. A ja medzitým pohľadám na haldách železo.“

História zatvorenia komediantskej búdy bola dost' všedná. Vlastnili ju tri rodiny: Mantakovovci, Prichožaninovci a Siustovovci. Boli to komedianti „z pradeda na deda - až po nás“. V posledných rokoch, keď sa do komediantského fachu „začali hrnúť ľudia z ulice“, čiže švindleri - „ako my,“ pomyslel som si aj trochu smutne - tržby upadali. Na Sibíri a Urale

majú komedianti jediného dobrodincu - Marka Andrejida. Obrátili sa na Jevstafieva. Dal im určitú sumu na hypotéku - zaintabuloval im staň, majetok i domčeky. Hypotéku, pravdaže, premeškali. Mark Andrejič ich zažaloval. Súd ešte nebol, ale policajný komisár sa poponáhľal a hneď vydal na nich zatykač. Čo teraz? Komedianti užialene pozerali na mňa. Vedeli, že im ničím nemôžem pomôcť. Ale aj tak sa im žiadalo aspoň niekomu vyponosovať.

„Pokúsím sa ísť za komisárom,“ povedal som.

Neviem prečo, ale ako som zazrel políciu, vždy ma trochu pichlo pri srdci. Musím povedať, že naša sibírska polícia bola kruto dobromyseľná. „Capit’ po papuli“ sa pokladalo za niečo samozrejmé na zoznámenie - bolo to čosi ako poklona. Či som bol natoľko namyslený alebo bolo v tom niečo iné, dost’ na tom, nevidelo sa mi, keď ma chceli „capit’“. A robil som, čo som mohol, aby som z útočníka narobil fakličky. No možností - najmä pokiaľ ide o políciu - som mal na to dost’ málo.

Policajný komisár Nikitin bol krivý, nahluchlý a žltohnedý. Keď sa však dozvedel, že sa dobre poznám s Markom Andrejičom, ba som do istej miery aj jeho „inšpektorom“, policajný komisár hneď zmenil farbu a obzrúc si vopred môj pas i odporúčanie od Sel’ugu, rozkázal odpečatiť komediantskú búdu.

„Na vašu zodpovednosť, na dva týždne,“ doložil. „Ale ak sudca vynesie rozsudok skôr, aj ju skôr zapečatím.“

Keď som prechádzal okolo obecnej správy, znova som si mohol obzrieť basu i zmierovacieho sudcu - kľúč k tejto base. Zmierovací sudca, nizučký chlap v širokých nohaviciach a šľachtickej čiapke, pod ktorou kvitla červená uhovitá tvár s ryšavými fúzmi, zavadil o mňa neprítomným pohľadom.

„Sivolot, Sivolot!“

Doháňal ma majster Ioann.

Niesol v rukách polámanú os z voza. Núbia bola naložená železnými mrežami, asi z nejakej hrovej ohrady, pod mrežami bolo vidieť dve rozbité kolesá z bričky, dajaké špinavé zdrapy surových i vyrobených kožík, kúsky plsti, súkna, povrazov. Z vreciek mu trčali klince a drôt.

Tvár mal šťastnú. Halda ho obohatila.

„Tu máš aj dvojkolku, ty klietku, oj chomút a oje odneme v lese!“ zavolal.

Radosť bolo hľadiť na majstra Ioanna, ako šikovne narába kladivom nad rozžeravenými kúskami železa, ako pletie klietku, muštruje kolesá, spice a os, ako zo špinavých franforcov kože a súkna vyrastá pred našimi očami chomút, a tak som si myslel: „Aké zlaté ruky.“ No hneď som aj smutne dodal: „A akú hlúposť vyrábajú tieto ruky - ľudožrútsku klietku!“

Nuž nie čo robiť? Iného východiska okrem „ľudožrútskeho“ nieto. Musím odvieť svojich priateľov od mrzkého činu s Tatianou Petrovnou. Treba, aby nadobudla vážny záujem o divadlo - ako ho ja chápem - a vrátila kostýmy svojmu snúbencovi. A napokon, čo je najdôležitejšie, treba pomôcť trom komediantom vykúpiť sa od Jevstafieva.

Dvojkolka bola hotová. Kovaľov ju zabehával. Teraz už len klietku. Filippinskij sa kochal v kováčkovej práci po svojom, povedal:

„Mal by si sa dať na krádež koní, Ivan. S takouto výtečnou dvojkolkou ujde každá mrcina pred pohonom,“

Panfil sa spýtal:

„Vsevolod, a ty ma ozaj chceš dať do klietky?“

Odvetil som:

„Klietka ako klietka - a pre mňa je pletka vrázať si špendlíky do tela?“

„Špendlíky povznášajú, ale klietka ponížuje.“

Odporoval som:

„To máš teda zlý názor, Panfil. Práve ty sa povznesieš zo všetkých najviac... Na búde je nápis ‚XX. storočie‘. Kto ho stelesňuje? Ty. Kto usvedčuje ľudožrútsvo? Ty. A na druhej strane námestia - konzum, masliarske družstvo, kníhkupectvo - kontrasty.“

„Nechcem kontrasty. Nebudem to robiť.“

Zobral som sa za popskou dcérou. Tatiana Petrovna dosť chytró podľahla

môjmu prehováraniu. Ved' raz sa predsa vráti k otcovi? A nebude to pre ňu lichotivé, keď bude môcť rozprávať, že jej kurizoval Ľudožrút? Ale najväčšmi ju presvedčil môj argument o trpkom osude troch komediantov. Ak ich zachráni. Popov jej istotne odpusti, že ušla aj s kostýmami. Existuje predsa dáka „komediantská solidarita“. Tá musí platiť aj na Popova.

Zacharin pristal, že bude Ľudožrútom.

„Nože pozri!“ ukazuje mi raz Michajlov čerstvo umytý kus špinavej kože.
„To ti bude vari vlčia.“

„Presvedčime sa.“

Pristúpil som s kožou k Núbii. Kôň sa vari prvý raz za celého svojho trpitel'ského života vzopäl, ba pokúsil sa aj postaviť na zadné nohy.

„Výborne!“ zvolal som. „Opášeme ťa. Panfil. touto kožou a dovedieme koňa k tvojej kletke. Cha-cha! Kôň sa trasie pred Ľudožrútom, ktorý vyciera zuby. Ozaj, nože ukáž zuby. Nemáme ich zamaľovať?“

Dlho som sa trápil s plagátom. To musí chytiť! Treba zdôrazniť to hlavné. Názov divadla „XX. storočie“, mená artistov vyvesíme na stenách búdy. Aj keby sme usporiadali šampionát vo francúzskom zápasení, bude sa zápasit' pod maskou - Ivona Michajlova môžeme takto vyhlásiť za najslabšieho zápasníka, aby sme naňho nalákali prípadných amatérov. Ostatne, šampionát nie je taký dôležitý ako Ľudožrút. Cítil som, že sme našli zlatú žilu. Prirodzene, trochu som sa hanbil, nuž ale oj ten, čo objavil pušný prach, sa istotne tiež sprvu hanbil, a predsa zverejnil svoj objav.

Môj plagát znel takto:

Obrovské nebezpečenstvo Našej Doby!

Ľudožrút. Ľudožrút.

Ľudožrút,

Nemilosrdný, krutý, ľstivý, ostrozubý

ĽUDOŽRÚT ZO ŠALAMÚNOVÝCH OSTROVOV,

ktorý zahubil polovicu tamojšieho obyvateľstva.

Iba dve predstavenia!

ĽUDOŽRÚT!

Na ceste z Tichého oceánu do Sankt Peterburgu.

SEM SA, SEM!

Hrozba šťastia. Nemlúvniatka, starci, nevesty - jemu je to jedno. Preňho je človečina väčšia lahôdka ako pečené prasiatko.

Pozor, pozor, pozor!

Ľudožrút. Ľudožrút.

Ľudožrút.

Vstupné 20. kop. Deti platia polovicu.

Bola nedeľa. Niesli sme na drúčikoch obrovský plagát oproti húfu, čo sa valil z kostola. Zvonár odušu vyzváňal. Chlapci utekali za nami. Šli sme ku kostolu po brehu riečky. Na brehu, pri drevenej šope, stála žltá striekačka, pripomínajúca samovar s rúčkami, pretiahnutými do neuveriteľných rozmerov. Pri striekačke ležali dva pluhy a brány s vylámanými zubami. Lahodný, teplý vietor nám dovieval do tváří vôňu šašiny. Škreľavo kvákali kačice. Popredku šiel Kovaľov so skormútenou tvárou a hral na balalajke. Filippinskij sa zvrátil, vysvetľoval, vykladal, pozýval.

Spýtal som sa majstra Ioanna, ktorý tvrdil, že slúžil v garde:

„Akiste si bol v garde kaprálom?“

„Bagáň som bol. Nešli mi do hlavy gardové múdrosti. Nenašiel som univerzálny inštrument.“

„V celom Petrohrade?“

„Ani v Petrohrade ti rozumu nenalejú, a fyziku sa môžeš naučiť aj na dedine. A chodili sme v mundúroch. Trčal som tam tri roky ako kôň v záprave. Mundúr mi bol na ťarchu.“

Sedliaci, ktorí vychádzali z kostola, zastavovali sa celí ohúrení. Zvonár zmlkol. Vozy prestali škriptať. Ľudia čítali môj plagát.

Hoci bola horúčava, mali sme vypredané.

Lavice prašľali. Ľudia stál! aj v uličkách. Mnohí sa tiskali na ulici pred búdou v nádeji, že uvidia ľudožrúta. Zakryli sme klietku rohožami a vtiahli sme dvojkoľku do budy. Zlomyselný Kovaľov sa chcel posmievať najlepšiemu priateľovi a pichol paličkou do rohože. Panfil si myslel, že to šantia deti a zručal. Dav cúvol.

Plačlivá nálada, ktorá ma trápila, zmizla. „Napokon si poctivo zarábame svojich dvadsať kopejok,“ myslel som si, „jeden sa pichá ihlicami, druhého drgľujú v hlúpej, tesnej klietke, kde je kumšt presedieť aj desať minút - nieto tri hodiny! Tretí si turbuje hlavu nad hlúpymi anekdotami. Štvrtý... Štvrtý je síce poľutovaniahodný povalač, ale ktovie, možno aj z toho urobím hrdinu.“

Zadunel bubon. Cez pódium preniesli kus surového mäsa.

Vystúpil som dopredu:

„Milostiví páni a milostivé dámy. Čírou náhodou na dostal do rúk našej expedície ľudožrút zo Šalamúnových ostrovov, o ktorom ste sa už iste niekde dočítali. Avšak iné Je čítať, a iné vidieť.“ Vzdychol som a prešiel som po divákoch chmúrnym pohľadom: „Po dlhodobej a vytrvalej drezúre sa nám podarilo ľudožrúta donútiť k akej-takej rozumnej činnosti, hoci hovoriť ešte nehovorí. Predvedieme vám teraz určité čísla z jeho

repertoáru. Upozorňujem: nedráždiť ho. Ľudožrút sa vyznačuje neuveriteľnou silou. V záchvate zúrivosti môže roztrhnúť mreže klietky a spôsobiť vám ublíženie na tele, ak nie aj smrť. Hudba, marš! Klietku!“

Nemohol som sa ponosovať. Moja maskérska práca bola prvotriedna. Natrel som Panfila na hnedo, vytetoval som ho, okolo krku som mu zavesil náhrdelník z psích zubov, ktoré sme našli na smetisku, nalepil som mu bradu, na plecía a na kolená zas srst', prepásal som mu vlčiu zásteru a založil parochňu. A ten trup. tie svaly!

Obďaleč sa týčila bohatierska postava Ivana Michajlova v lepenkovej rímskej prilbe so sieťkou a s trojzubcom v ruke. Bol poverený v prípade potreby krotiť ľudožrúta.

„Pozor!“

K dverám klietky pristúpil Kovaľov s bubienkovým revolverom. nabitým slepými nábojmi, bledý a celý roztrasený. Báľ sa. Podarí sa nám oklamať obecenstvo? Uvedomoval si, že sa zúčastňuje na starodávnej a otrepanej atrakcii, ktorú akiste praktizovali v komediantských búdach už pred objavením Ameriky.

No obecenstvo, ohromené pohľadom na hrozného ľudožrúta. vôbec nepomýšľalo na odhalenie podvodníkov. Ako každé obecenstvo, tak prahlo po vierohodnom klamstve!

Najprv sme ľudožrúta krmili surovým mäsom a napájali zafarbenou vodou, ktorú sme vydávali za býčiu krv, potom sme mu hodili na krk reťaz, vyviedli sme ho z klietky, a on začal robiť jednoduché akrobatické kúsky: váľal kotrmelce, skákal, krútil sa na turnikli.

Nato som čo najpokojšie vyhlásil:

„A teraz, keďže už vyhladol, zožerie ktoréhokoľvek záujemcu.“

Panfil si kľukol, vytiahol obočie a vypliešľal oči na obecenstvo.

„Vyberá si večeru,“ povedal som ticho. „Panstvo! Kto sa chce dať zjesť? Je to operácia bezbolestná, pretože ľudožrút je skúsený a zbytočne svoje obete netrápi.“

Samozrejme, nikto sa nechcel dať zjesť. A samozrejme, Ľudožrút upadol do zúrivosti. Napínal reťaz, chcel sa vrhnúť na obecenstvo. Ktosi kričal. Ivan Michajlov namieril na Ľudožrúta trojzubec. Kovaľov vystrelil do povaly.

„Utišujúci prostriedok!“ zvolal som.

Ľudožrútovi vliali do úst pohár červenej vody, načo sa prevalil na chrbát a začal chrápať.

„Spi,“ povedal som. „Na nasledujúcom predstavení, panstvo, predvedieme obdivuhodné číslo nášho programu ‚Ľudožrút na hrazde‘, ako aj hltanie živých potkanov a husí i pokus o prepadnutie koňa.“

Po predstavení a vôbec v dňoch svojej „premiéry“ Panfil podľa dohody nemal opustiť búdu, ba ani sa odmaskovať. Vzrušenie posledných hodia ma unavilo. Pôvodne som osobne chcel strážiť Ľudožrúta, ale potom som sa dal prehovoriť Filippinskému a Kovaľovovi, rozhodol som sa odísť z búdy a vyspať sa v domčeku, ktorý sme mali prenajatý. Mimochodom, Tatiana Petrovna už pripravila vynikajúcu večeru. Jedol som chutnú kašu a zapíjal som ju mliekom. Tatiana Petrovna zívajúc rozprávala o otcových príjmoch a o bezočivosti dekana, ktorý si žiada „podiel“. Medzi rečou poznamenala:

„Ako stoja v kartách?“

„V akých kartách?“

„Nuž s Kovalovom si to chcel rozdať dajaký kupčisko.“

Srdce mi stuhlo. So zlou predtuchou som odtiahol krčiažok, ani som sa len neobul a bosý som bežal k búde.

Dvere na ulicu boli otvorené. Vetralo sa. Dnu horelo slabé svetlo. Bolo počuť tiché, ale rozvášnené hlasy. Šiel som po prstoch.

Ľudožrút, úplne namaskovaný, vystrčil sa do polovice z kľetky a mastil s akýmsi mladým, okrúhločím kupcom očko. Peťka Kovaľov roznecoval hazard, „nahrával“ kupcovi. Filippinskij a kováč Michajlov napäto sledovali hru.

Ozývalo sa:

„Deväť.“

„Elve.“

„Ukáž, čo máš na ruke.“

„Ťahám.“

„Vyhral si.“

Ovládla ma slastná zúrivosť. Zdrapil som Kovaľova za golier a odvliekol som ho od kletky.

„Budeš ty demoralizovať môjho ľudožrúta?!“

A s chuťou som mu vylepil pár zaúch.

Kupec ušiel. Vysolil som Kovaľova z búdy a sám som ostal strážiť ľudožrúta.

AKO SA ROZPADLO „XX. STOROČIE“

„Aj môj kalich trpezlivosti má dno!“ vrieskal ráno Kovaľov. „Dokedy ma bude potupovať? Zavliekol ma voľakde do Tramtárie, prinútil ľudožrúta jesť surové mäso, a ešte ma mláti aj poza uši.“

Pet'ka horel túžbou po odplate. Filippinskij prikyvoval. Zacharin zúril - tak mu šla karta, ten sopľavý kupec sa tak bál ľudožrúta - a vtom tie litánie!

Kovaľov ma udal u zmierovacieho sudcu. Sudca mal už v rukách Jevstafievovu žalobu. Zmierovací sudca Našin, naoko zlostník, bol v skutočnosti človek tupo melancholický. Lutoval mierumilovných komediantov a Mark Andrejič oko taký tiež nebol jeho srdcu najmilší. Ale predsa len - ruvačka, ublíženie, hazardná hra.

Jeho súd bol krátky a dost' milostivý.

„Hrali?“ spýtal sa.

„Hrali,“ odvetil som.

„Očko?“

„Očko.“

„Kto udrel prvý?“

„Ja.“

Zamyslene pozrel na mňa a spýtal sa:

„Kde ste vzali ľudožrúta?“

Odpovedal som bez rozmýšľania:

„Chytili sme ho v lese, pri trati.“

„Zoskočil hádam z vlnku?“

„Z vlnku,“ vravím a obdivujem prezieravosť zmierovacieho sudcu, jeho dlhý. rozčapený nos, pokrytý uhrami.

„A papiere má?“

„Akýže by to bol ľudožrút bez papierov,“ odpovedal som.

„Len si rob vtipy!“ zreval zmierovací sudca ako na koňa.

A založil si pozlátenú reťaz a vyniesol rozsudok. Mňa odsúdil na tri týždne basy. A zároveň sa rozsudkom vyhovovalo aj Jevstafievovej žalobe. „XX. storočie“ prechádzalo do jeho vlastníctva. Po vynesení rozsudku rozkázal zmierovací sudca odvieť odsúdeného na výkon trestu.

„Pán sudca,“ povedal som, „mohol by som vám pred odchodom položiť jednu otázku?“

„Prosím.“ povedal sudca, podávajúc reťaz kancelistovi.

„Nebyť tých karát, a teda aj bitky, boli by ste Jevstafievovu žalobu odročili?“

Sudcovi sa zapáčil môj dôvtip a so zadosťučinením odvetil, že vtedy by riešenie žaloby bol iste odročil. Ale výtržníctvo a karty nenávidí!

„Ďakujem vám, pán sudca,“ povedal som, „teraz sa s čistým svedomím poberám do basy.“

Prvé dni ma bavilo sedieť pri oblôčku a držať sa hrubých mreží. „Kul si klietku pre ľudožrúta,“ rozmýšľal som smutne, „a sám si sa stal ľudožrútom.“

Detváky, čo sa kúpali v rybníku, behali k oblôčku, skackali na jednej nohe, aby im z ucha vytiekla voda, a zachrípnuto vykrikovali to obvyklé a staré:

„Pugačovec, vandrák! Jemel'kov syn!“

Večer chodievali na breh jazera dievčatá a ostrými hlasmi, nedbajúc veľmi na melodičnosť, vyblákovali pesničky. Knísavým krokom sa blížili mládenci.

Na tretí alebo štvrtý deň prišiel pod oblok Zacharin, vedúc na uzde Núbiu.

„My odchádzame, kamarát,“ povedal smutným hlasom, „zapečatili nás. Ani ľudožrúta nemal kto maskovať. Pomeríme sa?“

Odstúpil som od obloka do úzadia cely a povedal som:

„Pohrdam vami. Mlčím.“

Zo dva dni som neprikročil k oknu, čo som sa bál, že tam ešte vždy stojí Zacharin a Núbia žalostne hľadí: „Odpusť im, čo si s nimi počneš, s hlupákmi!“

Dozorca, štúply starček s riedkou hriadkou, veľkým nosom a vpadnutými perami, doniesol mi dva veľké krajce čierneho chleba, krčiazok mlieka a šálku čaju.

„Kupovať ti za všetko, či voľačo aj odkladať?“ spýtal sa.

„Od eráru ti prichodí päť kopejok na deň.“

„Odkladaj kopejočku.“

„Keď kopejočku, tak kopejočku,“ šomral dozorca a bral sa na podstienku pod mojím oblokom plátať kapce.

Mätko šušťala dratva, dozorca si pospevoval pod nos, na jazierku gágali husi a besno trepotali krídlami.

„A moje veci sú kde?“ spýtal som so raz.

„Pod zámkou. Keď si odsedíš, vydáme ti ich.“

„Mám tam knižku. Mohol by si mi ju dať.“

„Pobožnú?“

„A prečo?“

„Pobožnú vydám, ale svetské sú zakázané.“

„Slovo básnika je od bohu,“ riekol som.

Recitoval som nahlas verše z „Recitátora-deklamátora“, hrubej n úzkej knižky, vydanaj v Kijeve o mimochodom veľmi šikovne zostavenej. Dozorca smrkajúc pristupoval k obloku a díval sa na mňa.

„Priam škodu ťa vypustiť: ako nábožne recituje!“ nadchýnal sa.

„Jediná moja úfnosť je. že ťa nevypustia.“

„Prečo by ma nepustili?“

„Nuž povráva sa, že váš ľudožrút vraj ušiel, rozhrabal čerstvý hrob na cintoríne a sprznil mŕtvolu.“

„Akože ju mohol sprzniť?“

„Vraj Jej mal odhryznúť stehno. Policajný komisár zapečatil kostol pri cintoríne.“

„A čo s tým má spoločné kostol?“

„Nuž že vraj v kostole našpintal. Ani brav.“

„Čo to trepeš, dedko.“

„Len nenadávaj. Si áreštant. A áreštantov treba biť, dneska je taký rozkaz.“

„Ktože to rozkázal?“

„Cár.“

„Prečo?“

„Nerebeluj. Keď si raz pugačovec, Jemel'kov syn, pokojne sed' a bud' rád.“

„Ale akýže som ja pugačovec, dedko! Pozri mi do tváre.“

„Bosorák môže mať hocijakú tvár, lebo vy ste takí obojetníci.“

„Ach, či si zaostalý!“

„Zaostalý, ale nie krkavec, očí nevyd'obem. A ten tvoj ľudožrút vraj vyžral mŕtvemu oči. Odstúp od obloka, uderím ťa!“ rozkričal sa zrazu zlostne.

O pár hodín vysvitlo, kto poškrvnil kostol. Podpitý kostolník zabudol zatvoriť dvere a vošla ta sviňa. Môj dozorca sa obmäkčil:

„Nemáta ťa nič?“ spýtal sa.

„Potkany," odpovedal som.

Tak mi doniesol hrdzavé mačiatko.

„Veľký kocúr by ti odtiaľto ušiel. Ten nerád vlhko. Ale mača je sprosté, tomu je to fuk.“

Tri týždne sa mi videli dlhšie ako tri roky. Sprotivil sa mi dozorca, jeho kapce, sprotivil sa mi rybník, hurhaj, čo stvárali chlapci, vybrnkovanie dievok po nociach. Sprotivili sa mi aj básne, hoci ich tam bolo dosť aj o žalári. Najčastejšie som si čítaval:

Hej, murár, murár v bielej zástere,

čo to tam staviaš a komu?

Môj dozorca dojato fikal a vravel:

„Chválospev, hotový chválospev!“

Konečne slávnostne zaškrípala zámka, vošiel ku mne dozorca. dal sa mi podpísať do knihy, že som dostal späť svoj majetok a nič si nenárokujem. Dal mi päťadvadsať kopejok, ušetrených na mojej strave, a dlho sa mi díval na ruky, zrejme dúfal v moju veľkodušnosť.

No, žiaľ! Moja dušička sa ukázala malou. Strčil som si mača pod kabát, batôžok som si prehodil cez plece a obmedziac sa na stisk ruky, opustil som väzenie.